ZBIÓR

PRAW

Górniczych

W GUBERNIACH

Królestwa Polskiego.

1899.

§ 59
S-63
154973

705

Wydanie nieurzędowe.

do prof. Alberta 5 VI

ZBIÓR

PRAW, INSTRUKCYI I PRZEPISÓW,

obowiązujących dla prywatnego przemysłu górniczego

w guberniach Królestwa Polskiego.

AKADEMJA GÓR ICZA
KRA KÓW
BIBLJOTEKA GŁÓWNA
705

DĄBROWA.

Wydanie Rady Zjazdu przemysłowców górniczych Królestwa Polskiego.

1899.

BIBLIOTEKA GŁÓWNA AGH
1000173388

Drukowano z rozporządzenia Zachodniego Zarządu Górniczego.

Akademja Górnicz... Biblioteka
II A 372
II 1352
NZB 1096

W drukarni St. Swięckiego w Dąbrowie.

SPIS RZECZY.

Str.

Przedmowa.
Ustawa Górnicza
Księga pierwsza. Ogólna ustawa Górnicza.
Rozdział pierwszy. Organizacya zarządu górniczego.
Tytuł trzeci. O miejscowym zarządzie górniczym.
Oddział drugi. O kompetencyi, prawach i obowiązkach urzędników i instytucyi miejscowego zarządu górniczego.
I. O kompetencyi, prawach i obowiązkach zarządów górniczych 1
II. O kompetencyi, prawach i obowiązkach inżynierów okręgowych, ich pomocników, mierniczych i nadzorców górniczych 4
Oddział trzeci. O sposobie skarżenia czynności urzędników i instytucyi miejscowego zarządu górniczego 10
Tytuł szósty. O komisyach do spraw górniczych . 11
Tytuł siódmy. O zakładach naukowych wydziału górniczego i o komisyach egzaminacyjnych ze znajomości górnictwa 15
Tytuł dziewiąty. O obowiązkach policyi w przedmiocie dozoru nad porządkiem w kopalniach i hutach . 17
Rozdział drugi. O prywatnym przemyśle górniczym.
Tytuł drugi. O prywatnym przemyśle górniczym w guberniach Królestwa Polskiego.
Oddział pierwszy. Przepisy ogólne 18
Oddział drugi. O poszukiwaniach 23
Oddział trzeci. O zgłoszeniach 24
Oddział czwarty. O nadaniu przestrzeni do wydobywania ciał kopalnych 25
Oddział piąty. O stosunkach pomiędzy przemysłowcami górniczymi a właścicielami gruntu. . . 31

Str.

Oddział szósty. O prawach i obowiązkach właścicieli nadań 36
Oddział siódmy. O wzajemnych stosunkach właścicieli nadań przyległych 40
Oddział ósmy. O sposobie wydobywania ciał kopalnych 42
Tytuł szósty. O najmie robotników do hut i kopalń prywatnych.
Oddział pierwszy. Przepisy ogólne o najmie robotników do hut i kopalń prywatnych . . . 45
Tytuł siódmy. O sposobie prowadzenia robót podziemnych przez przemysłowców górniczych.
Oddział pierwszy. Przepisy ogólne 49
Oddział drugi. O szczególnych środkach dozoru rządowego nad prowadzeniem robót podziemnych . 53
Oddział trzeci. O czynnościach urzędników i instytucyi zarządu górniczego w razie niewypełniania przez przemysłowców górniczych przepisów o prowadzeniu robót podziemnych. 54
Tytuł ósmy. O prywatnych składach materyałów wybuchowych dla potrzeb przemysłu górniczego i solnego 58
Tytuł dziewiąty. O podatku górniczym.
Oddział pierwszy. Przepisy ogólne 63
Oddział trzeci. O podatku od platyny, srebra, miedzi, surowca, rtęci i cynku.
I. O wysokości podatków 63
II. O sposobie obliczania i pobierania podatków . 64
III. O egzekucyi zaległości 65
Księga czwarta. Przepisy o karach za pogwałcenie postanowień górniczych i o postępowaniu w tych sprawach
Rozdział pierwszy. O karach za pogwałcenie postanowień górniczych 66
Rozdział drugi. O postępowaniu w sprawach pogwałceń postanowień górniczych.
Tytuł pierwszy. Zasady ogólne 67
Tytuł drugi. O sposobie prowadzenia spraw, podlegających kompetencyi instytucyi administracyjnych . 68
Załącznik do art. 341 (uwaga).
Przepisy o zastosowaniu do przemysłowców górniczych cudzoziemców w guberniach Królestwa Polskiego

Str.

Najwyższego ukazu Imiennego z dnia 14 marca 1887 r. 69

Załącznik do art. 349 (uwaga).

Przepisy o sposobie zezwalania przemysłowcom górniczym gubernii Królestwa Polskiego na stawianie budynków w obrębie pasu pogranicznego z Prusami i Austryą 71

Załącznik do art. 714 (uwaga).

Przepisy o sposobie prowadzenia robót w zakładach hutniczych oraz w fabrykach i innych zakładach, należących do kopalń 72

O wzmocnieniu dozoru nad prywatnym przemysłem górniczym i o zatwierdzeniu etatu Zachodniego Zarządu Górniczego 76

O utworzeniu dwóch posad mierniczych w guberniach Królestwa Polskiego 77

Instrukcya ogólna dla mierniczych Departamentu Górniczego 78

Taksa za roboty, wykonywane przez mierniczych Departamentu Górniczego 86

Prawo o szkole górniczej w Dąbrowie . . . 95

Ustawa szkoły górniczej w Dąbrowie . . . 100

O zatwierdzeniu programów egzaminów, jakim należy poddawać osoby, które przyjęły odpowiedzialność za prowadzenie robót górniczych, a nie mają wymaganych przez prawo dyplomów i patentów . 114

Ustawa zjazdów przemysłowców górniczych Królestwa Polskiego 125

Prawo o stałem Biurze konsultacyjnem fabrykantów żelaza 136

Instrukcya Ministra Dóbr Państwa stałemu Biuru konsultacyjnemu fabrykantów żelaza . . . 138

Kodeks Napoleona.

Księga druga. O majątkach i rozmaitych odmianach własności.

Rozdział drugi. O własności.

Tytuł drugi. O prawie przybycia do tego, co się łączy z rzeczą i wciela do niej.

Oddział pierwszy. O prawie przybycia co do rzeczy nieruchomych 147

Rozdział trzeci. O użytkowaniu, używaniu i mieszkaniu.

Str.

Tytuł pierwszy. O użytkowaniu.
Oddział pierwszy. O prawach użytkownika . . 148
Instrukcya o zastosowaniu art. 334—415 ust. Górn. wyd. 1893 r., o przemyśle górniczym w guberniach Królestwa Polskiego 149
Instrukcya dla wydziałów hipotecznych w przedmiocie urządzenia ksiąg hipotecznych nieruchomości górniczych 189
Ustawa o Przemyśle.
Księga pierwsza. O przemyśle fabrycznym.
Rozdział drugi. O prawach i obowiązkach, związanych z urządzeniem i utrzymaniem zakładów fabrycznych.
Tytuł czwarty. O najmie robotników do fabryk i rękodzielni.
Oddział pierwszy. Przepisy ogólne 195
Oddział drugi. O najmie małoletnich do robót w fabrykach 201
Oddział czwarty. Przepisy szczególne o wzajemnych stosunkach fabrykantów i robotników . . 205
Prawo o długości i podziale czasu roboczego w zakładach fabryczno-hutniczych 214
Przepisy, tyczące się długości i podziału czasu roboczego w zakładach górniczych i hutniczych . 218
Instrukcya w przedmiocie stosowania do zakładów górniczych i hutniczych Najwyżej w d. 2 czerwca 1897 r. zatwierdzonej opinii Rady Państwa o długości i podziale czasu roboczego w zakładach przemysłowych 225
Spis robót, dla których, zgodnie z artykułem 13, można zezwolić na wyjątki od przepisów zasadniczych . 244
Przepisy o przechowywaniu i wydatkowaniu kapitału karnego w zakładach hutniczych i górniczych . 246
Wyjątki z dzienników Komisyi do spraw górniczych przy Departamencie Górniczym 252
Postanowienie obowiązujące Komisyi do spraw górniczych przy Zachodnim Zarządzie Górniczym. O środkach ochrony życia, zdrowia robotników i moralności w zakładach hutniczych i górniczych . 263
Postanowienie obowiązujące Komisyi do spraw górniczych przy Zachodnim Zarządzie Górniczym. O pomocy lekarskiej dla robotników w zakładach hutniczych i górniczych 270

Str.

Ustawa kas szpitalnych, urządzanych w zakładach hutniczych i górniczych w guberniach Królestwa Polskiego 279

Ustawa normalna prywatnych kas pożyczkowo-oszczędnościowych i pomocy dla urzędników i robotników w zakładach hutniczych i górniczych II okręgu górniczego Królestwa Polskiego . . . 289

Instrukcya o dozorze nad prywatnym przemysłem górniczym 304

Przepisy prowadzenia robót górniczych ze względu na ich bezpieczeństwo 320

Uzupełnienie przepisów, dołączonych do instrukcyi o dozorze nad prywatnym przemysłem górniczym, zatwierdzonej przez Ministra Dóbr Państwa d. 2 lipca 1888 roku 341

O środkach ostrożności przy używaniu kotłów parowych i odpowiedzialności za niezachowanie tych środków 345

Przepisy, dotyczące urządzania, ustawiania i utrzymywania kotłów parowych tudzież sposobu ich rewidowania 347

Rozporządzenie Zarządzającego Ministerstwem Dóbr Państwa. O środkach, wywołanych przez powierzenie Ministerstwu Dóbr Państwa dozoru nad kotłami parowymi w prywatnych instytucyach przemysłowo-górniczych Cesarstwa . . . 363

Przepisy dodatkowe, które należy zachowywać przy użyciu kotłów parowych systemu inżyniera-technologa Jarkowskiego, oprócz ogólnych w tym przedmiocie przepisów, zatwierdzonych d. 30 lipca 1890 roku przez Ministra Skarbu po porozumieniu się z właściwemi Ministerstwami . . . 364

Prawo o opłacie od kotłów parowych . . . 366

Przepisy o opłacie od kotłów 368

Przepisy tymczasowe o używaniu materyałów wybuchowych przy robotach górniczych, ułożone w wykonaniu Najwyżej w d. 22 lutego 1880 r. zatwierdzonej uchwały Komitetu Ministrów . . . 386

Krótka instrukcya o urządzaniu piorunochronów przy pomieszczeniach, w których są przechowywane materyały wybuchowe 412

Str

Przepisy o urządzaniu i utrzymywaniu prywatnych składów materyałów wybuchowych dla potrzeb przemysłu górniczego i solnego, tudzież o rewizyi tych składów i stałym dozorze nad nimi . . . 427

Przepisy tymczasowe o przewozie ładunków wybuchowych drogami żelaznemi 439

Spis materyałów wybuchowych, których przewóz drogami żelaznemi jest wzbroniony. . . . 445

Przepisy o obliczaniu surowca, uwalnianego od poboru podatku, stosownie do art. 496 ustawy Górniczej . 446

Prawo o podatkach bezpośrednich 448

Kodeks Kar głównych i poprawczych . . . 450

Ustawa o karach. wymierzanych przez sędziów pokoju 461

Ustawa Postępowania sądowego Karnego . . . 465

O zaliczeniu kar z artykułów 597 i 616 kodeksu Karnego za niezawiadomienie zarządu górniczego o wybudowaniu zakładu i za nieprzedstawienie temuż zarządowi ksiąg sznurowych do zapisywania metalów do kar, wymierzanych w drodze administracyjnej 467

Instrukcya, ułożona w wykonaniu pun. 3 art. I Najwyżej w d. 3 grudnia 1888 r. zatwierdzonej uchwały Komitetu Ministrów w kwestyi wznoszenia budynków i urządzeń górniczych w obrębie 875 sążniowego pasu pogranicznego w guberniach Królestwa Polskiego 468

Instrukcya w przedmiocie przedstawiania przez przemysłowców górniczych projektów budowlanych do zatwierdzenia Zachodniego Zarządu Górniczego . 473

Przedmowa.

Trzeci zjazd przemysłowców górniczych Królestwa Polskiego podjął w marcu 1893 r. starania w celu uzyskania pozwolenia na zebranie w jedną całość i wydanie w języku ruskim i polskim przepisów prawnych i instrukcyi, dotyczących górnictwa w Królestwie Polskiem, i starania te uwieńczone zostały pomyślnym skutkiem.

Rada Zjazdu przemysłowców górniczych Królestwa Polskiego, wydając niniejszy zbiór, w myśl zasadniczej idei, wskazanej przez ów zjazd, miała na celu zapełnić odczuwany dotychczas brak podobnego rodzaju wydawnictwa, zawierającego w sobie wyłącznie przepisy prawne, obowiązujące w granicach Królestwa Polskiego.

Znaczny rozwój górnictwa tutejszego kraju w ostatnich latach i trudność a nawet niemożliwość dla człowieka, niewtajemniczonego w arkana nauki prawa, oryentowania się wśród obszernego materyału prawodawczego, dotyczącego górnictwa, stanowią, podług zdania Rady Zjazdu, dostateczny powód do wydania podobnego zbioru.

Dla urzeczywistnienia tego projektu Rada Zjazdu zwróciła się do adwokata przysięgłego Stanisława

Bukowieckiego z propozycyą zajęcia się ułożeniem szczegółowego programu wydawnictwa, które, zawierając wszystkie, o ile możności, obowiązujące w Królestwie Polskiem przepisy prawne, dotyczące górnictwa, i nie mając pretensyi do doskonałości, miało by na widoku cel praktyczny i służyło by jako podręcznik prawny dla tutejszych przemysłowców górniczych.

Taki jest program i cel naszego wydawnictwa, który tłomaczy pewne jego niedomówienia np. co do praw służbowych i stosunków między organami władz górniczych, wewnętrznych porządków biurowości zarządów górniczych i t. d.

P. Bukowiecki z zupełną znajomością rzeczy spełnił przyjęte na siebie zobowiązanie i według programu. zatwierdzonego przez Radę Zjazdu, ułożył szczegółowy plan wydawnictwa i polski tekst zbioru, pomimo mnóstwa trudności i wątpliwości, napotykanych przy kwalifikowaniu odpowiednich przepisów prawa, które mogły wzbudzić wątpliwość w umyśle niejednego prawnika.

Mianowicie, przepisy prawa górniczego, obowiązujące w kraju tutejszym i wydane po zawieszeniu w 1871 r. Dziennika Praw, przedstawiają wiele wątpliwości, dobrze znanych każdemu prawnikowi.

Początkowo, po zawieszeniu Dziennika Praw, panował pogląd, że wówczas tylko dany przepis prawny obowiązuje w Królestwie Polskiem, jeżeli znajdowała się w nim wyraźna pod tym względem wzmianka.

Następnie pogląd sfer miarodajnych uległ zmianie i wiele przepisów prawnych, obowiązujących w Cesarstwie, uznano analogicznie za obowiązujące i dla Królestwa Polskiego, pomimo braku bezpośrednich pod tym względem wskazówek w odnośnych przepisach prawa.

Trudności powiększyły się jeszcze od r. 1893, kiedy prawo górnicze Królestwa Polskiego weszło po

raz pierwszy do Zbioru Praw, albowiem dla określenia obowiązujących w Królestwie Polskiem praw trzeba było zbadać źródło każdego oddzielnego prawa.

Naturalnie, że wszystkie te okoliczności wywołały nadzwyczajną różnorodność poglądów i wiele wątpliwości co do obowiązujących dla Królestwa Polskiego przepisów prawnych. Wątpliwości te zwiększają się przy grupowaniu rozmaitych przepisów i instrukcyi, wydawanych w rozmaitym czasie i przez rozmaite instytucye w celu wyjaśnienia odpowiednich przepisów górniczych.

Mając na względzie zasadniczą ideę naszego wydawnictwa i dla uniknienia zbytecznego balastu pomieszczone zostały w wydawnictwie naszem wyłącznie tylko te artykuły odpowiednich praw, uwagi do nich i nawet wyjątki z nich, które na wyłuszczonych powyżej zasadach mają bezpośredni organiczny związek z naszym programem.

Wobec niemożliwości podążania za szybkim biegiem prawodawstwa w dziale górniczym podczas drukowania niniejszego zbioru, wybraliśmy, jako termin krańcowy dzień 1 stycznia 1899 r., do którego czasu pomieściliśmy cały materyał prawodawczy w dziale górnictwa Królestwa Polskiego, wszystkie zaś przepisy prawne za czas następny będą pomieszczane w dodatkach, które mamy zamiar drukować po skończeniu każdego roku.

Na tej zasadzie pomieszczone zostały w zbiorze przepisy prawne, tyczące się nieistniejącej już instytucyi — Komisyi do spraw górniczych przy Zachodnim Zarządzie Górniczym, ponieważ została ona zniesiona dopiero w r. 1899.

Co się zaś tyczy prawa o państwowym podatku przemysłowym, to, jakkolwiek prawo to zostało wydane w r. 1898, jednak według naszego zdania, samo to prawo bez instrukcyi i wyjaśnień, wydanych jako jego rozwinięcie w ciągu r. 1899, jest tak ścisłe, że

uważaliśmy za odpowiednie pomieścić je jako jedną całość razem z instrukcyą w dodatku za rok 1899.

Dla zachowania możliwej dokładności i ujawnienia zasad przytaczanych w zbiorze praw, przepisów i instrukcyi, przy każdym z nich, w miarę możności, wskazane jest źródło, z którego takowe były zaczerpnięte.

Na takich zasadach był ułożony przez adwokata przysięgłego Stanisława Bukowieckiego wspomniany przez nas początkowy plan tego wydawnictwa.

Samo wydanie zbioru, jako to, zebranie niezbędnego do tego materyału prawodawczego, uzupełnienie go późniejszymi przepisami prawnymi, zewnętrzna czysto administracyjna strona wydawnictwa przypadły w udziale sekretarzowi Rady Zjazdu Kazimierzowi Srokowskiemu, który zaprosił do współudziału w pracy adwokata przysięgłego Henryka Hoffmanna.

Rada Zjazdu przemysłowców górniczych Królestwa Polskiego.

USTAWA GÓRNICZA.

(Zbiór Praw. Tom VII. Wyd. z r. 1893 podług ciągu dalszego z r. 1895.)

KSIĘGA PIERWSZA.

OGÓLNA USTAWA GÓRNICZA.

ROZDZIAŁ PIERWSZY.

Organizacya zarządu górniczego.

TYTUŁ TRZECI.

O miejscowym zarządzie górniczym.

ODDZIAŁ DRUGI.

O kompetencyi, prawach i obowiązkach urzędników i instytucyi miejscowego zarządu górniczego.

I. O kompetencyi, prawach i obowiązkach zarządów górniczych.

61. Zarządy górnicze zawiadują, w określonym dla każdego z nich obrębie działania, wszystkimi prywatnymi i skarbowymi zakładami hutniczymi i górniczymi.

62. Ogólne obowiązki zarządów górniczych są następujące: 1) nadzór nad ścisłem wypełnieniem praw i rozporządzeń rządu we wszystkich działach zarządu

górniczego; 2) przedsięwzięcie środków prawnych dla ochrony majątku skarbowego i zapobieżenia wszelkiemu wogóle uszczerbkowi dla skarbu i wykroczeniom przeciwko prawom górniczym; 3) nadzór nad zachowywaniem ustanowionych terminów w sprawach skarbowych i powództwach pieniężnych, prowadzonych w instytucyach sądowych; 4) staranie o rozwój przemysłu górniczego wogóle i możliwe popieranie prywatnego przemysłu górniczego i hutniczego; 5) czuwanie nad terminowem i prawidłowem wpływaniem podatków górniczych i innych opłat prawnych od przemysłowców górniczych, tudzież nad ściąganiem zaległości z tych opłat; 6) nadzór nad zachowywaniem przepisów, dotyczących bezpieczeństwa robót górniczych i hutniczych, najmu robotników górniczych, stosunków pomiędzy robotnikami górniczymi i najmującymi i pracy kobiet i nieletnich, a to stosownie do postanowień, zawartych w artykułach 647 — 660 i 714 — 766; 7) nadzór ogólny, we wskazanych przez prawo wypadkach, nad prawidłowością robót górniczych pod względem technicznym; 8) nadzór ogólny nad wykonywaniem przepisów obowiązujących o urządzaniu, ustawianiu i utrzymywaniu kotłów parowych, oraz sposobu ich rewizyi w prywatnych zakładach hutniczych i górniczych; 9) delegowanie inżynierów górniczych i miernicznych lub innych urzędników do wydzielania placów kopalnianych na wolnych ziemiach skarbowych oraz zawiadywanie tymi placami na zasadzie przepisów o prywatnym przemyśle górniczym na wolnych ziemiach skarbowych i o przemyśle naftowym; 10) przyjmowanie zgłoszeń, planów i opisów nowych kopalń na gruntach prywatnych i posesyjnych, rozporządzenia w przedmiocie sprawdzania zgodności planów i opisów z naturą, wydawanie świadectw o ich otrzymaniu, de-

legowanie, na prośbę przemysłowców górniczych, urzędników górniczych do obejrzenia kopalń i zdjęcia z nich planu, a oprócz tego, w kraju Kaukaskim, wydawanie pozwoleń na eksploatacyę kopalń na wszelkich gruntach; 11) pozwolenie na budowę nowych zakładów na gruntach prywatnych i na zmiany w tych zakładach, przyjmowanie deklaracyi o puszczeniu ich w ruch i o jego powiększeniu lub zmniejszeniu; 12) przyjmowanie deklaracyi o sprzedaży udziału w zakładach wspólnikom i współspadkobiercom i wydawanie świadectw o możności wydzielenia jednego lub więcej zakładów z ogólnej ich masy; 13) czuwanie nad ścisłem wykonywaniem przez dzierżawców skarbowych zakładów hutniczych i górniczych wszystkich przyjętych przez nich warunków i zobowiązań; 14) dokładne ujawnienie zakładów hutniczych i górniczych, zbieranie szczegółowych wiadomości o ich istotnem położeniu, wydajności, nowych urządzeniach, udoskonaleniach i nowych odkryciach, tudzież o potrzebach przemysłu górniczego i hutniczego i dostarczanie tych wiadomości Ministerstwu Dóbr Państwa; 15) rozpoznawanie spraw o nieszczęśliwych wypadkach w zakładach hutniczych i górniczych, podległych zarządom, i ostateczne wnioskowanie w tych sprawach; 16) czuwanie nad wykonywaniem wszystkich przepisów, dotyczących urządzenia i zabezpieczenia bytu byłej ludności górniczej; 17) nadzór nad czynnościami podwładnych zarządom urzędników.

Dodatek. Zarządy górnicze, tudzież Departament Górniczy, stosownie do kompetencyi, mają sobie polecone obowiązki, wymienione w ustawie Leśnej (art. 449, załącznik) i w ustawie o Czynszach Skarbowych (art. 19, uwaga 2) co do zaopatrywania prywatnych zakładów górniczych w potrzebny im materyał drzewny z la-

sów skarbowych oraz co do wydzierżawiania gruntów skarbowych pod urządzanie lub rozszerzanie tych zakładów.

64. W miejscowościach, gdzie istnieją źródła słone i warzelnie soli skarbowe lub prywatne, zarządy górnicze mają obowiązek czuwania nad wypełnianiem odnośnych przepisów oraz warunków dzierżawy skarbowych źródeł i warzelni soli.

69. Zarządy górnicze tych miejscowości, w których znajdują się szkoły górnicze, biorą w zawiadywaniu temi szkołami udział, określony w ustawach tych szkół.

72. Naczelnik zarządu obowiązany jest osobiście rewidować, w miarę zachodzącej potrzeby, podległe zarządowi zakłady hutnicze i górnicze. Może on przytem przyjmować prośby i wydawać niezwłocznie, w granicach powierzonej mu władzy, rozporządzenia w celu przywrócenia mocy pogwałconego prawa.

73. Naczelnikowi zarządu służy prawo posyłania podwładnych mu urzędników na rewizyę zakładów hutniczych i górniczych i wogóle w celu spełniania poleceń w zakresie górnictwa. Czynności tych urzędników określają udzielone im przez naczelnika zarządu instrukcye lub polecenia.

II O kompetencyi, prawach i obowiązkach inżynierów okręgowych, ich pomocników, mierniczych i nadzorców górniczych.

80. Inżynierowie okręgowi mają, w granicach powierzonego każdemu z nich okręgu, bezpośredni nadzór miejscowy nad prowadzeniem prywatnego przemysłu górniczego tak na gruntach skarbowych, jako też

i na gruntach, należących do osób prywatnych, towarzystw, instytucyi i stanów.

81. Inżynierowie okręgowi czuwają wogóle nad ścisłem wypełnianiem przepisów górniczych w zakładach hutniczych i górniczych prywatnych i wprowadzają w wykonanie wszelkie rozporządzenia wyższej władzy, dotyczące tych zakładów.

82. W szczególności inżynierowie okręgowi mają sobie polecony: 1) nadzór nad bezpieczeństwem robót górniczych i hutniczych; 2) nadzór nad nabywaniem, przechowywaniem i użyciem materyałów wybuchowych przez przemysłowców górniczych, tudzież wydawanie i rewizyę ksiąg do zapisywania tych materyałów; 3) bezpośredni nadzór, we wskazanych przez prawo wypadkach, nad prawidłowością robót górniczych także pod względem technicznym; 4) bezpośredni nadzór w prywatnych zakładach hutniczych i górniczych nad kotłami parowymi na zasadzie obowiązujących w tym przedmiocie przepisów; 5) nadzór nad budową zakładów hutniczych i wznoszeniem budowli w zakładach górniczych; 6) czuwanie nad wypełnianiem przez przemysłowców górniczych wymagań praw o najmie robotników górniczych, o stosunku ich do najmujących i o pracy nieletnich i kobiet; 7) czuwanie nad tem, aby osoby, którym właściciele powierzyli zarząd zakładów hutniczych i górniczych, były zaopatrzone w przepisane przez prawo pełnomocnictwa i dostarczanie zwierzchności ich odpisów; 8) czuwanie nad prawidłowym i terminowym wpływem podatków górniczych, przedstawianie należytych w tym względzie sprawozdań i przedsiębranie środków prawnych w celu ściągania zaległości tych podatków; 9) wydzielanie, wspólnie z mierniczym lub geometrą, w razie potrzeby, według poleceń odnośnych instytucyi, placów ko-

palnianych na wolnych gruntach skarbowych, i 10) sporządzanie trybem, przepisanym przez odnośne artykuły ustawy Postępowania Sądowego Karnego, protokółów o wykroczeniach przeciwko postanowieniom o przemyśle górniczym, o eksploatacyi złota i soli, o kotłach parowych w zakładach górniczych, o robotnikach górniczych i o ochronie źródeł wód mineralnych, o ile te wykroczenia pociągają za sobą karę sądową lub wymierzaną w drodze administracyjnej.

83. Inżynierowie okręgowi są obowiązani popierać właścicieli prywatnych zakładów hutniczych i górniczych w celu prawidłowego i korzystnego prowadzenia robót i udzielać im stosownych rad w zakresie górniczo-technicznym, nie wtrącając się samowolnie do prywatnych spraw przemysłowców.

84. Inżynierowie okręgowi mają obowiązek zbierać i opracowywać wiadomości górniczo-techniczne i statystyczne i składać w przepisanej drodze sprawozdania terminowe ze statystyki górniczej i hutniczej z wyjaśnieniem rzeczywistego położenia i potrzeb prywatnego przemysłu górniczego w ich okręgach.

86. W zakładach hutniczych i górniczych skarbowych, wydzierżawionych osobom prywatnym, inżynier okręgowy oprócz tego przestrzega, aby dzierżawcy ściśle wypełniali wszystkie przyjęte na siebie warunki i zobowiązania.

88. W okręgach, gdzie prowadzi się prywatna eksploatacya złota lub nafty, albo gdzie istnieją źródła wód mineralnych, uznane za mające znaczenie użyteczności publicznej, inżynierowie okręgowi pełnią obowiązki, włożone na nich przez przepisy niniejszej ustawy, dotyczące prywatnej eksploatacyi złota, przemysłu naftowego, oraz przepisy o ochronie źródeł wód mineralnych (ust. Lek. art. 352 i nast.).

89. W miejscowościach, gdzie istnieją źródła słone i warzelnie soli skarbowe lub prywatne, inżynierowie okręgowi mają obowiązek czuwania nad wypełnianiem odnośnych przepisów i warunków umów dzierżawnych ze skarbem o źródła słone i warzelnie soli.

90. Co się tyczy przemysłu górniczego w guberniach Królestwa Polskiego, inżynierowie okręgowi pełnią obowiązki, włożone na nich przez prawo o przemyśle górniczym w tych guberniach oraz instrukcye, zatwierdzane przez Ministra Dóbr Państwa.

91. W miejscowościach, gdzie właściciele hut otrzymują z Banku Państwa pożyczki na zastaw metalów, inżynierowie okręgowi wydają świadectwa o metalach, zastawianych i wysyłanych na sprzedaż, oraz czuwają nad całością tych metalów.

92. Pomocnicy inżynierów okręgowych działają stosownie do poleceń odnośnych inżynierów okręgowych, przyczem może im być powierzane pełnienie wszystkich obowiązków, wyszczególnionych w artykułach 82 — 91.

93. Co się tyczy dozoru nad zachowaniem należnego porządku w prywatnych zakładach hutniczych i górniczych, obowiązkiem inżynierów okręgowych i ich pomocników jest: 1) czuwanie nad wypełnianiem przepisów o pracy kobiet i nieletnich robotników, oraz o uczęszczaniu tych ostatnich do szkół początkowych; 2) starania o zakładanie osobnych szkół, mających dostarczać wspomnianym robotnikom elementarnego wykształcenia, jak również o przygotowanie w tym celu istniejących szkół ludowych, przy współdziałaniu miejscowej władzy naukowej, o ile tego zachodzi potrzeba; 3) czuwanie nad wypełnianiem przez najmujących i ro-

botników przepisów, określających ich obowiązki i wzajemne stosunki; 4) czynności wykonawcze przy stosowaniu postanowień obowiązujących komisyi do spraw górniczych oraz dozór nad wypełnianiem tych postanowień; 5) przeglądanie i zatwierdzanie taks, tablic, rozkładów i przepisów porządku wewnętrznego (ust. Przem., wyd. 1893 r. art. 140 — 142 i 147), układanych przez zarządy zakładów górniczych dla ich robotników; 6) przedsiębranie środków, zmierzających do uniknięcia sporów i nieporozumień między najmującymi i robotnikami, drogą zbadania powstałych niezadowoleń na miejscu i polubownej zgody stron i 7) wszczynanie dochodzenia, a w odnośnych wypadkach i oskarżanie przed sądem winnych uchybienia przepisom, zawartym w artykułach 86 — 121 i 128 — 155 ustawy o Przemyśle.

94. O zauważonych przez siebie pogwałceniach przepisów, zawartych w art. 86 — 121 i 128 — 155 ustawy o Przemyśle, inżynierowie okręgowi i ich pomocnicy spisują sposobem, wskazanym w art. 1131 i następnych ustawy Postępowania Sądowego Karnego protokóły, które składają władzy sądowej lub komisyom do spraw górniczych, stosownie do kompetencyi.

Uwaga. Do protokółów, składanych komisyom górniczym, inżynierowie okręgowi i ich pomocnicy dołączają swoje wnioski o wysokości kar.

95. Mierniczowie, będący w rozporządzeniu tak Departamentu Górniczego, jako i zarządów górniczych, obowiązani są, niezależnie od prowadzonych z polecenia zwierzchności robót mierniczych, podziemnych i na powierzchni, przestrzegać w obrębie wskazanych przez władzę okręgów ścisłego wypełniania przez przemysłowców górniczych wymagań prawa o prowadzeniu

i stałem uzupełnianiu planów eksploatacyi górniczej i, jeżeli zauważą, że przemysłowcy nie dopełniają tego obowiązku, układać i uzupełniać takie plany. Za sporządzanie i uzupełnianie planów mierniczowie otrzymują od przemysłowców górniczych wynagrodzenie podług taksy, a w czasie robót pomiarowych korzystają ze wszystkich praw i przywilejów, nadanych geometrom przez prawa miernicze.

96. Zwiedzając kopalnie prywatne, mierniczy zwraca uwagę na to, czy roboty odpowiadają wszelkim wymaganiom prawa i, w razie dostrzeżonych uchybień, daje przemysłowcowi górniczemu odpowiednie wskazówki, nie wydając zresztą własną władzą żadnych w tym przedmiocie rozporządzeń i zawiadamiając niezwłocznie miejscowego inżyniera okręgowego o udzielonej wskazówce.

97. W czasie wolnym od służby mierniczowie mogą podejmować się zdejmowania lub uzupełniania planów kopalnianych, mocą prywatnej umowy z przemysłowcami górniczymi i za dobrowolnie umówioną opłatą.

98. Minister Dóbr Państwa określa w specyalnej instrukcyi, na wyłuszczonych wyżej w artykułach 80—92 i 95 — 97 zasadach, zakres obowiązków i procedurę odpowiedzialności inżynierów okręgowych, ich pomocników i mierniczych, oraz ustanawia wzmiankowaną w artykule 95 taksę. Minister Dóbr Państwa, po porozumieniu się z Ministrem Spraw Wewnętrznych, wydaje przepisy szczegółowe o trybie czynności inżynierów okręgowych i ich pomocników w przedmiocie nadzoru nad zachowaniem porządku w zakładach hutniczych i górniczych prywatnych (art. 93) i o stosunku tych osób do władz gubernialnych i policyi; przepisy te ogłaszane są w sposób ustanowiony.

99. Nadzorcy górniczy, mianowani przez Ministra Dóbr Państwa do nadzoru nad robotami podziemnemi, nie mając władzy rozporządzania, obowiązani są, pod kierunkiem inżynierów okręgowych, codziennie baczyć na ścisłe wypełnianie przez przemysłowców górniczych wszystkich przepisów i instrukcyi w przedmiocie bezpieczeństwa robót górniczych i o wszelkich zauważonych uchybieniach zawiadamiać niezwłocznie zarząd kopalni i donosić inżynierowi okręgowemu. Specyalna instrukcya Ministra Dóbr Państwa ściśle określa obowiązki nadzorców górniczych, jak również stosunek ich do zarządu górniczego lub Departamentu Górniczego i do przemysłowców górniczych.

ODDZIAŁ TRZECI.

O sposobie skarżenia czynności urzędników i instytucyi miejscowego zarządu górniczego.

100. Na czynności urzędników i instytucyi miejscowego zarządu górniczego, w przedmiocie wykonywania ich obowiązków służbowych, osoby prywatne, których czynności te dotyczą, mogą zanosić skargi do bezpośredniej zwierzchności tych osób i instytucyi.

101. Skargi, wzmiankowane w artykule poprzedzającym, należy podawać do tych instytucyi i osób, których czynności dotyczą; te zaś instytucye i osoby odsyłają je do władzy kompetentnej, wraz ze swojemi

objaśnieniami najpóźniej w ciągu miesiąca od daty otrzymania skargi. Z przepisu tego są wyłączone: 1) skargi na powolność prowadzenia sprawy lub na nieprzyjęcie skargi, i 2) skargi na rozporządzenia inżynierów okręgowych i ich pomocników w przedmiotach, przewidzianych w artykule 93 niniejszej ustawy i w artykułach 128 — 155 ustawy o Przemyśle; skargi pierwszego rodzaju mogą być podawane bezpośrednio do tej instytucyi lub osoby, do której są zanoszone, skargi zaś drugiego rodzaju należy podawać do komisyi do spraw górniczych w terminie miesięcznym od daty ogłoszenia rozporządzenia.

102. Skargi na decyzye Ministra Dóbr Państwa należy zanosić, w przepisanej drodze do Senatu Rządzącego (w pierwszym Departamencie) w ciągu miesiąca od dnia ogłoszenia decyzyi (jeżeli, stosownie do rodzaju sprawy, prawo nie przepisuje innego terminu), z dodaniem na przesyłkę skargi terminu wiorstowego, który liczy się dla dróg zwykłych po pięćdziesiąt a dla dróg żelaznych po trzysta wiorst na dobę.

TYTUŁ SZÓSTY.

O komisyach do spraw górniczych.

160. Komisye do spraw górniczych są urządzane dla wyższego dozoru nad zachowaniem porządku i bezpieczeństwa w prywatnych zakładach hutniczych i górniczych.

161. Dla miejscowości, podwładnych zarządom górniczym, komisye do spraw górniczych są urządzane przy tych zarządach. Dla wszystkich innych miejscowości istnieje jedna Komisya do spraw górniczych przy Departamencie Górniczym.

162. Komisye do spraw górniczych przy zarządach górniczych (art. 161), składają się z naczelnika zarządu górniczego, jako przewodniczącego, przedstawiciela Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, mianowanego przez Ministra Spraw Wewnętrznych, członka dozoru prokuratorskiego, mianowanego przez Ministra Sprawiedliwości i dwóch przedstawicieli prywatnego przemysłu górniczego*).

163. Komisya do spraw górniczych przy Departamencie Górniczym (art. 161) składa się z trzech członków Rady Górniczej, mianowanych przez Ministra Dóbr Państwa, jednego przedstawiciela Minister-

---

Najwyżej zatwierdzona w dniu 10 lipca 1898 r. uchwała Komitetu Ministrów:

1) Jako środek tymczasowy, do czasu rewizyi ustanowionym trybem odpowiednich przepisów ustawodawczych o składzie komisyi do spraw górniczych i fabrycznych, postanowić:

a) ażeby do składu komisyi do spraw górniczych przy zarządach górniczych był wyznaczany, oprócz wskazanego w art. 162 ust. Górn. przedstawiciela Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, oficer oddzielnego korpusu żandarmów według wskazówek naczelnika miejscowego gubernialnego zarządu żandarmeryi;

b) ażeby do składu komisyi do spraw górniczych (art. 162 ust. Gór.) byli wprowadzeni w charakterze członków, starsi inspektorowie fabryczni tych gubernii, gdzie znajdują się wymienione komisye, a do składu komisyi fabrycznych, znajdujących się w okręgu obszarów górniczych, w charakterze członków, urzędnicy miejscowego dozoru górniczego według nominacyi miejscowych zarządów górniczych. (Zbiór praw i rozporządzeń Rządu, 1898 r., № 121, art. 1618).

stwa Spraw Wewnętrznych, mianowanego przez Ministra Spraw Wewnętrznych, jednego przedstawiciela Ministra Sprawiedliwości, mianowanego przez Ministra Sprawiedliwości, i dwóch przedstawicieli prywatnego przemysłu górniczego. Przewodniczy w tej komisyi jeden z należących do niej członków Rady Górniczej, mianowany przez Ministra Dóbr Państwa.

164. Należących do komisyi do spraw górniczych przedstawicieli prywatnego przemysłu górniczego (art. 162 i 163) wybierają na trzy lata miejscowe zjazdy przemysłowców górniczych. W miejscowościach zaś, gdzie zjazdy nie bywają zwoływane, wzmiankowanych przedstawicieli powołuje Minister Dóbr Państwa.

165. Na posiedzenia komisyi do spraw górniczych mogą być powoływani, z prawem głosu doradczego: miejscowy gubernialny inspektor lekarski, inżynier lub budowniczy gubernialny, oraz inne osoby, od których można oczekiwać pożytecznych wiadomości i wyjaśnień.

166. Komisye do spraw górniczych mają sobie polecone: 1) wydawanie postanowień obowiązujących o środkach, jakie winny być przestrzegane dla ochrony życia, zdrowia i moralności robotników w czasie robót oraz pobytu w zabudowaniach zakładowych, a także w przedmiocie pomocy lekarskiej dla robotników; 2) rozstrzyganie spraw o wykroczenia, wyszczególnione w artykułach 153 — 155 ustawy o Przemyśle, oraz o wykroczenia, przewidziane w artykule 1359[1] kodeksu Karnego (wyd. 1885 r.), o ile ostatnie popełnione zostały przez zawiadowców zakładów hutniczych lub górniczych po raz pierwszy i drugi i nie pociągnęły za sobą skutków, wskazanych w artykule 1359[2] kodeksu Karnego (według ciągu dalszego z roku 1890); 3) rozpoznawanie skarg na rozporządzenia inżynierów okręgowych i ich pomocników w przedmiotach, prze-

widzianych w artykule 93 niniejszej ustawy i w artykułach 128 — 155 ustawy o Przemyśle, oraz uchylanie tych rozporządzeń w odnośnych wypadkach; 4) układanie przepisów dodatkowych, dotyczących stosunków pomiędzy zarządami zakładów hutniczych i górniczych i robotnikami pomocniczymi, oraz robotnikami, pracującymi w artelach lub po cenach hurtowych, i 5) rozstrzyganie wątpliwości, napotykanych przez inżynierów okręgowych i ich pomocników przy stosowaniu artykułu 93 niniejszej ustawy i przepisów, wyłuszczonych w artykułach 128 — 155 ustawy o Przemyśle.

Uwaga 1. Postanowienia obowiązujące, wzmiankowane w ustępie 1 niniejszego (166) artykułu, są ogłaszane w miejscowym dzienniku urzędowym i wystawiane w zarządach policyjnych i gminnych, oraz w tych zakładach hutniczych i górniczych, dla których zostały wydane.

Uwaga 2. Postanowienia obowiązujące, wydawane przez komisye do spraw górniczych, nie powinny dotyczyć środków technicznych, jakie winny być przestrzegane dla ochrony zdrowia i życia robotników w robotach górniczych i hutniczych.

Dodatek. Komisye do spraw górniczych rozstrzygają sprawy o wykroczenia, przewidziane w artykułach 1266 i 1266^2.

167. Skargi na postanowienia komisyi do spraw górniczych należy podawać w terminie miesięcznym od dnia ogłoszenia postanowienia Ministrowi Dóbr Państwa, który je rozstrzyga w porozumieniu z Ministrem Spraw Wewnętrznych. Postanowienia komisyi w sprawach o wykroczenia, wskazane w ustępie 2 poprzedniego (166) artykułu, nie ulegają zaskarżeniu,

o ile wymierzona na winnego kara nie przenosi stu rubli.

168. Przepisy szczegółowe prowadzenia spraw i akt w komisyach do spraw górniczych wydaje Minister Dóbr Państwa w porozumieniu z Ministrem Spraw Wewnętrznych; przepisy te są w ustanowiony sposób ogłaszane.

TYTUŁ SIÓDMY.

O zakładach naukowych wydziału górniczego i o komisyach egzaminacyjnych ze znajomości górnictwa.

169. Zakłady naukowe wydziału górniczego są następujące: 1) Instytut Górniczy: 2) Szkoła Sztygarów w Lisiczańsku, i 3) szkoły górnicze — na Uralu, w Irkucku i w Dąbrowie.

174. Szkoła Górnicza, założona we wsi Dąbrowa, powiatu Będzińskiego, gubernii Piotrkowskiej, ma na celu przygotowanie sztygarów i majstrów hutniczych dla potrzeb przemysłu górniczego.

175. Zakłady naukowe, wymienione w poprzednich (169—174) artykułach, pozostają w zawiadywaniu Ministerstwa Dóbr Państwa w Departamencie Górniczym. Główny zarząd Instytutu Górniczego należy do Ministra Dóbr Państwa. Pozostałe zakłady naukowe podlegają: Szkoła Sztygarów w Lisiczańsku i szkoły górnicze na Uralu i w Irkucku miejscowym zarządom górniczym, zaś Szkoła Górnicza w Dąbrowie — Naczelnikowi skarbowych zakładów górniczych w guberniach Królestwa Polskiego.

177. 5) Osoby, które ukończyły z powodzeniem kurs nauk w Szkole Górniczej w Dąbrowie i złożyły przepisany egzamin ostateczny, jeżeli służyły najmniej rok w zakładzie hutniczym lub górniczym skarbowym lub prywatnym i przedstawią świadectwo znajomości rzeczy i sumiennego wypełniania poleconych im obowiązków, wydane przez zawiadowcę służby technicznej zakładu hutniczego lub górniczego i poświadczone przez miejscowego naczelnika górniczego albo inżyniera okręgowego, według kompetencyi, otrzymują stopień sztygara lub majstra hutniczego, stosownie do wybranej przez nich specyalności; posiadający ten stopień otrzymują po dziesięciu latach służby technicznogórniczej tytuł osobistego obywatela honorowego, o ile z pochodzenia nie mają wyższych praw stanu.

178. Komisye egzaminacyjne ze znajomości górnictwa przez osoby, nie mające dyplomu na stopień inżyniera górniczego, ani patentu z ukończenia kursu w szkole górniczej lub w wydziale górniczym szkół przemysłowych, składają się z miejscowego inżyniera okręgowego, mierniczego i innych osób, mianowanych przez zarządy górnicze, w miejscowościach zaś, gdzie zarządy te nie istnieją, przez Departament Górniczy. Do tych egzaminów dopuszczone są tylko osoby, które najmniej przez trzy lata pracowały w kopalniach lub które posiadają dyplomy szkół górniczych zagranicznych. Programy egzaminów układa Komitet Naukowy Górniczy, zatwierdza je Minister Dóbr Państwa, poczem następuje ogłoszenie takowych.

TYTUŁ DZIEWIĄTY.

O obowiązkach policyi w przedmiocie dozoru nad porządkiem w kopalniach i hutach.

186. Urzędnicy policyi miejskiej i powiatowej donoszą inżynierom okręgowym i ich pomocnikom o wszystkich wiadomych policyi wypadkach pogwałcenia porządku w zakładach hutniczych i górniczych prywatnych i okazują inżynierom okręgowym i ich pomocnikom należyte współdziałanie.

187. Spełnianie obowiązków inżynierów okręgowych i ich pomocników, wskazanych w ustępie 7 artykułu 93 w przedmiocie sądowego ścigania winnych wykroczeń przeciwko postanowieniom, zawartym w artykułach 91 — 126 i 128 — 155 ustawy o Przemyśle, może być powierzane urzędnikom policyi.

188. Minister Spraw Wewnętrznych, w porozumieniu z Ministrem Dóbr Państwa, wydaje przepisy szczegółowe o obowiązkach policyi i specyalnych „isprawników“, mianowanych przez gubernatorów w okręgach znacznego przemysłu złotego w przedmiocie dozoru nad porządkiem w zakładach hutniczych i górniczych prywatnych; przepisy te ogłaszane są w sposób ustanowiony.

191. W razie niewykonania przez policyę wymagania zarządu górniczego i naczelników górniczych, ostatni zanoszą skargę do gubernatorów, którzy są obowiązani przymuszać urzędników policyjnych i pociągać za wykroczenia do odpowiedzialności, według przepisów prawa.

AKADEMIA GÓRNICZO-HUTNICZA
w KRAKOWIE
BIBLIOTEKA

ROZDZIAŁ DRUGI.

O PRYWATNYM PRZEMYŚLE GÓRNICZYM.

TYTUŁ DRUGI.

O prywatnym przemyśle górniczym w guberniach Królestwa Polskiego.

ODDZIAŁ PIERWSZY.

Przepisy ogólne.

334. Poszukiwania i wydobywanie ciał kopalnych może być dokonywane zarówno na gruntach skarbowych lub należących do różnych instytucyi, jak i na gruntach właścicieli prywatnych (nie wyłączając majoratowych).

335. Poszukiwania i wydobywanie wszelkiego rodzaju ciał kopalnych na gruntach, wymienionych w poprzedzającym (334) artykule, może być dokonywane przez właścicieli albo, za ich zgodą, przez osoby obce.

336. Na gruntach, wskazanych w artykule 334, osoby obce mogą poszukiwać i wydobywać bez zgody właścicieli tylko następujące ciała kopalne: 1) rudy żelazne, 2) rudy cynkowe, 3) rudy ołowiane i 4) węgle kopalne.

Uwaga 1. Przepis niniejszego (336) artykułu nie rozciąga się na rudy napływowe i darniowe.

Uwaga 2. W ciągu pierwszych dwóch lat po wprowadzeniu Najwyżej w dniu 28 kwietnia 1892 roku zatwierdzonego prawa o przemyśle

górniczym w guberniach Królestwa Polskiego, wyłożonego w artykułach 334 — 415 niniejszej ustawy, poszukiwania i wydobywanie rud żelaznych na cudzych gruntach nie może być dozwolone bez zgody właścicieli.

337. Prawo niniejsze nie rozciąga się na ciała kopalne, zawarte w zwałach dawnych robót górniczych. Wydobywanie tych ciał kopalnych, jak również kamienia budulcowego, gliny, gipsu i t. p. nie wymaga uzyskania nadania (art. 360) i podlega jedynie nadzorowi inżynierów okręgowych pod względem górniczo-policyjnym.

338. Prowadzenie przemysłu górniczego na gruntach skarbowych i prywatnych: 1) w obrębie lasów ochronnych lub zabezpieczających początek i źródła rzek i ich dopływów i 2) w obrębie cennego lasu, a także na gruntach skarbowych, których położenie przedstawia szczególne dogodności do prowadzenia skarbowego przemysłu górniczego, jest dozwolone z zachowaniem warunków i z ograniczeniami, wskazanemi w artykułach 339 i 340. Spis tych gruntów układa, a w razie potrzeby i zmienia Minister Dóbr Państwa, a Senat Rządzący podaje go do powszechnej wiadomości. Grunta prywatne, wskazane w ustępie 1 niniejszego artykułu, są wciągane do owego spisu bez prośby o to samych właścicieli, wzmiankowane zaś w ustępie 2-im jedynie na skutek takich próśb, zasługujących zdaniem Ministra Dóbr Państwa na uwzględnienie.

339. Odnośnie do prowadzenia poszukiwań i wydobywania ciał kopalnych na gruntach, wzmiankowanych w artykule 338, Ministrowi Dóbr Państwa służy prawo wydawania przepisów, które winny być przestrzegane w widokach ochrony powierzchni i rosnącego na niej lasu, oraz określania, w razie potrzeby, wy-

sokości kaucyi, którą winien złożyć przemysłowiec górniczy dla zabezpieczenia wykonywania tych przepisów.

340. Minister Dóbr Państwa ma prawo w wydawanym przez siebie spisie (art. 338) wymieniać: 1) grunta skarbowe i prywatne, na których, aż do zmiany spisu, prowadzenie poszukiwań i wydobywanie ciał kopalnych przez prywatne osoby jest zabronione i 2) grunta skarbowe, na których złoża ciał kopalnych, odkryte przez osoby prywatne, mogą być eksploatowane przez skarb, za wypłatą odkrywającemu je zwrotu kosztów odkrycia oraz odpowiedniego wynagrodzenia za samo odkrycie.

341. Prowadzenie przemysłu górniczego jest dozwolone poddanym rosyjskim wszelkich stanów, za wyjątkami, wskazanymi w artykułach następujących (342 — 345).

U w a g a. Odnośnie do praw cudzoziemców do prowadzenia przemysłu górniczego stosują się przepisy załączone.

342. Prowadzenie przemysłu górniczego zabrania się pozbawionym wszelkich szczególnych praw i przywilejów, osobiście i do stanu przywiązanych.

343. Duchownym świeckim wolno brać udział w towarzystwach górniczo-przemysłowych, ale osobiste prowadzenie przemysłu górniczego jest im wzbronione.

U w a g a. Duchowni świeccy, którzy otrzymali nadania na wydobywanie ciał kopalnych na zasadzie przepisów, obowiązujących przed wprowadzeniem prawa o przemyśle górniczym w guberniach Królestwa Polskiego, Najwyżej zatwierdzonego dnia 28 kwietnia 1892 roku i wyłożonego w artykułach 334 — 415 niniejszej

ustawy, zachowują i nadal prawo posiadania tych nadań.

344. Przemysł górniczy na cudzych gruntach oraz udział w nim jest zabroniony: 1) zajmującym w Ministerstwie Dóbr Państwa posady w wydziale górniczym i w zarządzie gruntów skarbowych; 2) urzędnikom tegoż wydziału, służącym w miejscowych zarządach skarbowych zakładów górniczych i dóbr państwowych, tudzież zajmującym posady w nadzorze rządowym nad prywatnym przemysłem górniczym w granicach okręgu, w którym pozostają w służbie; 3) żonom i niewyposażonym dzieciom osób, wymienionych w ustępie 1, jak również w ustępie 2, tam, gdzie zajmowanie się przemysłem górniczym zabronione jest ich mężom i ojcom, i 4) żydom.

Uwaga. Osoby, wskazane w niniejszym (344) artykule, które otrzymały nadania na eksploatacyę ciał kopalnych na zasadzie przepisów, obowiązujących przed wprowadzeniem prawa o przemyśle górniczym w guberniach Królestwa Polskiego, Najwyżej zatwierdzonego d. 28 kwietnia 1892 roku i wyłożonego w artykułach 334 — 415 niniejszej ustawy, zachowują i nadal prawo posiadania tych nadań.

345. Osoby, którym prowadzenie przemysłu górniczego jest zabronione, nie mogą być również pełnomocnikami innych osób w sprawach przemysłu górniczego.

346. Osoby, którym prowadzenie przemysłu górniczego jest wzbronione, jak również osoby, które prawo to utraciły, winny sprzedać lub oddać otrzymane albo należące do nich nadania w ciągu lat trzech: pierwsze od dnia nabycia nadania, ostatnie zaś od dnia utraty prawa posiadania ich. W razie niewykonania

niniejszego, wymienione osoby podlegają skutkom, wskazanym w artykule 393. Przepis ten stosuje się także do prawa udziału w przemyśle górniczym.

347. Osoby, którym prowadzenie przemysłu górniczego jest dozwolone, mogą, na ogólnych zasadach, tworzyć w tym celu stowarzyszenia i brać w nich udział. Odnośne umowy lub ustawy spółek albo towarzystw winny być przedstawiane do wiadomości inżynierowi okręgowemu i zarządowi górniczemu.

348. Wszelkie koszta ogłoszeń w wypadkach, przewidzianych w artykułach następujących (350—412), na udzielanie nadań, zajmowanie gruntów pod eksploatacyę górniczą i t. p. obciążają przemysłowców górniczych.

349. Minister Dóbr Państwa ma prawo rozstrzygać wszelkie kwestye i nieporozumienia, mogące się trafić przy stosowaniu przepisów, wyłuszczonych w artykułach 334 — 415, oraz, w rozwinięciu i wyjaśnieniu tych artykułów, wydawać ogólne instrukcye i specyalne postanowienia, obowiązujące dla przemysłowców górniczych, z tem zastrzeżeniem, ażeby te decyzye i postanowienia nie dotyczyły przedmiotów i spraw, z natury swojej podlegających rozpoznaniu władzy sądowej lub prawodawczej i ażeby wyjaśnienia, obowiązujące wszystkich przemysłowców górniczych, były przedstawiane Senatowi Rządzącemu dla ogłoszenia do wiadomości powszechnej.

U w a g a. Sposób udzielania pozwoleń przemysłowcom górniczym Królestwa Polskiego do wznoszenia budowli w obrębie pasu pogranicznego z Prusami i Austryą określają przepisy, przy niniejszem załączone.

ODDZIAŁ DRUGI.

O poszukiwaniach.

350. Właściciel gruntu, tudzież osoby, które zezwolenie jego otrzymały, mogą bez przeszkody prowadzić na jego gruncie poszukiwania wszelkich ciał kopalnych.

Uwaga. Na przestrzeniach, nadanych na wydobywanie jakiegoś ciała kopalnego, nikomu nie wolno prowadzić poszukiwań tegoż ciała kopalnego.

351. Poszukiwania nie mogą być prowadzone w miastach i wsiach, na drogach żelaznych i innych, na cmentarzach i w takich miejscach, gdzie prowadzenie poszukiwań uznanem będzie trybem przepisanym za niezgodne z interesami publicznymi.

352. Zadne poszukiwania górnicze nie mogą być prowadzone bez zgody właściciela gruntu na przestrzeniach, znajdujących się pod budynkami, podwórzami, zakładami przemysłowymi, ogrodami i sadami, jak również w odległości dwudziestu pięciu sążni od budynków.

353. Właściciel nie ma prawa odmówić osobie obcej pozwolenia prowadzenia na jego gruncie poszukiwań ciał kopalnych, wymienionych w artykule 336, z wyjątkiem wypadków, przewidzianych w artykule 340 (p. 1), w uwadze do artykułu 350 i w artykułach 351 i 352.

354. W razie odmowy prowadzenia poszukiwań bez prawnej zasady (art. 353), na poszukiwania zezwala inżynier okręgowy, który, jeżeli zachodzi potrzeba,

wskazuje obszar i położenie gruntu, podlegającego zajęciu na tę lub ową robotę poszukiwawczą (odkrywkę, szyb, otwór wiertniczy i t. p.). Pozwolenie to traci moc, jeżeli przemysłowiec górniczy nie skorzysta z niego w ciągu jednego roku.

355. Pozwolenie, udzielone przemysłowcowi górniczemu na poszukiwania, nie przeszkadza innym przemysłowcom górniczym otrzymywać takież pozwolenia w tym samym majątku, po za obrębem miejsc, rzeczywiście zajętych przez przemysłowca górniczego pod roboty poszukiwawcze.

ODDZIAŁ TRZECI.

O zgłoszeniach.

356. Przemysłowiec górniczy, który odkrył na własnym lub na cudzym gruncie złoże jednego z ciał kopalnych, wymienionych w artykule 336, podaje o tem zgłoszenie inżynierowi okręgowemu w siedmiodniowym terminie od daty odkrycia.

357. Przemysłowiec górniczy, który miał prawo do poszukiwań na tym gruncie, gdzie odkrył ciało kopalne (art. 350—355) i który podał w przepisanym terminie (art. 356) zgłoszenie o odkryciu, korzysta z prawa pierwszego odkrywcy, o ile przed jego odkryciem nie zostało podane zgłoszenie o zrobionem dawniej przez inną osobę odkryciu tego samego ciała kopalnego na tej samej przestrzeni.

358. Po otrzymaniu zgłoszenia inżynier okręgowy winien w możliwie niedługim czasie przekonać się na miejscu, czy odkrycie zostało rzeczywiście do-

konane i kiedy to mianowicie nastąpiło. Jeżeli na skutek takiego zbadania okaże się, że odkrycie nie ulega wątpliwości i przytem co do węgla odkryty pokład będzie miał najmniej dwie stopy grubości, to, najpóźniej w dwa tygodnie od dnia zbadania, następuje ogłoszenie o odkryciu w miejscowym dzienniku gubernialnym.

Uwaga. Sposób wskazanego w niniejszym (358) artykule badania i formę ogłoszeń o odkryciach ciał kopalnych określa instrukcya Ministra Dóbr Państwa.

359. Protesty i zarzuty osób interesowanych z powodu zgłoszonego odkrycia mogą być podawane do inżyniera okręgowego jedynie w ciągu miesiąca od dnia ogłoszenia, wzmiankowanego w artykule 358. W razie otrzymania takich protestów i zarzutów w przepisanym terminie, inżynier okręgowy wyznacza dzień do ich zbadania, o czem ogłasza zawczasu w miejscowym dzienniku gubernialnym. Inżynier okręgowy sporządza protokół o rezultatach badania, który razem ze swoim wnioskiem przedstawia zarządowi górniczemu jednocześnie z podaniem odkrywcy i aktami o nadaniu.

ODDZIAŁ CZWARTY.

O nadaniu przestrzeni do wydobywania ciał kopalnych.

---

360. Wydobywanie ciał kopalnych może być dokonywane jedynie w granicach przestrzeni, nadanych w tym celu z rozporządzenia rządu.

Uwaga. Nadania, zatwierdzone w sposób przepisany przez prawo z d. 16 (28) czerwca roku 1870 o poszukiwaniach górniczych i wydzielaniu przestrzeni do wydobywania ciał kopalnych w guberniach Królestwa Polskiego, pozostają bez zmiany, ale prawa i obowiązki właścicieli nadań określają przepisy, zawarte w artykułach 334—415 niniejszej ustawy. Przytem zachowują moc swoją ugody, polubownie zawarte pomiędzy przemysłowcami górniczymi i właścicielami gruntów według dawnych przepisów.

361. Prośbę o nadanie należy podawać na imię Ministra Dóbr Państwa za pośrednictwem inżyniera okręgowego. Podanie zawiera: 1) nazwę nadania; 2) dla wydobywania jakich ciał kopalnych i na zasadzie jakiego odkrycia nadanie jest wyjednywane; 3) sytuacyę nadania, to jest gubernię, powiat, gminę i granice nadania; 4) jego obszar; 5) wymienienie gruntów, na których nadanie jest wyjednywane. Oprócz tego do podania należy dołączyć plan i rejestr pomiarowy nadania w trzech egzemplarzach, lub też świadectwo mierniczego o sporządzaniu u niego tych dowodów.

Uwaga 1. Nierozstrzygnięte jeszcze prośby o nadaniu na zasadzie prawa z d. 16 (28) czerwca roku 1870 dla prowadzenia poszukiwań są pozostawiane bez skutku. Podane przed wprowadzeniem nowego, Najwyżej zatwierdzonego d. 28 kwietnia roku 1892 prawa o przemyśle górniczym w guberniach Królestwa Polskiego, zawartego w artykułach 334 — 415 niniejszej ustawy, prośby o nadanie na wydobywanie ciał kopalnych są rozstrzygane według przepisów z d. 16 (28) czerwca roku 1870, jednakowoż no-

we prawo określa prawa i obowiązki właścicieli nadań.

U w a g a 2. Osoby, które zgłosiły o odkryciu ciał kopalnych przed wprowadzeniem prawa, wymienionego w uwadze 1 do niniejszego (361) artykułu, winny najpóźniej w trzy miesiące po ogłoszeniu tego prawa prosić o nadania do wydobywania ciał kopalnych, za poprzedniem wyjednaniem należytego stwierdzenia samego odkrycia. W razie uchybienia wzmiankowanego terminu, lub też, jeżeli odkrycie ciała kopalnego nie zostało w należyty sposób stwierdzone, prośba pozostaje bez skutku.

362. Prośba o nadanie przestrzeni do wydobywania ciała kopalnego, wymienionego w artykule 336, pozostaje bez skutku: 1) jeżeli zostało podane przed zgłoszeniem o odkryciu ciała kopalnego, i 2) jeżeli zostało podane po upływie trzech miesięcy od daty poświadczenia odkrycia (art. 358), w wypadkach zaś, kiedy z powodu odkrycia zgłoszono protesty i zarzuty, po upływie sześciu tygodni od dnia ogłoszenia przez inżyniera okręgowego rezultatów dokonanego przezeń zbadania (art. 359).

363. W razie wniesienia podań o nadanie do wydobywania ciał kopalnych, wymienionych w artykule 336, tych samych przestrzeni, chociażby z różnemi cokolwiek granicami, przez kilku proszących, oraz w wypadku, jeżeli wyjednywane przestrzenie wchodzą mniej lub więcej w obręb przestrzeni sąsiednich, których nadanie do wydobywania ciał kopalnych jest jednocześnie wyjednywane, pierwszeństwo należy do tego z proszących, który zrobił pierwsze odkrycie zasadniczego złoża ciała kopalnego. W razie, jeżeli pierwszy odkrywca nie uczynił zadość wymaganiom art. 356, 357 i 362, jak również, jeżeli nie dowiódł odkrycia albo

swego pierwszeństwa, w takim razie pierwszeństwo oddaje się pierwszemu ze zgłaszających.

364. W tej samej miejscowości mogą być nadane przestrzenie rozmaitym osobom do wydobywania różnych ciał kopalnych, chociażby te przestrzenie wzajemnie się pokrywały; jednak tego rodzaju nadanie będzie udzielonem nie inaczej, jak po zaświadczeniu przez inżyniera okręgowego, że nowe roboty nie przeszkodzą robotom przemysłowca górniczego, który otrzymał nadanie wcześniej, i nie wyrządzą mu strat.

365. Nadanie do eksploatacyi pokładów węgla kopalnego, mających mniej niż dwie stopy grubości może być udzielone jedynie przy szczególnie sprzyjających warunkach eksploatacyi.

366. Nadanie przestrzeni na własnym gruncie proszącego, lub też na cudzym gruncie, ale za dobrowolną ugodą z jego właścicielem, jest dokonywane z rozporządzenia zarządu górniczego.

367. Nadanie przestrzeni do wydobywania wymienionych w artykule 336 ciał kopalnych na cudzych gruntach, bez zgody ich właścicieli, oraz w dobrach majoratowych, bez względu na zgodę ich właścicieli, odbywa się jedynie za szczególnem w każdym wypadku Najwyższem zezwoleniem w sposób, przepisany dla przymusowego wywłaszczenia majątków nieruchomych na użytek państwowy lub publiczny (pr. Cyw., art. 575 i nast.) z zastosowaniem dla określenia wynagrodzenia właścicieli, przy braku dobrowolnej ugody stron, przepisów, zawartych w artykułach następujących (379 — 385).

U w a g a 1. W powiatach Bendzińskim, gubernii Piotrkowskiej i Olkuskim gubernii Kieleckiej przymusowe wywłaszczanie potrzebnych do eksploatacyi górniczej wnętrza i działków

gruntu ulega decyzyi Ministra Dóbr Państwa, bez wyjednywania na to Najwyższego zezwolenia. Minister Dóbr Państwa ma prawo wyjednywać odpowiedni Najwyższy Ukaz o przymusowem wywłaszczeniu nie dla każdego nadania w szczególności, lecz w obrębie całego powiatu, również i w innych powiatach, gdzie odkryte zostaną znaczne pokłady ciał kopalnych, wymienionych w artykule 336, i przemysł prywatny zwróci się do ich eksploatacyi. Na zasadzie tego Ukazu nadania w takich powiatach może wydawać Minister Dóbr Państwa.

U w a g a 2. Na nadania przestrzeni w dobrach majoratowych należy w każdym razie wyjednać osobne Najwyższe zezwolenie w każdym wypadku.

368. Przestrzeń nadania nie może przewyższać dwustu pięćdziesięciu tysięcy sążni kwadratowych: najmniejszy obszar nadania określa Minister Dóbr Państwa, stosownie do miejscowych warunków i rodzajów ciał kopalnych.

369. Nadanie powinno mieć możliwie prawidłową figurę i granice w liniach prostych, przyczem szerokość nadania nie powinna być mniejsza od trzeciej części jej długości, o ile warunki miejscowe nie stoją temu na przeszkodzie.

U w a g a. Szerokość nadania do wydobywania rudy żelaznej, jeżeli nadanie jest udzielonem na gruncie własnym, lub na cudzym, ale za dobrowolną ugodą z właścicielem, może być mniejsza od trzeciej części jej długości.

370. Na każde nadanie zarząd górniczy wydaje osobny akt. Akt ten zawiera: imię, nazwisko i miej-

sce zamieszkania właściciela nadania, numer, nazwę, obszar i granice nadania, wymienienie ciał kopalnych, na wydobycie których nadanie zostaje udzielonem, zasady i warunki nadania, oraz zobowiązanie właściciela nadania pod względem wynagrodzenia właściciela gruntu za powierzchnię i wnętrze.

371. Na mocy aktu nadawczego z nadanej przestrzeni tworzy się nowa własność nieruchoma, oddzielna od powierzchni gruntu. Wskutek tego akt wzmiankowany należy wnieść do księgi hypotecznej majątku, w którym znajduje się nadanie i jednocześnie zeznać wniosek o nim w nowej hypotece, urządzonej specyalnie dla tego nadania.

Uwaga 1. Właściciel majątku, który otrzymał nadanie wyłącznie w granicach swojego majątku i dla eksploatacyi własnej, jest zwolniony z obowiązku zakładania osobnej hypoteki dla nadania.

Uwaga 2. Prośby przemysłowców górniczych o konsolidacyę nadań w jednej hypotece mogą być uwzględnione, nie inaczej jednak, jak za pozwoleniem Ministra Dóbr Państwa, a w razach potrzeby i za zgodą wierzycieli hypotecznych.

372. Nadanie przestrzeni w naturze uskuteczniają mierniczowie przez postawienie znaków granicznych. Przy określaniu granic nadań mają być wzywani do asystowania właściciele nadań sąsiednich, oraz właściciele gruntów, na których mają stanąć znaki graniczne, przyczem osoby te nie mają prawa przeszkadzać postawieniu tych znaków.

ODDZIAŁ PIĄTY.

O stosunkach pomiędzy przemysłowcami górniczymi a właścicielami gruntu.

373. Przemysłowiec górniczy winien wynagrodzić właściciela gruntu za powierzchnię, zajętą pod roboty poszukiwawcze. W braku polubownej ugody stron, wynagrodzenie to określa się w sposób, wskazany w artykule 378, w wysokości podwójnego czystego dochodu rocznego i płaci się za każdy rok z góry.

374. Właściciel gruntu winien odstąpić na użytkowanie przemysłowca górniczego, który otrzymał nadanie, części powierzchni w obrębie nadania, niezbędne do prowadzenia robót na powierzchni lub pod ziemią (wyloty szybów i sztolni, przecięcia, otwory świdrowe i t. p.), na wyładowywanie i skład wydobywalnych ciał kopalnych, drogi (żelazne lub inne), rowy, urządzenia wodociągowe, maszyny i urządzenia górnicze różnego rodzaju, oraz zabudowania, służące do celów eksploatacyi lub na pomieszczenie robotników.

375. Właściciel nadania nie ma w żadnym razie prawa żądać ustąpienia mu gruntów, zajętych pod zabudowania mieszkalne, podwórza, ogrody lub też zakłady przemysłowe*).

*) 25 Stycznia 1894 roku Minister Dóbr Państwa doniósł Senatowi Rządzącemu w celu ogłoszenia, że art. 375 ust. Górn. dotyczy wyłącznie zajęcia powierzchni nadania na cele, wskazane w art. 374 tejże ustawy, i nie przeszkadza eksploatacyi wnętrza w obrębie całego nadania. (Zbiór praw i rozporządzeń Rządu 1894 roku, № 34, art. 268).

376. Rozległość i sytuacyę gruntów, zajmowanych przez przemysłowca górniczego (art. 374), w braku polubownej ugody stron, określa inżynier okręgowy w ciągu miesiąca po podaniu o to prośby.

U w a g a. Kwestye, dotyczące zajęcia gruntów, należących do włościan właścicieli, rozstrzyga komisya gubernialna do spraw włościańskich z udziałem inżyniera okręgowego. Wszelkie ugody pomiędzy włościanami i przemysłowcami górniczymi w przedmiocie ustąpienia ostatnim gruntów, wniesionych do akt urządzenia ziemskiego (tabel likwidacyjnych i aktów nadawczych), winny być sporządzane notaryalnie i przytem nie inaczej, jak za uprzedniem zatwierdzeniem warunków ugody przez komisyę gubernialną do spraw włościańskich.

377. Otrzymujący nadanie na cudzym gruncie winien wynagrodzić właściciela tak za powierzchnię ustąpioną dla urządzenia i eksploatacyi nadania, jak i za wnętrze nadania. Polubowna ugoda stron określa to wynagrodzenie w postaci spłaty jednorazowej, lub opłat peryodycznych. Co do gruntów, mających urządzoną hypotekę, ugoda polubowna o wynagrodzenie może nastąpić jedynie z wiedzą wierzycieli hypotecznych.

378. W razie nieosiągnięcia przez strony zgody co do wynagrodzenia za powierzchnię, zajmowaną na potrzeby nadania, wynagrodzenie to ulega określeniu na zasadzie artykułów 379 — 383, w drodze administracyjnej, po zasięgnięciu zdania biegłych: co do gruntów, należących do włościan — przez miejscowe komisye gubernialne do spraw włościańskich, a co do gruntów, należących do innych właścicieli—przez miejscowy rząd gubernialny, w obydwóch wypadkach ze współudziałem delegata górnictwa. Wymienione instytucye winny wydać decyzyę o sumie należnego wła-

ścicielowi wynagrodzenia w ciągu miesiąca od dnia otrzymania zawiadomienia inżyniera okręgowego o konieczności zajęcia gruntu na eksploatacyę górniczą. Strona, niezadowolona z określonej w wyżej wskazany sposób wysokości wynagrodzenia, może w ciągu miesiąca od dnia ogłoszenia jej decyzyi w tym przedmiocie wytoczyć przeciwnej stronie akcyę w sądzie właściwym.

379. Roczne wynagrodzenie za zajętą powierzchnię określa się w wysokości podwójnego czystego z niej dochodu, jaki traci właściciel gruntu, z gruntów zaś nie dających dochodu, w wysokości przeciętnego dochodu rocznego, który taki grunt mógłby dawać właścicielowi, w porównaniu z jednorodnymi gruntami sąsiednimi.

380. Wynagrodzenie za zajętą powierzchnię płaci się za każdy rok z góry, w ciągu całego czasu zajęcia.

381. Wynagrodzenie za budowle, znajdujące się na zajmowanym gruncie, określa się osobno od ziemi w wysokości wartości tych budowli.

382. Jeżeli grunt ma być lub rzeczywiście będzie zajęty przez przemysłowca górniczego na czas dłuższy od trzech lat; jeżeli zajęcie części gruntu tak go rozdrabnia, że pozostałe części swobodne nie mogą służyć na poprzedni użytek, lub jeżeli grunt nie może być zwrócony w dawnym swoim stanie, to właściciel ma prawo żądać od przemysłowca górniczego nabycia tego gruntu za cenę równą podwójnej wartości, jaką powierzchnia gruntu miała przed zajęciem na potrzeby górniczo-przemysłowe. Przy takiem wywłaszczeniu gruntu dawny właściciel zachowuje prawo do wynagrodzenia za wnętrze wywłaszczonego gruntu.

Uwaga. Właściciel nadania może nabywać na własność grunta, należące do włościan i wniesione do aktów urządzenia ziemskiego (tabel likwidacyjnych i aktów nadawczych), bądź za

dobrowolną ugodą z włościanami, bądź też na żądanie włościan (w wypadkach, w niniejszym artykule przewidzianych) za zezwoleniem miejscowej komisyi gubernialnej do spraw włościańskich i pod warunkiem, ażeby przemysłowiec górniczy, oprócz zapłaty pojedyńczej wartości gruntu, dał włościaninowi inny grunt tej samej jakości i rozległości. Inżynier okręgowy winien poświadczyć, że grunt jest nieodzownie potrzebny dla nadania.

383. Przy ocenie gruntów nie należy brać w rachubę powiększenia wartości ziemi, jakie mogło wyniknąć z przedsiębierstwa górniczo-przemysłowego.

384. Jeżeli nie nastąpi dobrowolna ugoda stron co do wynagrodzenia właściciela gruntu za użytkowanie wnętrza, to wynagrodzenie to określa się w sposób następujący: 1) za węgiel i rudę cynkową w wysokości jednego procentu, a za inne ciała kopalne w wysokości połowy procentu całej ilości ciała kopalnego, wydobywanego corocznie z kopalni lub odkrywki; 2) jeżeli powierzchnia nadania składa się z gruntów kilku właścicieli, to wynagrodzenie za użytkowanie wnętrza dzieli się pomiędzy nich w stosunku do przestrzeni należącego do każdego z nich gruntu w obrębie nadania, chociażby we wnętrzu tego lub innego gruntu w rzeczywistości wydobycie miejsca nie miało; 3) wynagrodzenie może być wypłacane w naturze lub pieniędzmi, stosownie do woli właściciela gruntu.

385. Wynagrodzenie za czasowe użytkowanie z powierzchni i z wnętrza gruntów, należących do dóbr majoratowych, należy wypłacać właścicielowi majątku majoratowego. Wynagrodzenie, należne za grunta wywłaszczone, za zmniejszenie wartości zajętych gruntów, za wywłaszczane budowle oraz za wyrąb lasu, prowadzący za sobą zmniejszenie ogólnej jego rozległości

w majątku, winno być wpłacane do Banku Państwa (jego kantoru lub filii) i stanowi własność majątku majoratowego; właściciel zaś majątku może jedynie otrzymywać procenty od wpłaconej sumy.

386. Gdy grunta, zajęte przez przemysłowców górniczych czasowo, już im są niepotrzebne, to winny być zwrócone właścicielowi ziemi w pierwotnym stanie, lub też z opłatą wynagrodzenia, odpowiadającego dawnej ich wartości. Na zabezpieczenie tego przemysłowiec górniczy, na żądanie właściciela, winien, przed zajęciem ustępowanego mu gruntu, złożyć w Warszawskim kantorze lub w miejscowej filii Banku Państwa kaucyę, określoną przez ugodę stron, albo też w sposób, wskazany w artykule 378.

387. Przy zwrocie gruntu, zajętego na potrzeby górniczo-przemysłowe, właścicielowi, wszystkie wzniesione na nim budynki winny być usunięte w ciągu roku; w razie przeciwnym przechodzą bezpłatnie na rzecz właściciela gruntu.

388. Jeżeli właściciel gruntu zechce postawić jakikolwiek budynek na powierzchni przestrzeni, nadanej na eksploatacyę ciała kopalnego, wymienionego w artykule 336, to winien zawiadomić o tem właściciela nadania, któremu służy prawo, w ciągu miesiąca od dnia otrzymania wzmiankowanego zawiadomienia, oświadczyć, że grunt, przeznaczony pod budowę przez właściciela ziemi, jest niezbędny dla potrzeb nadania. Zasadność takiego oświadczenia winna być zaświadczona przez inżyniera okręgowego. W tym wypadku przemysłowiec górniczy winien nabyć wzmiankowany grunt na żądanie jego właściciela. Jeżeli właściciel gruntu postawi budynek bez uprzedniego zawiadomienia właściciela nadania, to traci prawo do wynagrodzenia za budynek, jeżeli ten następnie wskutek biegu robót górniczych ulegnie zburzeniu.

389. Przemysłowiec górniczy winien wynagrodzić właściciela gruntu za wszelkie straty i uszkodzenia na powierzchni, spowodowane eksploatacyą górniczą. Spory w tym przedmiocie rozstrzygają się na drodze sądowej na ogólnych zasadach.

ODDZIAŁ SZÓSTY.

O prawach i obowiązkach właścicieli nadań.

390. Przemysłowiec górniczy, otrzymujący nadanie, ma prawo wydobywać jedynie ciała kopalne, wskazane w akcie nadawczym; wszelako zachowane jest dla niego pierwszeństwo w otrzymaniu pozwolenia na wydobywanie w obrębie nadania i innych ciał kopalnych z pomiędzy wymienionych w artykule 336, o ile znajdują się w tem samem złożu, co i ciała kopalne, na które udzielono nadanie. W razie podania przez osobę postronną prośby o udzielenie jej pozwolenia na wydobywanie w nadanej już przestrzeni jakiegokolwiek nie wskazanego w akcie nadawczym ciała kopalnego, z pomiędzy wymienionych w artykule 336, właściciel nadania, chcący zachować swoje prawo pierwszeństwa, winien podać prośbę o pozwolenie mu na toż wydobywanie w ciągu trzech miesięcy od dnia uwiadomienia go przez inżyniera okręgowego o zgłoszeniu postronnem.

391. Przemysłowiec górniczy, otrzymujący nadanie na wydobywanie ciała kopalnego, wymienionego w artykule 336, winien przystąpić do urządzenia kopal-

ni w ciągu jednego roku od dnia otrzymania aktu nadawczego (art. 370), a od następnego roku rozpocząć samo wydobywanie i prowadzić je corocznie w każdem nadaniu w ilości najmniej trzydziestu sążni sześciennych pożytecznego ciała kopalnego lub otaczających je skał płonnych.

Uwaga 1. Wydobycie skał płonnych powinno być prowadzone za pomocą prawidłowych robót górniczych.

Uwaga 2. Jeżeli przemysłowiec górniczy eksploatuje kilka nadanych sobie przestrzeni przyległych za pomocą szybów, sztolni i innych urządzeń podobnych, mających wyjście na powierzchnię tylko jednego nadania, to obowiązkowa według niniejszego (391) artykułu ilość wydobycia rocznego winna odpowiadać ilości nadań, niezależnie od tego, w jakiem mianowicie nadaniu prowadzi się wydobycie.

Uwaga 3. Ministrowi Dóbr Państwa służy prawo, w szczególnie zasługujących na uwzględnienie wypadkach, czasowo uwalniać przemysłowców górniczych od obowiązku eksploatacyi nadań.

392. Jeżeli przemysłowiec górniczy nie przystąpi w terminach, określonych w artykule 391, do urządzenia kopalni i wydobywania ciała kopalnego, na które otrzymał nadanie, albo wstrzyma eksploatacyę ciała kopalnego, albo będzie prowadził ją, czy też wydobycie otaczających skał płonnych w ilości mniejszej od obowiązującej (art. 391), to inżynier okręgowy żąda rozpoczęcia wznowienia lub powiększenia eksploatacyi i wyznacza do tego niezbędny termin, który nie może być dłuższy od dziewięciu miesięcy.

393. W razie niewykonania przez przemysłowca górniczego w oznaczonym terminie jednego z żądań,

wskazanych w poprzedzającym (392) artykule, bez przyczyn, zasługujących na uwzględnienie, inżynier okręgowy przedstawia to Ministrowi Dóbr Państwa, od którego zależy wydać rozporządzenie o odebraniu przemysłowcowi górniczemu nadania. Decyzya o odebraniu nadania zostaje w należyty sposób ogłoszona, a właściciel nadania i wszyscy wierzyciele, zapisani w hypotece nadania, są o tem zawiadamiani. W ciągu trzech miesięcy od dnia otrzymania zawiadomienia wierzyciele hypoteczni mogą żądać sprzedaży nadania przez licytacyę; jeżeli zaś takie żądanie we wskazanym terminie nie nastąpi, lub też wyznaczona na żądanie wierzycieli licytacya spełznie, to nadanie uważa się za umorzone, a miejscowość wolną dla zgłoszeń na zasadach ogólnych.

394. Przemysłowiec górniczy, chcący przerwać eksploatacyę ciała kopalnego, winien na rok przedtem oświadczyć o tem inżynierowi okręgowemu i zwrócić wydany mu akt nadawczy. W tym wypadku co do ogłoszeń, zawiadamiania wierzycieli i sprzedaży nadania zachowuje się procedura, wskazana w artykule 393.

395. Jeżeli sprzedaż nadania (art. 393 i 394) nie dojdzie do skutku i nadanie zostanie umorzone, to cały majątek kopalniany winien być usunięty przez przemysłowca górniczego lub jego wierzycieli w ciągu sześciu miesięcy od dnia otrzymania przez nich zawiadomienia o umorzeniu nadania; w razie niewykonania tego przepisu cały wzmiankowany majątek przechodzi na własność właściciela gruntu, na którym się znajduje.

396. Przy usuwaniu majątku kopalnianego przemysłowcowi górniczemu służy prawo przeniesienia lub sprzedaży na swoją korzyść na zniesienie wszystkich postawionych przezeń budynków i urządzeń, jak również usunięcia z kopalni maszyn, instrumentów i pozostałe-

go majątku ruchomego, oraz zdjęcia szyn z dróg żelaznych kopalnianych; wszelako winien pozostawić w kopalni drabiny i obudowę, zamknąć wyloty szybów i zastąpić budynki nadszybowe (jeżeli nie będzie wolał ich pozostawić), szopami, krytemi z boków.

397. Przemysłowcy górniczy mają prawo nadane im do wydobywania ciał kopalnych przestrzenie odstępować innym osobom, nie inaczej jednak, jak po uprzedniem zawiadomieniu o tem inżyniera okręgowego i zarządu górniczego.

398. Przemysłowiec górniczy, otrzymujący na cudzym gruncie, bez zgody właściciela, nadaną przestrzeń do wydobywania ciała kopalnego, wymienionego w artykule 336, ma prawo: 1) wydobywać w obrębie nadania kamienie budulcowe, glinę i t. p. ciała kopalne, niezbędne do budowli kopalnianych i wogóle do potrzeb eksploatacyi z tem zastrzeżeniem, ażeby pozostałość takich ciał kopalnych, po zaspokojeniu wymienionych potrzeb, przechodziła do dyspozycyi właściciela gruntu, po zapłaceniu przez tegoż kosztów wydobycia i 2) eksploatować zwały, utworzone za poprzedniej eksploatacyi tego złoża, na które nadanie zostało udzielone, jeżeli przed zatwierdzeniem nadania sam właściciel gruntu nie przystąpił do eksploatacyi tych zwałów. Spory, mogące powstać z tego powodu pomiędzy przemysłowcem górniczym i właścicielem gruntu, rozstrzyga inżynier okręgowy. Niezadowolonemu z decyzyi inżyniera okręgowego służy prawo wytoczyć stronie przeciwnej akcyę przed właściwym sądem w ciągu jednego miesiąca od dnia ogłoszenia decyzyi inżyniera okręgowego.

ODDZIAŁ SIÓDMY.

O wzajemnych stosunkach właścicieli nadań przyległych.

399. Jeżeli przemysłowiec górniczy, otrzymujący nadanie w jednej miejscowości z inną osobą (art. 364), przy wydobywaniu swojego ciała kopalnego, wydobywa uboczne ciało kopalne, należące do innej osoby, to winien na żądanie tej osoby ustąpić jej bezpłatnie całą ilość wydobytego ubocznie ciała kopalnego. Wszelako takie wydobywanie ciała kopalnego jest jedynie wówczas dopuszczalne, kiedy wymagają go warunki eksploatacyi tego ciała kopalnego, na które przemysłowiec górniczy otrzymał nadanie.

400. Właściciel nadania nie ma prawa odmówić nadaniom sąsiednim pozwolenia na użytkowanie z jego kanałów, szybów, sztolni, chodników i maszyn, służących do odpływu wody, dopóki one są w ruchu, jeżeli takie użytkowanie jest niezbędnem dla istnienia kopalń, nie przeszkadza robotom w jego kopalni i nie zagraża jej niebezpieczeństwem. Warunki tego użytkowania określa dobrowolna ugoda stron, a w braku jej — inżynier okręgowy, po wysłuchaniu zdania biegłych.

401. Przemysłowiec górniczy ma prawo robić, po za obrębem swojego nadania, urządzenia pomocnicze, tak na powierzchni, jak i pod ziemią, niezbędne do odpływu wody, wentylacyi kopalni, lub dla bardziej prawidłowej jej eksploatacyi, zarówno w miejscowości swobodnej, jak i w nadaniach innych osób, z tem jednak zastrzeżeniem, aby te urządzenia nie utrudniały i nie zagrażały niebezpieczeństwem eksploatacyi ciał

kopalnych w cudzych nadaniach. Konieczność wzmiankowanych urządzeń winna być poświadczona przez inżyniera okręgowego. Przemysłowiec górniczy winien wynagrodzić właściciela cudzego nadania, oraz właściciela gruntu za wszelkie straty, robotami pomocniczemi spowodowane.

402. Właściciele kilku kopalń mają prawo porozumieć się między sobą co do budowy wspólnych urządzeń pomocniczych.

403. Urządzenia pomocnicze należą do tych kopalń, dla których zostały wybudowane.

404. Jeżeli przemysłowiec górniczy prowadzi roboty pomocnicze po za obrębem swojego nadania, w swobodnej miejscowości, to ciała kopalne, wydobyte przy tych robotach, należą do niego. Jeżeli zaś roboty są prowadzone w obrębie cudzego nadania, to wydobyte przytem ciała kopalne, do których ma prawo właściciel tego nadania, winny mu być ustąpione bezpłatnie. Przemysłowiec górniczy winien w obydwóch wypadkach wynagrodzić właściciela gruntu za ciała kopalne, wydobyte przy wzmiankowanych robotach. Wynagrodzenie to określa się na zasadzie, przyjętej wogóle za użytkowanie z wnętrza (art. 384).

405. W wypadkach, w których jedna z kopalń sąsiednich, według swojego położenia, osusza się za pomocą robót wodociągowych drugiej, położonej niżej kopalni, właściciel pierwszej winien wynagrodzić właściciela ostatniej za użytkowanie z odpływu wody dla prowadzenia swoich robót.

406. Przemysłowiec górniczy nie ma prawa przeszkadzać sąsiedniemu przemysłowcowi górniczemu użytkować z wody, przepływającej po nadaniach obu. Straty, wyrządzone przytem przez jednego przemysłowca górniczego drugiemu, winny być wynagrodzone.

407. Wysokość wynagrodzenia w wypadkach, wskazanych w artykułach 400, 401, 405 i 406, określa dobrowolna ugoda stron, a w braku ugody inżynier okręgowy, przyczem stronie, niezadowolonej z wysokości określonego przez niego wynagrodzenia, służy prawo wytoczyć stronie przeciwnej akcyę przed sądem właściwym w ciągu miesiąca od dnia ogłoszenia jej decyzyi inżyniera okręgowego.

ODDZIAŁ ÓSMY.

O sposobie wydobywania ciał kopalnych.

408. Na każdem nadaniu winna znajdować się księga sznurowa, w której codziennie zapisuje się, według wzoru, zatwierdzonego przez Ministra Rolnictwa i Dóbr Państwa, ilość wydobytych ciał kopalnych, a przytem co do węgla z podziałem na gatunki. Księgi sznurowe przygotowują sami przemysłowcy górniczy i, najpóźniej na miesiąc przed rozpoczęciem roku operacyjnego, przedstawiają je inżynierowi okręgowemu do oparafowania i wyciśnięcia pieczęci skarbowej. Księgi te winny być w każdym czasie dostępne dla rozpatrzenia przez inżyniera okręgowego oraz mierniczego.

409. Przemysłowcy górniczy winni dostarczać inżynierowi okręgowemu: 1) wiadomości o cenach sprzedażnych wydobywanych przez nich ciał kopalnych oraz przedstawiać dotyczące tej sprzedaży dokumenty na żądanie inżyniera, i 2) wiadomości statystyczne o na-

leżących do nich kopalniach oraz innych zakładach, według wzoru, zatwierdzonego przez Ministra Dóbr Państwa.

410. Przemysłowcy górniczy winni prowadzić eksploatacyę nadania według zasad górnictwa, nie utrudniając (fizycznie lub ekonomicznie) dalszej eksploatacyi tego albo sąsiedniego złoża.

411. Przemysłowcy górniczy, otrzymujący nadania do wydobywania ciał kopalnych, wymienionych w artykule 336, winni prowadzić roboty górnicze według poprzednio przez nich sporządzonych projektów eksploatacyi. Projekty te należy przedstawiać inżynierowi okręgowemu, który przestrzega, ażeby odpowiadały warunkom, wyłuszczonym w artykule 410. Jeżeli w ciągu jednego miesiąca od daty przedstawienia przez przemysłowca górniczego projektu eksploatacyi, ze strony inżyniera okręgowego nie nastąpią zarzuty, to przemysłowiec górniczy ma prawo prowadzić roboty według przedstawionego projektu, jak gdyby ten projekt był zatwierdzony przez inżyniera okręgowego. Jeżeli inżynier okręgowy uzna za potrzebne porobić w projekcie zmiany, to winien w ciągu wzmiankowanego terminu miesięcznego zawezwać przemysłowca górniczego dla wspólnego rozpatrzenia tych zmian. W razie, jeżeli nie przyjdzie pomiędzy nimi do porozumienia, to należy przedstawić projekt eksploatacyi z uwagami inżyniera okręgowego i z objaśnieniami przemysłowca górniczego do zarządu górniczego, który, po wyjednaniu wniosku Komitetu Naukowego Górniczego, wydaje decyzyę obowiązującą dla przemysłowca górniczego*). W razie konieczności poczynienia isto-

*) Najwyżej d. 25 Grudnia 1895 r. zatwierdzona opinia Rady Państwa o zmianie i uzupełnieniu artykułu 411 ustawy Gór-

tnych odstąpień od zatwierdzonego już projektu eksploatacyi, kwestya tych odstąpień ulega rozpatrzeniu w ten sam sposób. Jeżeli zaś, na skutek nieprzewidzianych okoliczności, okaże się konieczność niezwłocznego odstąpienia od projektu eksploatacyi, to przemysłowiec górniczy winien zawiadomić o tem w ciągu siedmiu dni inżyniera okręgowego. W razie niezachowania przez przemysłowca górniczego wyżej wyłuszczonych przepisów, lub odstąpienia od zatwierdzonego projektu eksploatacyi bez przyczyn, zasługujących na uwzględnienie, przemysłowiec górniczy podlega skutkom, wskazanym w artykule 393.

Uwaga. Ciała kopalne, leżące w złożach gniazdowych, mogą być eksploatowane bez uprzedniego sporządzenia projektu eksploatacyi, która winna być jednak prowadzona za pomocą prawidłowych robót górniczych.

412. Przemysłowcy górniczy winni zachowywać przepisy o sposobie prowadzenia robót podziemnych, oraz inne ustanowione przez prawo lub rozporządzenia rządu w wydziale górniczym.

---

niczej i innych praw odnośnych: W razie niezgodności pomiędzy przemysłowcami górniczymi i inżynierami okręgowymi w kwestyach, dotyczących projektów robót górniczych, zarząd górniczy wyjednywa wniosek Komitetu Naukowego Górniczego tylko w razie napotkanych wątpliwości. (Zbiór praw i rozporządzeń Rządu r. 1896, N. 14, art. 151).

TYTUŁ SZÓSTY.

O najmie robotników do hut i kopalń prywatnych.

ODDZIAŁ PIERWSZY.

Przepisy ogólne o najmie robotników do hut i kopalń prywatnych.

647. Najem robotników do hut i kopalń prywatnych, z wyjątkiem przemysłu złotego, oraz prowadzonych w zakładach górniczych robót około rąbania lasu, wypalania węgla, spławu karawan i różnego rodzaju transportów, jak również wzajemne stosunki pomiędzy tymi robotnikami a zarządem huty lub kopalni, podlegają przepisom, wyłożonym w artykułach 86—121 i 128—155 ustawy o Przemyśle (wyd. 1893 r.) ze zmianami i uzupełnieniami, wskazanemi w artykułach następujących (648 — 659).

Uwaga. W zakładach górniczych i kopalniach prywatnych zakłóceniem porządku, oprócz czynów, wymienionych w artykule 146 ustawy o Przemyśle, przyznaje się także pogwałcenie przepisów o bezpieczeństwie prowadzenia robót.

648. Prawa i obowiązki, nadane w artykułach 86 — 121 i 128 — 155 ustawy o Przemyśle, urzędnikom inspekcyi fabrycznej, komisyom gubernialnym do spraw fabrycznych i Ministrowi Skarbu, należą, odnośnie do hut i kopalń prywatnych, do inżynierów okręgowych i ich pomocników, komisyi do spraw gór-

niczych i Ministra Dóbr Państwa, stosownie do kompetencyi.

649. Zabrania się zarządom hut i kopalń zawierać z robotnikami umów najmu, których wykonanie ma się rozpocząć w rok i więcej po ich zawarciu.

650. Umowy, zawierane pomiędzy zarządami hut lub kopalń i robotnikami, nie powinny zawierać warunków, zmierzających do ograniczenia stron w korzystaniu z prawa obrony sądowej.

651. W razie oddania robót artelowi robotników, odnośna umowa winna być zawarta na piśmie z wymienieniem w niej wszystkich członków artelu, starosty artelu, zasad wzajemnego obliczania członków artelu i warunków najmu; biuro huty lub kopalni winno być zawiadamiane o każdej zmianie w składzie osobistym artelu, jak również o zmianie starosty.

652. Wydawanie książeczki obrachunkowej robotnikom jest obowiązkowe. Robotnicy, pracujący w artelach (art. 651), otrzymują jedną, wspólną dla całego artelu książeczkę obrachunkową.

653. Książeczki obrachunkowe powinny zawierać oprócz przedmiotów, wskazanych w artykule 137 ustawy o Przemyśle, potrącenia, dokonywane z płacy zarobkowej za wydawane na jej rachunek materyały i narzędzia (art. 654).

654. Za zezwoleniem inżyniera okręgowego robotnicy mogą otrzymywać na rachunek płacy zarobkowej po cenach, nie przewyższających kosztów wyrobu: 1) materyały oświetlające do robót podziemnych, 2) materyały wybuchowe i 3) inne potrzebne do robót górniczych materyały i narzędzia.

655. Małoletni robotnicy, którzy nie ukończyli lat piętnastu, i kobiety nie są dopuszczane do robót nocnych, oraz do robót wewnątrz kopalń. Robotnicy ma-

łoletni oprócz tego nie powinni zajmować się pracą dłużej, niż przez ośm godzin na dobę.

656. Przedmioty spożywcze w sklepach, urządzanych przez zarządy hut i kopalń, winny być sprzedawane po cenach, nie wyższych od cen, zatwierdzanych przez inżyniera okręgowego. Przy ustanawianiu tych cen inżynierowie okręgowi biorą pod uwagę koszta wyrobu przedmiotów, wydatki na utrzymanie sklepu i wiadomości o cenach, otrzymywane od miejscowych zarządów miejskich lub ziemskich.

657. W razie oddania robót hutniczych lub górniczych pojedyńczej osobie w przedsiębierstwo, przestrzeganie wszelkich przepisów, obowiązujących dla zarządu huty lub kopalni, w przedmiocie najmu robotników, ich utrzymania, sposobu ich wypłacania i t. p. stanowi obowiązek przedsiębiercy, najmującego robotników. W razie pogwałcenia tych przepisów, przedsiębierca podlega odpowiedzialności według zasad, przepisanych dla zawiadowcy huty lub kopalni. Lecz jeżeli ze strony robotników, najętych przez przedsiębiercę, zgłoszoną zostanie skarga o niewypłacenie im płacy zarobkowej, to zarząd huty lub kopalni winien rozpatrzyć pretensyę robotników, starać się skłonić obie strony do zgody, w razie zaś nieosiągnięcia jej— potrącić przedsiębiercy sumę, przypadającą w stosunku przeciętnej płacy miesięcznej na każdego z występujących z pretensyą robotników. Zarząd huty lub kopalni, który nie wypełnił tego obowiązku, winien sam zadowolić słuszne żądania robotników. Suma, potrącona przedsiębiercy, winna mu być zwróconą po upływie trzech miesięcy od dnia jej potrącenia, jeżeli w ciągu tego czasu robotnicy nie wytoczą akcyi przedsiębiercy.

Uwaga. Wysokość przeciętnej płacy miesięcznej, mającej być, na zasadzie niniejszego

(657) artykułu, potrąconą przedsiębiercy, określa inżynier okręgowy.

658. Właścicielom hut i kopalń służy prawo starać się o nagrodzenie listami pochwalnymi, kaftanami i medalami majstrów, robotników i inne osoby, służące w hutach i kopalniach za szczególne ich w górnictwie zasługi lub za dokonane przez nich odkrycia albo wynalazki. Przedstawiać do tych nagród należy za pośrednictwem Departamentu Górniczego.

659. W zakładach górniczych prywatnych mogą być tworzone, za wspólną zgodą właścicieli zakładów i ludzi pracujących, stowarzyszenia górnicze, mające na celu rozpoznawanie wynikających pomiędzy robotnikami nieporozumień, opiekę nad robotnikami w chorobie, starości i w czasie nieszczęść domowych, opiekę nad wdowami i sierotami po robotnikach, szerzenie moralności wśród ludności roboczej i inne środki, popierające jej dobrobyt. Do tych stowarzyszeń stosują się w głównych zasadach postanowienia o stowarzyszeniach górniczych w zakładach skarbowych z tą jedynie różnicą, że prezesa górniczego urzędu opiekuńczego mianuje właściciel zakładu.

U w a g a. Przepisy szczególne określają urządzenie działu lekarskiego w prywatnych zakładach górniczych i hutniczych (por. 166 p. 1, art. 647, 659).

660. Ministrowi Dóbr Państwa służy prawo, za porozumieniem z Ministrem Spraw Wewnętrznych: 1) oznaczyć terminy, w jakich przepisy, zawarte w artykułach 647 — 659, winny być wprowadzone w różnych miejscowościach Cesarstwa*) i 2) wyłączać, na

*) Najwyżej w dniu 9 Marca 1893 roku zatwierdzona opinia Rady Państwa postanowiła przepisy o nadzorze nad porządkiem

skutek starań komisyi do spraw górniczych, drobne kopalnie z pod działania przepisów, zawartych w artykułach 128 — 155 ustawy o Przemyśle.

TYTUŁ SIÓDMY.

O sposobie prowadzenia robót podziemnych przez przemysłowców górniczych.

ODDZIAŁ PIERWSZY.

Przepisy ogólne.

714. Prowadzenie przez przemysłowców górniczych robót podziemnych na jakichkolwiek gruntach podlega działaniu przepisów, zawartych w artykułach następujących (715 — 740).

Uwaga. Przepisy, do niniejszego załączone, mają być przestrzegane w przedmiocie wykonywania robót w zakładach hutniczych, tudzież w fabrykach i innych zakładach, należą-

---

w hutach i kopalniach prywatnych (z wyjątkiem przemysłu złotego) oraz przepisy o najmie robotników do tych hut i kopalń, przyczem pozostawiono Ministrowi Dóbr Państwa, za porozumieniem się z Ministrem Spraw Wewnętrznych, oznaczyć terminy, w jakich rzeczone przepisy mają być wprowadzone w różnych miejscowościach Cesarstwa.

Ministrowie Dóbr Państwa i Spraw Wewnętrznych, po wzajemnem porozumieniu, uznali za możliwe wprowadzić rzeczone, Najwyżej dnia 9 Marca 1892 roku zatwierdzone przepisy, w ciągu 1892 roku jedynie w okręgach górniczo-przemysłowych Rosyi

cych do kopalń, a to we wszystkich miejscowościach Cesarstwa, z wyjątkiem obwodu wojska Dońskiego.

715. O zamierzonem rozpoczęciu, wznowieniu lub przerwaniu robót podziemnych, oraz o przewidywanem przy eksploatacyi niebezpieczeństwie, albo o nastąpionym już nieszczęśliwym wypadku, przemysłowcy górniczy za każdym razem zawiadamiają zawczasu odnośne instytucye lub urzędników, do których należy nadzór nad prywatnym przemysłem górniczym w danej miejscowości; przytem miejsce robót winno być ściśle oznaczone.

716. Przemysłowcy górniczy winni piśmiennie zawiadamiać miejscowego inżyniera okręgowego o mianowaniu osoby, odpowiedzialnej za prowadzenie robót, i o każdej zmianie w obsadzeniu tej posady.

Uwaga. Od 1 stycznia 1898 roku w guberniach Królestwa Polskiego odpowiedzialnymi kierownikami robót mogą być mianowani tylko poddani rosyjscy.

717. Przemysłowcy górniczy winni utrzymywać dokładny plan odbudowy i prowadzić roboty w ten sposób, aby nie przedstawiały niebezpieczeństwa dla życia i zdrowia robotników i sąsiednich mieszkańców, dla ich budynków i innego majątku, dla dróg komunikacyi, źródeł wód mineralnych, oraz źródeł, niezbę-

---

Europejskiej a mianowicie: w miejscowościach, podległych zarządowi górniczemu Rosyi Południowej 15 września, w miejscowościach zaś, podległych zarządowi górnictwa na Uralu, w okręgach górniczych: Północnym, dwóch Zamoskiewskich i trzech Królestwa Polskiego 1 listopada 1892 roku.

O powyższem 15 września 1892 roku Zarządzający Ministerstwem Dóbr Państwa doniósł Senatowi Rządzącemu w celu ogłoszenia (Zbiór praw i rozporządzeń Rządu r. 1892, № 114, art. 1099).

dnych do zaopatrzenia w wodę miejscowości zaludnionych.

718. Szczegółowe wymienienie środków i ostrożności, których zastosowanie i przestrzeganie jest niezbędnem do bezpiecznego prowadzenia robót podziemnych, stanowi przedmiot osobnej instrukcyi Ministra Rolnictwa i Dóbr Państwa, obowiązującej dla przemysłowców górniczych tudzież górników. Instrukcya ta, podlegająca uprzedniemu rozpoznaniu przez Komitet Naukowy Górniczy, winna zawierać, między innemi, ścisłe wskazówki: o obudowie robót; o podsadzaniu wyrobionych przestrzeni skałami płonnemi; o sygnałach; o wyjściach z kopalń; o opuszczaniu i wydobywaniu robotników i materyałów; o używaniu materyałów wybuchowych, kotłów parowych i maszyn; o ochronie ludzi i zwierząt od upadku; o zabezpieczeniu od pożarów i szkodliwego działania gazów i wody w kopalniach; o wentylacyi; o środkach szczególnych przy prowadzeniu robót w blizkości dróg żelaznych i innych, oraz źródeł wód mineralnych i źródeł, niezbędnych do zaopatrzenia w wodę miejscowości zaludnionych.

719. Przemysłowcy górniczy winni dopuszczać do oględzin robót osoby, którym rząd zleci nadzór nad eksploatacyą, pomagać w tych oględzinach wszelkimi zależnymi od nich środkami, oraz spełniać wszelkie żądania prawne tych osób.

720. W razie nieszczęśliwych wypadków w kopalniach sąsiednich, przemysłowcy górniczy winni dostarczać wszelkie możliwe środki pomocy.

721. Pod względem dozoru nad bezpiecznem i prawidłowem prowadzeniem robót podziemnych, prowadzonych przez przemysłowców górniczych, roboty te dzielą się na znaczne i mniej znaczne. Prawo zaliczenia poszczególnych eksploatacyi do rzędu znacznych,

w zależności od rozmiarów produkcyi, liczby robotników, zajętych eksploatacyą i tym podobnych oznak, należy do miejscowego zarządu górniczego, a gdzie takowy nie istnieje, do Departamentu Górniczego.

722. W eksploatacyach, uznanych za znaczne, osoba, odpowiedzialna za prowadzenie robót, winna posiadać potrzebne wiadomości z górnictwa. Wiadomości te stwierdza dyplom na stopień inżyniera górniczego, patent z ukończenia kursu w szkole górniczej lub w wydziale górniczym szkół przemysłowych, jak również świadectwo złożenia egzaminu w komisyi, wymienionej w artykule 178.

723. Zarządy górnicze, lub Departament Górniczy, stosownie do kompetencyi, mogą w razie potrzeby rozciągać wymagania artykułu poprzedzającego (722) i na mniej znaczne eksploatacye, jeżeli odległość między jedną i drugą z nich jest tak niewielka, że mają możność łączyć się w celu najęcia jednego wspólnego kierownika robót technicznych.

724. Eksploatacye znaczne, uznane przez zarząd górniczy lub Departament Górniczy, stosownie do kompetencyi, za niebezpieczne (z powodu zawartości gazu piorunującego, zapalności węgla, obfitego przypływu wody i t. p.) podlegają, oprócz wymagania artykułu 722, szczególnym środkom dozoru rządowego, wymienionym w artykułach 727 — 730.

725. Postanowienie zarządu górniczego lub Departamentu Górniczego o uznaniu pewnej eksploatacyi za niebezpieczną może być zaskarżone przez przemysłowca górniczego do Ministra Dóbr Państwa. Skargi te, po uprzedniem rozpatrzeniu ich w Komitecie Naukowym Górniczym, rozstrzyga Minister ostatecznie.

726. Ministrowi Dóbr Państwa służy prawo wprowadzać w wykonanie przepisy, zawarte w artykułach

722 — 730, 733 i 734, w różnych miejscowościach Cesarstwa, z wyjątkiem obwodu wojska Dońskiego, zaczynając od 1 stycznia 1894 roku w terminach, uznanych za możebne i konieczne, stosownie do warunków miejscowych*).

ODDZIAŁ DRUGI.

O szczególnych środkach dozoru rządowego nad prowadzeniem robót podziemnych.

727. Dla każdej eksploatacyi, uznanej za niebezpieczną, zarząd górniczy lub Departament Górniczy, stosownie do kompetencyi, mogą w uzupełnieniu i wyjaśnieniu ogólnej instrukcyi Ministra Dóbr Państwa, wydawać postanowienia specyalne, dotyczące obowiązków wszystkich pracujących w niej osób, szczegółów i sposobu prowadzenia robót, zdejmowania planów mierniczych, użycia materyałów wybuchowych, urządzenia sygnalizacyi i t. p. Co do skarg na te postanowienia ze strony przemysłowców górniczych, znajduje zastosowanie przepis, zawarty w artykule 725.

---

*) Czasowo Zarządzający Ministerstwem Dóbr Państwa uznał za konieczne i odpowiednie wprowadzić w wykonanie przepisy, zawarte w artykułach 722 — 730, 733 i 734 ustawy Górniczej, w Rosyi Południowej i Królestwie Polskiem od 1 stycznia 1894 roku (Zbiór praw i rozporządzeń Rządu rok 1893, N. 59, art. 518).

728. Jeżeli uznana za niebezpieczną eksploatacya składa się z kilku oddzielnych kopalń, to, chociażby one znajdowały się pod wspólnym zarządem, na każdej z nich powinien być osobny odpowiedzialny kierownik robót, odpowiadający warunkom, określonym w artykule 722.

729. Zarządowi górniczemu i Departamentowi Górniczemu, stosownie do kompetencyi, służy prawo żądać, w razie potrzeby, od właściciela niebezpiecznej eksploatacyi zamianowania osobą odpowiedzialną inżyniera górniczego.

730. Minister Dóbr Państwa ma prawo mianować na przedstawienie zarządu górniczego lub Departamentu Górniczego, stosownie do kompetencyi, nadzorców górniczych, dla bezpośredniego dozoru nad niebezpiecznemi eksploatacyami. Od uznania Ministra zależy zastosować ten środek do każdej znacznej eksploatacyi, chociażby nie uznanej za niebezpieczną, jeżeli w tej eksploatacyi, z winy jej administracyi, zajdzie ciężki wypadek nieszczęśliwy z robotnikami.

ODDZIAŁ TRZECI.

O czynnościach urzędników i instytucyi zarządu górniczego w razie niewypełniania przez przemysłowców górniczych przepisów o prowadzeniu robót podziemnych.

731. W razie zauważonego niewypełniania przez przemysłowców górniczych wyżej przytoczonych (art.

714 — 730) przepisów, instytucye i urzędnicy, wskazani w artykule 715, postępują na zasadzie artykułów następujących (732 — 740).

732. Instytucye i urzędnicy dają przemysłowcom potrzebne wskazówki o wadach robót i środkach do ich poprawienia, zapisując te wskazówki do osobnych ksiąg, znajdujących się w tym celu na kopalniach i żądają wykonania niezbędnych środków w określonym terminie.

733. Inżynierowi okręgowemu służy prawo żądać od przemysłowców górniczych niezwłocznego usunięcia zamianowanych przez nich odpowiedzialnych kierowników robót, o ile te osoby nie odpowiadają warunkom, określonym w artykułach 722 i 729, oraz w uwadze do artykułu 716. Takież prawo służy zarządowi górniczemu i Departamentowi Górniczemu, stosownie do kompetencyi, odnośnie do odpowiedzialnych kierowników robót, czyniących zadość wymienionym warunkom, jeżeli inżynier okręgowy stwierdzi niedostateczną zdolność i pewność tych osób.

734. W razie niewykonania przez przemysłowca górniczego przepisów, zawartych w artykułach 722, 728, 729 i 733, oraz w uwadze do artykułu 716, prowadzenie robót podziemnych w należącej do niego eksploatacyi zostaje, z rozporządzenia zarządu górniczego lub Departamentu Górniczego, stosownie do kompetencyi, wstrzymane aż do czasu, póki dopuszczone uchybienie nie będzie usunięte. Przytem, jeżeli uchybienie dotyczy przepisów, zawartych w artykułach 728 i 729 i jest z przyczyn, zasługujących na uwzględnienie, usprawiedliwionem, to od zarządu górniczego lub Departamentu Górniczego zależy udzielić przemysłowcowi górniczemu, za zezwoleniem Ministra Dóbr Państwa,

zwłokę do trzech miesięcy dla wypełnienia wymagań prawa.

735. W razie niezastosowania się przemysłowców górniczych do wskazówek odnośnych instytucyi i urzędników o wadach robót podziemnych i środkach do ich poprawienia (art. 732), osoba, mająca bezpośredni nadzór nad eksploatacyą, sporządza o tem protokóły w sposób, wskazany w artykułach 1131 i następujących ustawy Postępowania Sądowego Karnego i przedstawia je do komisyi do spraw górniczych. Oskarżeni mają prawo przedstawić komisyi swoje wyjaśnienia.

736. Po rozpatrzeniu protokółów, wymienionych w art. 735, i po uzupełnieniu sprawy w razie potrzeby nowemi wiadomościami, komisya do spraw górniczych może, w ciągu trzech miesięcy od czasu wejścia sprawy, wymierzyć na oskarżonego karę pieniężną w wysokości do pięćdziesięciu rubli.

Kary pieniężne, wymierzane na zasadzie niniejszego 736 artykułu, będą użyte na utworzenie kapitału specyalnego, przeznaczonego do udzielania zapomóg górnikom chorym i kalekom. Kapitał rzeczony pozostaje w zawiadywaniu Ministerstwa Rolnictwa i Dóbr Państwa w Departamencie Górniczym.

737. Skargi na postanowienia komisyi w sprawach, wskazanych w artykule poprzedzającym (736), można podawać w terminie miesięcznym od dnia ogłoszenia postanowienia do Ministra Rolnictwa i Dóbr Państwa.

738. Kary pieniężne, wymierzane przez komisyę na mocy artykułu 736, w razie, gdy winny nie jest w stanie ich zapłacić, nie ulegają zamianie na zamknięcie w więzieniu według artykułu 84 kodeksu Karnego.

739. Jeżeli dwukrotny wymiar kary pieniężnej nie wpłynął na wykonanie przez przemysłowca prze-

pisanych środków, to instytucye i urzędnicy składają swojej zwierzchności wniosek o konieczności wykonania tych środków na rachunek przemysłowca górniczego; po wykonaniu zaś środków, zatwierdzonych lub przepisanych przez zwierzchność, ściągają w sposób ustanowiony koszta z przemysłowców górniczych.

U w a g a. W razie oczywistego i nieuniknionego niebezpieczeństwa, przewidywanego wskutek niewykonania przez przemysłowca ustanowionych przepisów, instytucyom i urzędnikom (art. 715) służy prawo samym na własną odpowiedzialność przedsiębrać potrzebne środki na rachunek winnych przed pociągnięciem ich do odpowiedzialności, wskazanej w artykule 736. W razie stwierdzonego przez mierniczego pogwałcenia przez przemysłowców ustanowionych przepisów o utrzymywaniu dokładnych planów eksploatacyi kopalnianych, inżynierom okręgowym służy prawo polecać mierniczemu sporządzanie lub uzupełnianie tych planów na rachunek przemysłowców według taksy, przepisanej przez Ministra Dóbr Państwa.

740. Jeżeli zachowanie bezpieczeństwa jest możliwem jedynie w drodze zupełnego lub czasowego wstrzymania robót górniczych, to właściwy urzędnik winien o tem sporządzić akt piśmienny na miejscu, w przytomności przemysłowca górniczego lub jego pełnomocnika i najmniej dwóch świadków. Akty tego rodzaju należy niezwłocznie przedstawiać instytucyi lub urzędnikowi, mającemu według prawa wyższy dozór miejscowy nad prywatnym przemysłem górniczym. Tym instytucyom i osobom służy prawo wydawania rozporządzeń o wstrzymaniu robót. Skargi na podobne rozporządzenia można podawać do Ministra Dóbr Państwa, a potem, według ogólnych zasad, do Senatu Rządzącego (w pierwszym Departamencie).

TYTUŁ ÓSMY.

O prywatnych składach materyałów wybuchowych dla potrzeb przemysłu górniczego i solnego.

741. Osobom prywatnym wolno urządzać składy materyałów wybuchowych w miejscowościach, gdzie istnieje przemysł górniczy i solny. Do liczby tych materyałów należą: proch górniczy wszelkich gatunków, heraklin, piroksylina, dynamit, wszelkie preparaty nitroglicerynowe i inne, których skład i własności są w praktycznem zastosowaniu dokładnie znane, oraz przedmioty, niezbędne do wywoływania wybuchów.

742. Pozwolenie na urządzanie i utrzymanie składów wydaje, na każdy skład osobno, na wniosek gubernatora, Minister Dóbr Państwa, który porozumiewa się w tym przedmiocie z Ministrami Spraw Wewnętrznych i Wojny, w miejscowościach zaś, podległych generał-gubernatorom, także i z tymi ostatnimi.

743. Wymienione w poprzednim (742) artykule pozwolenie stwierdza wydanie przez Ministerstwo Dóbr Państwa osobnego świadectwa, zawierającego: 1) wymienienie materyałów wybuchowych, których przechowywanie w składzie jest dozwolone, i 2) największa ilość tych materyałów, która może być przechowywana w składzie i nie może przewyższać przepisanych w tym przedmiocie granic (art. 751 i 753).

744. Każdy skład, przed pomieszczeniem w nim materyałów wybuchowych, winien być zrewidowany w przepisany sposób (art. 765) dla stwierdzenia prawidłowości i bezpieczeństwa jego urządzenia.

745. Departament Górniczy wydaje utrzymującym składy świadectwa na prawo nabywania do tych zakładów materyałów wybuchowych i przedmiotów, służących do wywoływania wybuchów; świadectwa te określają rodzaj i ilość wzmiankowanych materyałów i przedmiotów. Minister Skarbu, po przedstawieniu wspomnianego świadectwa, wydaje pozwolenie na przywóz wymienionych materyałów i przedmiotów z zagranicy.

746. Materyały wybuchowe i akcesorya, dostarczone z zagranicy na imię osoby, nie mającej pozwolenia na ich otrzymywanie, oraz te, których import jest dozwolony, ale które odebrane zostały z komory niezwłocznie po ukończeniu ich rewizyi, są wyprawiane napowrót zagranicę, na rachunek rozporządzającego towarem.

747. Składy materyałów wybuchowych nie mogą być urządzane: 1) bliżej niż półtorej wiorsty od miejskiej linii granicznej, wsi i miasteczek, fabryk, oddzielnych budynków i składów materyałów łatwo zapalnych oraz dróg żelaznych, i 2) bliżej niż dwieście pięćdziesiąt sążni od gościńców, kanałów i rzek spławnych.

748. Budynki, przeznaczone na mieszkania dla znajdujących się przy składzie stróżów, robotników i służących, jak również należące do tych budynków zabudowania gospodarskie nie powinny być położone bliżej, jak o sto dwadzieścia sążni od składu.

749. Zabrania się przechowywanie w składzie nitrogliceryny, rtęci wybuchającej oraz wszelkich preparatów wybuchowych, których skład i własności nie są dokładnie znane w zastosowaniu praktycznem. Proch górniczy i heraklin wolno przechowywać w specyalnych w tym celu urządzonych składach, oddzielnie od innych materyałów wybuchowych.

750. Zabrania się trzymać w składzie rzeczy metalowe, jak również fajerwerki, kapiszony i przedmioty, sporządzone z prochu, zapalającego się od uderzenia. Do przechowywania kapiszonów i lontów należy urządzać osobne budynki, oddalone nie mniej jak o sześćdziesiąt sążni od zabudowań składu.

751. Ogólna ilość materyałów wybuchowych i ich akcessoryów, przechowywana w składzie, nie powinna przenosić pięciuset pudów.

752. Budowle na skład mogą być ziemne, murowane lub ceglane, jak również drewniane. Budowle te nie powinny mieć sklepień i powinny być otoczone nasypami ziemnymi, przewyższającymi wysokość budowli przynajmniej o jedną stopę.

753. Składy mogą być urządzane grupami z zachowaniem następujących warunków: 1) każdy oddzielny skład winien być otoczony wałem ziemnym i być od innych składów odległym najmniej o dwieście pięćdziesiąt sążni; 2) ogólna ilość materyałów wybuchowych, przechowywanych w całej grupie, nie powinna przenosić: prochu górniczego i heraklinu — sześciu tysięcy pudów, innych zaś materyałów wybuchowych — dwóch tysięcy pudów i 3) w razie umieszczenia kilku takich grup w jednej miejscowości, odległość między niemi nie powinna być mniejszą od jednej wiorsty.

754. Nadzór nad składem winien być powierzany osobom, mającym dwadzieścia jeden lat skończonych i trzeźwego prowadzenia. Niewolno także wydawać materyałów wybuchowych na ręce małoletnich i osób, będących w nietrzeźwym stanie.

755. Wchodzić do składów wolno tylko przy świetle dziennem.

756. Materyały wybuchowe i ich akcesorya mogą być wydawane ze składów tylko osobom, które przed-

stawią specyalne świadectwa na prawo ich nabywania dla potrzeb przemysłu górniczego lub solnego. Świadectwa te, wydawane przez Departament Górniczy, jak również przez miejscowe władze górnicze, zawierają wskazówki o tem, komu mianowicie, wiele, jakiego rodzaju i dla jakiego zakładu wolno nabywać materyały wybuchowe i ich akcesorya.

757. Po wydaniu materyałów wybuchowych lub ich akcesoryów, świadectwo przedstawione na ich otrzymanie pozostaje u utrzymującego skład, jako dowód usprawiedliwiający.

758. Materyały wybuchowe są wydawane ze składu w tem samem opakowaniu, w jakiem zostały dostawione do składu. Dla zaspokojenia drobnych zapotrzebowań wolno mieć w składzie nie więcej, jak jedną napoczętą skrzynkę lub beczułkę, którą należy przechowywać w pomieszczeniu oddzielnem od głównego magazynu.

759. Przeprowadzenie materyałów wybuchowych z jednego składu do innego, należącego do tego samego właściciela, może mieć miejsce jedynie za zezwoleniem gubernatora.

760. Utrzymujący składy winni prowadzić specyalne księgi sznurowe do zapisywania każdego wpływu materyałów wybuchowych i każdego ich wydania. Księgi te wydaje kancelarya gubernatora, po należnem ich zalegalizowaniu i opatrzeniu pieczęcią.

761. Gubernatorzy mają stały nadzór nad składami za pośrednictwem delegowanych w tym celu urzędników i odbywają corocznie rewizyę tych zakładów przez pomienione osoby przy udziale, w razie potrzeby, techników i innych biegłych w tej rzeczy ludzi.

762. Utrzymujący składy winni przedstawiać gubernatorowi, na jego żądanie, wszelkie potrzebne wia-

domości, wykazy i dokumenty, odnoszące się do prowadzonego przez nich handlu materyałami wybuchowymi.

763. Jeżeli, wskutek niezachowania we właściwej drodze ustanowionych przepisów o urządzeniu składów, przechowywaniu w nich materyałów wybuchowych i wydawaniu takowych, będzie zagrażać niebezpieczeństwo, to gubernator, jednocześnie z oddaniem sprawy na drogę sądową, wydaje rozporządzenie o czasowem zamknięciu składu, do rozstrzygnięcia sprawy przez sąd.

764. Nadzór nad wypełnianiem przez utrzymujących składy warunków, określonych w ustawie o Podatkach Bezpośrednich (wyd. 1893 r.), należy do instytucyi i osób, wymienionych w tej ustawie.

765. Przepisy szczegółowe o urządzaniu, otwieraniu i utrzymywaniu składów materyałów wybuchowych, o ich przechowywaniu i wydawaniu, oraz o stałym nadzorze nad składami, określają postanowienia, wydawane za wzajemnem porozumieniem się Ministrów Dóbr Państwa, Skarbu, Spraw Wewnętrznych i Wojny.

766. Winni pogwałcenia postanowionych przez prawo lub wydanych we właściwej drodze przepisów o urządzaniu i utrzymywaniu składów materyałów wybuchowych, jak również o nabywaniu, dostawie, przechowywaniu i wydawaniu takowych podlegają odpowiedzialności według kodeksu Karnego (wyd. 1855 r., art. 986^{3}, 987 i 989^{1}) i ustawy o Karach, wymierzanych przez sędziów pokoju (wyd. 1885 r. art. 118).

TYTUŁ DZIEWIĄTY.

O podatku górniczym.

ODDZIAŁ PIERWSZY.

Przepisy ogólne.

767. Wydobywane przez prywatnych przemysłowców górniczych złoto, platyna, srebro, miedź, surowiec i rtęć, a w guberniach Królestwa Polskiego — surowiec, rtęć i cynk podlegają podatkowi górniczemu. Podatek ten pokrywa się: ze złota, platyny i srebra — w naturze, a z miedzi, surowca, rtęci i cynku—w pieniądzach. Wszystkie pozostałe, oprócz wyżej wymienionych, produkty przemysłu górniczego, są wolne od podatku górniczego. Również produkty, wyrabiane w zakładach górniczych drogą chemicznego połączenia takich pierwiastków, z których pobrano już podatek górniczy, są uwolnione od opłaty drugiego podatku.

ODDZIAŁ TRZECI.

O podatku od platyny, srebra, miedzi, surowca, rtęci i cynku.

I. O wysokości podatków.

804. Podatek pieniężny od miedzi, surowca, rtęci i cynku pobiera się w następującej wysokości: 1) od

puda miedzi, wytopionej w zakładach stanowiących własność prywatną, po pięćdziesiąt kopiejek ze złóż pierwotnych i po dwadzieścia pięć kopiejek ze złóż osadowych na zachodnim stoku Uralu; 2) od puda miedzi, wytopionej w zakładach posesyjnych, po jednym rublu ze złóż pierwotnych i po siedmdziesiąt pięć kopiejek ze złóż osadowych; 3) od puda miedzi, wytopionej w kraju Kaukazkim w zakładach, stanowiących własność prywatną, po pięćdziesiąt kopiejek, zaś w zakładach posesyjnych po siedmdziesiąt pięć kopiejek; 4) od puda surowca, wytopionego w zakładach stanowiących własność prywatną, po półtorej kopiejki, a w zakładach posesyjnych po dwie i trzy czwarte kopiejki; 5) od puda rtęci metalicznej, produkowanej z rud w zakładach górniczych, po pięćdziesiąt kopiejek, a od puda cynobru, wyrobionego z rud rtęciowych albo rtęci, nieopodatkowanej podatkiem górniczym ani opłatą celną, po czterdzieści pięć kopiejek, i 6) od puda cynku, wytapianego w zakładach Zachodniego Obszaru Górniczego, po ośm kopiejek.

II. O sposobie obliczania i pobierania podatków.

805. Do zapisywania wydobywanych metalów zarząd górniczy wydaje właścicielom lub biurom zakładów księgi sznurowe, według których oblicza, wiele i z jakiego zakładu należy pobrać prawem przepisanych podatków.

806. W tym celu wszyscy właściciele lub biura zakładów winny dostarczać do zarządu górniczego wzmiankowane księgi sznurowe na 1 marca pod karą rubla pięćdziesięciu kopiejek za każdy dzień zwłoki.

807. Inżynier okręgowy winien przestrzegać, ażeby właściciele zakładów zapisywali wydobywany me-

tal w danych księgach sznurowych ściśle, bez żadnego uchybienia.

810. Podatki pieniężne od miedzi, surowca, rtęci i cynku należy wnosić do skarbu w dwóch terminach, a mianowicie: pierwszą połowę podatków za każdy rok poprzedni w styczniu i lutym następnego roku, drugą zaś we wrześniu i październiku tegoż roku.

III. O egzekucyi zaległości.

811. Za niepłacenie w przepisanych terminach podatków górniczych wszelkiego rodzaju ulega pobraniu kara jednorazowo po sześć procent od całej niedopłaconej sumy, w razach zaś, w których ten środek okaże się bezskutecznym, należy z gotowych lub znajdujących się w różnych miejscach metalów i wyrobów, należących do niewypłacalnego zakładu, sekwestrować taką ilość, jaka może wystarczyć na ściągnięcie podatków i kary, pozostawiając samemu utrzymującemu zakład sprzedaż takowych za gotówkę. Jeżeli zaś te metale i wyroby, licząc je po rzeczywistych cenach zakładowych, nie wystarczą na zapłacenie zaległości, wtedy należy bez wszelkiej zwłoki przystąpić do sprzedaży z licytacyi samych zakładów i zaspokoić skarb z otrzymanych pieniędzy.

814. Oprócz określonych w prawach środków zabezpieczających, jak: dozór rządowy, sekwestr metalów i wyrobów i ustanowienie opiek, może być w zakładach górniczych prywatnych i posesyjnych zaprowadzony i zarząd skarbowy, nie inaczej jednak, jak ze szczególnie poważnych względów, po uprzedniej zgodzie Ministra Dóbr Państwa i za Najwyższem zezwoleniem.

KSIĘGA CZWARTA.

Przepisy o karach za pogwałcenie postanowień górniczych i o postępowaniu w tych sprawach.

ROZDZIAŁ PIERWSZY.

O karach za pogwałcenie postanowień górniczych.

1265. Za niewypełnianie w hutach i kopalniach prywatnych, z wyjątkiem przemysłu złotego, przepisów, zawartych w artykułach 91 — 126 i 128 — 155 ustawy o Przemyśle, w przedmiocie najmu robotników, winni ulegają:

karom, określonym w artykułach 153 — 155 ustawy o Przemyśle, w artykułach 1359^{1} i 1359^{2} kodeksu Karnego i w artykule 51^{4} ustawy o Karach.

1266. Za niewykonanie wskazówek właściwych instytucyi i urzędników o wadach robót podziemnych i środkach do ich naprawy (art. 732) winni przemysłowcy górniczy mogą uledz:

karze pieniężnej w wysokości najwyżej pięćdziesięciu rubli.

ROZDZIAŁ DRUGI.

O postępowaniu w sprawach pogwałceń postanowień górniczych.

TYTUŁ PIERWSZY.

Zasady ogólne.

1267. Sprawy o pogwałcenia postanowień górniczych bywają prowadzone i rozstrzygane w drodze administracyjnej lub sądowej.

1268. Bezpośredniemu rozpoznaniu instytucyi administracyjnych podlegają sprawy o wykroczenia, przewidziane w artykułach 1254 — 1264 i 1266 niniejszej ustawy i w artykułach 153 — 155 ustawy o Przemyśle, oraz sprawy o wykroczenia, przewidziane w artykule 1359^{1} kodeksu Karnego (por. art. 1265), o ile te ostatnie wykroczenia zostały popełnione po raz pierwszy i drugi i nie towarzyszyły im skutki, wskazane w artykule 1359^{2} kodeksu Karnego.

Dodatek. Bezpośredniemu rozpoznaniu instytucyi administracyjnych podlegają sprawy: 1) o puszczaniu w ruch nowowybudowanego zakładu do wytapiania metalu, bez uprzedniego zawiadomienia na miesiąc naprzód zarządu górniczego (kod. Kar. art. 597); 2) o nieterminowem składaniu sznurowych kontrol wytapiania metalów do zarządów górniczych przez właścicieli zakładów (kod. Kar. art. 616).

1269. Z wyjątkiem spraw o wykroczenia, wskazane w poprzednim (1268) artykule, sprawy o wszelkie pozostałe zbrodnie i występki przeciwko postanowieniom górniczym podlegają kompetencyi sądów na zasadzie ustawy Postępowania Sądowego Karnego.

TYTUŁ DRUGI.

O sposobie prowadzenia spraw, podlegających kompetencyi instytucyi administracyjnych.

1270. Z liczby spraw, wymienionych w artykule 1268, sprawy o wykroczenia, przewidziane w artykułach 1254 — 1264 niniejszej ustawy, podlegają kompetencyi zarządów górniczych i są prowadzone w sposób, określony w artykułach następujących (1271—1281), wszystkie zaś pozostałe podlegają kompetencyi komisyi do spraw górniczych, według zasad, wyjaśnionych w artykułach 93, 94, 166 — 168 i 735 — 738.

1281. Jeżeli winny nie jest w stanie zapłacić kar pieniężnych, wymierzonych w drodze administracyjnej za pogwałcenia przepisów górniczych, to kary te nie ulegają zamianie na zamknięcie w więzieniu w myśl artykułu 84 kodeksu Karnego.

Załączniki do ustawy Górniczej.

ZAŁĄCZNIK DO ARTYKUŁU 341 (uwaga).

Przepisy o zastosowaniu do przemysłowców górniczych cudzoziemców w guberniach Królestwa Polskiego Najwyższego ukazu Imiennego z d. 14 marca 1887 r.

1. Cudzoziemcy, jak również utworzone na zasadzie praw cudzoziemskich kompanie i towarzystwa handlowe i przemysłowe, posiadające za odpowiedniem pozwoleniem grunta w guberniach Królestwa Polskiego, mogą nadal otrzymywać nadania górnicze na wydobywanie ciał kopalnych jedynie w obrębie należących do nich majątków, ale bez prawa zajmowania jakichkolwiek gruntów właścicieli sąsiednich: udzielanie zaś wymienionym osobom, kompaniom i towarzystwom nowych nadań w tym samym celu w obrębie gruntów, do nich nie należących, nadal się nie odbywa, chociażby o ustąpieniu tych gruntów wcześniej nastąpiła dobrowolna ugoda z ich właścicielami.

2. Przemysłowcy górniczy cudzoziemcy, jak osoby prywatne, tak i utworzone na zasadzie praw cudzoziemskich kompanie i towarzystwa, które przed wydaniem ukazu Najwyższego z d. 14 marca 1887 roku otrzymały w guberniach Królestwa Polskiego nadania na wydobywanie ciał kopalnych, lub które nabyły takie nadania od innych osób przed wydaniem rzeczonego ukazu niezależnie od tego, czy właściwe akta nadawcze zostały im już wydane, czy też jeszcze nie—zachowują nadal wszystkie nadane im w myśl Najwyżej w d. 16 (28) czerwca 1870 roku zatwierdzonej ustawy o poszukiwaniach i nadaniach na wydobywanie górnicze mineralnych ciał kopalnych w guberniach Królestwa Polskiego, prawa co do zajęcia i przymusowego wywłaszczenia gruntów, koniecznych do eksploatacyi wydzielonych przestrzeni, tak w obrębie tych przestrzeni, jak i po za ich granicami. W każdym poszczególnym wypadku miejscowa władza górnicza określa wymiary i położenie gruntu, ulegającego zajęciu, oraz konieczność prowadzenia robót po za granicami nadania i potrzebnych przytem przestrzeni ziemi.

3. Przemysłowcom górniczym cudzoziemcom, jak również utworzonym na zasadzie praw cudzoziemskich kompaniom i towarzystwom, które porobiły zgłoszenia lub odkrycia ciał kopalnych przed wydaniem prawa z d. 14 marca 1887 roku, wolno za aktami notaryalnymi odstępować prawa do tych zgłoszeń i odkryć poddanym rosyjskim, którzy nabywają prawo otrzymania na tej zasadzie nadań.

ZAŁĄCZNIK DO ARTYKUŁU 349 (uwaga).

Przepisy o sposobie zezwalania przemysłowcom górniczym gubernii Królestwa Polskiego na stawianie budynków w obrębie pasu pogranicznego z Prusami i Austryą.

1. Istnienie budynków górniczych, powstałych w obrębie 875 sążniowego pasu pogranicznego gubernii Królestwa Polskiego z Prusami i Austryą, wbrew dotychczas nie zniesionemu postanowieniu z d. 3 (15) października 1833 roku, jest dozwolone z tem zastrzeżeniem: 1) ażeby właściciele budynków oddawali w razie potrzeby bezpłatnie niezbędne pomieszczenie w tych budynkach dla określonej przez miejscową zwierzchność celną ilości osób dozoru celnego; 2) ażeby właściciele podobnych budynków przystępowali do ich przebudowy lub większych napraw nie inaczej, jak za każdorazowem zezwoleniem na te roboty Ministra Dóbr Państwa, który uprzednio porozumiewa się w tym przedmiocie z Generał-Gubernatorem Warszawskim oraz z Ministrami Wojny, Spraw Wewnętrznych i Skarbu, i 3) ażeby szczegółowe warunki dozoru nad wykonaniem wymienionych w poprzedzającym ustępie przebudów i napraw były określone w osobnej instrukcyi, mającej być ułożoną przez Ministra Dóbr Państwa po uprzedniem porozumieniu się z kim należy (p. 2).

2. Prośby przemysłowców górniczych gubernii Królestwa Polskiego o stawianie w obrębie 875 sążniowej przestrzeni pogranicznej wymienionych gubernii z Prusami i Austryą nowych budynków, warunkowanych przez potrzeby przemysłu górniczego, Minister Dóbr Państwa, po uprzedniem porozumieniu się z Mi-

nistrami Wojny, Spraw Wewnętrznych i Skarbu, przedstawia na Najwyższe uznanie przez Komitet Ministrów w tych wypadkach, kiedy wzmiankowani przemysłowcy górniczy oznajmią uprzednio zgodę na poddanie się warunkom, określonym w ustępach 1 — 3 poprzedzającego (1) artykułu niniejszego załącznika dla istniejących już we wskazanym pasie budynków górniczych, oraz wszystkim tym warunkom, których wydanie okaże się koniecznem w widokach zabezpieczenia dozoru celno-policyjnego nad wymienionym pasem.

3. W obrębie wzmiankowanego 875 sążniowego pasu pogranicznego gubernii Królestwa Polskiego urzędnicy dozoru celnego mają, oprócz służącego im stosownie do obowiązujących przepisów prawa dostępu do różnego rodzaju pomieszczeń, prawo robienia rewizyi i zajmowania rzeczy w domach i innych zabudowaniach mieszkalnych pod tymi samymi warunkami, jakie prawa ogólne przepisują dla urzędników policyjnych, zastępujących sądziów śledczych przy odbywaniu czynności śledczych, nie cierpiących zwłoki.

ZAŁĄCZNIK DO ARTYKUŁU 714 (uwaga).

Przepisy o sposobie prowadzsnia robót w zakładach hutniczych oraz w fabrykach i innych zakładach, należących do kopalń.

1. We wszystkich miejscowościach Cesarstwa, z wyjątkiem ziemi wojska Dońskiego, przepisy, wyłuszczone w poniższych (2 — 10) artykułach niniejszego załącznika, znajdują zastosowanie w przedmiocie sposobu prowadzenia robót w zakładach hutniczych, tu-

dzież w fabrykach i innych zakładach, należących do kopalń.

2. O zamierzonem rozpoczęciu, wznowieniu lub przerwaniu robót w zakładach hutniczych, tudzież w fabrykach i innych zakładach, należących do kopalń, oraz robotach poszczególnych i o zaszłym już nieszczęśliwym wypadku, właściciele tych fabryk i innych zakładów każdorazowo zawczasu zawiadamiają inżyniera okręgowego, przytem miejsce robót winno być ściśle oznaczone.

3. Rzeczeni (art. 2 niniejszego załącznika) właściciele winni piśmiennie zawiadamiać miejscowego inżyniera okręgowego o mianowaniu osoby, odpowiedzialnej za prowadzenie robót hutniczych, i o każdej zmianie w obsadzeniu tej posady.

4. Ciż właściciele (art. 2 niniejszego załącznika) winni: 1) urządzać i stale utrzymywać budynki hutnicze i kopalniane, tudzież wszelkiego rodzaju maszyny, mechanizmy i przyrządy dla robót hutniczych w takim stanie i same roboty tak prowadzić, ażeby nie groziły niebezpieczeństwem życiu i zdrowiu robotników, posiadać zapas środków, materyałów i przyrządów, niezbędnych do udzielania pomocy osobom, które ucierpiały przy robotach.

5. Szczegółowe wymienienie środków i ostrożności, których zastosowanie i przestrzeganie jest niezbędnem do bezpiecznego prowadzenia robót, stanowi przedmiot osobnej instrukcyi Ministra Rolnictwa i Dóbr Państwa, obowiązującej właścicieli zakładów hutniczych, tudzież fabryk i innych zakładów, należących do kopalń, oraz robotników w tych zakładach i fabrykach. Instrukcya ta, podlegająca uprzedniemu rozpoznaniu przez Komitet Naukowy Górniczy, winna zawierać, między innemi, ścisłe wskazówki o urządzeniu dostatecznej ilości schodów i wyjść na wypadek poża-

rów, o oświetleniu maszyn, mechanizmów i ogrodzeń, o przewietrzaniu lokalów roboczych, o ogrodzeniu mechanizmów, transmisyi, łazów, schodów i t. p., o obsłudze kotłów parowych, maszyn, motorów, mechanizmów i t. p., o eksploatacyi dróg żelaznych i drucianych, należących do zakładów hutniczych i górniczych.

6. Właściciele, wymienieni w artykule 2 niniejszego załącznika, winni dopuszczać do oględzin robót hutniczych osoby, którym rząd zleci dozór nad temi robotami, pomagać w tych oględzinach wszelkimi zależnymi od nich środkami, oraz spełniać wszelkie żądania prawne tych osób.

7. Osoby, odpowiedzialne za prowadzenie robót hutniczych, winny posiadać odpowiednią znajomość zarówno techniki tych robót, jako też praw, instrukcyi i przepisów, wydanych w przedmiocie prowadzenia tych robót. W wypadkach, w których osoby te wyraźnie nie odpowiadają rzeczonym warunkom, zarządowi górniczemu służy prawo, na wniosek inżyniera okręgowego, żądać od właściciela zakładów, hutniczych, tudzież fabryk i innych zakładów, należących do kopalń, niezwłocznego usunięcia przez nich zamianowanych odpowiedzialnych kierowników robót.

8. Przepisy, wyłuszczone w artykułach 731, 732, 735, 736, 737, 738, 739, w pierwszej części uwagi do tegoż (739) artykułu, 740 niniejszej ustawy, we wszystkich miejscowościach Cesarstwa, z wyjątkiem obwodu wojska Dońskiego, zostają rozciągnięte do zakładów hutniczych, tudzież do fabryk i innych zakładów, należących do kopalń, z następującemi modyfikacyami.

9. Prawa i obowiązki, przysługujące z artykułów ustawy Górniczej, wymienionych w poprzednim (8) artykule niniejszego załącznika instytucyom i urzędni-

kom, do których w danej miejscowości należy dozór nad kopalniami prywatnemi (art. 715 niniejszej ustawy), co do zakładów hutniczych i fabryk, tudzież innych zakładów, należących do kopalń, służą inżynierom okręgowym, obowiązki zaś przemysłowców górniczych, wyszczególnione w powołanych artykułach, ciążą na właścicielach rzeczonych zakładów hutniczych, fabryk i innych zakładów.

10. W razie zauważonego niewykonywania przez właścicieli zakładów hutniczych, tudzież fabryk i innych zakładów, przepisów, wyłuszczonych w artykułach 1 — 7 niniejszego załącznika, inżynierowie okręgowi stosują się do odnośnych postanowień oddziału trzeciego, tytułu siódmego, rozdziału drugiego księgi pierwszej ustawy Górniczej.

11. Skargi na postanowienia komisyi do spraw górniczych z artykułu 736 ustawy Górniczej, tudzież na rozporządzenia zarządu górniczego i Departamentu Górniczego, wydane z mocy artykułu 7 niniejszego załącznika, mają być podawane Ministrowi Rolnictwa i Dóbr Państwa w terminie miesięcznym od dnia oznajmienia postanowienia albo rozporządzenia.

O wzmocnieniu dozoru nad prywatnym przemysłem górniczym i o zatwierdzeniu etatu Zachodniego Zarządu Górniczego.

Najwyżej w d. 16 stycznia 1895 roku zatwierdzona opinia Rady Państwa *).

II. Obszar górniczy gubernii Królestwa Polskiego przemianować na Zachodni Obszar Górniczy.

IV. Znieść Zarząd zakładów górniczych skarbowych w Królestwie Polskiem i pozostawić po za etatem, na ogólnej zasadzie, tych z pomiędzy zajmujących kasowane urzędy, którzy nowej nominacyi nie otrzymają.

V. Utworzyć we wsi Suchedniowie gubernii Kieleckiej Zachodni Zarząd Górniczy do zawiadywania zakładami hutniczymi i górniczymi skarbowymi i prywatnymi w Zachodnim Obszarze Górniczym, jak również szkołą górniczą w Dąbrowie.

*) Zbiór praw i rozporządzeń Rządu 1895 r., № 19, art. 116.

O utworzeniu dwóch posad mierniczych w guberniach Królestwa Polskiego.

Najwyżej w d. 30 listopada 1871 r. zatwierdzona opinia Rady Państwa*).

1. Utworzyć od 1 stycznia 1872 roku dwie posady mierniczych w guberniach Królestwa Polskiego i oddać te osoby do rozporządzenia Departamentu Górniczego.

3. Nadać Ministrowi Skarbu prawo:

a) określenia w osobnej instrukcyi obowiązków i odpowiedzialności rzeczonych mierniczych, tudzież ustanowienia osobnej taksy wynagrodzenia ich za roboty miernicze.

b) mianować, w razie potrzeby, i większą liczbę mierniczych.

---

*) Zbiór praw i rozporządzeń Rządu r 1871, № 110, art.1004.

INSTRUKCYA OGÓLNA.

dla mierniczych Departamentu Górniczego, sporządzona, stosownie do Najwyżej w d. 30 listopada 1871 roku zatwierdzonej opinii Rady Państwa, w przedmiocie ich obowiązków przy wykonaniu robót, spowodowanych potrzebami prywatnego przemysłu górniczego w guberniach Królestwa Polskiego, zatwierdzona przez Ministra Skarbu d. 17 marca 1872 r.

---

§ 1. Roboty miernicze w kopalniach, hutach i wogóle wszelkie roboty górnicze, ulegające dozorowi wydziału górnictwa, mogą być wykonywane tylko przez mierniczych Departamentu Górniczego, delegowanych w tym celu, za zezwoleniem Ministra Skarbu, do gubernii Królestwa Polskiego, w miarę rzeczywistej ich tam potrzeby.

§ 2. W rzeczonych wypadkach mierniczowie winni kierować się niżej wyłuszczonymi przepisami, obowiązującymi i właścicieli przywatnych zakładów hutniczych i górniczych, o ile te przepisy mogą się właśnie do nich stosować.

§ 3. Co do prowadzenia robót mierniczych, mierniczowie znajdują się pod kontrolą miejscowego inżyniera okręgowego i bez pozwolenia Departamentu Górniczego nie mogą wydalać się z okręgów, w których mają wyznaczone zajęcia.

§ 4. Na wezwanie inżynierów górniczych okręgowych mierniczowie przyjmują udział w ich zjazdach dla wspólnego rozpoznawania napotykanych kwestyi.

§ 5. Zajęcia mierniczych zasadzają się na zdjęciach i rysunkach, określających prowadzenie robót górniczych, tudzież na określaniu granic nieruchomości górniczej z jej przynależytościami.

Roboty te są następujące:

a) Zdejmowanie planów przestrzeni, wydzielonych pod poszukiwania i eksploatacyę, określenie granic nadań, przeznaczonych na eksploatacyę górniczą, wyznaczenie znaków granicznych i t. p.

b) Zdjęcia eksploatacyi górniczej i rysunek jej w rzutach poziomych i pionowych z niezbędnymi przekrojami i planami powierzchni i t. p.

c) Terminowe uzupełnianie planów kopalnianych.

d) Zdjęcia w kopalniach, tudzież na powierzchni, i rysunki kopalń i powierzchni dla określenia miejsc na szyby, otwory świdrowe, sztolnie, chodniki i wszelkiego rodzaju roboty, ze ścisłem oznaczeniem tych określeń.

e) Niwelacya kanałów, sztolni, chodników i robót wogóle.

f) Zdjęcia i niwelacya na budowę dróg zwyczajnych i żelaznych, kanałów i innych urządzeń na powierzchni.

g) Zdjęcia gruntów, zajętych przez zakłady, wyliczanie powierzchni tych gruntów, tudzież niwelacya wód bieżących;

i h) oznaczanie nadań na mapach, znajdujących się u inżynierów górniczych okręgowych i w Departamencie Górniczym.

§ 6. Na mierniczym ciąży odpowiedzialność za prawidłowość jego robót i danych i on potem odpowiada za wszelkie straty, wynikłe z wad lub nieścisłości w rzeczonych robotach.

§ 7. Mierniczy winien zachowywać w sprawach służbowych najsurowszą tajemnicę. Znajdujących się w jego rękach planów, spostrzeżeń, rysunków i notatek nie wolno mu pokazywać osobie, nie mającej do tego prawa, pod karą wynagrodzenia szkód, przez te czyny zrządzonych i usunięcia z urzędu.

§ 8. Jeżeli zajdzie potrzeba zdejmowania takich przedmiotów, o których trzeba zbierać wiadomości od innych osób, np. w kopalniach: o znakach mierniczych, żyłach, pokładach, uskokach, złożu rud, wyklinieniu złóż i t.p., albo na powierzchni: o granicach, znakach granicznych, wychodniach złóż, szybikach poszukiwalnych lub szybach, to mierniczy powinien mieć o takich przedmiotach ścisłe wiadomości od odpowiednich osób urzędowych i w razach szczególnych wciągać te wiadomości do protokółów, w celu zabezpieczenia się od odpowiedzialności za mogące okazać się później nieścisłości i braki w zdjęciu i rysunku.

§ 9. Jeżeli przy sporządzaniu planów, oprócz nowych zdjęć, mają być brane pod uwagę dawne plany, to mierniczy winien je przedewszystkiem sprawdzić i w nowo sporządzonych planach wyjaśnić, o ile można, co mianowicie zostało wzięte z dawnych planów. Jeżeli zaś następnie wyjdą na jaw jakiekolwiek nieścisłości, to mierniczy winien dowieść, że stare plany sprawdzał

i w jaki sposób je sprawdzał. Jeżeli przytoczone dowody nie będą uznane za dostateczne, to mierniczy ulega odpowiedzialności takiej samej, jak za plany, sporządzone przez siebie samego.

§ 10. Mierniczowie mogą mieć pomocników, których sami opłacają i za których roboty, jak za swoje własne, są zupełnie odpowiedzialni.

§ 11. Właściciele zakładów hutniczych i górniczych winni mieć książki specyalne, według załączonego przy niniejszem szematu; do tych ksiąg będą wciągane roboty i określenia miernicze, tudzież wskazówki, udzielone przez mierniczego zarządowi górniczemu albo osobom, zawiadującym robotami.

§ 12. Mierniczowie otrzymują od Departamentu Górniczego szemat dzienników do zapisywania spostrzeżeń, swoich zajęć, oraz do prowadzenia rachunków pieniędzy, należnych jako wynagrodzenie za ich roboty, tudzież dyet, kosztów podróży i t. p.

§ 13. Mierniczy wykonywa swoje roboty na żądanie inżyniera górniczego okręgowego albo właściciela zakładu górniczego lub hutniczego w okręgu, wyznaczonym do wykonywania jego robót.

§ 14. Do wydzielania przestrzeni na poszukiwania i wydobywanie minerałów mierniczowie przystępują jedynie na żądanie inżyniera okręgowego.

§ 15. Do inżyniera okręgowego należy sprawdzanie sporządzanych przez mierniczego planów kopalń i nadań.

§ 16. Inżynier okręgowy wskazuje mierniczemu mogące się trafić w planach nieścisłości, a to w celu ich poprawienia; w razie zaś ważnych błędów, zauważonych nadużyć, tudzież często powtarzających się niedokładności i wogóle niepoprawnego wypełniania obowiązków przez mierniczych, oraz w razie skarg osób

prywatnych na czynności tych urzędników, inżynierowie okręgowi donoszą Departamentowi Górniczemu.

§ 17. Dla sprawdzenia robót mierniczych, narzędzi i przyrządów do rzeczonych robót, używanych przez mierniczych, ci urzędnicy winni, na żądanie inżyniera górniczego okręgowego, oddać te przedmioty do jego rozporządzenia w wymienionym celu.

§ 18. Sprawdzanie robót mierniczych odbywa się z inicyatywy inżynierów okręgowych, Departamentu Górniczego, albo też na żądanie osoby prywatnej, której te roboty dotyczą.

§ 19. Nie tylko osoba, dla której robota jest wykonywaną, ale i inne osoby, mające istotny interes w dokładności robót mierniczych, jako to: właściciel ościennych kopalń oraz sztolni, właściciel budynków, znajdujących się w blizkości pola eksploatacyi, lub właściciele innych placów na powierzchni, mogą żądać sprawdzenia robót. Sprawdzenie należy wyjednywać za pośrednictwem inżyniera okręgowego, w Departamencie Górniczym, który upoważnia do dokonania go wyznaczoną w tym celu osobę i zawiadamia o tem mierniczego, który wykonał robotę niedokładną. Ten ostatni może osobiście asystować przy sprawdzeniu, albo też wysłać inną osobę, na swoje miejsce, ale w razie nieprzybycia mierniczego sprawdzenie powinno się odbyć.

§ 20. Sprawdzenie robót przez mierniczego rozpoczyna się od obejrzenia i sprawdzenia dzienników do zapisywania spostrzeżeń, wymiaru sznurów, łańcuchów i porównania spostrzeżeń z tem, co zostało nakreślone na rysunkach, tudzież z planami i profilami; ale jeżeli się okaże, że to nie wystarcza do ujawnienia błędów, to odbywa się zdjęcie za pomocą instrumentów.

§ 21. Wynik sprawdzenia powinien być z całą ścisłością wyłożony w protokóle. Jeżeli mierniczy, którego czynności ulegają sprawdzeniu, albo jego pełnomocnik

jest przy sprawdzeniu osobiście obecny, to protokół o tem sporządzony powinien być przez niego podpisany, poczem osoba, wyznaczona do sprawdzenia, przedstawia Departamentowi Górniczemu protokół z odnośnymi planami i spostrzeżeniami. Jeżeli Departament znajdzie takie niedokładności, skutkiem których robota w całości albo częściowo okaże się wadliwą, to rozstrzyga, czy poprawić robotę ma mierniczy, który ją wykonał, czy też inny mierniczy na jego rachunek, i czy oprócz tego pierwszy jest obowiązany zapłacić koszta sprawdzenia. Jeżeli zaś okaże się przeciwnie, że robota została wykonana bez błędów, albo, że ujawnione różnice nie wychodzą po za dopuszczalne granice, to życzący sobie sprawdzenia powinien zaspokoić koszta sprawdzenia. W tym wypadku decyzya Departamentu Górniczego nie ulega zaskarżeniu.

§ 22. Jeżeli sprawdzenie zwykłe, t.j. dokonane przez inżynierów górniczych okręgowych na zasadzie §§ 15 i 18 instrukcyi, wykaże nieścisłości, przekraczające dozwolone granice, to inżynierowie okręgowi winni o tem donieść Departamentowi Górniczemu, który też wydaje rozporządzenie o sprawdzeniu roboty niedokładnej. W tym wypadku znajdują zastosowanie §§ 19 i 20 niniejszej instrukcyi.

§ 23. Jeżeli zostanie ujawniona nieścisłość co do oznaczenia miejsca na szyb, roboty górnicze wogóle, lub inne wymiary i wskazówki miernicze, to inżynier górniczy okręgowy winien zawiadomić o tem Departament Górniczy. Ten ostatni wydaje rozporządzenie o wyjaśnienie tej okoliczności w obecności mierniczego, który dawał wskazówki. Departament Górniczy podaje, za pośrednictwem inżyniera okręgowego, wynik tego wyjaśnienia do wiadomości właściciela zakładu górniczego lub hutniczego i właścicielowi, o ile sobie tego życzy, służy prawo żądania od mierniczego na

zwykłej drodze sądowej wynagrodzenia za zrządzone mu szkody skutkiem mylnych wskazówek.

§ 24. Obowiązująca skala planów przestrzeni, wydzielonych na poszukiwanie lub wydobywanie ciała kopalnego, jest 1:5000; planów zaś kopalnianych 1:1000.

§ 25. Największa różnica dopuszczalna: przy długości poziomej 10 cali na 100 sążni długości, zboczenie linii w jej końcu najwyżej 15 cali na 100 sążni długości (przy robotach z teodolitem dopuszczalne zboczenie nie powinno przenosić 5 cali); przy niwelacyi w kopalniach i przy użyciu półkola wiszącego błąd co do wysokości nie może być większy niż jeden cal na 100 sążni, przy użyciu zaś narzędzi hydrostatycznych różnica dopuszczalna nie powinna przekraczać 1 cala na 250 sążni.

Przy wyznaczaniu szybu i robót komunikacyjnych, roboty te powinny być wykonane bez błędu; ale, w razie mogącej się zdarzyć niedokładności, różnica (granica) dopuszczalna jest o połowę mniejszą od poprzednich.

§ 26. Plany kopalniane mają być sporządzane z możliwą dokładnością i uzupełniane najpóźniej po dwóch miesiącach; nad wykonaniem tego czuwa nieustannie inżynier górniczy okręgowy.

§ 27. Plany kopalniane mają być sporządzane w dwóch egzemplarzach. Jeden z nich znajduje się u inżyniera górniczego okręgowego, drugi w biurze kopalni na miejscu.

§ 28. Plany przestrzeni, wydzielonych na poszukiwania i eksploatacyę, będą sporządzane na papierze, do tego rodzaju dokumentów zwykle używanym.

§ 29. Rzeczone plany powinny być podpisane przez mierniczego. Kopie planów również poświadcza mierniczy.

§ 30. Mierniczowie zawierają ugody prywatne z właścicielami zakładów hutniczych i górniczych

o wynagrodzenie za wykonywanie robót. Przepisana zaś taksa wynagrodzenia za roboty, wykonane przez mierniczego, znajduje zastosowanie w wypadku niedojścia do skutku ugody dobrowolnej pomiędzy mierniczym i osobą prywatną.

§ 31. W razie nieporozumień przy obliczeniach mierniczego z osobą prywatną, inżynier górniczy okręgowy stanowi pierwszą instancyę do rozpoznawania tych nieporozumień; następnie, jeżeli nieporozumienia nie zostaną rozstrzygnięte przez inżyniera okręgowego, sprawa ulega rozpoznaniu i rozstrzygnięciu przez Departament Górniczy.

§ 32. Po ukończeniu roku mierniczowie przedstawiają Departamentowi Górniczemu, za pośrednictwem inżyniera okręgowego, szczegółowe sprawozdanie o wykonanych przez siebie robotach, z wymienieniem otrzymanego wynagrodzenia, licząc je według przepisanej taksy.

§ 33. Mierniczowie ulegają odpowiedzialności na zasadzie prawa za niewykonanie obowiązków, powierzonych im przez odnośne prawa i niniejszą instrukcyę.

TAKSA

za roboty, wykonywane przez mierniczych Departamentu Górniczego *).

	Sążnie	Pod ziemią kop.	Na powierzchni kop.
§ 1.			
1) Za zdejmowanie planów za pomocą busoli i półkola wiszącego, od długości	10	50	25
Uwaga. Tylko w ostatecznym razie wolno używać koła wiszącego do wymiarów na powierzchni kopalni.			
2) Za mierzenie samą tylko busolą, od długości. .	10	40	20
3) Za mierzenie samem tylko półkolem wiszącem, od długości	10	24	12

*) Zbiór praw i roporządzeń Rządu, r. 1880, № 90, art. 714.

	Sążnie	Pod ziemią kop.	Na powierzchni kop.
4) Za zwykłe mierzenie sznurem, sążniem, lub ruletką, od długości	10	10	5
Uwaga. W razie pochyłości, wynoszącej przynajmniej 20 % i więcej, opłaty, wymienione w ustępach 1 — 4, mają być podwajane.			
5) Za wyznaczanie linii na zwykłej powierzchni . .	10	—	5
6) Za wyznaczanie linii na powierzchni lesistej, górzystej i błotnistej	10	—	10
7) Za oznaczenie punktu głównego za pomocą dwóch lub trzech zacięć	10	—	30
Uwaga. Przy robotach, wymienionych w ustępie 7, nie będą liczone oznaczenia punktów blizkich i niegłównych.			
8) Za wyznaczanie szybów	10	50	50
9) Za zwykłe mierzenie głębokości szybów	10	25	25
10) Za każde oznaczenie punktu mierniczego	—	75	75
Zwykłe znaki miernicze nie będą liczone.			

	Sążnie	Pod ziemią kop.	Na powierzchni kop.
11) Za niwelacyę za pomocą narzędzi hydrostatycznych na powierzchni dogodnej	10	—	6
12) Za niwelacyę za pomocą narzędzi hydrostatycznych na powierzchni górzystej, lesistej i błotnistej . .	10	—	12
Jeżeli zaś odległość nie jest mierzona, na każdej stacyi	—	—	18

Uwaga. Wynagrodzenie, oznaczone w ustępach 1, 2, 3, 4 i 10, ulega powiększeniu o 25%:

a) jeżeli zdjęcia i wymiary dokonywane są w kopalniach, w których wysokość chodników i robót nie dosięga 0,75 sążnia,

b) jeżeli chodniki i roboty są tak mokre, że to przeszkadza postępowi robót, i

c) w razie nadzwyczajnych zdjęć w robotach ze złem powietrzem, w robotach, w których światło źle się pali, przy temperaturze podniesionej i w robotach ogniowych.

§ 2.

Za roboty z teodolitem i niwelką:

	Sążnie	Pod ziemią kop.	Na powierzchni kop.
1) Za oznaczenie kątów ze sprawdzeniem, w razie potrzeby dla określenia punktów stałych, za wszelkie wyliczenia, za zapisywanie spostrzeżeń i wyliczenia w dziennikach, za wyznaczanie stacyi i punktów stałych na planach głównych i za nakreślenie na czysto, od każdej stacyi z teodolitem	—	100	60
Jeżeli stacya nie jest oznaczona na czas dłuższy, to opłata za każdą stacyę wynosi	—	75	40
2) Za wymiar długości z całą starannością za pomocą miary drewnianej lub metalowej i za wymiar dla sprawdzenia z użyciem półkola wiszącego, w razie potrzeby, z jednoczesnem wymienieniem uwarstwowienia, upadu i grubości złoża, za oznaczenie wszystkich wymiarów tych złóż, chodników i t. d., z niezbędnem nakreśleniem i opisem w jednym rysunku głównym i drugim na czysto, za każde	10	60	30
3) Jeżeli wymiary służą tylko do określenia długości (np. przy określeniu połącze-			

	Sążnie	Pod ziemią kop.	Na powierzchni kop.
nia dwóch robót), cena wynosi za każde	10	50	25
4) Za niwelowanie za pomocą libelli, z wyliczeniem i powtórnem wymierzeniem dla sprawdzenia, od każdej stacyi	—	24	18
Uwaga 1. W razie pochyłości, nie mniejszej od 20°, opłaty, wymienione w ustępach 1—4, ulegają podwojeniu.			
Uwaga 2. Wynagrodzenie, określone w ustępach 1—4 niniejszego paragrafu będzie powiększone o 25%, jeżeli chodniki i roboty są o tyle mokre, że przeszkadza to postępowi robót.			
5) Przy tryangulacyi za każdą obserwacyę punktu i odczytanie noniusa. . . .	—	—	20
Wybór punktów przy tryangulacyi, wyliczenie trójkątów i współrzędnych z potrzebnymi rysunkami będą wynagradzane na doby po 6 rub. dziennie, i mierniczy winien pracować przynajmniej 8 godzin na dzień.			

§ 3.

Za określenie prawdziwego południka, za wykreślenie kierunku prawdziwego południka za pomocą znaków trwałych na miejscu, za określenie nachylenia igły magnesowej — 25 rub.

Uwaga. Przy określeniu prawdziwego południka, wspólnego dla grupy blizko położonych kopalń, rzeczona opłata ulega podziałowi pomiędzy wszystkich właścicieli kopalń stosunkowo do ilości kopalń, należących do każdego z nich w tej grupie.

§ 4.

Przy każdem zdjęciu planu należy obliczyć sumę długości, za którą przypada jedna opłata (§ 1 i 2) i dla otrzymania cyfry okrągłej należy odrzucać cyfry, niższe od 5 sąż.; 5 sąż. i więcej ma być liczone za 10 sąż.

§ 5.

Również przy wykonywaniu planów kopalń należy obliczyć sumę długości tej samej wartości i przyjąć cyfrę okrągłą.

§ 6.

Za każdy dzień, spędzony przez mierniczego przy zdejmowaniu planów dla ich uzupełnienia, mierniczy otrzymuje 3 rub. dziennie, oprócz wynagrodzenia według taksy.

§ 7.

Za wynagrodzenie, oznaczone w § 1 i 2, mierniczy winien dostarczyć przemysłowcowi górniczemu

w porządku i w stanie zupełnie gotowym następujące:

A. Rysunki.

a) Przy zdejmowaniu planów kopalń — plan powierzchni i niezbędne rzuty poziome i pionowe.

Każdy z wymienionych planów powinien być dostarczony w brulionie, który służy za podstawę rysunku na czysto.

b) Przy zdejmowaniu planów powierzchni, jako to: przy sporządzaniu planów nadań i innych planów sytuacyjnych, mierniczy winien dostarczyć:

1) Brulion z liniami stacyi.

2) Rysunek na czysto.

c) Przy niwelacyach ma być dostarczony rysunek profilu w brulionie i na czysto, z podaniem wysokości.

d) Uzupełnienie planów kopalnianych należy oznaczyć na obydwóch egzemplarzach rysunków, wzmiankowanych pod: a, b i c.

B. Papiery.

1) Dzienniki spostrzeżeń, przepisane na czysto, w których mają mieścić się obliczenia długości poziomych i pionowych (A, a, b i c), lub tylko długości pionowe (c) i suma długości (§§ 4 i 5).

2) Protokóły i wyjaśnienia, stosownie do §§ 8 i 9 instrukcyi dla mierniczych; w razie zaś wymiaru przestrzeni, naprzykład kopalnianych, lub obszarów, za które należy się wynagrodzenie, wymagane jest jeszcze:

3) obliczanie takich przestrzeni w osobnych rejestrach pomiarowych.

Uwaga. Za sporządzenie drugich egzemplarzy planów, które zgodnie z instrukcyą powinny być pozostawiane u mierniczych Departamentu Górniczego, mierniczowie otrzymują wynagrodzenie, jak za kopie (§ 8); zaś za drugie egzemplarze dzienników, pozostawiane u mierniczych, wynagrodzenie nie należy im się.

§ 8.

Zdejmowanie kopii wszelkiego rodzaju planów będzie wynagradzane na następującej zasadzie: za 100 cali kwadratowych przestrzeni planu, w co ma być także wliczony napis wielkości umiarkowanej, dosyć jasny, należy się wynagrodzenie przy skali:

Od	$^1/_{500}$ do $^1/_{1000}$ . . .	1 rub.		
mniej niż	$^1/_{1000}$ — $^1/_{2000}$ . . .	2 „		
„ „	$^1/_{2000}$ — $^1/_{4000}$ . . .	2 „	60	kop.
„ „	$^1/_{4000}$ — $^1/_{6000}$ . . .	5 —		

Za kopiowanie według innych skal, większych lub mniejszych od skal rysunku oryginalnego, należy się opłata według skali kopii, z dodaniem $^1/_4$ do cen wyżej wymienionych. Za kopiowanie na papierze przezroczystym albo na perkalu płaci się $^1/_2$ wynagrodzenia, należnego za kopiowanie na papierze zwykłym, używanym do kreślenia.

§ 9.

W razie sporządzenia lub uzupełnienia przez mierniczego planów, które, jak się okazało, nie odpowiadają warunkom instrukcyi mierniczej, mierniczy otrzymuje na koszta podróży, włącznie z dostarczeniem instrumentów, rysunków i t. p.:

a) Na wyjazdy drogami żelaznemi i parowcami 5 kop. za wiorstę.

b) Na wyjazdy nie drogami żelaznemi i nie parowcami 12 kop. za wiorstę.

§ 10.

Jeżeli do robót w kopalni albo na powierzchni niezbędna ilość robotników nie będzie dostarczoną, to mierniczy może ich nająć na rachunek przemysłowca górniczego.

§ 11.

Za użyty na rysunki papier najlepszego gatunku należy się wynagrodzenie po 6 kop. za 100 cali kwadratowych; jeżeli papier naklejony jest na płótnie lub tekturze — 12 kop.; za inne materyały rysunkowe i piśmienne nic się nie płaci.

Za roboty introligatorskie i inne rzemieślnicze powinny być dostarczone rachunki, według których należy uskutecznić wypłatę.

PRAWO

o szkole górniczej w Dąbrowie.

Najwyżej zatwierdzona d. 13 lutego 1889 roku opinia Rady Państwa*).

1. Szkoła górnicza w Dąbrowie, założona we wsi Dąbrowa, powiatu Bendzińskiego, gubernii Piotrkowskiej, ma na celu przygotowanie sztygarów i majstrów hutniczych dla potrzeb przemysłu górniczego.

2. Szkoła pozostaje w zawiadywaniu Ministerstwa Dóbr Państwa i podlega dozorowi naczelnika skarbowych zakładów górniczych w Królestwie Polskiem.

3. Szkołę utrzymuje skarb.

4. Bezpośredni zarząd szkołą należy do jej dyrektora z udziałem rady szkolnej.

5. Dyrektor szkoły czuwa zarówno nad nauczaniem jak i nad dobrobytem materyalnym szkoły i wogóle nad ścisłem wypełnianiem przez urzędników i uczniów wszelkich dotyczących szkoły przepisów. Oprócz

*) Zbiór praw i rozporządzeń Rządu, r. 1889, № 31, art. 265.

tego do dyrektora należy wykład jednego z przedmiotów specyalnych, wchodzących w skład programu szkoły.

6. Rada szkolna, pod przewodnictwem dyrektora, składa się z nauczycieli religii i innych nauczycieli szkoły, dwóch inżynierów okręgowych Królestwa Polskiego i dwóch członków, wybieranych przez miejscowych przemysłowców górniczych z pośród siebie.

Uwaga. W razie obecności na posiedzeniach Rady Naczelnika skarbowych zakładów górniczych w Królestwie Polskiem, do niego należy przewodnictwo.

7. Do obowiązków Rady należy: a) przyjmowanie i uwalnianie uczniów: b) wydawanie świadectw na stopień sztygara lub majstra hutniczego; c) wybór podręczników naukowych: d) rozkład przedmiotów szkolnych pomiędzy nauczycieli i e) rozpoznawanie i rozstrzyganie wszelkich wogóle kwestyi, dotyczących prawidłowej organizacyi nauki w szkole.

8. Rada decyduje sprawy większością głosów. W razie równości głosów, głos przewodniczącego przeważa. Dla ważności decyzyi wymaganą jest obecność dyrektora szkoły (lub osoby, pełniącej czasowo jego obowiązki) i najmniej połowy wszystkich czynnych członków Rady.

9. O wszystkich decyzyach Rady dyrektor szkoły zawiadamia Naczelnika skarbowych zakładów górniczych w Królestwie Polskiem, który, w razie niezgodzenia się z zapadłą decyzyą, ma prawo w terminie siedmiodniowym podać na nią protest i, wstrzymawszy wykonanie decyzyi, przedstawić całą sprawę do rozstrzygnięcia Departamentowi Górniczemu. Oprócz tego do ostatecznego rozpoznania i zatwierdzenia tego Departamentu powinny być przedstawiane decyzye Ra-

dy, dotyczące: a) zmian w programach wykładu i w rozkładzie przedmiotów szkolnych na klasy; b) wyszukania środków udoskonalenia szkoły pod względem naukowym i wychowawczym, i c) wydania ogólnych instrukcyi szkolnych.

10. Dyrektora szkoły mianuje Minister Dóbr Państwa z pośród inżynierów górniczych. Nauczycieli i lekarza szkoły mianuje Departament Górniczy na wniosek naczelnika skarbowych zakładów górniczych w Królestwie Polskiem, pozostałych zaś urzędników mianuje dyrektor szkoły.

Uwaga. Nauczyciele przedmiotów specyalnych będą wybierani przeważnie z pośród inżynierów górniczych, wykład zaś przedmiotów ogólnie kształcących będzie powierzany osobom, korzystającym z prawa nauczania w średnich zakładach naukowych, podległych Ministerstwu Oświaty Ludowej.

11. Do składu kursu naukowego szkoły należą następujące przedmioty: 1) ogólno kształcące: religia (wyznania prawosławnego i rzymsko-katolickiego), języki rosyjski i polski, arytmetyka, algebra, geometrya i trygonometrya, i 2) specyalne: pierwsze zasady fizyki, chemii, geodezyi, mechaniki i budownictwa, mineralogii i geologii, górnictwa i miernictwa górniczego, metalurgii i probiernictwa, kreślenie, wiadomości zasadnicze z rachunkowości i prawodawstwa górniczego oraz środki niesienia pomocy w wypadkach nieszczęśliwych. Oprócz lekcyi w klasie uczniowie obowiązani są oddawać się zajęciom praktycznym z chemii, probiernictwa, mineralogii, miernictwa górniczego i z innych przedmiotów, wykładanych w szkole, oraz nauce rzemiosł: ciesielskiego, stolarskiego, kowalskiego i ślusarskiego, jak również robotom w warsztatach mechanicznych.

12. Nauczanie w szkole rozdziela się na cztery klasy, z kursem rocznym w każdej klasie. Wyższe (3 i 4) klasy szkoły składają się z dwóch oddziałów: górniczego i hutniczego.

13. Do pomocy przy nauczaniu i do zajęć praktycznych uczniów przy szkole służą: 1) biblioteka; 2) zbiory: mineralogiczny i geologiczny; 3) zbiór różnych instrumentów i narzędzi, używanych w praktyce górniczej, oraz modeli urządzeń i mechanizmów kopalnianych i hutniczych; 4) laboratoryum chemiczne, i 5) warsztaty.

14. Do szkoły będą przyjmowani poddani rosyjscy bez różnicy stanu i wyznania, z wyjątkiem żydów.

Uwaga. Gdyby po przyjęciu do szkoły wszystkich kandydatów z pośród poddanych rosyjskich pozostały jeszcze miejsca wolne, to do zajęcia ich mogą być dopuszczeni i ci z miejscowych mieszkańców, którzy nie są poddanymi rosyjskimi.

15. Dla wstąpienia do szkoły są wymagane: a) wiek od lat 15 do 20; b) brak wad fizycznych, któreby przeszkadzały należytemu pełnieniu obowiązków sztygara lub majstra hutniczego; c) znajomość kursu szkół dwuklasowych wiejskich lub też innych, równych im zakładów naukowych.

16. Osoby, czyniące zadość warunkom, wymienionym w artykule poprzedzającym, mają być przyjmowane do szkoły nie inaczej, jak po zdaniu egzaminu sprawdzającego z języka rosyjskiego i arytmetyki.

17. Za naukę w szkole i za korzystanie z pomocy naukowych będzie pobierana opłata w wysokości dwudziestu rubli rocznie. Opłata ta ma być wnoszona w połowie za każde półrocze szkolne z góry i nie ulega zwrotowi w żadnym razie.

18. Osoby, które z powodzeniem ukończyły całkowity kurs nauk w szkole i złożyły przepisany egzamin ostateczny, otrzymują stopień sztygara lub majstra hutniczego, stosownie do wybranej przez siebie specyalności, jeżeli, przesłużywszy najmniej rok w jednej ze skarbowych lub prywatnych kopalń lub hut, przedstawią świadectwo zawiadowcy działu technicznego kopalni albo huty o znajomości rzeczy i poprawnem pełnieniu włożonych na nich obowiązków. Świadectwo to powinno być poświadczone przez miejscowego naczelnika górniczego, jeżeli dotyczy skarbowej kopalni lub huty, zaś przez inżyniera okręgowego, jeżeli kopalnia lub huta stanowi własność prywatną.

Uwaga. Osoby, które nie przedstawiły wymienionego w niniejszym artykule świadectwa o zajęciach praktycznych w terminie trzymiesięcznym po ich ukończeniu, oraz wychowańcy szkoły, którzy nie złożyli egzaminu ostatecznego, otrzymują, na żądanie, świadectwo o postępach, jakie okazali przy przechodzeniu kursu szkolnego.

19. Posiadający stopień sztygara lub majstra hutniczego otrzymują po dziesięciu latach, spędzonych w zajęciach technicznych w górnictwie, godność osobistego obywatela honorowego, jeżeli nie mają z pochodzenia wyższych praw stanu.

USTAWA

szkoły górniczej w Dąbrowie.

Zatwierdzona przez Ministra Dóbr Państwa 9 stycznia 1890 r.*)

I. PRZEPISY OGÓLNE.

§ 1. Patrz art. 1 prawa o szkole górniczej w Dąbrowie.

§ 2. Patrz art. 2 tegoż prawa.

§ 3. Szkołę utrzymuje skarb. Suma, potrzebna na utrzymanie szkoły, w ilości siedmnastu tysięcy sześciuset rubli rocznie, ma być wnoszona do budżetu wydatków Departamentu Górniczego, przyczem w budżecie dochodów tegoż Departamentu będą wykazane, jako zapomogi dla kasy państwa: a) procenty od osobnego, należącego do specyalnych środków Departamentu, kapitału na urządzenie szkoły górniczej w Królestwie Polskiem i b) opłata za naukę, wnoszona przez wychowańców szkoły i wpływająca całkowicie do ka-

*) Zbiór praw i rozporządzeń Rządu, r. 1890, № 21, art. 217.

sy państwa (art. 3 prawa o szk. i p. II Najw. 13 lutego 1889 zatw. opinii Rady Państwa).

Uwaga. Oszczędności z jednych pozycyi mogą być za pozwoleniem Ministra Dóbr Państwa używane na pokrycie wydatków z innych pozycyi.

II. ORGANIZACYA SZKOŁY.

A. WYKŁADY.

§ 4. Patrz art. 12 prawa o szkole.

§ 5. Do zakresu kursu nauk szkoły należą przedmioty następujące: I. Ogólnie kształcące: 1) religia (wyznania prawosławnego i rzymsko-katolickiego); 2) język rosyjski; 3) język polski; 4) arytmetyka; 5) algebra; 6) geometrya; 7) trygonometrya; 8) kreślenie, i II. Specyalne: 9) pierwsze zasady fizyki; 10) pierwsze zasady chemii; 11) pierwsze zasady geodezyi; 12) pierwsze zasady mechaniki i budownictwa; 13) pierwsze zasady mineralogii i geologii; 14) pierwsze zasady górnictwa i miernictwa górniczego; 15) pierwsze zasady metalurgii i probiernictwa; 16) wiadomości zasadnicze z rachunkowości; 17) wiadomości zasadnicze z prawodawstwa górniczego i 18) środki niesienia pomocy w wypadkach nieszczęśliwych (art. 11 pr. o szk.).

§ 6. Oprócz lekcyi w klasie, wymienionych w poprzednim paragrafie, uczniowie obowiązani są oddawać się zajęciom praktycznym z chemii, probiernictwa, mineralogii, miernictwa i z innych przedmiotów, wykładanych w szkole, oraz nauce rzemiosł: ciesielskiego, stolarskiego, kowalskiego i ślusarskiego, jak również robotom w warsztatach mechanicznych.

§ 7. Wykłady przedmiotów odbywają się w języku rosyjskim stosownie do programów, zatwierdzanych przez Komitet Naukowy Górniczy.

§ 8. Patrz art. 13 prawa o szkole.

§ 9. Kurs roczny nauczania przedmiotów teoretycznych zaczyna się 1 września i kończy 31 maja, licząc w to i czas egzaminów rocznych. Zajęcia praktyczne trwają częściowo i po egzaminach. Po ukończeniu 3 klasy uczniowie w czasie wakacyjnym powinni zajmować się zdejmowaniem planów geodezyjnych, a następnie najmniej w ciągu sześciu tygodni pracować praktycznie w hutach lub kopalniach, stosownie do wybranej przez siebie specyalności hutniczej lub górniczej.

§ 10. Rozkład przedmiotów na klasy i liczbę lekcyi każdego przedmiotu określa następujący plan nauk:

WYSZCZEGÓLNIENIE PRZEDMIOTÓW	I klasa	II klasa	III klasa		IV klasa		OGÓŁEM
			oddz. górn.	oddz. hutn.	oddz. górn.	oddz. hutn.	
Religia	1	1	—	—	—	—	2
Język rosyjski	3	2	—	—	—	—	5
Język polski	2	1	—	—	—	—	3
Arytmetyka	2	—	—	—	—	—	2
Algebra	4	2	—	—	—	—	6
Geometrya	3	3	—	—	—	—	6
Trygonometrya	—	1	—	—	—	—	1
Geodezya (zdejmowanie planów i niwelacya)	—		2		—	—	2
Fizyka	—	2	2		—	—	4
Mineralogia i geologia	—	—	2	—	2	—	4
Mechanika	—	—	3		4		7
Budownictwo	—	—	2		3		5
Górnictwo	—	—	4	—	3	—	7
Miernictwo górnicze	—	—	—	—	2	—	2
Chemia	—	4	—	3	—	3	10
Probiernictwo	—	—	—		—		
Metalurgia	—	—	—	3	—	4	7
Rachunkowość	—	—	1		1		2
Kreślenie	5	4	4		4		17
Prawodawstwo górnicze, policya górnicza i niesienie pomocy	—	—	—	—	1		1
Zajęcia praktyczne	22	22	22		22		88
	20	20	6—14—6		7—13—7		181
	22	22	22		22		

Uwaga. Zmiany w tym planie naukowym mogą być dokonywane po zatwierdzeniu przez Departament Górniczy na skutek przedstawienia odnośnej decyzyi Rady szkolnej.

§ 11. Zajęcia w szkole odbywają się codziennie, z wyjątkiem świąt i wakacyi, w jednogodzinnych lekcyach. Odpoczynek pomiędzy lekcyami trwa od 10 do 15 minut.

Czas poobiedni będzie przeznaczony przeważnie na zajęcia praktyczne z różnych przedmiotów, naukę rzemiosł i roboty w warsztatach.

§ 12. Postępy uczniów określają stopnie, których znaczenie jest następujące: 5 — bardzo dobrze, 4 — dobrze, 3 — zadawalniająco, 2 — niezadawalniająco, 1 — słabo.

§ 13. W końcu roku szkolnego odbywają się egzamina przejściowe i ostateczne uczniów. Przy egzaminach asystują osoby, mianowane przez Radę szkolną z jej łona. Oprócz tego dyrektor szkoły ma prawo zapraszać na egzamina osoby obce z pomiędzy zajmujących odpowiednie posady techniczne w miejscowych kopalniach i hutach.

§ 14. Uczeń nie może dostać promocyi do następnej klasy ani patentu, jeżeli otrzyma z jakiegokolwiek przedmiotu mniej niż trzy, a z przedmiotów specyalnych: górnictwa i miernictwa górniczego — w wydziale górniczym, metalurgii, chemii i probiernictwa — w wydziale hutniczym, mniej niż cztery stopnie.

§ 15. Nikt nie może pozostawać dłużej niż dwa lata w tej samej klasie; uczeń, który pozostał w klasie na drugi rok i powtórnie nie złożył egzaminu, będzie uwolniony ze szkoły.

Uwaga. W 1 klasie nikt nie może pozostawać dłużej niż rok jeden.

§ 16. Przy egzaminach ostatecznych od uczniów klasy 4 nie tylko będą wymagane wiadomości ze wszystkich przedmiotów szkolnych tej klasy, ale nadto uczniowie ci będą podlegali egzaminowi i z tych robót praktycznych, któremi zajmowali się w ciągu całego kursu szkolnego.

B. UCZNIOWIE.

§ 17. Do szkoły będą przyjmowani poddani rosyjscy bez różnicy stanu i wyznania, z wyjątkiem żydów.

Gdyby po przyjęciu do szkoły wszystkich kandydatów z pośród poddanych rosyjskich, pozostały jeszcze miejsca wolne, to do zajęcia ich mogą być dopuszczeni, podług uznania Rady szkolnej, i ci z miejscowych mieszkańców, którzy nie są poddanymi rosyjskimi (art. 14 pr. o szk.).

§ 18. Komplet szkolny wynosi stu dwudziestu uczniów, przyczem w pierwszej klasie powinno być nie więcej niż trzydziestu uczniów. Powiększenie liczby uczniów po nad tę normę zależy od zezwolenia Ministra Dóbr Państwa.

§ 19. Patrz art. 15 pr. o szk.

U w a g a. Na zasadzie niniejszego osoby, które ukończyły już lat 20, nie mogą być przyjmowane do szkoły.

§ 20. Osoby, czyniące zadość warunkom, wymienionym w paragrafie poprzedzającym, mają być przyjmowane do szkoły po zdaniu egzaminu sprawdzającego z języka rosyjskiego i arytmetyki i po zrewidowaniu ich przez lekarza szkolnego (art. 16 pr. o szk.).

U w a g a. Osoby, mogące dowieść, że najmniej przez pół roku pracowały praktycznie

w kopalniach lub hutach, mają przy przyjmowaniu do szkoły pierwszeństwo przed niemającymi takiej praktyki.

§ 21. Przyjmowanie do szkoły odbywa się raz na rok w miesiącu sierpniu wyłącznie do klasy 1.

§ 22. Pragnący wstąpić do szkoły podają o to prośbę do dyrektora szkoły na zwykłym papierze z dołączeniem metryki i patentu lub świadectwa znajomości kursu zakładów naukowych, wymienionych w § 19. 1-go sierpnia stanowi termin podawania tych próśb.

§ 23. Uczniowie szkoły płacą za prawo uczenia się i za korzystanie z pomocy naukowych po dwadzieścia rubli za każdy rok szkolny. Opłata ta ma być wnoszoną w połowie za każde półrocze szkolne z góry i nie ulega zwrotowi w żadnym razie (art. 17 pr. o szk.).

§ 24. Jeżeli pragnący wstąpić do szkoły, po ogłoszeniu im o ich przyjęciu, nie uiszczą przed rozpoczęciem roku szkolnego przypadającej od nich opłaty, to tracą prawo wstąpienia do szkoły i otwarte skutkiem tego wakanse będą obsadzone przez następnych kandydatów, którym z powodu kompletu przyjęcia do szkoły odmówiono. Uczniowie, którzy nie wnieśli opłaty za naukę w ciągu jednego miesiąca od daty rozpoczęcia półrocza szkolnego, będą uwolnieni ze szkoły, lecz, według uznania dyrektora szkoły, mogą być znowu przyjęci po uiszczeniu opłaty za półrocze.

§ 25. Uczniowie korzystają z biblioteki, oryginałów do kreślenia, zbiorów oraz materyałów i narzędzi, niezbędnych do robót w laboratoryum i w warsztatach, na zasadzie przepisów, zatwierdzonych przez Radę szkolną.

§ 26. Uczniowie winni wykonywać rozporządzenia zwierzchności i stosować się do wszelkich przepi-

sów, jakie będą ustanawiane w przedmiocie uczęszczania na lekcye, robót graficznych i zajęć praktycznych, kontroli nad nimi i egzaminów, oraz nie powinni naruszać porządku, przepisanego w organizacyi szkoły. Za wykroczenie przeciwko przepisom, wyżej wymienionym, uczniowie podlegają karom, które, stosownie do winy, polegają na wymówce, zamknięciu w areszcie, uwolnieniu lub wydaleniu ze szkoły. O każdym wypadku uwolnienia lub wydalenia ucznia ze szkoły dyrektor niezwłocznie donosi Departamentowi Górniczemu z wyjaśnieniem przyczyn takiego rozporządzenia.

§ 27. Uczniowie winni stale uczęszczać na wyznaczone dla nich lekcye i zajęcia praktyczne.

§ 28. Uczniowie winni nosić przepisaną dla nich formę ubrania według wzoru, zatwierdzonego przez Ministra Dóbr Państwa. W czasie zaś zajęć w hutach i kopalniach oraz w warsztatach i laboratoryum szkoły, forma ta może być zastąpiona przez odzież roboczą.

§ 29. Po za obrębem budynków i urządzeń szkolnych uczniowie podlegają władzy urzędów policyjnych na zasadach ogólnych lecz poddanie pod nadzór policyi nie uwalnia ich od obowiązku posłuszeństwa swojej zwierzchności szkolnej.

§ 30. Jeżeli uczeń ulegnie karom z wyroku sądu, to dyrektor szkoły, po otrzymaniu o tem zawiadomienia, poddaje pod rozpoznanie Rady pytanie, czy winny może być pozostawiony w liczbie uczniów, czy też ulega uwolnieniu lub wydaleniu ze szkoły. Również po otrzymaniu przez zwierzchność szkolną wiadomości o popełnionych przez ucznia po za obrębem szkoły takich wykroczeniach, które, nie powodując ścigania sądowego, mają jednak charakter podejrzany, dyrektor szkoły poddaje to pod rozpoznanie Rady dla powzięcia właściwej decyzyi.

§ 31. Osoby, które ukończyły z powodzeniem całkowity kurs nauk w szkole i złożyły przepisany egzamin ostateczny, otrzymują stopień sztygara lub majstra hutniczego, stosownie do wybranej przez siebie specyalności, jeżeli po przebyciu najmniej przez rok na praktyce w jednej ze skarbowych lub prywatnych kopalń lub hut, przedstawią świadectwo zawiadowcy działu technicznego kopalni lub huty o znajomości rzeczy i poprawnem pełnieniu włożonych na nich obowiązków. Świadectwo to winno być poświadczone przez miejscowego naczelnika górniczego, jeżeli dotyczy skarbowej kopalni albo huty, zaś przez inżyniera okręgowego, jeżeli kopalnia lub huta stanowi własność prywatną (art. 18 pr. o szk.).

Uwaga. Wstępujący na praktykę winni przedstawić się właściwemu inżynierowi okręgowemu lub naczelnikowi skarbowych zakładów górniczych w Królestwie Polskiem, którzy wciągają ich do osobnych list praktykantów i czuwają nad biegiem ich zajęć praktycznych.

§ 32. Osoby, które nie przedstawiły wymienionego w poprzednim paragrafie zaświadczenia o zajęciach praktycznych w terminie trzymiesięcznym po ich ukończeniu, oraz wychowańcy szkoły, którzy nie złożyli egzaminu ostatecznego, otrzymują na żądanie świadectwo o postępach, jakie okazali przy przechodzeniu kursu szkolnego (art. 18 pr. o szk., uwaga).

§ 33. Patrz art. 19 pr. o szk.

§ 34. Dyplomy na stopień sztygara lub majstra hutniczego będą wydawane z decyzyi Rady, podpisywane przez dyrektora szkoły i dwóch członków Rady i kontrasygnowane przez pełniącego obowiązki sekretarza Rady.

III. ZARZĄD SZKOŁY.

A. DYREKTOR SZKOŁY.

§ 35. Patrz art. 4 pr. o szk.

§ 36. Dyrektora szkoły mianuje Minister Dóbr Państwa z pośród inżynierów górniczych (art. 10 pr. o szkole).

§ 37. Dyrektorowi szkoły, jako zwierzchnikowi bezpośredniemu, podlegają wszystkie osoby i instytucye, należące do składu szkoły.

§ 38. Dyrektor szkoły, odpowiedzialny za pomyślny stan i urządzenie powierzonego sobie zakładu, winien czuwać:

a) ażeby nauczanie w szkole odbywało się prawidłowo i całkowicie według zatwierdzonych programów i ażeby zajęcia praktyczne były prowadzone z możliwym pożytkiem dla uczniów;

b) ażeby wszystkie osoby, urzędujące w szkole, pełniły należycie swoje obowiązki;

c) ażeby uczniowie zachowywali w szkole wszystkie wydane dla nich przepisy, zaś urzędnicy, którym powierzono bezpośredni nadzór nad uczniami, zachęcali ich do tego;

d) ażeby wszystkie urządzenia szkolne i gospodarcze przy szkole były utrzymywane w porządku;

e) ażeby środki pieniężne szkoły były wydatkowane prawidłowo, a majątek skarbowy był zachowywany w całości. Dyrektor szkoły rozporządza kredytem na wszelkie sumy, przekazywane na utrzymanie szkoły. Do dyrektora szkoły należy rozporządzanie i rozkład między urzędnikami szkoły mieszkań w budynku szkolnym. Dyrektorowi szkoły służy prawo

uwalniania z niej uczniów: a) w razie długiej choroby; b) za nieuiszczenie opłaty za naukę, i c) za przetrzymanie urlopu, przyczem uczniowie, którzy opuścili szkołę na własne żądanie lub zostali z niej uwolnieni z powodów, w niniejszym artykule wymienionych, mogą być w ciągu jednego roku od dnia uwolnienia lub dobrowolnego wyjścia przyjęci do szkoły nanowo przez dyrektora bez egzaminu do tej klasy, z której wyszli albo uwolnieni zostali. Za złe sprawowanie wydala i wypędza uczniów dyrektor szkoły za zezwoleniem Ministra Dóbr Państwa; przytem dyrektor uprzednio zasięga zdania Rady i przedstawia je do Departamentu Górniczego ze swoim wnioskiem. W wypadkach szczególnie ważnych i nie cierpiących zwłoki samemu dyrektorowi szkoły służy prawo wydalania uczniów ze szkoły za złe sprawowanie bez pozbawienia ich prawa wstępu do innych zakładów naukowych i z obowiązkiem każdorazowego doniesienia o tem Ministrowi Dóbr Państwa (art. 5 pr. o szk.).

§ 39. Dyrektor szkoły wyznacza, otwiera i zamyka posiedzenia Rady, oraz przewodniczy w niej w tych wszystkich wypadkach, kiedy w posiedzeniu nie bierze udziału naczelnik górniczych zakładów skarbowych w Królestwie Polskiem (art. 6 pr. o szk.).

§ 40. Dyrektor przedstawia do nagród urzędników szkoły, odznaczających się w służbie szczególną gorliwością; wnioski te będą podawane Departamentowi Górniczemu za pośrednictwem naczelnika skarbowych zakładów górniczych w Królestwie Polskiem.

§ 41. Dyrektor szkoły wydaje własną władzą urlopy na cały czas wakacyjny nauczycielom i lekarzowi; zaś w czasie zajęć — na termin nie dłuższy od dni ośmiu; pozostałym urzędnikom na terminy do dwudziestu dziewięciu dni w ciągu całego roku. O uwolnieniu jednych i drugich osób na dłuższe terminy dy-

rektor czyni wniosek do uznania Ministra Dóbr Państwa za pośrednictwem naczelnika skarbowych zakładów górniczych w Królestwie Polskiem. Dyrektor szkoły wydaje także urlopy uczniom.

§ 42. Wszelkie papiery i podania adresują się na imię dyrektora szkoły, który otwiera pakiety, przychodzące do szkoły. Papiery wychodzące będą podpisywane przez dyrektora i kontrasygnowane przez pełniącego obowiązki sekretarza Rady lub pisarza, stosownie do treści.

§ 43. Po upływie każdego roku dyrektor szkoły przedstawia Ministrowi Dóbr Państwa za pośrednictwem naczelnika skarbowych zakładów górniczych w Królestwie Polskiem, najpóźniej 31 marca następnego roku, sprawozdanie ogólne o stanie i działalności szkoły.

§ 44. W razie nieobecności lub choroby dyrektora szkoły pełnienie jego urzędu będzie powierzone osobie, przez Ministra Dóbr Państwa do tego szczególnie wyznaczonej.

§ 45. Pod bezpośredniem zwierzchnictwem dyrektora urzędują w szkole: pełniący obowiązki sekretarza Rady, pisarz, dozorca, majstrowie, kanceliści i służący; wszystkich ich mianuje na posady dyrektor szkoły (art. 10 pr. o szk.).

B. RADA.

§ 46. Patrz art. 6 pr. o szk. i uwaga.

§ 47. Do obowiązków Rady należy: a) przyjmowanie i uwalnianie uczniów (z wyjątkiem wypadków, wymienionych wyżej, § 38); b) wydawanie świadectw na stopień sztygara lub majstra hutniczego; c) wybór

podręczników naukowych; d) rozkład przedmiotów szkolnych między nauczycieli, i e) rozpoznawanie i rozstrzyganie wszelkich wogóle kwestyi, dotyczących prawidłowej organizacyi nauki w szkole.

§ 48. Patrz art. 8 pr. o szk.

§ 49. Patrz art. 9 pr. o szk.

§ 50. Rada zbiera się na posiedzenia zwyczajne, w miarę potrzeby, na zaproszenie dyrektora szkoły.

§ 51. Obowiązki sekretarza Rady pełni jeden z nauczycieli, wyznaczony przez dyrektora szkoły. Temu samemu nauczycielowi będą powierzone obowiązki bibliotekarza.

C. NAUCZYCIELE SZKOŁY.

§ 52. Nauczyciele przedmiotów specyalnych: mineralogii i geologii, mechaniki, górnictwa i miernictwa górniczego, chemii, probiernictwa i metalurgii będą wybierani przeważnie z pośród inżynierów górniczych. Wykład przedmiotów ogólnie kształcących będzie powierzany osobom, korzystającym z prawa nauczania w średnich zakładach naukowych, podległych Ministerstwu Oświaty Ludowej. Lekarz szkolny wykłada uczniom udzielania pomocy w nieszczęśliwych wypadkach (art. 10 pr. o szk., uw.).

Uwaga 1. Do dyrektora szkoły należy wykład przynajmniej jednego z przedmiotów specyalnych (art. 5 pr. o szk.).

Uwaga 2. Tej samej osobie może być powierzony wykład kilku oddzielnych przedmiotów.

§ 53. Nauczycieli i lekarza szkoły mianuje Departament Górniczy na wniosek naczelnika skarbo-

wych zakładów górniczych w Królestwie Polskiem (art. 10 pr. o szk.).

U w a g a. Naczelnik skarbowych zakładów górniczych czyni wnioski co do mianowania nauczycieli i lekarza szkoły w porozumieniu z dyrektorem szkoły.

§ 54. Kierownictwo zajęć praktycznych z przedmiotów, wymienionych w paragrafie 6, należy do nauczycieli tych przedmiotów. Nauczyciel mechaniki zawiaduje warsztatami, a nauczyciel chemii — laboratoryum. Zawiadywanie zbiorami narzędzi, modeli i przyrządów należy do odpowiednich nauczycieli. Za te zawiadywanie nauczyciele nie otrzymują żadnego osobnego wynagrodzenia.

§ 55. Z pośród nauczycieli dwóch jest uważanych za etatowych. Minister Dóbr Państwa wskazuje, którzy nauczyciele szkoły mają być etatowymi.

§ 56. Nauczyciele etatowi, oprócz pełnienia bezpośrednich swoich obowiązków co do nauczania i zajęć praktycznych, pełnią także obowiązki szczególne, które wkłada na nich wyższa zwierzchność, dyrektor i Rada szkolna.

§ 57. Lekarz szkoły udziela bezpłatnie pomocy lekarskiej uczniom i urzędnikom szkoły zarówno w samych murach szkolnych, jak i w mieszkaniach uczniów i urzędników.

§ 58. Wynagrodzenie, wyznaczone podług etatu nauczycielom w sumie ogólnej, będzie pomiędzy nimi rozdzielone stosownie do liczby lekcyi.

§ 59. Wynagrodzenie, wyznaczane inżynierom górniczym, będącym w służbie państwowej, za nauczanie w szkole przedmiotów specyalnych, będzie im wypłacane niezależnie od pensyi, jaką otrzymują za peł-

nienie bezpośrednich obowiązków służbowych. Dyrektor szkoły otrzymuje, oprócz należnej mu pensyi etatowej, płacę za lekcye na jednakowych z nauczycielami zasadach.

IV. PRAWA SZKOŁY i JEJ URZĘDNIKÓW.

§ 60. Szkoła ma własne pieczęcie: wielką i małą z herbem Państwa i napisem „Szkoła Górnicza w Dąbrowie“.

§ 61. Dyrektor szkoły i nauczyciele etatowi korzystają z praw służbowych i emerytur wydziału naukowego, przyczem nauczyciele etatowi, jeżeli nie są inżynierami górniczymi, otrzymują emeryturę do pensyi 750 rubli.

O zatwierdzeniu programów egzaminów, jakim należy poddawać osoby, które przyjęły odpowiedzialność za prowadzenie robót górniczych, a nie mają wymaganych przez prawo dyplomów i patentów*).

Na zasadzie artykułu 4, działu I Najwyżej dnia 22 lutego 1893 roku zatwierdzonej opinii Rady Państwa o uzupełnieniu i zmianie przepisów o sposobie prowadzenia robót podziemnych przez przemysłowców górniczych, ogłoszonego w № 54 Zbioru praw i rozporządzeń Rządu za rok 1893, Zarządzający Ministerstwem Rolnictwa i Dóbr Państwa przedstawił 25 sierpnia 1894 roku Senatowi Rządzącemu do ogłoszenia zatwierdzone przez siebie 23 sierpnia 1894 roku programy egzaminów, jakim należy poddawać osoby, które przyjęły odpowiedzialność za prowadzenie robót górniczych, a nie mają wymaganych przez prawo dyplomów i patentów.

*) Zbiór praw i rozporządzeń Rządu, r. 1894, № 172, art. 1246.

I. Program egzaminu dla osób, zawiadujących robotami poszukiwawczemi i odkrywkowemi, kamieniołomami, kopalniami soli, (na których odbywa się wydobywanie ropy solnej za pomocą otworów świdrowych) kopalniami nafty i eksploatacyą złóż gniazdowych za pomocą szybików.

1) Pojęcia ogólne o skałach i o sposobie znajdowania pożytecznych ciał kopalnych. Opis znaczniejszych skał, w danym okręgu napotykanych, oraz tych pokładów, z którymi egzaminowany obznajmił się w czasie swojej działalności praktycznej w kopalniach.

2) Roboty górnicze i używane do nich instrumenty.

a) Roboty dokonywane bez materyałów wybuchowych: za pomocą łopat, kilofów, motyk i klinów.

b) Roboty, dokonywane za pomocą meteryałów wybuchowych. Wiercenie otworów sposobem ręcznym i maszynowym. Świdry: dłutka średnie i duże; młotek i łyżka. Związki do wybuchu w otworach: proch zwyczajny, dynamit i inne preparaty nitroglicerynowe, biały proch Winnera. Przepisy o przechowywaniu, przewozie, wydawaniu i wydatkowaniu materyałów wybuchowych. Nabijanie otworów prochem zwyczajnym; zacieracz, ładownik, iglica; pakuły, przybitki; lonty zwykłe i ochronne. Nabijanie otworów dynamitem i związkami nitroglicerynowymi; wymiany ładunków, ładunki, palniki i kapiszony. Ostrożności, niezbędne przy obchodzeniu się ze związkami nitroglicerynowymi zamarzłymi. Niszczenie ładunków zepsutych. Nabijanie otworów prochem Winnera. Zapalanie otworów

sposobem zwykłym i iskrą elektryczną. Sposób Lauera. Usuwanie robotników z miejsca wybuchu. Ostrożności co do otworów, które nie dały wystrzału. Szczegółowy opis tych robót, z któremi egzaminowany obznajmił się praktycznie.

3) Roboty poszukiwawcze.

a) poszukiwanie za pomocą odkrywek, rowów, szybików, chodników poprzecznych, sztolni, chodników i szybów, prowadzenie i budynek robót poszukiwawczych. Wylew wody. Urządzenia wydobywalne. Ostrożności, które należy zachowywać przy opuszczaniu i wyciąganiu robotników. Próba wytrzymałości liny. Przewietrzanie i oświetlenie robót. Wypadki, w których należy używać kopalnianych lamp bezpieczeństwa. Opis najbardziej używanych lamp bezpieczeństwa.

b) Poszukiwania za pomocą otworów świdrowych. Krótki opis głównych sposobów wiercenia; wiercenie udarowe i obrotowe; wiercenie na przedłużnicach stałych z nożycami, z wolno spadającym instrumentem.

Pojęcie o djamentowym i linowym sposobie wiercenia; wiercenie sposobem Fowela z oczyszczaniem otworów wodą. Urządzenie wieży. Warsztat świdrowy i urządzenia wydobywalne. Umocowanie otworów świdrowych. Ostrożności, jakie należy zachowywać przy wykonywaniu robót wiertniczych. c) Środki, które należy stosować co do porzucanych robót poszukiwawczych. d) Opis szczegółowy robót poszukiwawczych, znanych egzaminowanemu na zasadzie spostrzeżeń osobistych.

4) Eksploatacya złóż. Roboty odkrywkowe. Wydobywanie materyałów budowlanych sposobem podziemnym. Eksploatacya złóż gniazdowych szybikami. Wydobywanie rop solnych i nafty za pomocą otworów świdrowych.

U w a g a. Egzaminowany powinien dowieść znajomości praktycznej tych robót, za prawidłowe prowadzenie których bierze na siebie odpowiedzialność; jednocześnie powinien wykazać zupełną i ścisłą znajomość wszystkich instrukcyi i postanowień, dotyczących tych robót. Co się zaś tyczy innych wymienionych w programie sposobów odbudowy, to wymagana będzie jedynie teoretyczna ich znajomość.

III. Program egzaminu dla osób, zawiadujących odbudową żył i składów.

Wszystko co wyłuszczono w ustępach 1 — 3 programu I i nadto:

1) Prowadzenie odbudowy podziemnej. Szyby, sztolnie i różnego rodzaju odbudowy pionowe, poziome i pochyłe. Sposoby ogólne prowadzenia chodników przygotowawczych, pomocniczych i odbudowy. Opis szczegółowy sposobów, z którymi egzaminowany obznajmił się praktycznie.

2) Sposoby ogólne obudowania robót. Obudowanie samą formą robót, przez pozostawienie skały (filarów oporowych) i za pomocą podsadzki. Umocowanie sztuczne: drzewem, kamieniem i budynkiem metalowym; zalety stosunkowe tych rodzajów umocowania.

3) Budynek sztolni i chodników. a) Budynek drzewny. Materyał do budynku, najlepsze gatunki drzewa do budynku, przygotowanie tego drzewa i środki przeciwgnilne. Stemple i kapy; budynek stropowy i pełny: ryspy, progi i rozpory. Budynek za pomocą odrzwi pełnych i półodrzwi; połączenie stempli z kapami na holunek i w łapę. Budynek podszybi. Wy-

rywanie budynku drewnianego i jego zamiana. Budynek wbijany; odrzwia główne, z przerwami i pomocnicze; kołki i kliny, tarcze, deski. b) Budynek kamienny. Materyał na budynek. Budynek za pomocą ścian i sklepień. Mur suchy i cementowany; szablony. Forma budynku w zależności od kierunku i siły ciśnienia skały; budynek podszybi. c) Budynek metalowy. Materyał na budynek; stare szyny i żelazo teowe. Odrzwia żelazne i ich forma w zależności od kierunku nacisku. Budynek podszybi.

4) Cembrowanie szybów i chodników pochyłych. a) Budynek drzewny. Cembry główne; cembrowanie wieńcowe stempli; cembrowanie pełne wieńcowe; rozpory i wandruty. Cembrowanie chodników pochyłych. Cembrowanie wbijane. b) Cembrowanie kamienne. Ściany i łuki podstawowe. Cembrowanie ciągłe na długości całego szybu; cembrowanie z ogniw w miarę pogłębienia szybu. Podstawa cembrowań. Cembrowanie chodników pochyłych.

5) Wodotrwałe cembrowanie szybu, wznoszone z dołu do góry. Ogniwa podstawowe i ich umocowanie: deskami, klinami i mchem. Cembrowanie wodotrwałe drewniane; rozmaite jego formy. Cembrowanie wodotrwałe kamienne; jego budowa pełna i w ogniwach pojedynczych. Cembrowanie wodotrwałe z surowca; odcinki, wieńce i ich połączenia. Wieńce główne drewniane, kamienne i z surowca; wypuszczanie wody, zbierającej się za cembrami. Cembrowania, opuszczające się z drzewa, kamienia i surowca. Wydobywanie skał płonnych z dna szybów za pomocą złożonych przyrządów workowatych. Pojęcie o opuszczaniu obudowy metalowej za pomocą ścieśnionego powietrza i sposobem Kind-Chaudrona.

Uwaga do ustępów 3—5. Od egzaminowanego będzie wymagany opis szczegółowy

tych sposobów budynku, z którymi praktycznie jest obznajmiony.

6) Roboty odbudowy. Przygotowanie złoża; podział złoża na pola odbudowy i piętra. a) Odbudowy, prowadzone z podsadzaniem przestrzeni wyrobionej skałami płonnemi. Wybór materyału na podsadzkę; źródła otrzymywania go. Odbudowa stropowa i spągowa. Odbudowa poprzeczna; różne jej odmiany: odbudowa warstwami poziomemi od bocznych i średnich chodników piętrowych, odbudowa warstwami pochyłemi, równolegle z upadem i odbudowa z podrabianiem stropów. Eksploatacya żył złotonośnych za pomocą chodników piętrowych odbudowy. b) Odbudowy, prowadzone bez podsadzania skałami płonnemi. Odbudowa za pomocą komór i piętr. c) Opis szczegółowy sposobów odbudowy, z którymi egzaminowany praktycznie jest obznajmiony.

7) Umocowanie filarów odbudowy. Odbudowa przodka pełna, sposobem stropowym i spągowym. Stemple i kapy. Ryspy. Stemple metalowe. Budynek ogniskowy.

8) Przewóz otrzymanych minerałów wewnątrz kopalni.

Przenoszenie. Przewóz na saniach i w wózkach na kołach. Urządzenie dróg szynowych. Wózki. Poruszanie ich przez ludzi, konie i przyrządy maszynowe. Szybiki wewnętrzne i lejki. Pochylnie jednokolejkowe i dwukolejkowe; urządzenie wału i tarczy; tarcza Fowlera. Ostrożności, które należy zachowywać przy przewozie otrzymanych minerałów wewnątrz kopalni. Opis szczegółowy tych sposobów przewozu, z którymi egzaminowany obznajmił się w czasie praktycznej swojej działalności na kopalniach.

9) Wyciąganie otrzymanych minerałów na powierzchnię. Naczynia wyciągowe: wiadra,

kubły, skrzynie, klatki wagonowe; połączenie ich z linami. Liny z konopi, z aloesu i z drutu; okrągłe i płaskie. Chwytacze ochronne: drągowe, mimośrodowe i klinowe; przewodniki i kierowniki; podstawy; przyrządy, zwalniające liny. Podszybia. Ładowanie i wyładowanie kubłów, skrzyń i wózków; wywroty i pomosty. Manewry klatek piętrowych. Sygnały i wskazywacze. Opis szczegółowy tych sposobów wyciągania, z którymi egzaminowany obznajmił się praktycznie.

10) Komunikacya szybami. Urządzenie drabin i pomostów. Wyciąganie i opuszczanie robotników w kubłach i klatkach; ostrożności, przy tem wymagane.

11. Przewietrzanie i oświetlanie robót. Przyczyny psucia się powietrza w kopalniach i gazy szkodliwe. Pojęcie o przyrządach, które umożliwiają pracę w atmosferze gazów, nie podtrzymujących oddechu. Przewietrzanie kopalń naturalne; przewietrzanie sztuczne i używane przy tem urządzenia i przyrządy. Rozdział i kierunek prądu powietrza, rozdział prądów spotykających się; rury wentylacyjne; ochronne drzwi spadające, drzwi zwykłe i płótna wiszące. Czuwanie nad stanem przewietrzania, manometry i anemometry. Opis szczegółowy sposobów przewietrzania, z którymi egzaminowany obznajmił się praktycznie. Oświetlenie przenośne i stałe. Ostrożności, niezbędne przy używaniu światła elektrycznego.

12. Pożary budynku i ich gaszenie. Opony i tamy; zamykanie szybów i sztolni; wpuszczanie wody, pary wodnej i kwasu węglowego; zatopienie kopalni.

13. Zabezpieczenie robót od wody i wypuszczanie wody z robót. Wody na powierzchni

i zaskórne. Środki do zmniejszenia przypływu wód z powierzchni i wód podziemnych; ubijanie powierzchni i cementowanie łożysk w strumieniach i kanałach, odprowadzanie wód; filary ochronne, urządzenia do odprowadzania wód w robotach; tamy wodotrwałe z drzewa i cegły: proste, sklepione i kuliste. Sztolnie do odprowadzania wód i chodniki wodne. Wyciąganie wody: kubły, skrzynie, pulsometr i pompy kopalniane. Opis szczegółowy tych sposobów, z którymi egzaminowany praktycznie jest obznajmiony.

Uwaga. Jeżeli egzaminowany podejmuje się także zawiadywania przygotowaniem rud, to wymagane od niego będzie krótkie pojęcie o rozmaitych urządzeniach i sposobach mechanicznego przygotowania i o ogólnem prowadzeniu tej roboty.

IV. Program egzaminu dla osób, zawiadujących odbudową kopalń soli.

Program ten sam, co program III, z wyjątkiem ustępu 6 i uwagi, przytoczonej w końcu programu, które zostają zastąpione przez następujące:

6) Roboty odbudowy. Przygotowanie złoża. Odbudowa filarowa z pozostawieniem filarów; rozkład filarów i ich wymiary. Odbudowa komorami i piętrami.

Uwaga. Jeżeli egzaminowany podejmuje się także zawiadywania urządzeniami, służącemi do mielenia soli, to będzie od niego wymagana znajomość tych urządzeń.

Oprócz tego należy dodać do ustępu 13 sposoby szczególne, używane do zabezpieczenia kopalń soli od przesiąkania w nie wód z powierzchni.

V. Program egzaminu dla osób, zawiadujących odbudową złóż pokładowych wogóle i kopalń węgla kamiennego i brunatnego w szczególności.

Program ten sam, co program III, ale z następującemi w nim zmianami:

a) Do ustępu 2, wziętego z programu I, należy dodać: ostrożności przy strzelaniu w kopalniach, w których zauważona została obecność gazu wybuchowego.

b) Z ustępu 6 programu III należy wyłączyć: eksploatacya żył złotonośnych za pomocą chodników piętrowych odbudowy. Odbudowa za pomocą komór i piętr.

c) Do tegoż ustępu należy dodać: 1) Do odbudów, prowadzonych z podsadzaniem skałami płonnemi: odbudowa pełna przodkiem ciągłym i schodowym; odbudowa w kierunku rozciągłości, upadu i przekątnej. 2) Do odbudów, prowadzonych bez podsadzania skałami płonnemi: odbudowa filarowa z zawaleniem stropu i z pozostawieniem filarów; wymiary filarów i wypadki, w których należy stawiać na ich miejsce filary kamienne; odbudowa w kierunku rozciągłości, upadu i przekątnej.

d) Do ustępu 13 należy dodać: wypadki, w których niezbędne jest zastosowanie lamp bezpieczeństwa; lampy bezpieczeństwa Davy, Muselera, Marçaut i Wolffa. Lampy wskazujące Pilera i Chenot. Lampy elektryczne przenośne; warunki, którym powinny odpowiadać ze względu na ich bezpieczeństwo. Opis szczegółowy tych lamp, z któremi egzaminowany obznajmił się praktycznie.

e) Uwaga do programu III ma być zastąpiona przez następującą: jeżeli egzaminowany podejmuje się zawiadywania sortowaniem węgla kamiennego, to powinien mieć pojęcie o sortowaniu węgla kamiennego na rusztach ruchomych i bębnach i o płukaniu miału węgla kamiennego.

Uwaga ogólna do programu I — V. Niezależnie od wiadomości, wymienionych w programach, od egzaminowanego wymagana jest znajomość szczegółowa i ścisła wszelkich wogóle rozporządzeń rządowych, przepisów i instrukcyi, dotyczących prowadzenia w sposób prawidłowy i zapewniający bezpieczeństwo tych robót, zawiadywania któremi egzaminowany się podejmuje.

Oprócz tego wymagane jest władanie prawidłowe językiem rosyjskim i umiejętność czytania i pisania po rosyjsku, tudzież pojmowanie rysunków technicznych i planów kopalnianych.

Za podręczniki dla egzaminowanego według wymienionych programów służyć mogą:

1) Stehr. Pierwsze zasady górnictwa. Tłomaczenie z niemieckiego*) inżynierów górniczych Domgera i Lebiediewa. Petersburg, rok 1878.

2) Demanet. Kurs odbudowy złóż węgla kamiennego. Tłomaczenie*) inżyniera górniczego Kondratowicza. Petersburg, rok 1883.

3) Kurs Górnictwa. Wydanie Instytutu Górniczego, tom I, rok 1890.

4) Wojsław. Poszukiwania złóż pokładowych za pomocą szybików. Petersburg, rok 1881.

---

*) Na język rosyjski (przyp. wyd.).

5) Vauk. Podręcznik do wiercenia otworów. Tłomaczenie*) inżyniera górniczego Bułgakowa. Petersburg, rok 1887.

6) Eisler. Metalurgia złota. Tłomaczenie*) inżyniera górniczego Kulibina. Petersburg, rok 1890.

7) Sabaniejew i Szmidt. Sposoby współczesne odbudowy złóż węgla kamiennego. Petersburg, rok 1877.

8) Griwnak. Odbudowa złóż węgla kamiennego w Europie Zachodniej. Gornyj Żurnał, rok 1875 № 12, rok 1876 №№ 10, 11 i 12, rok 1878 № 3.

9) Doliński. Odbudowa węgla brunatnego. Gornyj Żurnał, rok 1877 № 7, rok 1878 № 2.

10) Wasiljew. Wydobywanie nafty na półwyspie Apszerońskim. Gornyj Zurnał, rok 1885 № 9.

---

*) Na język rosyjski (przyp. wyd.).

USTAWA

zjazdów przemysłowców górniczych Królestwa Polskiego.

Zatwierdzona przez Zarządzającego Ministerstwem Dóbr Państwa 19 listopada 1893 roku, na zasadzie Najwyżej w d. 14 maja 1882 roku zatwierdzonej uchwały Komitetu Ministrów o zezwoleniu na zjazdy przemysłowców górniczych w Królestwie Polskiem*).

I. Cel zjazdów, czas i miejsce zgromadzeń.

§ 1. Zjazdy przemysłowców górniczych Królestwa Polskiego będą zwoływane co trzy lata w Warszawie, za pozwoleniem Ministra Dóbr Państwa, w porozumieniu z Generał-Gubernatorem Warszawskim:

a) dla wypracowania danych statystycznych o oczekiwanej w następującem trzechleciu ilości produkcyi zakładów hutniczych i górniczych i o przypuszczalnym wywozie produktów przemysłu górniczego i hutniczego drogami żelaznemi;

*) Zbiór praw i rozporządzeń Rządu, r. 1882, № 62, art. 433.

b) dla rozstrzygania interesów gospodarczych i administracyjnych zjazdu, tudzież spraw, dotyczących kasy emerytalnej, wspólnej dla wszystkich zakładów hutniczych i górniczych I i III okręgów Królestwa Polskiego;

c) dla ustanawiania opłaty dobrowolnej na wydatki zjazdu dla potrzeb przemysłu górniczego i hutniczego;

d) dla układania i zmiany, w porozumieniu z przedstawicielami dróg żelaznych, przepisów o przewozie opału mineralnego, węgla drzewnego i wogóle produktów przemysłu górniczego i hutniczego. Przepisy o przewozie ładunków i górników, opracowane na zjeździe, ulegają zatwierdzeniu Ministerstwa Dróg Komunikacyi;

e) dla roztrząsania, jeżeli Minister uzna to za potrzebne, różnych kwestyi, dotyczących przemysłu górniczego i hutniczego.

§ 2. Zjazdom służy prawo czynienia starań w instytucyach rządowych i publicznych we wszelkich kwestyach, dotyczących potrzeb i korzyści interesów górniczych i hutniczych w Królestwie Polskiem.

II. Skład zjazdów.

§ 3. Zjazdy zbierają się pod przewodnictwem osoby, każdorazowo specyalnie przez Ministra Dóbr Państwa wyznaczonej.

§ 4. Prezes zjazdu podaje w odpowiednim czasie do wiadomości powszechnej o miejscu i czasie otwarcia posiedzeń zjazdu i o programie jego zajęć, przez ogłoszenie w czasopismach stołecznych i miejscowych. Prezes zjazdu otwiera i zamyka posiedzenia, kieruje dyskusyą zgodnie z programem zajęć i korzysta z wszelkich praw, służących prezesom zebrań wogóle.

§ 5. W posiedzeniach zjazdów przyjmują udział, z prawami członków rzeczywistych, wyznaczeni do tego przedstawiciele Ministerstw, przemysłowcy górniczy i hutniczy Królestwa Polskiego lub ich przedstawiciele i przedstawiciele dróg żelaznych.

§ 6. Oprócz wymienionych w § 5 członków rzeczywistych, na posiedzenia zjazdu dopuszczani będą, z rozporządzenia prezesa, z prawem głosu doradczego, przedstawiciele stowarzyszeń naukowych, technicznych, handlowo-przemysłowych, instytucyi miejskich i ziemskich i wogóle osoby, interesujące się rozwojem przemysłu górniczego w Królestwie Polskiem.

III. Porządek zajęć.

§ 7. Po otwarciu zjazdu, jego członkowie wybierają sekretarza, obowiązanego prowadzić listę wszystkich członków zjazdu i sporządzać protokóły posiedzeń zjazdu.

§ 8. Zajęcia zjazdu odbywają się jawnie. Każdy członek zjazdu ma prawo uczestniczyć w dyskusyach przy roztrząsaniu rozmaitych kwestyi, podawać wnioski na piśmie i zdania osobne, które, po przeczytaniu na zjeździe, będą drukowane w „Pracach zjazdu".

U w a g a. Cała korespondencya zjazdów i dyskusye powinny być prowadzone w języku rosyjskim.

§ 9. Po otwarciu posiedzeń zjazdowi będą przedstawione sprawozdania:

a) Komisyi rewizyjnej o sprawdzeniu dochodu i rozchodu;

b) Rady zjazdu o jej działalności: o wykonaniu postanowień zjazdu poprzedniego, o sporządzeniu danych statystycznych o produkcyi zakładów górniczych

i hutniczych, o przypuszczalnym zbycie produktów przemysłu górniczego w następującem trzechleciu, o przewozie opału mineralnego i innych produktów przemysłu górniczego i hutniczego w ubiegłem trzechleciu, tudzież o ułożeniu planu przewozu na nadchodzący okres, i

c) wszystkich wogóle komisyi stałych, przez zjazd wybieranych.

Dalszy porządek zajęć zależy od uznania zjazdu i jego prezesa.

§ 10. Będą prowadzone specyalne protokóły posiedzeń zjazdu, do których mają być zapisywane wszystkie postanowienia i wnioski zjazdu. Protokóły te, po odczytaniu ich na sesyi i po zatwierdzeniu przez zjazd, będą podpisywane przez prezesa, sekretarza i najmniej trzech obecnych członków zjazdu.

Postanowienia te razem z referatami w różnych kwestyach i szczegółowemi sprawozdaniami z dyskusyi będą drukowane, za pozwoleniem Ministra Dóbr Państwa, w osobnych „Pracach“, przez zjazd wydawanych i przedstawianych Ministrowi Dóbr Państwa i Generał-Gubernatorowi Warszawskiemu.

§ 11. Dla staranniejszego opracowania niektórych kwestyi zjazd, według swojego uznania, wybiera specyalne komisye, które, po wszechstronnem rozpoznaniu przedmiotu, układają referaty, przedstawiane z podpisem prezesów komisyi na uchwałę zjazdu.

§ 12. Jeżeli przy roztrząsaniu jakiejkolwiek kwestyi da się zauważyć różnica i przeciwieństwo zdań pomiędzy członkami zjazdu, to dla postawienia wniosku ostatecznego kwestyę rozstrzyga głosowanie jawne. W takiem głosowaniu przyjmują udział rzeczywiści członkowie zjazdu, wzmiankowani w § 5.

§ 13. Na żądanie przynajmniej 10-ciu członków zjazdu, głosowanie jawne może być zastąpione przez tajne.

§ 14. Przy roztrząsaniu kwestyi wyborów urzędników zjazdu, tudzież kwestyi, związanych z wydatkowaniem sum zjazdu, prawo głosu należy tylko do osób, posiadających cenzus, wskazany w §§ 27 i 28.

IV. Urzędnicy zjazdu, ich prawa i obowiązki.

§ 15. Zjazdy przemysłowców górniczych Królestwa Polskiego wybierają dla trzech okręgów górniczych Królestwa Polskiego następujących urzędników, których liczba zależy od uznania zjazdu:

a) członków Komisyi rewizyjnej;

b) członków Rady zjazdu i ich zastępcow;

c) przedstawiciela w Komisyi do spraw górniczych w Petersburgu.

§ 16. Obowiązkiem Komisyi rewizyjnej jest:

a) sprawdzanie prawidłowości czynności Rady zjazdu w przedmiocie przychodu i rozchodu sum zjazdu;

b) rozpatrzenie sporządzonego przez zjazd budżetu przychodu i rozchodu sum na rok nadchodzący;

c) przyjmowanie skarg na czynności wszystkich urzędników zjazdu dla przedstawienia wniosków swoich najbliższemu zjazdowi;

d) przedstawienie sprawozdania o swojej działalności na pierwszem posiedzeniu zjazdu.

Dla wypełnienia wyżej wymienionych obowiązków Komisya rewizyjna ma prawo żądać przedstawienia sobie wszystkich ksiąg, sprawozdań, dokumentów i gotówki, znajdujących się w rozporządzeniu Rady zjazdu.

§ 17. Osoby, wchodzące do składu Komisyi rewizyjnej, niezwłocznie po wyborze obierają z pośród sie-

bie prezesa, który prowadzi dziennik posiedzeń Komisyi i wyznacza czas i miejsce dla zajęć.

§ 18. Rada zjazdu składa się z członków, których ilość określa zjazd. Członkowie Rady wybierają z pośród siebie prezesa. W razie wystąpienia któregokolwiek z członków, miejsce jego zajmuje jeden z zastępców. Zastępca, który otrzymał największą ilość głosów wyborczych, pierwszy obejmuje urząd nieobecnego urzędnika, z wyjątkiem prezesa Rady, którego zastępuje jeden z członków, z wyboru członków pozostałych.

Uwaga. Do jednego z członków Rady należą obowiązki skarbnika.

§ 19. Regulamin wewnętrzny zajęć Rady jest pozostawiony jej uznaniu; do prawomocności postanowień Rady konieczną jest obecność na posiedzeniu najmniej trzech członków, przyczem zwykła większość rozstrzyga kwestye.

Uwaga. W razie równości głosów głos prezesa daje przewagę.

§ 20. Radzie zjazdu służy prawo substytucyi swoich pełnomocnictw osobom, wybranym z pośród członków Rady. Ci pełnomocnicy otrzymują od zjazdu instrukcyę, którą powinni w czynnościach swoich kierować się, przyczem winni przedstawiać Radzie sprawozdania o swojej działalności i dostarczać jej we właściwym czasie odpisy wszystkich podawanych przez siebie próśb i referatów i oryginały otrzymywanych odpowiedzi.

§ 21. Do Rady zjazdu należy:

a) starać się u rządu o zadosyćuczynienie wszystkim potrzebom przemysłu górniczego i hutniczego Królestwa Polskiego, stosownie do postanowień zjazdu, z praw którego, w przerwie między dwoma zjazdami, korzysta;

b) komunikować się z Ministerstwem Dóbr Państwa i w granicach udzielonych Radzie pełnomocnictw reprezentować interesy przemysłowców górniczych Królestwa Polskiego w różnych instytucyach rządowych, w radach zarządzających i zarządach dróg żelaznych, w różnych instytucyach prywatnych, spółkach i stowarzyszeniach, wogóle wszędzie, gdzie może być udzielone poparcie interesom przemysłu górniczego i hutniczego Królestwa Polskiego;

c) troszczyć się o możliwie zupełne i prawidłowe zaspokojenie wysyłających opał mineralny i inne wytwory przemysłu górniczego i hutniczego pod względem dostarczenia im środków przewozowych przez drogi żelazne i o wczesne usuwanie wszelkich wynikających z tego powodu trudności;

d) opracowywać na zlecenie zjazdu kwestye, niedostatecznie wyjaśnione na zjeździe, tudzież wyjaśniać kwestye, mogące powstać w ciągu trzechlecia, dla przedstawienia ich pod rozpoznanie przyszłego zjazdu, albo też na żądanie instytucyi rządowych;

e) zbierać i układać wiadomości statystyczne o działalności zakładów górniczych i hutniczych i drukować je;

f) uczestniczyć przez pełnomocników w posiedzeniach komisyi, zwoływanych przez Rząd dla zbadania kwestyi, w rozstrzygnięciu których mogą być zainteresowani przemysłowcy górniczy Królestwa Polskiego;

g) zawiadywać wszystkimi środkami pieniężnymi zjazdu, zbierać, przechowywać i wydawać je, stosownie do zatwierdzonego przez zjazd budżetu;

h) najmować wszystkich niezbędnych urzędników w Radzie;

i) w razie konieczności, starać się u Ministra Dóbr Państwa o zwołanie nadzwyczajnego zjazdu przemysłowców górniczych Królestwa Polskiego;

j) przy udziale inżynierów okręgowych określać sumę produkcyi zakładów górniczych i hutniczych i przypuszczalnego zbytu wytworów przemysłu górniczego i hutniczego na nadchodzące trzechlecie, tudzież układać na zjazd następny listy członków, z wymienieniem przy każdym sumy produkcyi w ostatnich latach, i wydawać członkom kartki z określeniem liczby głosów, do każdego z nich należącej;

k) wypracowywać projekt programu dla nadchodzącego zjazdu i przedstawiać go do zatwierdzenia Ministrowi Dóbr Państwa za pośrednictwem Departamentu Górniczego;

Uwaga. Osoby, życzące sobie poddać jakąś kwestyę pod rozpoznanie zjazdu, mogą podawać o tem wnioski do Rady, której służy prawo, po rozpatrzeniu okoliczności sprawy, albo nadać bieg dalszy takiemu wnioskowi, albo go uchylić;

l) przedstawiać następującemu zjazdowi sprawozdanie szczegółowe o swojej działalności, a sprawozdanie pieniężne za ubiegłe trzechlecie i projekt budżetu dochodów i wydatków na okres przyszły, po uprzedniem rozpatrzeniu przez Komisyę rewizyjną;

ł) przy udziale sekretarza zjazdu czuwać nad układaniem szczegółowych sprawozdań z posiedzeń zjazdu, nad wydawnictwem „Prac zjazdu“ i nad rozsyłaniem ich członkom zjazdu i różnym instytucyom i osobom rządowym;

m) troszczyć się o całe zewnętrzne urządzenie zjazdu.

§ 22. Przy Radzie istnieje kancelarya do załatwiania spraw bieżących i prowadzenia statystyki; kancelarya ta znajduje się w bezpośredniem zawiadywaniu jednego z członków Rady.

V. Sposób wyboru urzędników na zjeździe.

§ 23. Każdy uczestnik zjazdu, niezależnie od jego stanowiska i rodzaju zajęć, może być wybrany na urzędnika zjazdu.

§ 24. Wszyscy urzędnicy są wybierani na trzy lata do następnego zjazdu; wychodzący z urzędu mogą być wybrani znów na ten sam lub inny urząd.

§ 25. Wybory wszystkich urzędników zjazdu odbywają się przez tajne głosowanie za pośrednictwem podawania kartek, na których należąca do każdego wyborcy liczba głosów jest wymieniona; za wybranych są uważani otrzymujący absolutną większość obecnych głosów wyborczych.

§ 26. Przy roztrząsaniu kwestyi wyborów urzędników zjazdu i wyznaczania środków pieniężnych na potrzeby przemysłu górniczego Królestwa Polskiego, z prawa głosu korzysta każdy przemysłowiec górniczy lub towarzystwo przemysłowo-górnicze.

U w a g a. Właściciele lub posiadacze, którzy wypuścili swoje zakłady górnicze lub hutnicze w dzierżawę, nie korzystają z prawa głosu, które przechodzi na dzierżawcę.

§ 27. Oprócz tego głosu zasadniczego, przemysłowcom górniczym służą głosy dodatkowe według następującego obliczenia:

j e d e n głos dodatkowy posiada ten, kto w trzechleciu, zjazd poprzedzającem, przeciętnie rocznie:

a) wydobył przynajmniej 250 tysięcy pudów węgla kamiennego albo rudy jakiegokolwiek metalu;

b) wytopił przynajmniej 50 tysięcy pudów surowca;

c) wyrobił przynajmniej 40 tysięcy pudów żelaza, stali lub wyrobów stalowych, i

d) wytopił lub wywalcował przynajmniej 10 tysięcy pudów cynku;

d w a głosy dodatkowe posiada przemysłowiec górniczy, który wydobył ilość wytworów trzy razy większą od norm wyżej przytoczonych;

t r z y głosy dodatkowe mają osoby, które wydobyły ilość wytworów 9 razy większą od tych norm, i tak dalej.

§ 28. Głosy należy obliczać osobno z każdego z wyżej wskazanych punktów, tak, że ogólna ilość głosów, należących do przemysłowca górniczego, otrzymuje się z dodania należących do niego poszczególnych głosów z każdego punktu.

§ 29. Każdy wyborca może być także przedstawicielem nieobecnego, ale jednego tylko wyborcy.

VI. Środki zjazdu.

§ 30. Na pokrycie wydatków zjazdu, utrzymania kancelaryi Rady zjazdu, zwrotu wydatków przedstawiciela w Komisyi do spraw górniczych i innych wydatków na potrzeby ogólne przemysłowców górniczych Królestwa Polskiego zostaje ustanowiona opłata dobrowolna, rozłożona pomiędzy wszystkich przemysłowców górniczych według następującego obliczenia:

Głos zasadniczy każdego przemysłowca górniczego albo przedsiębierstwa przemysłowo-górniczego jest uważany za pięć jednostek; ilość zaś głosów dodatkowych w pierwszem trzechleciu otrzymuje przemysłowiec górniczy za każde:

400,000 pud. wydobytego węgla,
400,000 „ wydobytej rudy żelaznej,
200,000 „ wydobytego galmanu lub rudy innego metalu;

20,000 „ wytopionego cynku,
15,000 „ wywalcowanego lub przerobionego cynku,
40,000 „ wyrobionego żelaza lub stali i wyrobów stalowych i żelaznych,
50,000 „ surowca.

Pozostawione jest IV zjazdowi przemysłowców górniczych Królestwa Polskiego, na zasadzie trzyletniego doświadczenia, wypracować stałe normy obliczania głosów i sposoby ściągania pieniędzy na pokrycie wydatków.

§ 31. Pieniądze, należne od przemysłowców górniczych stosownie do § 30, powinny być wpłacane do kasy Rady zjazdu w ciągu miesiąca stycznia każdego roku z góry za rok, odpowiednio do produkcyi roku poprzedzającego.

PRAWO

o stałem Biurze konsultacyjnem fabrykantów żelaza.

Najwyżej zatwierdzona d. 9 czerwca 1892 roku uchwała Komitetu Ministrów*).

1. Znajdujące się w Petersburgu stałe Biuro konsultacyjne fabrykantów żelaza składa się z siedmiu członków, wybieranych w sposób niżej wskazany (art. 3 i 4) i zatwierdzanych przez Ministra Dóbr Państwa.

Uwaga. Na członków tego Biura nie mogą być bez specyalnego w każdym poszczególnym wypadku zezwolenia Ministra Dóbr Państwa wybierane osoby, urzędujące w wydziałach, mających ścisły związek z przemysłem górniczym i hutniczym.

*) Zbiór praw i rozporządzeń Rządu, r. 1892, № 74, art. 784.

2. Rzeczonemu Biuru służy prawo:

a) zbierać wiadomości o położeniu przemysłu żelaznego w Rosyi, rozpoznawać i opracowywać kwestye, dotyczące potrzeb tego przemysłu, w szczególności kwestye, przedstawione przez zjazdy fabrykantów żelaza;

b) komunikować się z instytucyami rządowemi i przedstawicielami fabryk w przedmiocie dalszego biegu starań zjazdów fabrykantów żelaza i opracowywać programy tych zjazdów, mających się zbierać w przyszłości;

c) wydawać organ peryodyczny, poświęcony interesom przemysłu żelaznego;

d) dostarczać Ministrowi Dóbr Państwa na jego żądanie wiadomości i wnioski w kwestyach, dotyczących przemysłu żelaznego.

Uwaga. Kwestye dotyczące unormowania i ograniczenia przemysłu za pomocą związków fabrykantów, nie mają należeć do sfery działalności stałego Biura konsultacyjnego.

3. Wybory członków stałego Biura konsultacyjnego odbywają się w drodze podawania głosów na piśmie, przyczem prawo wyborcze należy do każdego zakładu wyrobu surowca, fabryki żelaza i stali, i walcowni, które przyjmą zobowiązanie uczestniczenia w określonej wysokości w tworzeniu środków Biura.

4. Bliższe określenie trybu i warunków rzeczonych wyborów i w szczególności rozległości prawa wyborczego rozmaitych fabryk, tudzież urządzenia wewnętrznego i trybu czynności Biura i jego stosunków do instytucyi rządowych, należy do Ministra Dóbr Państwa i będzie jego instrukcyą ustalone.

5. Do Ministra Dóbr Państwa należy dozór nad tem, ażeby czynności stałego Biura konsultacyjnego nie wychodziły z po za granic dozwolonej mu działalności, i w tym celu Ministrowi Dóbr Państwa służy prawo delegowania urzędników Departamentu Górniczego tak dla asystowania posiedzeniom Biura, jak i dla przeglądania jego akt. Instrukcya Ministra Dóbr Państwa określa prawa i obowiązki tych osób.

Instrukcya Ministra Dóbr Państwa stałemu biuru konsultacyjnemu fabrykantów żelaza.

Zatwierdzona przez Zarządzającego Ministerstwem Dóbr Państwa 10 lipca 1892 r., dopełniona i zmieniona 4 stycznia 1894 r.

§ 1. Stałe biuro konsultacyjne fabrykantów żelaza składa się z siedmiu członków; sześciu z nich obierają zakłady hutnicze obwodów: uralskiego — dwóch członków, północnego, Królestwa Polskiego z południowo-zachodnim, południowego i podmoskiewskiego—po jednym członku. Siódmego członka obiera samo Biuro.

§ 2. Dla każdego członka będzie wybrany zastępca.

§ 3. Tak na członków z obwodów górniczych, jak i na ich zastępców, mogą być wybierani fabrykanci, ich pełnomocnicy lub osoby postronne, według uznania wyborców, chociażby rzeczone osoby były zainteresowane w przedsiębierstwach górniczo-hutniczych nie tego obwodu, z którego ich obierają. Siód-

my członek Biura i jego zastępca mogą być wybrani tylko z pomiędzy osób, nie będących przedstawicielami zakładów tych obwodów, które obierają pozostałych sześciu członków.

§ 4. Tak członkowie Biura, jak i ich zastępcy, są wybierani na trzy lata.

§ 5. Osoby, wybrane na członków Biura i na ich zastępców, przystępują do pełnienia swoich obowiązków po zatwierdzeniu ich wyboru przez Ministra Dóbr Państwa.

§ 6. Z prawa wyboru z jednym głosem korzystają wszystkie zakłady hutnicze, niezależnie od wysokości ich produkcyi: wielkie piece, fabryki żelazne i stali, przyjmujące udział w tworzeniu środków pieniężnych Biura w wysokości określonej.

Niezależnie od jednego głosu rzeczonym zakładom służą głosy dodatkowe, w zależności od wielkości ich produkcyi, określanej według sumy trzechletniej. A mianowicie, prawo do jednego głosu dodatkowego daje każde 500,000 pudów surowca dla zakładów, pracujących na opale mineralnym, i 125,000 pudów, dla zakładów, pracujących na opale drzewnym, dla zakładów zaś, nie przetapiających własnego surowca, odpowiednie ilości wyrabianego przez nie żelaza i stali (w stosunku 1 puda tych metalów na $1^1/_2$ puda surowca).

§ 7. Dokonanie wyborów na członków Biura i ich zastępców należy do stałego Biura konsultacyjnego fabrykantów żelaza.

U w a g a. Przeprowadzenie pierwszych wyborów na zasadach, ustanowionych w Najwyżej zatwierdzonej 9 czerwca 1892 r. uchwale Komitetu Ministrów, stosownie do niniejszej in-

strukcyi, pozostawia się Departamentowi Górniczemu.

§ 8. W celu obrania członków Biura i zastępców Biuro zwraca się do właścicieli zakładów lub ich pełnomocników w zarządach, znajdujących się w Petersburgu, a jeżeli zarządów w Petersburgu niema, to do zarządów miejscowych zakładów, najpóźniej w miesiącu sierpniu ostatniego roku trzechlecia upływającego, z wyjaśnieniem projektowanej wysokości składki rocznej na utrzymanie Biura, wzywając do wskazania osób, mianowanych na członków Biura i zastępców, z oznaczeniem terminu dwumiesięcznego na odpowiedź. Wezwania będą wysyłane listami rekomendowanymi. Jeżeli odpowiedź na termin nie nadejdzie, to uważa się, że zarząd zakładu odmówił udziału w wyborze członka i w opłacie składek.

§ 9. Po upływie wymienionego (§ 8) terminu robi się obliczenie głosów podanych i osoby, które otrzymały ich większość, są uważane za wybranych, poczem dokonane wybory będą za pośrednictwem Departamentu Górniczego przedstawione do uznania i zatwierdzenia Ministra Dóbr Państwa, a po zatwierdzeniu wybrane osoby przystępują do pełnienia swoich obowiązków z początkiem terminu, na który zostały wybrane.

U w a g a. Jeżeli niektórzy członkowie otrzymają równą liczbę głosów, to o wyborze jednego z kandydatów rozstrzyga los na posiedzeniu Biura.

§ 10. W razie nieobecności lub opuszczenia przez obranego członka Biura tego urzędu przed upływem terminu, miejsce jego zajmuje zastępca. Po wyjściu tak członka Biura, jak i jego zastępcy, odbywają się trybem, wskazanym w §§ 7 — 9, nowe wybory człon-

ka Biura i jego zastępcy na termin, którego były członek i zastępca nie przebyli na urzędzie. W razie zaś wyjścia przed terminem, tylko zastępcy członkowi Biura służy prawo zamianowania zastępcy na czas do nowych wyborów.

§ 11. Członkowie Biura z wyborów z pomiędzy fabrykantów i ich pełnomocników oraz ich zastępcy zostaną pozbawieni tego urzędu, kiedy sprzedadzą swoje zakłady lub udział w nich i nie wezmą udziału w nowych przedsiębierstwach górniczo-hutniczych w tym samym okręgu, pełnomocnicy zaś, kiedy zupełnie wyjdą ze stosunków służbowych lub przedstawicielskich interesów górniczo-hutniczych tegoż obwodu.

Dla zastąpienia ich odbywają się trybem, wskazanym w §§ 7 — 9, nowe wybory, przyczem osoby wychodzące mogą być przez te same obwody wybrane, ponieważ według § 3 wybory osób postronnych są dopuszczalne.

§ 12. Jeżeli wyborcy jakiegobądź obwodu, znajdują, że wybrani z tego obwodu przedstawiciel lub jego zastępca nie odpowiadają swojemu przeznaczeniu, i jednogłośne oznajmią Biuru o chęci swojej zastąpienia tego lub drugiego przez inną osobę, to Biuro, najpóźniej w 2 tygodnie po otrzymaniu rzeczonego oznajmienia, podaje to za pośrednictwem Departamentu Górniczego do uznania Ministra Dóbr Państwa i, w razie jego zgody, usuwa niezwłocznie zmienianego członka lub zastępcę od pełnienia jego obowiązków (przyczem, w razie usunięcia członka, do pełnienia jego obowiązków przystępuje zastępca), następnie przeprowadza wybory rzeczonych przedstawiciela albo zastępcy trybem, wskazanym w §§ 7 — 9 instrukcyi. Wybory i przedstawienie nowo obranej osoby do zatwierdzenia Ministra Dóbr Państwa powinno się odbyć naj-

później w dwa miesiące od dnia otrzymania przez Biuro pozwolenia na dokonanie nowych wyborów.

U w a g a. Ci właściciele zakładów, którzy nie brali udziału w wyborach członków biura, mogą w każdym czasie przyjąć udział w utworzeniu funduszów Biura (§ 21), lecz prawo wyborów otrzymują dopiero po upływie terminu, postanowionego w artykule 4 instrukcyi.

§ 13. Członkowie Biura wybierają corocznie z pomiędzy siebie prezesa i jego zastępcę. Biuro zawiadamia Departament Górniczy o wyborze tych osób.

§ 14. Sekretarz Biura będzie najmowany z pomiędzy osób, bezpośrednio nie zainteresowanych sprawami jakiegokolwiek zakładu, uczestniczącego w opłatach na utrzymanie Biura. Biuro zawiadamia Departament Górniczy o powołaniu i uwolnieniu sekretarza.

§ 15. Tryb rozpoznawania kwestyi bieżących zależy od uznania Biura, ale jeżeli członek Biura zgłosi żądanie o odroczenie rozpatrzenia na pewien czas tej lub owej kwestyi, motywując takie żądanie pierwszorzędną, zdaniem jego, wagą tej kwestyi i koniecznością uprzedniego w niej porozumienia się z reprezentowanymi przez siebie zakładami, to Biuro powinno przystąpić do rozpatrzenia rzeczonego żądania i, w miarę możności, zaspokoić je.

§ 16. Akta Biura powinny być zawsze dostępne dla osób, zamianowanych przez Ministerstwo Dóbr Państwa do czuwania nad czynnościami Biura. Jeżeli Ministerstwo wyznaczy osobę specyalną do stałego asystowania posiedzeniom Biura, to Biuro winno zawiadamiać na czas tę osobę tak o dniach posiedzeń, jak i o przedmiotach, rozpatrywanych na posiedzeniach.

§ 17. Każdy członek Biura ma prawo do jednego głosu w rozstrzyganiu kwestyi, przez Biuro rozpatrywanych.

§ 18. Prosta większość głosów obecnych członków rozstrzyga wszystkie interesa Biura. Zebranie uważa się za prawnie doszłe do skutku w razie obecności najmniej pięciu członków Biura lub ich zastępców. Postanowienia Biura będą wciągane do dziennika, który podpisuje prezes i wszyscy członkowie lub ich zastępcy, którzy uczestniczyli w rozstrzyganiu kwestyi; najpóźniej w ciągu tygodnia dziennik będzie komunikowany członkom, którzy byli nieobecni, przyczem nie tylko pozostali w mniejszości, ale i ci, którzy byli nieobecni, mogą dołączać opinie odmienne. W razie rozpoczęcia w instytucyach rządowych starań, stanowiących wyraz zdania większości, będą obowiązkowo dołączane opinie odmienne członków Biura, lub będących na ich miejscu zastępców, ze zdaniem większości nie zgadzających się, jeżeli nadeszły przed wysłaniem prośby do właściwej instytucyi; opinie odmienne, które nadeszły później, będą złożone dodatkowo, komu należy.

§ 19. Prezes wprowadza postanowienia Biura w wykonanie.

§ 20. Wszyscy fabrykanci, obierający członków Biura i ich pełnomocnicy, mają prawo być obecnymi na wszystkich posiedzeniach Biura i przyjmować udział w roztrząsaniu kwestyi, ale jedynie z prawem głosu doradczego i z prawem do otrzymania poświadczonego odpisu postanowień, zapadłych w Biurze. Biuro może zapraszać na swoje posiedzenia tak osoby obce, mogące pomódz przy wyjaśnieniu kwestyi rostrząsanych, jak i fabrykantów. Osoby te uczestniczą w tym wy-

padku w posiedzeniu Biura z prawem jedynie głosu doradczego, przyczem fabrykanci mają również prawo otrzymania poświadczonego odpisu postanowień, w ich obecności zapadłych.

§ 21. W miesiącu październiku każdego roku Biuro układa budżet wydatków na rok przyszły i rozkład sum żądanych według budżetu pomiędzy tymi zakładami, których przedstawiciele przyjęli udział w wyborze członków Biura.

Składki są wpłacane do Biura najpóźniej w miesiącu styczniu za każdy rok z góry za kwitem Biura. Jeżeli zakłady jednego właściciela lub towarzystwa znajdują się w różnych obwodach i właściciel i towarzystwo zechcą uczestniczyć w wyborze członków Biura w obu obwodach, to płacą na utrzymanie Biura stosunkowo do produkcyi zakładów, tak w jednym, jak i w drugim obwodzie. Fabrykant, który podał głos przy wyborze członków Biura, uważa się za zobowiązanego do opłaty składek na utrzymanie Biura w ciągu roku przynajmniej, ale na drugi rok może się uwolnić od dalszych opłat, uprzedziwszy o tem Biuro przed czasem ułożenia budżetu, t. j. najpóźniej w miesiącu wrześniu tego roku, za który składka została zapłacona; przytem zakłady wszystkich obwodów ulegają opodatkowaniu w jednakowym stosunku, od puda wytapianego surowca lub wyrabianego żelaza i stali, przyczem pud żelaza i stali będzie przyjmowany za $1^1/_2$ puda surowca.

§ 22. Wszelkie wydatki na utrzymanie Biura będą uskuteczniane na zasadzie postanowień Biura, zapisanych w dzienniku.

§ 23. Prezes składa Biuru co trzy miesiące sprawozdanie pieniężne.

§ 24. Po ukończeniu roku prezes sporządza dwa sprawozdania: jedno pieniężne, a drugie o działalno-

ści Biura za rok ubiegły. Po zrewidowaniu przez Biuro, oba sprawozdania będą drukowane i rozsyłane do wszystkich zakładów, które uczestniczyły w ostatnich wyborach członków Biura.

§ 25. W razie jeżeli składki, projektowane w budżecie, nie wpłyną, Biuro zawiadamia wszystkich przedstawicieli, którzy przyjęli na siebie wydatki na utrzymanie Biura, że po 6 miesiącach przystępuje do zlikwidowania swoich interesów w sposób, który będzie wskazany przez Departament Górniczy.

§ 26. Przedmioty zajęć Biura, oprócz wymienionych w prawie o niem, są jeszcze następujące:

1) Udział w zjazdach i w rozmaitych komisyach, tworzonych tak przez rząd, jak i przez towarzystwa: techniczne, popierania rosyjskiego przemysłu i handlu, i inne, mające związek z przemysłem metalurgicznym.

2) Stosunki z administracyami zakładów wyrobu żelaza i stali, jako to: a) komunikowanie im wszelkiego rodzaju wiadomości, tak na ich żądanie, jak i według uznania samego Biura; b) czuwanie na prośbę fabrykantów nad postępem sprawy z podań samych administracyi zakładów do instytucyi rządowych w tych wypadkach, kiedy Biuro podania te uzna za zasługujące na uwzględnienie; c) pośrednictwo w stosunkach jednego zakładu z drugim w tym wypadku, jeżeli jedna ze stron zwróci się do tego pośrednictwa; d) zbieranie od zakładów tych wszystkich wiadomości, które okażą się potrzebnemi dla Biura, jako to: o wytwórczości zakładu, o ruchu sprzedażnym surowca, żelaza i stali, o ile zakłady, stosownie do swoich zapatrywań, uznają za możliwe udzielić tych wiadomości.

3) Układanie wiadomości peryodycznych, o ile to ze względu na środki Biura okaże się możliwem, jako to: a) o ruchu handlu tymi metalami, b) o produkcyi tych metalów na rynkach zagranicznych i o ich zbycie na rynkach wewnętrznych i zewnętrznych; c) o ruchu naszego kursu i o cenie zagranicznego surowca, żelaza i stali według tego kursu.

§ 27. W stosunkach z instytucyami rządowemi Biuro podlega przepisom ustawy o Opłacie Stemplowej.

KODEKS NAPOLEONA.

KSIĘGA DRUGA.

O majątkach i rozmaitych odmianach własności.

ROZDZIAŁ DRUGI.

O własności.

TYTUŁ DRUGI.

O prawie przybycia do tego, co się łączy z rzeczą i wciela do niej.

ODDZIAŁ PIERWSZY.

O prawie przybycia co do rzeczy nieruchomych.

552. Własność ziemi pociąga za sobą własność powierzchni i wnętrza.

Właściciel może na powierzchni sadzić i budować, co zechce, z zastrzeżeniem wyjątków, wskazanych w rozdziele o służebnościach gruntowych.

We wnętrzu ziemi może on przedsiębrać wszelkie roboty i poszukiwania, jakie uzna za stosowne i ciągnąć

z nich wszelkie przychody, jakie dostarczyć mogą, z zastrzeżeniem ograniczeń, wypływających z ustaw i urządzeń górniczych i policyjnych.

ROZDZIAŁ TRZECI.

O użytkowaniu, używaniu i mieszkaniu.

TYTUŁ PIERWSZY.

O użytkowaniu.

ODDZIAŁ PIERWSZY.

O prawach użytkownika.

598. Również użytkownik ciągnie korzyści w taki sam sposób, jak właściciel, z kopalni i kamieniołomów, w których wydobywanie ma miejsce w chwili otwarcia użytkowania, jednakże jeżeli do wydobywania wymagane jest nadanie, użytkownik może przystąpić do użytkowania dopiero po otrzymaniu nadania od Rządu. Nie ma on żadnego prawa do kopalni i kamieniołomów jeszcze nie otwartych, ani do torfiarni, w których kopania jeszcze nie rozpoczęto, ani też do skarbu, któryby mógł być znalezionym w czasie trwania użytkowania.

INSTRUKCYA

o zastosowaniu art. 334-415 ust. Górn. wyd. 1893 r., o przemyśle górniczym w guberniach Królestwa Polskiego.

Zatwierdzona przez Ministra Rolnictwa i Dóbr Państwa 29 maja 1895 r., ze zmianami, zatwierdzonemi przez Ministra Rolnictwa i Dóbr Państwa 5 stycznia 1896 r.*).

§ 1. Osoby, pragnące robić poszukiwania (również i przedwstępne) na gruncie skarbowym lub też na gruncie prywatnym albo publicznym, bez zgody właścicieli, powinny wyjednać zezwolenie miejscowego inżyniera okręgowego na prowadzenie takich poszukiwań. Jeżeli poszukiwania są wyjednywane na gruncie, znajdującym się w obrębie dwóch okręgów górniczych, to należy podać prośbę do obydwóch inżynierów okręgowych. Proszący powinien dołączyć do podania: a) zaświadczenie policyi o jego poddaństwie i wyznaniu i wogóle o jego prawie zajmowania się przemysłem

*) Zbiór praw i rozporządzeń Rządu, 1895 r., № 170, art. 1429 i 1896 r., № 23, art. 291 i 292.

górniczym; b) wiadomości o tem, w jakiej gubernii, powiecie, gminie i majątku leży miejscowość, w której chce robić poszukiwania, jak również do kogo majątek należy; c) jakie mianowicie ciało kopalne pragnie poszukiwać, i d) oświadczenie, że zwracał się do właściciela gruntu (a jeżeli rzecz tyczy się gruntów skarbowych, to do miejscowego ich zarządu) z prośbą o pozwolenie poszukiwań, ale spotkała go odmowa, albo też nie otrzymał żadnej odpowiedzi w ciągu jednego miesiąca po dostarczeniu prośby właścicielowi gruntu. Po przekonaniu się o prawie proszącego do zajmowania się przemysłem górniczym (art. 341 — 344 ust. Górn.), inżynier okręgowy rozpoznaje przyczyny odmowy, jeżeli właściciel gruntu lub zarząd gruntów skarbowych wskazał je przemysłowcowi górniczemu w odezwie pisemnej, jeżeli zaś odezwy właściciela gruntu wcale nie otrzymano, to zapytuje go z wyznaczeniem na odpowiedź terminu dwutygodniowego. Jeżeli inżynier okręgowy uzna powody odmowy, wymienione we wzmiankowanej odezwie właściciela gruntu albo zarządu gruntów skarbowych, za sprzeczne z przepisami prawa, to wydaje proszącemu najpóźniej w ciągu jednego miesiąca od dnia podania prośby świadectwo do poszukiwań na gruntach prywatnych, a odmowę zarządu ziem skarbowych przedstawia niezwłocznie wraz ze swoim wnioskiem zarządowi górniczemu do rozporządzenia; jeżeli zaś świadectwo nie może być wydane, to ogłasza proszącemu w tym samym terminie miesięcznym z wyjaśnieniem przyczyny odmowy.

Uwaga 1. Na otrzymywane od przemysłowców górniczych zawiadomienia o chęci dokonywania poszukiwań na gruntach skarbowych, zarządy tych gruntów powinny oznajmić przemysłowcowi górniczemu o swojem zgodzeniu się lub niezgodzeniu się na wyjednywane

poszukiwania w terminie miesięcznym od daty otrzymania wzmiankowanego zawiadomienia.

U w a g a 2. Przepisy, wyłożone w paragrafie niniejszym, oraz w następujących §§ 2, 3, 4 nie dotyczą osób, robiących poszukiwania na gruntach własnych, albo na cudzych za zgodą ich właścicieli.

§ 2. W wydawanem świadectwie powinna być wymieniona osoba, która je otrzymuje, miejscowość, w której poszukiwania zostały dozwolone, te grunta i to ciało kopalne, których świadectwo dotyczy, a jeżeli ze względu na podane przez właściciela gruntu (lub zarządu gruntów skarbowych) przyczyny jego niezgodzenia się na poszukiwania, lub też na wnioski przemysłowców górniczych, robiących poszukiwania w tej samej miejscowości, okaże się tego potrzeba, to i wymiar i położenie gruntu, ulegającego zajęciu na tę lub inną robotę poszukiwawczą (odkrywkę, szybik poszukiwawczy, otwór świdrowy i t. p.). Oprócz tego w tem świadectwie powinno być wprost powiedziane: 1) że roboty poszukiwawcze nie mogą być rozpoczęte wcześniej, jak po zapłaceniu przez przemysłowca górniczego właścicielowi gruntu z góry wynagrodzenia za użytkowanie mających być zajętymi gruntów, jakie zostanie określone według art. 373 ust. Górn., i 2) że świadectwo traci moc, jeżeli przemysłowiec górniczy nie przystąpi do robót poszukiwawczych w ciągu roku od dnia wydania świadectwa.

§ 3. Inżynier okręgowy prowadzi listę alfabetyczną wszystkich pozwoleń na poszukiwania według nazwisk osób, które otrzymały zezwolenia, z wymienieniem w tej liście gruntów i ciał kopalnych, których pozwolenie dotyczy, oraz kto i kiedy wydał pozwolenie. (Wzór takiej listy alfabetycznej jest przy niniejszem załączony).

§ 4. Przemysłowiec górniczy, który otrzymał świadectwo do poszukiwań, powinien przed przystąpieniem do nich okazać wydane mu świadectwo tak właścicielowi gruntu lub jego pełnomocnikowi, jak i miejscowemu urzędowi gminnemu. W razie żądania właściciela gruntu, przemysłowiec górniczy powinien wydać mu odpis tego świadectwa, przepisanym trybem uwierzytelniony.

§ 5. Jeżeli pozwolenie na poszukiwania dotyczy gruntów właścicieli prywatnych, zaliczonych według listy, wydanej przez Ministra Rolnictwa i Dóbr Państwa, stosownie do art. 338, do kategoryi gruntów, w których ze względu na ochronę powierzchni i rosnącego na niej lasu poszukiwania ulegają przepisom szczególnym, wydawanym przez Ministra Rolnictwa i Dóbr Państwa, w myśl art. 339, to wydanie takiego świadectwa zależy od złożenia przez przemysłowca górniczego do kasy miejscowej w depozyt Zachodniego Zarządu Górniczego kaucyi, we wzmiankowanych przepisach określonej.

§ 6. Poszukiwania mogą być prowadzone sposobami, jakie przemysłowiec górniczy uzna w każdym poszczególnym wypadku za najbardziej odpowiednie, ale w każdym razie prowadzenie tych robót ulega wszystkim przepisom obowiązującym o ochronie zarówno bezpieczeństwa publicznego na powierzchni, jak i robotników w robotach podziemnych.

§ 7. Przemysłowiec górniczy, życzący sobie robić poszukiwania za pomocą otworów świdrowych, winien wydać osobie, kierującej poszukiwaniami, specyalny dziennik świdrowy, według załączonego wzoru, sznurowany, z poświadczeniem i pieczęcią inżyniera okręgowego. W dzienniku tym powinny być wykazywane codziennie dokonywane roboty, przewiercone skały i zrobione odkrycia; wykazy te podpisuje osoba, kieru-

jąca poszukiwaniami i, jeżeli można, dwaj robotnicy. W dzienniku świdrowym powinny być, o ile można, ściśle oznaczone punkty zakładania otworów świdrowych; w dzienniku nie powinno być podskrobywań, przekreśleń, poprawki zaś omyłek mają być szczegółowo omawiane w chwili samego poprawiania i te omówienia podpisane przez tego, kto robił same poprawki. Do inżyniera okręgowego należy czuwanie nad prawidłowem prowadzeniem dzienników świdrowych.

§ 8. Zgłoszenia o odkryciu złóż ciał kopalnych, wyszczególnionych w art. 336 ust. Górn., mają być podawane miejscowemu inżynierowi okręgowemu. Zgłoszenia, porobione przez przemysłowców górniczych na cudzym gruncie, bez otrzymania prawem przepisanego pozwolenia na poszukiwania, nie mogą służyć przemysłowcom górniczym za zasadę do prawa żądania nadania na eksploatacyę znalezionego ciała kopalnego.

§ 9. Zgłoszenie należy podawać w dwóch egzemplarzach, na których inżynier okręgowy lub jego pomocnik, a pod ich nieobecność jego sekretarz notuje dzień i godzinę otrzymania, numer (ten sam na obydwóch egzemplarzach), za którym zgłoszenie ma być wciągnięte do dziennika papierów wchodzących i numer wpisu do księgi zgłoszeń; jeden egzemplarz otrzymuje zgłaszający po poświadczeniu adnotacyi przez podpis inżyniera okręgowego, przyczem, jeżeli zgłoszenie zrobił przemysłowiec górniczy, nie mający prawa do prowadzenia poszukiwań, to na zwracanym egzemplarzu ma być adnotacya o nieważności zgłoszenia, a drugi egzemplarz pozostaje w aktach inżyniera okręgowego. Wszystkie bez wyjątku zgłoszenia będą w porządku ich wpływu zapisywane do specyalnej księgi sznurowej, wydawanej inżynierowi okręgowemu z za-

rządu górniczego z numeracyą i przyłożoną do sznura pieczęcią zarządu. (Wzór księgi zgłoszeń jest załączony przy niniejszem).

§ 10. W zgłoszeniu powinno być wymienione: stan, imię, imię ojca, nazwisko i miejsce zamieszkania zgłaszającego; na czyim gruncie poszukiwania były robione, za czyjem pozwoleniem i kiedy to pozwolenie zostało udzielone; którego dnia, miesiąca i roku, w jakiem mianowicie miejscu, za pomocą jakich robót poszukiwawczych i jakie ciało kopalne zostało odkryte przez zgłaszającego. Położenie tych szybów, szybików poszukiwawczych, przekrojów, odkrywek, otworów świdrowych i t. p., za pomocą których odkryto złoże ciała kopalnego, powinno być o ile można dokładnie określone w zgłoszeniu. Jeżeli ciało kopalne zostało odkryte za pomocą otworów świdrowych, to do zgłoszenia powinny być dołączone odpowiednie dzienniki świdrowe.

§ 11. Po otrzymaniu zgłoszenia inżynier okręgowy daje niezwłocznie potrzebne rozporządzenia w przedmiocie nadchodzącej rewizyi zgłoszonego odkrycia, która to rewizya powinna być dokonana nie później, niż w miesiąc, licząc od dnia otrzymania zgłoszenia. W tym celu wzywa on na miejsce dokonanego odkrycia samego zgłaszającego i osobę, kierującą robotami poszukiwawczemi (jeżeli sam zgłaszający nie jest tą osobą), właściciela gruntu, na którym zrobiono odkrycie i dwóch świadków. Nieprzybycie samego zgłaszającego lub jego pełnomocnika i osoby, kierującej poszukiwaniami, wstrzymuje badanie, wynikające ze zgłoszenia. Dopuszczalną jest obecność przy rewizyi wszystkich osób, w sprawie zainteresowanych (właścicieli sąsiednich nadań, poszukujących i t. p.).

§ 12. Na termin, wyznaczony na rewizyę zrobionego odkrycia, zgłaszający winien przygotować wszy-

stkie przyrządy, potrzebne do opuszczenia inżyniera okręgowego do robót, w których wykryto ciało kopalne, jeżeli zaś odkrycie zostało dokonane za pomocą otworu świdrowego, to przygotować wszystko, co konieczne na wypadek, gdyby należało wznowić świdrowanie, i dostarczyć potrzebnych do tego robotników.

§ 13. O rzeczywistem odkryciu lub istnieniu zgłoszonego ciała kopalnego inżynier okręgowy przekonywa się albo naocznie, jeżeli położenie ciała kopalnego jest widoczne, albo przez wznowienie robót poszukiwawczych, jeżeli ten sposób sprawdzania okaże się możliwym do wykonania, albo nakoniec, w razie niemożności zastosowania jednego z tych dwóch sposobów, z dzienników świdrowych i świadectwa robotników i innych osób, które były przy odkryciu, obowiązujących się do stwierdzenia przysięgą swoich zeznań. Następnie, przekonawszy się o rzeczywistości dokonanego odkrycia i sprawdziwszy dane zgłoszenia o czasie dokonania odkrycia, inżynier okręgowy sporządza protokół rewizyi, który powinien zawierać wiadomości następujące: a) czas i miejsce sporządzenia protokółu; b) imię, nazwisko, stan i miejsce zamieszkania tych osób, które stawiły się na żądanie inżyniera okręgowego; c) zeznania wszystkich pytanych przytem osób, które zeznania te podpisują; d) zeznanie inżyniera okręgowego, z wyjaśnieniem między innemi, dlaczego użył tego lub innego sposobu przekonania się o rzeczywistości odkrycia i o wartości złoża użytecznego ciała kopalnego. Następnie protokół ma być w obecności wszystkich uczestników odczytany i przez zgłaszającego, świadków i inżyniera okręgowego podpisany. Jeżeli którakolwiek z obecnych przy rewizyi osób (§ 11) zrobiła uwagę, zaprzeczenie lub protest, pozostawiony bez skutków przez inżyniera okręgowego, to osobom tym służy prawo wpisania

tych uwag, zaprzeczeń lub protestów za własnym podpisem w końcu protokółu. Jeżeli ktokolwiek z obecnych odmówi podpisania swojego zeznania lub protokółu, to inżynier okręgowy robi o tem i o przyczynach odmowy właściwy dopisek w protokóle. Za niepiśmiennych jeden z obecnych podpisuje, na ich zlecenie, ich zeznania i protokół.

§ 14. O odkryciu ciała kopalnego inżynier okręgowy ogłasza w terminie dwutygodniowym od daty badania w miejscowym dzienniku gubernialnym, według załączonego wzoru, jeżeli odbyte badanie stwierdziło fakt odkrycia tego ciała kopalnego, jak i to, że data odkrycia została dokładnie wymieniona w zgłoszeniu i zgłoszenie poprzedza; jeżeli zaś odkrycie dotyczy jednego z rodzajów węgli kopalnych, to ogłoszenie robi się tylko w tym wypadku, jeżeli istnieją warunki wyżej wzmiankowane i oprócz tego inżynier okręgowy przekona się, że grubość nie jest mniejszą od dwóch stóp, lub też, jeżeli w razie mniejszej grubości, uzna warunki eksploatacyi za szczególnie dogodne.

§ 15. Wyznaczony przez prawo (art. 359) termin miesięczny do podawania przez osoby zainteresowane w sprawie ogłoszonego odkrycia ciała kopalnego protestów i zaprzeczeń liczy się od dnia ogłoszenia do dnia otrzymania protestu albo zaprzeczenia przez inżyniera okręgowego, jego pomocnika lub, w razie ich nieobecności, jego sekretarza. Niezależnie od wciągnięcia tych protestów na ogólnej zasadzie do rejestru papierów wchodzących, otrzymanie ich należy także notować w odpowiedniej rubryce księgi zgłoszeń. Protestujący powinien przedstawić przy proteście kwit kasy o złożeniu do depozytu Zachodniego Zarządu Górniczego trzech rubli na koszta ogłoszenia o dniu,

wyznaczonym na rozpoznanie sprawy, wywołanej przez ten protest.

Uwaga. W razie otrzymania protestów od kilku osób koszta ogłoszenia rozkładają się pomiędzy niemi w równych częściach, reszta zaś z sum, przedstawionych przez nich do kasy, ulega zwrotowi, komu należy, albo będzie użyta na koszta rozpoznania sprawy w części, jaka powinna wypaść na każdego z protestujących.

§ 16. W proteście powinny być wyraźnie i szczegółowo wyłuszczone nie tylko istota samego protestu, ale i wszystkie dane, jego prawidłowość potwierdzające, oraz wymienione osoby, mogące stwierdzić protest, w charakterze świadków, jeżeli, stosownie do swojego rodzaju, protest podlega sprawdzeniu przez zeznania świadków.

§ 17. Następnego dnia po upływie określonego prawem terminu na podawanie protestów, inżynier okręgowy wyznacza termin i miejsce rozpoznawania sprawy z tych protestów i trybem przepisanym odsyła przez policyę zawiadomienia pisemne zarówno temu, kto odkrył złoże, jak i wszystkim osobom, które podały protest; zawiadomienia te powinny zawierać uwagę, że rzeczone osoby mają postarać się o przybycie na sprawę wszystkich stawianych przez siebie świadków, z należytemi poświadczeniami ich osobistości; niezależnie zaś od tego inżynier okręgowy daje rozporządzenie ogłoszenia w miejscowym dzienniku gubernialnym o miejscu i czasie wyznaczonego rozpoznawania sprawy. Czas ten określa się nie mniej niż 2-ma i nie więcej niż 4-ma tygodniami od końca terminu do podawania protestów.

§ 18. Przy prowadzeniu badania zgłoszonych protestów mogą, oprócz wezwanych, być obecne także i wszystkie osoby, zainteresowane sprawą, jako

to: właściciele gruntów, w których dokonano zaprzeczanego odkrycia, przemysłowcy górniczy, którzy otrzymali nadania w tej miejscowości, lub nadania takie wyjednywujący, lub nakoniec, którzy podali swoje zgłoszenia co do jakiegokolwiek ciała kopalnego w tej samej miejscowości, ale wszystkie wymienione osoby nie mogą przy prowadzeniu badania zgłaszać żadnych nowych protestów przeciwko faktowi odkrycia i wszystkie czynności inżyniera okręgowego ograniczają się jedynie na rozpoznaniu protestów, które zostały założone w terminie i dokonywane badania wywołały.

§ 19. O rezultatach badań sporządzony będzie protokół trybem, wskazanym w § 13 niniejszej instrukcyi, przyczem przed odebraniem zeznań, świadkowie będą uprzedzani o obowiązku stwierdzenia zeznań swoich przysięgą. Po ogłoszeniu odkrywcy i osobom, które założyły protesty, rezultatów rozpoznania protestów, protokół dołącza się do akt i będzie z nimi przedstawiony Zachodniemu Zarządowi Górniczemu razem z prośbą o nadanie, jeżeli odkrywca poda tę prośbę we właściwym czasie.

§ 20. Prośby o nadania na eksploatacyę ciał kopalnych, wymienionych w art. 336, należy pisać na imię Ministra Rolnictwa i Dóbr Państwa, ale podawać je inżynierowi okręgowemu tego okręgu górniczego, w obrębie którego leży przestrzeń, nadanie której jest wyjednywane; jeżeli zaś przestrzeń ta leży na granicy dwóch okręgów i wchodzi częściowo w obręb okręgów sąsiednich, to prośbę należy podać temu inżynierowi okręgowemu, któremu zostało podane zgłoszenie o odkryciu i który sprawdzał rzeczywistość odkrycia.

Jeżeli o nadanie prosi nie sam odkrywca, ale jego następca prawny, to należy dołączyć do prośby, oprócz papierów i dowodów, wskazanych w art. 361,

także i odpis notaryalny aktu o ustąpieniu proszącemu praw odkrywcy do oznajmionego przez niego złoża i należyte poświadczenie poddaństwa i wyznania proszącego.

§ 21. Na planach wyjednywanych nadań, dołączanych do prośby o nadanie, powinno być oznaczone położenie punktu początkowego (t. j. punktu, od jakiego rozpoczęto prowadzenie granic), określone przez odległość od jakichkolwiek trzech stałych granic naturalnych, przyczem będą uważane za takie stałe granice naturalne: kościoły, wsie, miejsca połączenia się rzek, przecięcia miedz i t. p., i następnie miara wszystkich linii, tworzących granicę, i kątów astrolabicznych i rumbicznych w punktach przecięcia tych linii; wewnątrz planu powinny być dokładnie oznaczone granice gruntów różnych właścicieli. Do planu powinny być dołączone: szczegółowy i ścisły opis granic z wymienieniem sąsiedztw i rejestr pomiarowy, zawierający szczegółowe i ścisłe wiadomości o właścicielach gruntów, wchodzących w obręb nadania, i o ilości tych gruntów.

§ 22. Jeżeli wszyscy właściciele prywatni, albo ich część wyraziła swoją zgodę na nadanie proszącemu przestrzeni na ich gruntach, to do podania o nadanie powinny być dołączone umowy o zapadłych ugodach w oryginałach lub odpisach, notaryalnie poświadczonych; do podania powinny być także dołączone odezwy tych z pomiędzy właścicieli gruntów, którzy nie zgodzili się na włączenie należących do nich gruntów do nadania, albo świadectwo inżyniera okręgowego o tem, że na pytanie, zadane właścicielowi gruntu, odpowiedzi nie otrzymano.

Uwaga. Wyciągi z wykazów hipotecznych majątków, w obrębie których nadanie jest wyjednywane, nie przedstawiają się.

§ 23. Inżynierowie okręgowi pozostawiają bez skutku podania o nadania, oprócz wypadków, wymienionych w art. 362 ust. Górn., również i wówczas, kiedy: a) odkrycie złoża, którego nadanie jest wyjednywane, zostało zrobione za pomocą poszukiwań, na które przemysłowiec górniczy uprzednio nie otrzymał zezwolenia inżyniera okręgowego; b) kiedy okazało się, że odkrycia dokonano po zgłoszeniu o niem; c) kiedy po przeprowadzeniu badania przez inżyniera okręgowego na zasadzie art. 358, samo istnienie ciała kopalnego, którego odkrycie zgłoszono, nie zostało stwierdzone; d) kiedy nadanie, wyjednywane bez zgody właściciela gruntu, dotyczy złoża ciał kopalnych, w art. 336 nie wymienionych i, nakoniec, e) kiedy osoba, prosząca o nadanie, niema prawa zajmowania się w tej miejscowości przemysłem górniczym. O pozostawieniu takich próśb bez skutków i o podstawach do tego inżynierowie okręgowi oznajmiają proszącym w ciągu siedmiu dni od dnia otrzymania każdego podania.

§ 24. Jeżeli przemysłowiec górniczy, na zasadzie art. 364, pragnie otrzymać nadanie na eksploatacyę jednego z ciał kopalnych, wyliczonych w art. 336, odkrytego w obrębie nadania, udzielonego już innej osobie na eksploatacyę innego ciała kopalnego, i jeżeli przed podaniem odnośnej prośby przemysłowiec górniczy upewnił się o zgodzie właściciela nadania już istniejącego na udzielenie mu takiego nadania, to do swojego podania o nadanie wyjednywanego złoża powinien, oprócz dowodów, wskazanych w §§ 20, 21, 22, przedstawić także zaświadczenie pisemne o nastąpionej zgodzie, trybem przepisanym poświadczone. W razie zaś niewykonania niniejszego wymagania, inżynier okręgowy zwraca się sam do właściciela nadania, wyznaczając mu nie dłuższy od miesiąca termin na dostarczenie odezwy.

W razie niezgodzenia się właściciela nadania lub niedostarczenia przez niego odezwy w terminie, inżynier okręgowy winien przeprowadzić na miejscu badanie dla przekonania się, czy roboty w nowo wyjednywanem nadaniu nie zaszkodzą jego robotom lub nie poczynią mu szkód.

§ 25. Po otrzymaniu podania o nadanie, jeżeli podanie to nie ulega pozostawieniu bez skutków według § 23 niniejszej instrukcyi, inżynier okręgowy notuje na podaniu czas jego otrzymania w sposób, przepisany w § 9 dla otrzymywanych zgłoszeń, tudzież robi adnotacyę w księdze zgłoszeń pod odpowiednią rubryką i zapisuje to podanie do specyalnej księgi sznurowej wyjednywanych nadań pod odpowiednim numerem. (Księgę tę, sporządzoną według załączonego wzoru, wydaje inżynierowi okręgowemu w miarę potrzeby zarząd górniczy z właściwem poświadczeniem i pieczęcią). Następnie inżynier okręgowy wyznacza termin do spisania protokółu o wyjednywanem nadaniu, oznajmia o tem proszącemu, zawiadamia właściwe urzędy gminne dla obwieszczenia tak o otrzymanem podaniu, jak i o terminie, wyznaczonym na spisanie protokółu, wszystkim właścicielom ziemskim, których grunta mają wejść w skład wyjednywanego nadania i robi według załączonego wzoru ogłoszenie w miejscowym dzienniku gubernialnym. Termin spisania rzeczonego protokółu ma być wyznaczony nie później, jak w ciągu jednego miesiąca od dnia umieszczenia ogłoszenia w dzienniku.

Uwaga. W razie, jeżeli do podania o nadanie dołączono tylko świadectwo mierniczego o tem, że przygotowuje on plan i rejestr pomiarowy wyjednywanego nadania (art. 361 ust. Górn.), ogłoszenie o prośbie o nadanie nie następuje, dopóki plan i rejestr pomiarowy wyjed-

nywanego nadania nie będą inżynierowi okręgowemu przedstawione.

§ 26. Od czasu otrzymania przez inżyniera okręgowego prośby o nadanie do nadejścia terminu, wyznaczonego według § 25 na spisanie protokółu o wyjednywanem nadaniu, plan i rejestr pomiarowy tego nadania powinny być otwarte w kancelaryi inżyniera okręgowego, ażeby wszyscy życzący sobie tego mogli je oglądać.

§ 27. Protokół o wyjednywanem nadaniu będzie spisany w kancelaryi inżyniera okręgowego trybem, wskazanym w § 13 niniejszej instrukcyi. Do rzeczonego protokółu powinny być wciągnięte wszystkie, jakie wpłynęły, protesty przeciwko udzieleniu wyjednywanego nadania, tudzież wszelkie wnioski i zaprzeczenia, zrobione w czasie spisywania protokółu.

§ 28. Inżynier okręgowy przedstawia do zarządu górniczego nie później, jak w ciągu jednego miesiąca od dnia spisania protokółu, protokół ten i całe akta wyjednywanego nadania razem ze swoim wnioskiem.

§ 29. We wniosku inżyniera okręgowego (§ 28) powinno być wypowiedziane określone jego zdanie o prawie każdego proszącego do otrzymania wyjednywanego nadania. Przytem, jeżeli nadanie jest wyjednywane na eksploatacyę pokładu węgla kamiennego grubości mniejszej od dwóch stóp (art. 365 ust. Górn.), to wniosek powinien zawierać wskazówkę co do tego, czy warunki tej eksploatacyi wydają się dosyć korzystnymi dla zezwolenia na nadanie i dlaczego. Jeżeli rzecz tyczy się nowego nadania, wchodzącego w obręb udzielonego wcześniej na eksploatacyę innego ciała kopalnego nadania i jeżeli między odnośnymi przemysłowcami górniczymi ugoda nie nastąpiła, to inżynier okręgowy wypowiada zdanie o możności dopuszczenia nowego nadania bez szkody dla dawnego (art. 364). Jeżeli zaś podania dwóch lub kilku proszących doty-

czą tych samych przestrzeni, chociażby z granicami cokolwiek odmiennemi, lub jeżeli wyjednywane nadania wchodzą mniej więcej jedno w obręb drugiego (art. 363 ust. Górn.), to we wniosku powinno być wypowiedziane zdanie inżyniera okręgowego o tem: 1) kto z proszących ma większe prawo do nadania według pierwszeństwa odkrycia; 2) jeżeli żaden z proszących nie ma takiego prawa, to czy dlatego: a) że prawdziwy czas odkrycia nie został wyjaśniony przy badaniu według § 13 niniejszej instrukcyi, albo b) że odkrycie zostało zrobione przez dwie albo kilka osób jednocześnie, albo c) że zgłoszenie osoby, która pierwsza złoże odkryła, uznane zostało za nieważne (§ 23 instrukcyi), albo d) że osoba ta utraciła prawa pierwszego odkrywcy (bez utraty praw zgłaszającego) skutkiem uchybienia siedmiodniowego terminu na zgłoszenie według art. 356 i 357 ust. Górn., lub nakoniec e) że złoże, zgłoszone w tem mianowicie miejscu, gdzie zostało zgłoszone, było już znane skutkiem dawnych robót poszukiwawczych, kopalnianych lub innych, — to komu służy lepsze prawo, jako pierwszemu co do czasu zgłaszającemu.

§ 30. Po zatwierdzeniu nadania proszącemu, Zachodni Zarząd Górniczy zawiadamia o tem inżyniera okręgowego, który notuje to w księdze wyjednywanych nadań, komunikuje proszącemu i ogłasza w miejscowym dzienniku gubernialnym.

Na zlecenie inżyniera okręgowego mierniczy oznacza granice zatwierdzonego nadania w naturze za pomocą znaków ustanowionych i spisuje o tem protokół trybem, wskazanym w § 13, w obecności właściciela nadania albo jego pełnomocnika i dwóch świadków. Mierniczy dostarcza ten protokół inżynierowi okręgowemu, który układa projekt aktu nadawczego i pomieszcza w nim szczegółowy opis granic nadania tak, jak są zapisane w sporządzonym przez mierniczego

protokóle. Zatwierdzony akt nadawczy Zachodni Zarząd Górniczy przesyła inżynierowi okręgowemu w dwóch egzemplarzach razem z zatwierdzonym przez siebie planem i rejestrem pomiarowym nadania oryginały do wydania właścicielowi nadania, a odpisy do przechowania w aktach inżyniera okręgowego.

Niezwłocznie po otrzymaniu rzeczonego aktu z Zachodniego Zarządu Górniczego, inżynier okręgowy robi właściwą wzmiankę w księdze nadań i wydaje właścicielowi nadania osobiście lub przesyła mu przez policyę oryginalny egzemplarz aktu nadawczego z dołączonym do niego planem i rejestrem pomiarowym.

§ 31. Art. 375 ust. Górn. dotyczy wyłącznie zajęcia powierzchni na cele, wymienione w art. 374 tejże ustawy i nie przeszkadza eksploatacyi wnętrza w obrębie całego nadania.

§ 32. Jeżeli właściciel ziemski nie zgadza się na ustąpienie gruntów, ulegających zajęciu na roboty górnicze, (art. 374 ust. Górn.), to właściciel nadania do prośby, podawanej inżynierowi okręgowemu o określenie tych gruntów, powinien dołączyć plany i rejestry pomiarowe gruntów, o które prosi.

§ 33. Otrzymawszy takie podanie, inżynier okręgowy wzywa strony na miejsce gruntu, ulegającego zajęciu i, sprawdziwszy wniosek właściciela nadania oraz prawidłowość przedstawionego planu, określa obszar ziemi, ulegający ustąpieniu właścicielowi nadania i spisuje o tem protokół, który podpisuje właściciel gruntu i właściciel nadania. Dla określenia, stosownie do art. 378, należnego za ten grunt wynagrodzenia, inżynier okręgowy przesyła rzeczony protokół do komisyi gubernialnej do spraw włościańskich, jeżeli zajęciu ulega grunt włościański, albo też do rządu gubernialnego co do gruntów, należących do innych właścicieli.

§ 34. Postanowione w artykule 384 wynagrodzenie właścicieli gruntu za użytkowanie z jego wnętrza powinno być rozdzielane pomiędzy wszystkich właścicieli, których ziemie wchodzą w obręb nadania, stosunkowo do obszaru powierzchni tych gruntów, chociażby nawet wydobywanie ciał kopalnych nie odbywało się we wnętrzu tych gruntów w szczególności. Przytem co do gruntów, co do których nastąpiła ugoga polubowna między ich właścicielami i właścicielami nadania w przedmiocie wynagrodzenia za wnętrza, wynagrodzenie procentowe, należne tym właścicielom ziemskim z wyżej wzmiankowanego obliczenia, przechodzi na korzyść właściciela nadania, a obliczenie odbywa się na zasadzie ugody polubownej.

§ 35. Wynagrodzenie za użytkowanie z wnętrz powinno być uiszczane za całą bez wyjątku ilość ciała kopalnego, wydobytego w danem nadaniu.

§ 36. Obowiązek obliczania procentowego wynagrodzenia, należnego właścicielom ziemi za użytkowanie z jej wnętrz, ciąży na samych przemysłowcach górniczych, którzy najdalej w trzy miesiące po upływie roku operacyjnego, winni przedstawiać inżynierowi okręgowemu te obliczenia na każde nadanie osobno. Przemysłowcy górniczy układają te obliczenia według rodzajów ziem, należących do poszczególnych kategoryi właścicieli, naprzykład: do gromady włościańskiej, mieszkańców miejskich, na grunta poduchowne i t. p. Takie układanie obliczeń według kategoryi gruntów nie uwalnia jednak przemysłowców górniczych od odpowiedzialności prawnej przed właścicielem każdego poszczególnego gruntu, w razie niezapłacenia wynagrodzenia.

§ 37. Właściciele nadań powinni osobno dla każdego nadania prowadzić księgi sznurowe, w które codziennie należy szczegółowo wciągać ilość wydoby-

tych ciał kopalnych mineralnych i przytem co do węgla kamiennego — z podziałem na gatunki. Księgi te przygotowują sami przemysłowcy górniczy i powinni je przedstawiać najpóźniej w miesiąc przed rozpoczęciem roku operacyjnego inżynierowi okręgowemu dla poświadczenia i wyciśnięcia pieczęci urzędowej. Księgi sznurowe powinny być otwarte w każdym czasie tak dla inżyniera okręgowego, jak i dla mierniczego Zachodniego Obszaru Górniczego, i osoby te winny je przy każdych odwiedzinach kopalni zaświadczać.

§ 38. Właściciele nadań powinni po upływie każdego roku podawać inżynierowi okręgowemu wiadomości ścisłe o cenach sprzedażnych mineralnych ciał kopalnych, w należących do nich nadaniach wydobytych. W razie, jeżeli inżynier okręgowy napotka wątpliwości co do ścisłości dostarczonych mu wiadomości, to ma prawo zażądać od przemysłowca górniczego właściwych dowodów lub wyciągów z ksiąg handlowych, stwierdzających rzetelność podanych cen. W braku tych wiadomości lub w razie odmowy podania ich ze strony przemysłowca górniczego, inżynier przyjmuje do określenia wysokości wynagrodzenia pieniężnego ceny, istniejące w kopalniach sąsiednich za ten okres czasu, lub też ostatecznie ceny handlowe danej miejscowości.

§ 39. Po upływie każdego roku inżynier okręgowy sprawdza ilość ciał kopalnych, wydobytych w nadaniu, według ksiąg, wzmiankowanych w § 37, i komunikuje rezultat tego sprawdzenia wraz z danemi o cenach tych ciał kopalnych mierniczemu Zachodniego Obszaru Górniczego, który, zgodnie z wiadomościami, otrzymanemi od inżyniera okręgowego, określa wysokość wynagrodzenia, należnego za jeden sążeń kwadratowy obszaru ziemi, zajmowanego przez nada-

nie i sprawdza obliczenie, sporządzone przez przemysłowca górniczego. Następnie co do tych nadań, w obręb których wchodzą grunta włościan, rzeczone obliczenia będą przesyłane miejscowemu komisarzowi do spraw włościańskich, któremu służy prawo w wypadkach, kiedy uzna to za potrzebne, prosić inżyniera okręgowego o zakomunikowanie mu tych danych, na zasadzie których wynagrodzenie dla włościan zostało obliczone, tudzież osobiście sprawdzać rzeczone wynagrodzenie przez rozpatrzenie ksiąg o ilości wydobytych ciał kopalnych i danych o ich cenach, przytem w razie, gdyby komisarz uznał zrobione obliczenia za nieścisłe, to w terminie dwutygodniowym od dnia otrzymania obliczenia zawiadamia o tem inżyniera okręgowego, ten ostatni zaś, o ile nie zgadza się z opinią komisarza, przedstawia to Zachodniemu Zarządowi Górniczemu na ostateczne rozstrzygnięcie sprawy, po uprzedniem skomunikowaniu się, z kim należy.

Po ostatecznem rozstrzygnięciu nieporozumień, napotkanych przy sprawdzaniu rachunków, inżynier okręgowy zawiadamia przemysłowców górniczych o rezultacie sprawdzenia i uznaniu dokładności obliczenia. Przytem, jeżeli komisarz do spraw włościańskich nie przedstawi inżynierowi okręgowemu swoich uwag o obliczeniu w ciągu wyżej określonego terminu dwutygodniowego, to obliczenie uprawomacnia się.

§ 40. Obliczenia szczegółowe wynagrodzenia procentowego, należnego poszczególnym instytucyom rządowym, robi inżynier okręgowy po sprawdzeniu z ksiąg ilości wydobytych ciał kopalnych i danych o ich cenach sprzedażnych. Sporządzone w ten sposób obliczenie inżynier okręgowy przesyła instytucyom rządowym, zawiadującym gruntami, za wnętrza których zostało obliczone wynagrodzenie procentowe.

§ 41. Obliczenia wynagrodzenia procentowego, sporządzone przez przemysłowców górniczych, sprawdzone przez inżyniera okręgowego i mierniczego Zachodniego Obszaru Górniczego, a w razie potrzeby i przez komisarza do spraw włościańskich, jak powiedziano w § 39, inżynier okręgowy przesyła przez naczelników powiatu i komisarzy do spraw włościańskich właściwym wójtom gmin i burmistrzom miast dla dokonania szczegółowego obliczenia sumy, należnej każdemu pojedyńczemu właścicielowi ziemskiemu, którego grunta wchodzą w obręb danego nadania, według rejestrów pomiarowych, których odpisy będą tym samym trybem przesyłane wójtom gmin i burmistrzom miast razem z pierwszem obliczeniem.

§ 42. Przemysłowcy górniczy winni zapłacić wynagrodzenie za użytkowanie z wnętrz ziemi w ciągu trzech miesięcy po zawiadomieniu ich przez inżyniera okręgowego o uznaniu ścisłości obliczeń (§ 39). Płacąc to wynagrodzenie pieniędzmi, przemysłowcy górniczy wpłacają należne od nich sumy do właściwych, według poszczególnych kategoryi właścicieli, kas: gminnych lub miejskich, miejscowych, powiatowych albo gubernialnych, przyczem kwity kas z uiszczenia pieniędzy, należnych skarbowi, powinny być przedstawiane inżynierowi okręgowemu. W razie nieprzedstawienia kwitów kas z uiszczenia pieniędzy w terminie wyżej wskazanym, inżynier okręgowy zawiadamia o tem właściwe instytucye rządowe, od których zależeć będzie przedsięwzięcie środków do ściągnięcia rzeczonego wynagrodzenia z przemysłowców górniczych.

§ 43. Gdyby kto z właścicieli gruntu zechciał otrzymać wynagrodzenie za użytkowanie z wnętrz nie pieniędzmi, lecz w naturze, to ma prawo otrzymać taką ilość wydobytych ciał kopalnych, jaka mu się należy według obliczenia, w § 39 wzmiankowanego. Ta ilość ciał kopalnych, wydawanych w naturze, bę-

dzie określona odpowiednio do cen, przyjętych przy obliczaniu wynagrodzenia (§ 38), przyczem w wypadkach, w których wynagrodzenie jest wypłacane za węgiel kamienny lub brunatny, inżynier okręgowy określa z ksiąg przemysłowca górniczego stosunek procentowy węgla grubego, kostkowego i drobnego; wydawanie innych ciał kopalnych właścicielom gruntu odbywa się bez rozróżniania jakości ciał kopalnych.

§ 44. Wspomniany w art. 392 ust. Górn. termin najdłuższy, w ciągu którego właściciel nadania powinien na żądanie inżyniera okręgowego rozpocząć, lub wznowić, lub rozszerzyć eksploatacyę, liczy się od chwili upływu tego terminu rocznego, w którym przemysłowiec górniczy powinien był przystąpić do rozpoczęcia robót, jeżeli nadanie zostało świeżo udzielone, lub wydobyć ilość ciała kopalnego, przepisaną w art. 391.

§ 45. W razie niewykonania przez przemysłowca górniczego żądania, wystosowanego doń przez inżyniera okręgowego na zasadzie art. 392, o rozpoczęciu, wznowieniu lub rozszerzeniu eksploatacyi, bądź to z przyczyn, zasługujących na uwzględnienie, bądź bez nich, inżynier okręgowy donosi w każdym razie o niewykonaniu swoich żądań Zachodniemu Zarządowi Górniczemu ze swoim wnioskiem w kwestyi, czy właściciel nadania zasługuje, czy też nie zasługuje na pobłażanie, przytem będą przedstawiane Zarządowi wiadomości: 1) o czasie wydania aktu nadawczego niepoprawnie postępującemu przemysłowcowi górniczemu; 2) o czasie rozpoczęcia tego terminu rocznego, w którym przemysłowiec górniczy nie wypełnił swojego zobowiązania według art. 391 lub 392; 3) o udzielonej mu zwłoce i o pobudkach, jakiemi kierował się inżynier okręgowy przy określeniu długości zwłoki.

§ 46. W razie, jeżeli właściciel nadania odstępuje swoje prawa do nadania innej osobie w sposób przepisany, to winien przed odstąpieniem swych praw zawiadomić o tem inżyniera okręgowego i Zachodni Zarząd Górniczy; zaś przemysłowiec górniczy, nabywający nadanie, powinien przedstawić inżynierowi okręgowemu i Zachodniemu Zarządowi Górniczemu poświadczony notaryalnie odpis aktu odstąpienia mu nadania.

§ 47. Za czas podania przez osoby prywatne różnego rodzaju próśb, wniosków i t. p., na podawanie których ustawa Górnicza i niniejsza instrukcya przepisuje terminy obowiązujące, uważany będzie czas otrzymania ich przez inżyniera okręgowego lub jego pomocnika, lub w razie ich nieobecności przez jego sekretarza.

Uwaga. Podania, wnioski i t. p., przysłane tą samą pocztą, są uważane za podane jednocześnie.

§ 48. Do podań, wniosków i t. p., których wykonanie, w myśl postanowień ustawy Górniczej lub niniejszej instrukcyi, wywołuje wydatki, np. na ogłoszenia o wzywaniu osób obcych, na dostarczenie na miejsce różnego rodzaju instrumentów do sprawdzania planów i t. p., powinny być dołączane kwity miejscowej kasy skarbowej o wpłaceniu do tej kasy do depozytu miejscowego inżyniera okręgowego koniecznej dla niego sumy gotówką. Po otrzymaniu kwitu inżynier okręgowy wydaje właściwe poświadczenie. We wszystkich wypadkach, w których pieniądze wpłacone przez proszącego nie będą w zupełności wydatkowane, inżynierowie okręgowi wydają właściwe rozporządzenia o zwrocie pozostałej reszty.

§ 49. Kaucye, wymagane od przemysłowców górniczych na zasadzie art. 339 ust. Górn., mogą się składać tylko z gotówki, lub z papierów procento-

wych, przyjmowanych na kaucye przedsiębierstw i dostaw skarbowych, i będą obliczane według cen tych papierów, ogłaszanych w każdem półroczu w Zbiorze praw i rozporządzeń Rządu.

§ 50. Wszelkie podania, wnioski i inne papiery i wszelkie załączniki do nich, podawane przez osoby prywatne, tudzież wszelkie dowody i ich odpisy, wydawane na mocy niniejszej instrukcyi osobom prywatnym, ulegają opłacie stemplowej na zasadzie ogólnej.

Spis alfabetyczny

osób,

robiących poszukiwania górnicze.

Nazwiska	Data pozwolenia, danego przez inżyniera okręgowego	Nazwa miejscowości	Nazwa ciała kopalnego
Adamski	Z dnia 15 listopada 1894 r. № 43 *).	W majątku.....	Ruda żelazna.
Andrzejewski			

*) Numer ogólnego dziennika papierów wchodzących i wychodzących.

WZÓR

dziennika dla robót świdrowych

w otworze świdrowym № ..... w miejscowości ....., gubernii ....., powiecie ....., gminie ....., na gruncie ..... № .....

Uwaga. Miejsce wiercenia otworów świdrowych powinno być o ile możności oznaczone dokładnie.

Rok	Miesiąc	Dzień	Dzienna lub nocna zmiana	**Nazwa przebitych skał**	Średnica otworu świdrowego w calach	Grubość przebitych skał w czasie każdej zmiany (Angielskie stopy i cale)	Grubość ogólna każdej skały (Angielskie stopy i cale)	Głębokość otworu świdrowego do podstawy każdej skały. Sążnie	Stopy	Cale	UWAGI	Podpisy osoby, kierującej poszukiwaniami, i robotników.

WZÓR

księgi zgłoszeń do zapisywania zawiadomień o odkryciu mineralnych ciał kopalnych.

№ porządkowy	Czas otrzymania zgłoszenia	Imię, nazwisko i miejsce zamieszkania zgłaszającego	Jakie mineralne ciało kopalne zostało odkryte	Czas odkrycia	Opis miejscowości zgłoszenia	POŁOŻENIE		Czas sprawdzenia przez inżyniera okręgowego zrobionego odkrycia	UWAGI*)
						Gubernia, powiat i gmina	Na własnym czy na cudzym gruncie, z oznaczeniem nazwy i właściciela gruntu.		

*) W liczbie uwag w tej rubryce robią się, stosownie do § 15 i 25, adnotacye o czasie otrzymania protestów i próśb o nadaniu.

WZÓR

deklaracyi o odkryciu minerału.

Na zasadzie art. 358 ust. Górn. (Zb. Pr. t. VII, wyd. 1893 r.), inżynier okręgowy „ “ okręgu górniczego niniejszem zawiadamia, że (tutaj powinno być wskazane stan, imię, nazwisko i miejsce zamieszkania odkrywcy, jaki minerał, kiedy, za pomocą jakich robót, na czyich gruntach i w jakiem mianowicie miejscu został odkryty), wskutek czego życzący sobie mogą, w terminie miesięcznym od dnia niniejszego ogłoszenia, podać inżynierowi okręgowemu piśmienne protesty i uwagi. Będzie osobno ogłoszone o dniu i miejscu rozpatrzenia tych protestów.

WZÓR

deklaracyi o nadaniu przestrzeni.

Zgodnie z art. 26 instrukcyi o zastosowaniu art. 334 — 415 ust. Górn. (Zb. Pr. t. VII, wyd. 1893 r.) o przemyśle górniczym w guberniach Królestwa Polskiego, zatwierdzonej przez Ministra Rolnictwa i Dóbr Państwa 29 maja 1895 r., inżynier okręgowy „

“ okręgu górniczego niniejszem ogłasza, że na zasadzie odkrycia, zrobionego (tu powinien być wskazany czas odkrycia i miejsce, w którem było zrobione odkrycie) i sprawdzonego (wskazać czas zrobienia protokółu o odkryciu), podejmują się starania (wskazać imię, nazwisko i miejsce zamieszkania proszącego) o uzyskanie nadania (wskazać wymiar przestrzeni, na czyich gruntach czynią się starania i granice przestrzeni) do wydobywania (wskazać minerał, dla wydobycia którego żądane jest nadanie). Na skutek tego „ “ inżynier okręgowy w kancelaryi swojej będzie rozpatrywał wszystkie uwagi i protesty przeciwko nadaniu projektowanej przestrzeni, jakie będą przedstawione na wskazany termin. Ci, którzy sobie życzą, mogą w ciągu miesiąca od dnia niniejszego ogłoszenia rozpatrzeć plan i rejestr pomiarowy wymienionego nadania w kancelaryi inżyniera okręgowego.

WZÓR

księgi żądanych pod nadanie przestrzeni do wydobywania mineralnych ciał kopalnych w guberniach Królestwa Polskiego w „ “ okręgu górniczym.

№ porządkowy	Czas otrzymania podań	Imię, nazwisko i miejsce zamieszkania proszącego	Nazwa i oznaczenie wielkości przestrzeni, żądanej pod nadanie, i do wydobywania jakiego mianowicie mineralnego ciała kopalnego	Położenie żądanej pod nadanie przestrzeni		Czas sprawdzenia przez inżyniera okręgowego zrobionego odkrycia	Czas zatwierdzenia nadania do eksploatowania z oznaczeniem jego przestrzeni	Czas odmowy nadania	№ aktu nadawczego i czas wydania go	Uwagi
				Gubernia, powiat i gmina	Na własnym, czy na cudzym gruncie, z oznaczeniem jego nazwy i właściciela					

WZÓR

deklaracyi o zatwierdzeniu nadania.

Stosownie do § 30 zatwierdzonej przez Ministra Rolnictwa i Dóbr Państwa 29 maja 1895 r. instrukcyi o zastosowaniu art. 334 — 415 ust. Górn. (Zb. Pr. t. VII, wyd. 1893 r.) niniejszem ogłasza się, że „ “ (stan, imię, nazwisko i miejsce zamieszkania) przyznana została „ “ przestrzeń (nazwa, wymiar i granice, jak również położenie miejscowości: gubernia, powiat, gmina i majątek).

INSTRUKCYA

dla wydziałów hipotecznych w przedmiocie urządzenia ksiąg hipotecznych nieruchomości górniczych.

Zatwierdzona przez Ministra Skarbu 16 lipca 1871 r.

W rozwinięciu art. 23 Najwyżej w d. 16 (28) czerwca 1870 roku zatwierdzonego prawa o poszukiwaniach górniczych i wydzielaniu przestrzeni na wydobywanie ciał kopalnych w guberniach: Warszawskiej, Kaliskiej, Kieleckiej, Łomżyńskiej, Piotrkowskiej, Lubelskiej, Płockiej, Radomskiej, Suwalskiej i Siedleckiej ustanowione zostały następujące przepisy dodatkowe do instrukcyi, wydanej dla wydziałów hipotecznych przez Komisyę rządową sprawiedliwości 30 czerwca 1819 roku.

§ 1. Każda przestrzeń, wydzielona na wydobywanie ciał kopalnych w granicach, określonych w akcie nadania, wydanym na zasadzie prawa z d. 16 (28) czerwca 1870 r., bez względu na to, czy znajduje się na własnym gruncie właściciela nadania, czy też na cudzym, tworzy nową, osobną od powierzchni gruntu, własność nieruchomą i powinna mieć specyalną księ-

gę hipoteczną gubernialną, niezależnie od księgi, istniejącej dla powierzchni gruntu.

§ 2. Hipotekę dla wydzielonej przestrzeni urządza na żądanie i na rachunek otrzymującego nadanie wydział hipoteczny, pod którego zwierzchnością przestrzeń ta znajduje się.

§ 3. Na grzbiecie księgi hipotecznej dla przestrzeni górniczej, sporządzanej według formy i wzoru ksiąg, przeznaczonych dla zwykłych hipotek gubernialnych, ma być wybita nazwa przestrzeni, wymieniona w akcie nadania, gmina i powiat, w obrębie których przestrzeń znajduje się i numer, pod którym księga hipoteczna została wciągnięta do ogólnego rejestru.

U w a g a. Gdyby w akcie nadania przestrzeń wydzielona nazwy nie otrzymała, to otrzymujący nadanie winien uprzednio wyjednać nazwę w przepisany sposób.

§ 4. Księgi hipoteczne górnicze mają być przechowywane w miejscach, przeznaczonych do przechowywania ksiąg hipotecznych gubernialnych i znajdują się pod dozorem i odpowiedzialnością pisarza hipotecznego.

§ 5. Wezwania do pierwiastkowej regulacyi hipotek dla wydzielonej przestrzeni i hipotecznego ustalenia jej tytułu własności nie są wymagane.

§ 6. Dla urządzenia hipoteki wydzielonej przestrzeni, otrzymujący nadanie lub jego pełnomocnik, urzędowo i szczególnie do tego upoważniony, okaże akt nadania, wydany w sposób przepisany w prawie 16 (28) czerwca 1870 r., pisarzowi hipotecznemu, który po zaznaczeniu aktu wspólnie z okazicielem, uczyni na zasadzie tego aktu w księdze, sporządzonej stosownie do formy, wskazanej w ustępie 3 niniejszej instrukcyi, wniosek o przedstawieniu mu aktu nadania i o żądaniu okaziciela ustalenia na niego tytułu własności wydzielonej przestrzeni i urządzenia dla niej

osobnej hipoteki. W tym samym wniosku będą wymienione zobowiązania i inne obciążenia, przyjęte przez otrzymującego nadanie w stosunku do właściciela powierzchni i jego wierzycieli hipotecznych, i wniosek będzie zakończony projektem odpowiednich krótkich treści, mających być wciągniętemi do wykazu hipotecznego nowo założonej księgi hipotecznej górniczej. Zaś akt nadania, właściwie zaznaczony, będzie dołączony do zbioru dowodów tej samej księgi hipotecznej górniczej. Jednocześnie ze sporządzeniem tego wniosku i na zasadzie tegoż aktu nadania pisarz hipoteczny uczyni odpowiedni wniosek i w księdze hipotecznej powierzchni gruntu, z którego przestrzeń została wydzielona, z powołaniem się na akt nadania, pozostawiony w zbiorze dowodów księgi hipotecznej górniczej, i sporządzi także odpowiedni projekt treści, która ma być wniesiona do wykazu hipotecznego tej księgi.

Następnie pisarz przedstawia całą czynność pod rozpoznanie i zatwierdzenie wydziału hipotecznego.

§ 7. W razie żądania urządzenia hipoteki dla przestrzeni górniczej, wydzielonej na gruncie, należącym do kilku właścicieli, wzmiankowane w poprzednim ustępie wnioski i odpowiednie treści do wykazów hipotecznych powinny być wciągnięte, oprócz do księgi hipotecznej górniczej, także do wszystkich właściwych ksiąg hipotecznych, o ile te zostały urządzone, a to stosownie do określonej w akcie nadania przestrzeni, jaka weszła z każdego działu do składu nadania.

§ 8. Gdyby powierzchnia gruntu, na którym przestrzeń została wydzielona, miała urządzoną hipotekę okręgową, w takim razie dla wciągnięcia do tej hipoteki właściwych wniosków i projektów odpowiednich treści wykazu, pisarz hipoteczny sporządza duplikat wniosku, wciągniętego do księgi hipotecznej górniczej

i przedstawia go prezesowi trybunału, który komunikuje go bezpośrednio, stosownie do kompetencyi, pisarzowi właściwego sądu pokoju, dla uczynienia odpowiedniego wniosku w hipotece okręgowej.

§ 9. Wzmiankowane w ustępach 6, 7 i 8 niniejszej instrukcyi projekty treści, ulegających wniesieniu do wykazu hipotecznego nowej księgi hipotecznej górniczej, winny być sporządzone w sposób odpowiedni do działów tego wykazu, a mianowicie:

1-ą dla działu I wykazu hipotecznego księgi hipotecznej górniczej ma być sporządzona treść, zawierająca: wymienienie i opis wydzielonej przestrzeni górniczej, z wykazaniem jej przestrzeni i granic, wiadomość o tem, na wydobywanie jakich mianowicie ciał kopalnych nadanie zostało wydane, oraz warunki nadania, również wymienienie i opis przestrzeni na powierzchni gruntu, oddanej w czasowe użytkowanie otrzymującego nadanie, jako niezbędnej do urządzenia i eksploatacyi nadania.

2-gą dla działu II tegoż wykazu hipotecznego ma być sporządzona treść, zawierająca: wymienienie właściciela nadania i wskazanie zasad, na jakich prawo własności zostało mu udzielone, oraz wskazanie tytułu oddania mu w czasowe użytkowanie przestrzeni na powierzchni gruntu, niezbędnej do urządzenia i eksploatacyi wydzielonej przestrzeni, ze wzmianką o tem, czy wynagrodzenie za wydzieloną przestrzeń górniczą zostało wypłacone właścicielowi powierzchni jednorazowo, czy też ma się ono składać z corocznych wypłat.

3-mi dla działu III mają być sporządzone treści, zabezpieczające właścicielowi gruntu za wydzieloną przestrzeń górniczą określone wynagrodzenie, składające się z corocznych wypłat w naturze lub pieniędzmi, jak również coroczne wynagrodzenie za oddaną w czasowe użytkowanie otrzymującego nadanie prze-

strzeń na powierzchni gruntu, niezbędną do urządzenia i eksploatacyi nadania, z ogólną wzmianką, że wynagrodzenie to obciążają wszystkie zobowiązania i wpisy hipoteczne, które są w czasie nadania zabezpieczone na hipotece powierzchni gruntu, i że to wynagrodzenie korzysta z pierwszeństwa w zaspokojeniu przed wierzycielami, których prawa będą wniesione do działu IV wykazu hipotecznego księgi hipotecznej górniczej.

Ostatni dział IV jest przeznaczony do wciągania treści, zabezpieczających długi hipoteczne i zobowiązania, przyjęte przez właściciela przestrzeni górniczej.

W wykazie zaś księgi hipotecznej tego majątku ziemskiego, we wnętrzu którego przestrzeń została wydzielona, będzie uczyniona wzmianka o nadaniu, z wymienieniem jego przestrzeni i rodzaju ciał kopalnych oraz wynagrodzenia, przypadającego właścicielowi majątku i jego wierzycielom hipotecznym, a mianowicie, jeżeli wynagrodzenia te stanowią wypłaty coroczne, to treść o nadaniu i wynagrodzeniu będzie wniesiona do działu I wymienionego wykazu ze wzmianką, że wynagrodzenie to jest zabezpieczone w dziale III wykazu księgi hipotecznej górniczej.

Jeżeli zaś wynagrodzenie zostało wypłacone jednorazowo, to treść o nadaniu i wypłacie wynagrodzenia będzie wniesiona do działów I i II tegoż wykazu ze wzmianką o wynikłem z tego tytułu zmniejszeniu wartości majątku.

W razie pozostawienia w czasowem użytkowaniu otrzymującego nadanie pewnej przestrzeni na powierzchni gruntu na urządzenie i eksploatacyę nadania, odpowiednia o takiem pozostawieniu treść będzie wniesiona do działu III tegoż wykazu. Wreszcie, jeżeli przestrzeń na powierzchni gruntu na eksploatacyę nadania będzie nabyta przez otrzymującego nada-

nie na zupełną własność, to przestrzeń ta ulega na ogólnej zasadzie wyłączeniu ze składu majątku przez wniesienie odpowiednich treści do działów I i II wykazu, stosownie do ustępów 92 i 93 instrukcyi z d. 30 czerwca 1819 roku.

§ 10. Gdyby powierzchnia gruntu, we wnętrzu którego przestrzeń została wydzielona, nie miała urządzonej hipoteki, to o zabezpieczeniu przyznanego właścicielowi gruntu wynagrodzenia tak za nadanie, jak i za przestrzeń, ustąpioną na jego powierzchni, będzie uczyniony wpis tylko w dziale III wykazu księgi hipotecznej górniczej ze wzmianką, że powierzchnia gruntu nie ma urządzonej hipoteki.

§ 11. Zniesiony, (patrz uwaga 1 do art. 371 ust. Górn).

§ 12. Jeżeli grunt, w którego wnętrzu została wydzielona przestrzeń, jest obciążony długami hipotecznymi, to wypłata wynagrodzenia, umówionego dobrowolnie lub też ustanowionego według prawa z d. 16 (28) czerwca 1870 r., ma się odbywać w wydziale hipotecznym właściwym.

§ 13. Po zupełnem wyeksploatowaniu nadania, t. j. po jego wyczerpaniu, na wniosek miejscowego inżyniera górniczego okręgowego i po złożeniu przez niego do księgi hipotecznej odnośnej decyzyi Departamentu Górniczego, wydział hipoteczny postanowi zamknąć księgę hipoteczną górniczą i oddać ją do archiwum, jak również wykreślić z hipoteki powierzchni gruntu wszystkie zobowiązania, odnoszące się do wyeksploatowanej wydzielonej przestrzeni górniczej.

USTAWA o PRZEMYŚLE

(Zbiór Praw. Tom XI, wyd. 1893 r., podług dalszego ciągu 1895 r.)

KSIĘGA PIERWSZA.

O przemyśle fabrycznym.

ROZDZIAŁ DRUGI.

O prawach i obowiązkach, związanych z urządzeniem i utrzymaniem zakładów fabrycznych.

TYTUŁ CZWARTY.

O najmie robotników do fabryk i rękodzielni.

ODDZIAŁ PIERWSZY.

Przepisy ogólne.

86. Najem robotników w zakładach przemysłu fabrycznego dokonywa się na zasadzie ogólnych przepisów o najmie osobistym z uzupełnieniami, wyłuszczonemi w artykułach następujących.

Uwaga 1. Najem robotników w zakładach przemysłu fabrycznego w guberniach: Warszawskiej, Kaliskiej, Kieleckiej, Łomżyńskiej, Lubel-

skiej, Piotrkowskiej, Płockiej, Radomskiej, Suwalskiej i Siedleckiej dokonywa się na zasadzie ogólnych przepisów miejscowych o najmie osobistym z uzupełnieniami, wyłożonemi w artykułach 87 — 106 niniejszej ustawy i następującemi zmianami tych artykułów: 1) zarządy fabryczne w guberniach Królestwa Polskiego winny przy najmowaniu robotników żądać od nich okazania dowodów pobytowych zgodnie z obowiązującymi w tym przedmiocie szczególnymi w kraju przepisami; 2) po ustaniu umowy najmu i po otrzymaniu dowodu pobytowego od zarządu fabrycznego robotnik winien niezwłocznie opuścić mieszkanie, zajmowane w zabudowaniach fabrycznych lub specyalnie wynajętych przez fabrykę na pomieszczenie robotników.

Uwaga 2. Patrz art. 647 i 648 ustawy Górniczej.

87. Najmując robotników, zarząd fabryki winien żądać od nich okazania dowodu pobytowego. Wyjątek od tego dozwolony jest tylko odnośnie do osób, które według prawa mogą wydalać się z miejsca stałego zamieszkania bez brania paszportów blankietowych i biletów, podlegających opłacie stemplowej (ust. Paszp. art. 80, 81).

88. Robotnicy, zajmujący mieszkania, urządzone przy fabryce, oddają dowody pobytowe do przechowania zawiadowcy fabryki.

89. Z upływem terminu wydanego robotnikowi dowodu pobytowego zawiadowcy fabryki służy prawo zwrócenia się do właściwego urzędu o wysłanie robotnikowi nowego dowodu.

90. Przy najmowaniu kobiet zamężnych i osób nieletnich, posiadających osobny dowód pobytowy, osobne zezwolenie rodziców, opiekunów lub mężów nie jest wymagane.

91. Zawiadowca fabryki winien zwracać robotnikom doręczone mu dowody pobytowe (art. 88) niezwłocznie po ustaniu umowy najmu.

92. Umowy najmu robotników mogą być zawierane przez wydawanie robotnikom książeczek obrachunkowych, zawierających warunki najmu oraz dokonane z robotnikiem obrachunki i ściągane z niego kary pieniężne za niestawienie się do roboty i robotę wadliwą. Wprowadzanie do umów, zawieranych pomiędzy zarządami fabrycznymi i robotnikami, warunków, dążących do ograniczenia stron w korzystaniu z praw obrony sądowej, jest zabronione.

93. Książeczka obrachunkowa pozostaje u robotnika, który oddaje ją do kantoru fabryki dla dokonania w niej potrzebnych wpisów.

94. Najem robotników bywa: 1) na termin określony; 2) na termin nieokreślony, i 3) na czas wykonania pewnej roboty, z ukończeniem której ustaje sam najem.

95. W razie najmu na termin nieokreślony każda ze stron umawiających się może rozwiązać umowę, uprzedziwszy na dwa tygodnie przedtem drugą stronę o swoim zamiarze.

96. Przed upływem zawartej z robotnikami umowy terminowej, lub bez uprzedzenia na dwa tygodnie naprzód robotników, najętych na termin nieokreślony, nie wolno obniżać ich płacy zarobkowej przez stanowienie nowych zasad jej obliczania, skrócenie liczby dni roboczych w ciągu tygodnia lub liczby godzin roboczych w ciągu doby, zmianę zasad roboty wymiarowej i t p. Robotnicy również nie mają prawa przed upływem umowy żądać jakichkolwiek zmian jej warunków.

97. Wypłata robotnikom zarobku winna się odbywać przynajmniej raz na miesiąc, jeżeli najem zawarto na termin dłuższy od miesiąca, i przynajmniej

dwa razy na miesiąc w razie najmu na termin nieokreślony. W razie najmu na czas wykonania pewnej oznaczonej roboty, z wyjątkiem roboty od sztuki, wypłata odbywa się w terminach, określonych przez warunki umowy o najem robotnika, jeżeli zaś umowa nie zawiera żadnych w tym przedmiocie warunków, to wypłata uskutecznia się po ukończeniu roboty. Dla rachunków z robotnikami należy prowadzić osobną księgę.

98. Robotnik, który nie z własnej winy nie otrzymał w terminie należnej mu płacy, ma prawo wystąpić na drodze sądowej o rozwiązanie zawartej z nim umowy. Na skutek wniesionego na tej zasadzie w ciągu miesiąca powództwa robotnika, jeżeli prośba jego uznana będzie za słuszną, zasądzone mu będzie, oprócz należnej mu od fabrykanta sumy, osobne wynagrodzenie w stosunku, nie przenoszącym, w razie umowy terminowej, dwumiesięcznego jego zarobku, w razie zaś umowy na termin nieokreślony, zarobku dwutygodniowego.

99. Wypłata zarobków kuponami, znakami umówionymi, chlebem, towarem i innymi przedmiotami, zamiast pieniędzy, jest zabroniona.

100. Przy wypłacie robotnikom zarobków nie wolno robić potrąceń na pokrycie długów robotników.

Do liczby takich długów nie należą obrachunki, robione przez zarząd fabryczny za zaliczone z góry robotnikom pieniądze, za żywienie robotników i zaopatrzenie ich w niezbędne przedmioty spożycia ze sklepów fabrycznych. Przy obrachunkach za pobrane z góry przez robotnika pieniądze, jak również w razie okazania nakazu wykonawczego o ściągnięcie należności pieniężnej od robotnika, temu ostatniemu można potrącić przy każdej pojedynczej wypłacie najwyżej trzecią część należnej mu sumy, jeżeli jest bezżennym

i najwyżej czwartą część, jeżeli jest żonatym lub wdowcem, lecz ma dzieci.

Dodatek. Przy ściąganiu podatków i innych opłat z zarobku robotników w fabrykach tym ostatnim można potrącić przy każdej pojedyńczej wypłacie najwyżej trzecią część należnej mu sumy, jeżeli jest bezżennym, i najwyżej czwartą część, jeżeli jest żonatym lub wdowcem, lecz ma dzieci.

101. Zawiadowcom fabryk nie wolno pobierać procentów od pieniędzy, wydawanych robotnikom tytułem pożyczki, ani wynagrodzenia za poręczanie ich zobowiązań pieniężnych.

102. Nie wolno pobierać od robotników zapłaty: 1) za pomoc lekarską, 2) za oświetlenie pracowni, i 3) za korzystanie z narzędzi produkcyi przy robotach dla fabryki.

103. Zarząd fabryczny układa przepisy porządku wewnętrznego, który winien być zachowywany w fabryce przez robotników. Przepisy te mają być wywieszone we wszystkich pracowniach.

104. Umowa najmu robotnika z zarządem fabrycznym ustaje: 1) za zobopólną zgodą stron; 2) po upływie terminu najmu; 3) po ukończeniu roboty, której wykonanie warunkowało termin najmu (art. 94 p. 3); 4) po upływie dwóch tygodni od dnia oznajmienia jednej ze stron o chęci rozwiązania umowy, jeżeli ta zawarta została na termin nieokreślony; 5) na skutek wydalenia robotnika z rozporządzenia właściwej władzy z miejsca wykonania umowy, lub skarania go na zamknięcie na termin, uniemożliwiający wykonanie umowy; 6) na skutek obowiązkowego wstąpienia robotnika do służby wojskowej lub publicznej; 7) na skutek odmowy odnowienia dowodu pobytowego robotnika przez urząd, który taki dowód terminowy wydaje; 8) skutkiem zawieszenia robót w fabryce na czas dłuż-

szy od siedmiu dni z powodu pożaru, zalewu, wybuchu kotła parowego i tym podobnego wypadku.

105. Umowa najmu może być zerwana przez zawiadowcę fabryki: 1) wskutek niestawienia się robotnika bez słusznych przyczyn na robotę dłużej, jak przez trzy dni z rzędu, lub wogóle więcej, jak przez sześć dni w ciągu miesiąca; 2) wskutek niestawienia się robotnika do roboty z powodów słusznych więcej, jak przez dwa tygodnie z rzędu; 3) w razie pociągnięcia robotnika do śledztwa i sądu skutkiem oskarżenia go o czyn przestępny, za który grozi przynajmniej kara zamknięcia w więzieniu; 4) w razie hardości lub złego prowadzenia się robotnika, jeżeli ono zagraża interesom majątkowym fabryki lub bezpieczeństwu osobistemu kogokolwiek z osób zarządu fabrycznego lub dozorców robót, i 5) w razie okazania się choroby zaraźliwej u robotnika.

Uwaga 1. Pod złem sprawowaniem się robotnika, wzmiankowanem w ustępie 4 niniejszego (105) artykułu, rozumie się, między innemi, nieostrożne obchodzenie się z ogniem, jak również palenie tytoniu i noszenie przy sobie zapałek, cygarnic i papierosów w lokalach fabrycznych, wskazanych na zasadzie deklaracyi fabrykantów w postanowieniach obowiązujących, wydanych przez komisyę do spraw fabrycznych.

Uwaga 2. Robotnikowi, uwolnionemu z fabryki na zasadzie niniejszego (105) artykułu, służy prawo zaskarżyć w ciągu miesiąca zerwanie umowy do sądu, który, o ile uzna skargę za słuszną, ustanowi wynagrodzenie robotnika za poniesione straty.

106. Niezależnie od wypadku, wymienionego w artykule 98, robotnikowi służy prawo żądać zerwania umowy: 1) wskutek pobicia, ciężkiej obrazy i wogóle złego obchodzenia się ze strony gospodarza, jego

rodziny lub osób, którym powierzono dozór nad robotnikami; 2) wskutek pogwałcenia warunków zaopatrzenia robotników w żywność i mieszkanie; 3) w razie roboty, działającej niszcząco na zdrowie robotnika; 4) wskutek śmierci męża lub żony, jak również innych członków rodziny, jeżeli ci ostatni dostarczali mu środków do życia; 5) w razie obowiązkowego wstąpienia do służby wojskowej członka jego rodziny, który dostarczał mu środków do życia.

ODDZIAŁ DRUGI.

O najmie małoletnich do robót w fabrykach.

107. Najem małoletnich obojga płci do robót w fabrykach, należących do osób i instytucyi prywatnych (spółek, towarzystw i kompanii), jak również i skarbowych, odbywa się na zasadzie następujących (108 — 121) przepisów.

108. Dzieci, które nie ukończyły dwunastu lat wieku, nie są dopuszczane do robót.

109. Nieletni w wieku od lat dwunastu do piętnastu nie mogą pracować dłużej, jak ośm godzin na dobę, nie włączając czasu, potrzebnego na śniadanie, obiad, kolacyę, uczęszczanie do szkoły i na odpoczynek. Przytem robota nie powinna trwać dłużej, jak cztery godziny z rzędu.

Uwaga 1. Z zachowaniem wymienionego w artykule 109 ogólnego przepisu o czasie pracy małoletnich, małoletni w wieku od lat dwunastu do piętnastu mogą, jeżeli rodzaj produkcyi koniecznie tego wymaga, pracować w fabrykach do sześciu godzin z rzędu z tem zastrzeżeniem,

ażeby w takim wypadku ogólny czas ich pracy nie przenosił sześciu godzin na dobę. Właściciel zakładu przemysłowego, w którym praca małoletnich odbywa się na zasadach, w niniejszej uwadze wyłuszczonych, winien donieść o tem miejscowym urzędnikom inspekcyi fabrycznej.

Uwaga 2. W zakładach przemysłowych, w których wprowadzono ośmnastogodzinną nieprzerwaną pracę dzienną na dwie zmiany, małoletni w wieku od lat dwunastu do piętnastu mogą pracować w ciągu dziesięciu godzin na dobę, przyczem robota nie powinna trwać dłużej jak cztery i pół godziny z rzędu.

110. Małoletni, nie mający skończonych piętnastu lat wieku, nie mogą pracować pomiędzy godziną dziewiątą wieczorem i piątą zrana, oraz w dni niedzielne i galowe.

Uwaga 2. W zakładach przemysłowych, w których wprowadzono ośmnastogodzinną nieprzerwaną pracę dzienną na dwie zmiany, czas nocny, w ciągu którego praca małoletnich w wieku od lat dwunastu do piętnastu nie jest dopuszczalna, liczy się od godziny dziesiątej wieczorem do godziny czwartej zrana.

Uwaga 3. Komisye do spraw fabrycznych, a gdzie takowych niema, naczelnicy gubernii i miast, według kompetencyi, mają prawo zezwalać na zajmowanie się robotami małoletnich w wieku od dwunastu do piętnastu lat w te niedzielne i galowe dni, w które na fabryce zajęci są robotami ludzie dorośli.

111. Małoletnich, wymienionych w artykule poprzedzającym (110), nie wolno przyjmować do takich wyrobów, lub wchodzących do ich składu poszczególnych robót, które, stosownie do ich właściwości, są szkodliwe dla zdrowia małoletnich, albo będą uznane

za utrudzające dla nich. Wzajemnemu porozumieniu ministrów Skarbu i Spraw Wewnętrznych pozostawione jest wymienienie tego rodzaju fabryk i poszczególnych robót, oraz określenie wieku (nie dalej zresztą, jak do lat piętnastu), do którego praca małoletnich jest w nich zabroniona. Zatwierdzona przez tych ministrów lista zakładów przemysłowych i robót, z wymienieniem dla każdej z nich maksymalnego wieku małoletnich, podaje się przez Senat Rządzący do wiadomości publicznej.

112. Właściciele fabryk mają prawo zakładać przy nich szkoły dla elementarnego wykształcenia nieletnich robotników. Szkoły takie mogą być zakładane dla jednego zakładu przemysłowego środkami jego właściciela, lub też dla kilku sąsiadujących ze sobą zakładów na wspólny koszt ich właścicieli. Starsi fabryczni inspektorowie i dyrektorowie szkół ludowych, za wzajemnem porozumieniem się, przepisują porządek uczęszczania do tych szkół, oraz ilość i plan wykładów w nich.

113. Założyciele szkół dla małoletnich robotników są ich honorowymi kuratorami. W szkołach, urządzanych na wspólny koszt kilku właścicieli zakładów przemysłowych, tytuł kuratora należy do osoby, którą ci właściciele z pomiędzy siebie wybiorą.

114. Właściciele fabryk winni dawać tym z pomiędzy pracujących w ich zakładach małoletnich, którzy nie posiadają świadectwa o ukończeniu kursu przynajmniej w jednoklasowej szkole ludowej lub jej równej, możność uczęszczania do szkół, otwieranych przy wymienionych zakładach przemysłowych (art. 113), lub też znajdujących się w ich blizkości szkół ludowych, przynajmniej przez trzy godziny dziennie, albo ośmnaście godzin tygodniowo.

115. W razie braku szkoły przy fabryce, inspekcya fabryczna wchodzi w porozumienie z miejscową

zwierzchnością szkolną co do przystosowania szkół ludowych, znajdujących się w bliskości zakładów przemysłowych, do kształcenia małoletnich, pracujących w wymienionych zakładach. Starszy inspektor fabryczny i miejscowy dyrektor szkół ludowych, za wzajemnem porozumieniem się, przepisują sposób nauki w tych szkołach robotników małoletnich w godzinach, określonych dla ogólnych zajęć klasowych, lub w czasie po za lekcyami.

116. W razie niemożności przystosowania istniejących szkół elementarnych do dogodnej nauki małoletnich robotników, inspekcya fabryczna zwraca się do miejscowej zwierzchności szkolnej z żądaniem urządzenia osobnych szkół dla wymienionej potrzeby. Ze swojej strony zwierzchność szkolna przedsiębierze odpowiednie kroki do urządzenia podobnych szkół i znosi się w tym przedmiocie z właściwemi ziemstwami, gminami miejskiemi lub wiejskiemi, kuratoryami cerkiewno-parafialnemi i temi osobami prywatnemi, od których można oczekiwać poparcia sprawy wykształcenia elementarnego.

117. Programy i plan nauczania w szkołach, zakładanych dla małoletnich robotników, ulegają zatwierdzeniu Ministra Oświaty Ludowej, za porozumieniem się z Ministrem Skarbu.

118. Tam, gdzie niema osobnych męskich i żeńskich szkół ludowych i nie można urządzić uczęszczania szkoły przez małoletnich robotników różnej płci w godzinach osobnych dla chłopców i osobnych dla dziewcząt, wspólna nauka dzieci obojga płci, młodszych od lat czternastu, jest dozwolona.

119. Jeżeli dla nauki małoletnich, pracujących w fabryce, będzie założona lub przystosowana szkoła z kursem wyższym od jednoklasowych szkół ludowych, to w tym wypadku właściciel fabryki winien dać możność uczęszczania do podobnej szkoły tym robotnikom

małoletnim, którzy posiadają świadectwa o ukończeniu kursu w jednoklasowej ludowej lub równej jej szkole.

120. Właściciele fabryk oraz osoby, zarządzające lub zawiadujące tymi zakładami, winny w każdym czasie, nie stawiając przeszkód, dopuszczać urzędników inspekcyi fabrycznej do oględzin wzmiankowanych zakładów i prowadzonych w nich robót, okazywać poparcie tym urzędnikom i wypełniać ich prawne żądania.

121. Minister Skarbu, za porozumieniem się z Ministrami Spraw Wewnętrznych i Oświaty Ludowej, ustanawia przepisy szczegółowe w przedmiocie wypełniania postanowień o pracy i nauczaniu małoletnich robotników przez właścicieli fabryk oraz osoby, zarządzające lub zawiadujące tymi zakładami, i o stosunkach ich do inspekcyi fabrycznej. Przepisy te są w ustanowiony sposób podawane do wiadomości publicznej.

ODDZIAŁ CZWARTY.

Przepisy szczególne o wzajemnych stosunkach fabrykantów i robotników.

128. Właściciele zakładów przemysłu fabrycznego przedsiębiorą środki dla ochrony porządku w fabrykach na zasadzie niżej wyłożonych przepisów i podlegają odpowiedzialności za stosowanie do robotników wymagań, niezgodnych z pomienionymi przepisami.

129. W zakładach, nie znajdujących się w osobistem zawiadywaniu ich właścicieli lub należących do kilku osób, spółek lub towarzystw akcyjnych, obo-

wiązki właściciela pełni osobny, mianowany przez tegoż, zawiadowca fabryki.

Uwaga 1. W znacznych fabrykach, szczególnie zaś w obejmujących kilka gałęzi jednego przemysłu, może być mianowanych kilku zawiadowców poszczególnych działów.

Uwaga 2. W guberniach Warszawskiej i Piotrkowskiej jedna osoba może zawiadywać kilkoma zakładami przemysłu fabrycznego jedynie za szczególnem zezwoleniem właściwej komisyi do spraw fabrycznych i w takim tylko wypadku, kiedy te zakłady należą do jednego właściciela i znajdują się blizko jeden od drugiego.

130. Właściciel fabryki winien w terminie siedmiodniowym zawiadamiać inspekcyę o mianowaniu zawiadowcy fabryki i o każdej zmianie w obsadzeniu tego stanowiska.

131. W razie czasowej nieobecności w fabryce osoby, pod zarządem której fabryka się znajduje, (właściciela lub zawiadowcy), osoba ta winna pozostawić w fabryce zastępcę, o czem ogłoszenie ma być wywieszone w kantorze.

132. Zawiadowca fabryki jest uważany za odpowiedzialnego za popełnione przez zarząd fabryczny wykroczenia przeciwko przepisom, wyłuszczonym w artykułach 86 — 125 i 128 — 152. Kary pieniężne, wymierzane na zawiadowcę, w razie niezapłacenia ich w terminie dwutygodniowym od czasu ogłoszenia wyroku, będą ściągane z właściciela fabryki, od którego zależy poszukiwanie strat na winnym.

133. Zarząd fabryczny winien prowadzić listę imienną robotników z oznaczeniem w niej miejsca zamieszkania i wieku każdego robotnika, oraz urzędu, który mu wydał dowód pobytowy. Dowody robotników, zajmujących mieszkania, urządzone przy fabryce,

jak również i mieszkania prywatne, po odnotowaniu we właściwym urzędzie policyjnym, są przechowywane w kantorze fabrycznym.

134. Każdy robotnik, najpóźniej w siedm dni po przyjęciu go do roboty w fabryce, powinien otrzymać książeczkę obrachunkową, według wzoru, zatwierdzonego przez komisyę gubernialną.

U w a g a. Osoby, pracujące razem ze swojemi nieletniemi dziećmi lub krewnymi, pozostającymi pod ich opieką, mogą otrzymywać za zezwoleniem inspekcyi fabrycznej jedną wspólną książeczkę obrachunkową.

135. Obowiązkowe wydawanie książeczki obrachunkowej (art. 134) nie rozciąga się na robotników, najętych do wykonywania w fabryce obowiązków lub robót, nie stanowiących przedmiotu wyrobu fabryki.

136. Robotnik otrzymuje książeczkę obrachunkową bezpłatnie. W razie, jeżeli robotnik zgubi lub uszkodzi wydaną mu książeczkę, takowa zastąpiona będzie przez nową książeczkę, za co pobrana będzie od robotnika opłata według taksy, ustanowionej w przepisach porządku wewnętrznego.

137. Książeczka obrachunkowa powinna zawierać: 1) imię, imię ojca i nazwisko lub przezwisko robotnika; 2) termin najmu i dowodu pobytowego; 3) wysokość płacy zarobkowej, zasady jej obliczania i terminy wypłat; 4) wysokość opłaty za użytkowanie robotnika z urządzonych przy fabryce mieszkań, łaźni i t. p.; 5) pozostałe warunki najmu, które strony umawiające się uznają za stosowne zamieścić w książeczce; 6) zarobki z wymienieniem wymierzonych na robotnika kar i powodów ich wymierzenia; 7) wyciąg z postanowień prawa i przepisów porządku wewnętrznego, określających prawa, obowiązki i odpowiedzialność robotników.

U w a g a. Zatwierdzając wzór książeczki obrachunkowej dla osób, pracujących kompaniami lub artelami, komisye gubernialne mogą zezwalać na odstąpienia od przepisów niniejszego (137) artykułu, określających treść książeczki.

138. Książeczka obrachunkowa, złożona do kantoru fabryki celem porobienia w niej potrzebnych wpisów, zwraca się robotnikowi najpóźniej w tydzień, licząc od dnia jej złożenia. Czas złożenia książeczki do kantoru jest oznaczony w wydawanej robotnikowi kontramarce.

U w a g a. W fabrykach, w których wprowadzono dwie książeczki dla każdego robotnika, robotnik wzamian za książeczkę, daną do kantoru, otrzymuje książeczkę, w kantorze przechowywaną.

139. Jeżeli warunki umowy, zawartej z robotnikiem, nie wystarczają do ścisłego obliczenia należnej mu płacy zarobkowej, to za zasadę jej obliczenia należy przyjąć ogólne tablice i wykazy płac, przepisy i taryfy roboty wymiarowej, wywieszane w pracowniach za podpisem zawiadowcy fabryki.

U w a g a. Komisya gubernialna do spraw fabrycznych określa sposób i terminy wypłaty zarobków robotnikom pomocniczym i osobom, pracującym artelami lub kompaniami.

140. Robotnicy, korzystający z fabrycznych mieszkań, łaźni, herbaciarni, jadalni i t. p., mogą być za to pociągani do osobnych opłat nie inaczej, jak na zasadzie taksy, zatwierdzanej przez inspekcyę fabryczną.

141. Za zgodą zawiadowców fabryk mogą być otwierane w pomieszczeniach fabrycznych sklepy stowarzyszeń spożywczych dla dostarczania tanich i w dobrym gatunku artykułów spożywczych urzędnikom i robotnikom fabrycznym. Otwieranie przy fabrykach

innych sklepów w tym samym celu może nastąpić jedynie za zezwoleniem inspekcyi fabrycznej. Wykaz oraz cennik czyli taksa przedmiotów, sprzedawanych w sklepach fabrycznych, winien być zatwierdzony przez inspekcyę fabryczną i wywieszony w sklepie.

142. Przepisy porządku wewnętrznego w fabrykach ulegają zatwierdzeniu starszego inspektora fabrycznego. Powinny one obejmować: 1) rozkład (osobny dla dorosłych i małoletnich) godzin rozpoczęcia i ukończenia robót, ilość i długość przerw w robotach, przeznaczonych na odpoczynek, śniadanie i obiad, oraz czasu ukończenia robót przed dniami niedzielnymi i świątecznymi; 2) wykaz świąt, w czasie których roboty nie mają miejsca; 3) warunki i czas wydalania się z robót, a dla robotników, zamieszkujących lokale fabryczne, warunki i czas wydalania się z tych lokalów; 4) warunki korzystania z urządzonych przy fabryce mieszkań, łaźni i t. p. dla robotników; 5) wskazanie czasu czyszczenia maszyn i aparatów, oraz sprzątania pracowni, jeżeli według warunków najmu obowiązki te ciążą na robotnikach; 6) określenie obowiązków robotników pod względem zachowania porządku i przyzwoitości w fabryce; 7) wymagane środki ostrożności przy obchodzeniu się z maszynami, ogniem i t. p.

143. W celu utrzymania należytego porządku w fabrykach zawiadowcom tych zakładów służy prawo wymierzania własną władzą kar pieniężnych na robotników: 1) za wadliwą robotę; 2) za niestawienie się do roboty, i 3) za zakłócenie porządku. Z innych powodów żadne kary nie mogą być wymierzane.

U w a g a. Niezależnie od kary pieniężnej, wymierzanej przez zawiadowcę fabryki za robotę wadliwą, robotnik może być skazany sądownie na zapłacenie fabrykantowi wynagrodzenia strat.

144. Pod robotą wadliwą należy rozumieć wyrób przez robotnika, skutkiem niedbalstwa, przedmiotów w złym gatunku, zepsucie przezeń przy robocie materyałów, maszyn i innych narzędzi produkcyi. Kary za robotę wadliwą mają być wymierzane stosownie do rodzaju wadliwości.

145. Pod niestawieniem się do roboty, w odróżnieniu od spóźnionego przyjścia do roboty lub samowolnego jej opuszczenia, należy rozumieć nieprzyjście do roboty w ciągu najmniej połowy dnia roboczego. Kara za niestawienie się do roboty ma być wymierzana stosownie do płacy zarobkowej robotnika i ilości opuszczonego czasu w ciągu jednego miesiąca, w stosunku, nie przewyższającym jednak sumy jego sześciodniowego zarobku w ciągu tego czasu. Oprócz tego płaca zarobkowa za cały czas opuszczony ulega potrąceniu robotnikowi. Dla robotników, otrzymujących płacę wymiarową, kara za niestawienie się do roboty ma być wymierzana w stosunku najwyżej jednego rubla za opuszczony dzień i najwyżej trzech rubli w sumie ogólnej.

Uwaga. Kary za niestawienie się do roboty nie mają być wymierzane, jeżeli nieprzyjście do roboty nastąpiło skutkiem pozbawienia robotnika wolności, nagłej ruiny, spowodowanej przez nieszczęśliwy wypadek, skutkiem pożaru, wylewu rzek, choroby, uniemożliwiającej wychodzenie z domu, i śmierci lub ciężkiej choroby rodziców, męża, żony i dzieci.

146. Uważa się za zakłócenie porządku: 1) opóźnione przyjście do roboty, lub samowolne wydalenie się z niej; 2) niezachowanie w pomieszczeniach fabrycznych ustanowionych przepisów ostrożności przy obchodzeniu się z ogniem w tych wypadkach, kiedy zawiadowca fabryki nie uzna za potrzebne zerwać zawartej z robotnikiem umowy najmu na zasa-

dzie uwagi 1 do artykułu 105; 3) niezachowanie czystości i schludności w pomieszczeniach fabrycznych; 4) zakłócenie spokoju przy robotach przez hałas, krzyk, wymyślanie, kłótnię lub bójkę; 5) nieposłuszeństwo; 6) przyjście do roboty w stanie pijanym; 7) urządzanie zakazanych gier na pieniądze (w karty, w orła i reszkę i t. p.), i 8) niezachowanie przepisów porządku wewnętrznego w fabrykach. Kara za pojedyńcze zakłócenie porządku nie może przenosić jednego rubla.

147. Każde z wykroczeń, podlegających karom na zasadzie artykułów 143 — 146, winno być określone w osobnych tablicach, ze wskazaniem wysokości kary. Tablice te będą zatwierdzane przez inspekcyę fabryczną i następnie wystawiane we wszystkich warsztatach.

148. Kary, wymierzane za robotę wadliwą, za niestawienie się do roboty i za zakłócenie porządku, nie powinny w ogólnej sumie przewyższać jednej trzeciej części zarobku, istotnie przypadającego robotnikowi w ustanowionym terminie wypłaty.

149. Jeżeli skutkiem popełnionych przez robotnika wykroczeń wymierzone na niego kary mają przewyższyć normę, wskazaną w poprzednim (148) artykule, to zawiadowcy fabryki służy prawo zerwania zawartej z robotnikiem umowy najmu.

U w a g a. Uwolnionemu na zasadzie niniejszego (149) artykułu robotnikowi służy prawo zaskarżyć w ciągu jednego miesiąca zerwanie umowy do sądu, który, o ile uzna skargę za słuszną, ustanowi wynagrodzenie robotnika za poniesione straty.

150. Kara pieniężna, wymierzona na robotnika przez zawiadowcę fabryki, będzie zapisana do książeczki obrachunkowej robotnika najpóźniej w trzy dni od czasu wymierzenia kary, z wymienieniem jej powodu

i wysokości, i będzie następnie potrącona z zarobku robotnika przy pierwszej wypłacie. Wszystkie kary będą oprócz tego zapisywane do znajdującej się w fabryce osobnej książki sznurowej, która ma być okazywana urzędnikom inspekcyi fabrycznej na pierwsze ich zażądanie.

151. Rozporządzenia zawiadowcy fabryki o wymierzaniu kar na robotników (art. 143) nie ulegają zaskarżeniu. Jeżeli jednak przy zwiedzaniu fabryki przez urzędników inspekcyi fabrycznej okaże się z zeznań robotników, że kary były wymierzane niezgodnie z wymaganiami prawa, to zawiadowca będzie pociągnięty do odpowiedzialności.

152. Kary, ściągane z robotników, tworzą w każdej fabryce osobny kapitał, pozostający w zawiadywaniu zarządu fabrycznego. Kapitał ten może być używany, za zezwoleniem inspektora, jedynie na zaspokojenie potrzeb samych robotników, stosownie do przepisów, wydawanych przez Ministra Skarbu za porozumieniem się z Ministrem Spraw Wewnętrznych.

U w a g a. Kapitał, utworzony na zasadzie artykułu 152 z sum, pozostałych nieużytemi wskutek zamknięcia zakładu, przelewa się do specyalnego kapitału, przeznaczonego na wydawanie zapomóg robotnikom chorym i kalekom.

153. Zawiadowca fabryki: 1) za trzymanie robotnika bez książeczki obrachunkowej i 2) za nieprawidłowe prowadzenie tej książeczki, podlega karze pieniężnej od pięciu do dwudziestu pięciu rubli za każde wykroczenie, w razie zaś łączności kilku wykroczeń, jednocześnie wykrytych, sumie przypadających za nie kar. Suma ta będzie obliczana dla każdego z wymienionych w niniejszym artykule wykroczeń osobno, stosownie do liczby robotników, niezaopatrzonych w książeczki obrachunkowe, lub mających książeczki prowadzone nie-

prawidłowo, i nie może przekraczać pięciuset rubli za każde z wymienionych wykroczeń.

154. Zawiadowca fabryki podlega karze pieniężnej od dwudziestu pięciu do stu rubli za wykroczenie przeciwko przepisom: 1) o mianowaniu zastępców; 2) o przechowywaniu paszportów i prowadzeniu imiennych list robotników; 3) o warunkach otwierania sklepów fabrycznych i o prowadzeniu w nich handlu; 5) o obwieszczeniach, których wystawianie i ogłaszanie jest obowiazujące, i 6) o karach, wymierzanych na robotników.

Uwaga. Tej samej karze podlegają właściciele fabryk za niezachowywanie przepisów, dotyczących mianowania zawiadowców.

155. Zawiadowca fabryki podlega karze pieniężnej od pięćdziesięciu do trzechset rubli: 1) za pobieranie od robotników opłaty za takie przedmioty, z których powinni użytkować bezpłatnie, oraz za pobieranie opłaty w wypadkach, w których to jest dozwolone, lecz w wysokości, przewyższającej normę, określoną przez prawo lub przepisy szczególne; 2) za pobieranie procentów od pieniędzy, wydawanych robotnikom tytułem pożyczki, i wynagrodzenia za poręczanie ich zobowiązań pieniężnych, i 3) za wypłacanie robotników umówionymi znakami, chlebem, towarem lub innymi przedmiotami zamiast pieniędzy.

155[1]. Kary pieniężne, nakładane na zawiadowców (właścicieli lub administratorów) fabryk przez sąd lub komisye gubernialne do spraw fabrycznych na zasadzie artykułów 153 — 155 niniejszej ustawy i artykułów 1359, 1359[1], 1404[1], 1404[2] i 1404[3] kodeksu Karnego, przeznaczają się na utworzenie specyalnego kapitału, przeznaczonego na wydawanie zapomóg robotnikom chorym i kalekom.

PRAWO

o długości i podziale czasu roboczego w zakładach fabryczno-hutniczych.

Najwyżej zatwierdzona d. 2 czerwca 1897 roku opinia Rady Państwa*).

1. Zakłady fabryczne, podlegające artykułom 128—156 ust. o Przem. (Zb. Praw, t. XI, cz. II, wyd. 1893 r.), zakłady górnicze i hutnicze podlegają co do długości i podziału czasu roboczego przepisom następującym (§§ 2 — 10).

2. Za czas roboczy, albo liczbę godzin pracy każdego robotnika na dobę, uważa się czas, w ciągu którego, stosownie do umowy najmu (§ 98, 103, 134, 137 i 242 ust. o Przem., Zb. Praw, t. XI, cz. II, wyd. 1893 r.), powinien on znajdować się w fabryce w celu wykonywania robót i stosować się do rozporządzeń zarządzającego.

Uwaga. W kopalniach czas, użyty na spuszczenie się i wyjście z kopalni, zalicza się do czasu roboczego.

---

*) Zbiór praw i rozporządzeń Rządu, r. 1897, № 62, art. 778.

3. Za noc uważają się: przy pracy na jedną zmianę, godziny od 9 wieczorem do 5 rano, a przy pracy na dwie i więcej zmian, od 10 wieczorem do 4 rano.

4. Czas pracy (art. 2) dla robotników, zajętych wyłącznie we dnie, nie może przewyższać godzin $11^1/_2$ na dobę, a w soboty i wigilie świąt, wyliczonych w art. 6—10 godzin. W wigilię Bożego Narodzenia roboty powinny kończyć się najpóźniej w południe.

5. Czas pracy (art. 2) dla robotników, zajętych choćby częściowo w nocy (art. 3), nie może przenosić 10 godzin na dobę.

6. Do wykazu świąt, podczas których praca jest zawieszona (p. 2 art. 142 ust. o Przem., Zb. Pr., t. XI, cz. II, wyd. 1893 r.), muszą być włączone wszystkie niedziele i następujące święta: 1 i 6 stycznia, 25 marca, 6 i 15 sierpnia, 8 września, 25 i 26 grudnia, piątek i sobota wielkiego tygodnia, poniedziałek i wtorek Wielkiejnocy, Wniebowstąpienie Pańskie i drugi dzień Zesłania Ducha Świętego.

Uwaga 1. Do wykazu dni, podczas których nie wolno pracować małoletnim i młodzieży (art. 142 ust. o Przem., Zb. Pr., t. XI, cz. II, wyd. 1893 r.), muszą być włączone wszystkie niedziele i te święta, które obchodzą pełnoletni robotnicy.

Uwaga 2. Do wykazu, sporządzonego dla robotników innych wyznań, można nie wnosić tych świąt z pomiędzy wyliczonych w niniejszym artykule (6), których nie obserwuje ich kościół. Dla robotników niechrześcijan można zamieszczać w wykazie inne dni zamiast niedzieli, stosownie do wymagań ich religii, przyczem nie trzeba wnosić reszty dni świątecznych, wyliczonych w artykule niniejszym (6).

7. Na skutek wzajemnego porozumienia się zarządzającego fabryką i robotników, ci ostatni mogą

pracować wbrew wykazowi, zamieszczonemu w poprzedzającym artykule (6) w niedzielę, zamiast w dzień powszedni. O nastąpionem porozumieniu należy bezzwłocznie zawiadomić urzędników, których obowiązkiem jest czuwać nad wykonywaniem przepisów niniejszych (art. 10).

8. Za robotę nadprogramową uważa się ta, którą robotnik wykonywa w fabryce wtedy, kiedy stosownie do przepisów porządku wewnętrznego (art. 142 ust. o Przem., Zb. Praw, t. XI, cz. II, wyd. 1893 r.) jest on wolnym od pracy. Roboty nadprogramowe mogą być dokonywane tylko na skutek oddzielnej umowy, zawartej między zarządzającym i robotnikami. Umowa najmu może zawierać warunki, tyczące się takich tylko robót nadprogramowych, które są niezbędne ze względu na warunki techniczne fabrykacyi.

9. Ministrowie właściwi po porozumieniu się z Ministrem Spraw Wewnętrznych będą: 1) rozwijając prawo niniejsze, wydawać szczegółowe przepisy i instrukcye, tyczące się podziału czasu roboczego wogóle i dla oddzielnych gałęzi przemysłu w szczególności, długości pracy, porządku zmian, ilości kompletów, przerw i t. p., jakoteż przepisy, tyczące się sposobu wykonania, podziału i kontroli robót nadprogramowych; 2) zezwalać na wyjątki od prawa niniejszego, powiększając lub zmniejszając jego żądania dla oddzielnych gałęzi przemysłu, zakładów lub kategoryi robotników, o ile to okaże się niezbędne ze względu na właściwość fabrykacyi (ciągłość i t. p.) lub robót (doglądanie kotłów parowych, transmisyi, remont bieżący i nadzwyczajny i t. p.) i w innych szczególnie ważnych wyjątkowych razach, oraz układać warunki, przy zachowaniu których na wyjątki te zezwolić można; 3) wydawać przepisy co do długości i podziału czasu roboczego w fabrykacyach i przy robotach, szczególnie szkodliwych dla zdrowia robotników, przyczem może być zmniej-

szony czas pracy, oznaczony w art. 4 i 5, zależnie od stopnia szkodliwości i od środków, jakie zostały przedsięwzięte dla jej osłabienia.

10. Nadzór nad stosowaniem się do prawa niniejszego i przepisów, które będą wydawane na zasadzie poprzedzającego artykułu (9), należy w fabrykach prywatnych do tych urzędników, którzy zarządzają tymi zakładami, i ich zwierzchników.

II. Prawo niniejsze staje się obowiązkowe od dnia 1 stycznia 1898 r., przyczem ministrowie właściwi, po porozumieniu się z Ministrem Spraw Wewnętrznych, mogą wprowadzić je i wcześniej do oddzielnych okręgów, gałęzi przemysłu i zakładów.

PRZEPISY,

tyczące się długości i podziału czasu roboczego w zakładach górniczych i hutniczych.

Zatwierdzone przez Ministra Rolnictwa i Dóbr Państwa, po porozumieniu się z Ministrem Spraw Wewnętrznych, 8 grudnia 1897 r., zmienione i uzupełnione przez Ministra Rolnictwa i Dóbr Państwa 17 kwietnia 1898 r.*).

1. Przepisom niniejszym na zasadzie art. 1 oddz. I opinii Rady Państwa, Najwyżej zatwierdzonej w dniu 2 czerwca 1897 r., podlegają te z pomiędzy zakładów górniczych i hutniczych, znajdujących się pod kontrolą Ministerstwa Rolnictwa i Dóbr Państwa, na które podług art. 647 Zb. Pr., t. VII, ust. Górn. (wyd. 1893 r.) rozciąga się działanie artykułów 128 — 155 ustawy o Przemyśle (Zb. Praw., t. XI, cz. II, wyd. 1893 r.).

2. Patrz art. 2 oddz. I Najwyżej zatwierdzonej w dniu 2 czerwca 1897 roku opinii Rady Państwa z uwagą.

*) Zbiór praw i roporządzeń Rządu, r. 1897, № 131, art. 1905 i r. 1898, № 103, art. 1260.

3. Nie zaliczają się do godzin pracy przerwy wolne, t. j. przerwy podczas robót, które są oznaczone w rozkładzie czasu roboczego i w ciągu których robotnik ma prawo zgodnie z przepisami porządku wewnętrznego wydalać się z zakładu (art. 2) i wogóle rozporządzać czasem swoim.

Uwaga. Robotnicy przy robotach podziemnych nie mogą żądać w czasie wskazanych w niniejszym artykule przerw podczas robót wyciągania ich na powierzchnię przy pomocy windy. Czas, użyty na wyciąganie lub opuszczanie robotnika na jego własne żądanie do kopalni w czasie wolnych przerw, nie zalicza się do czasu roboczego.

4. Patrz ibid. art. 3 z uwagą.

5. Patrz ibid. art. 4.

6. Patrz ibid. art. 5.

7. Jeżeli zakłady górnicze lub hutnicze pracują 18 godzin we dwie zmiany, liczba godzin pracy na dobę może być powiększona do 12 z tym warunkiem, ażeby średnio w ciągu dwóch tygodni czas pracy dla każdego robotnika nie przenosił 9 godzin na dobę.

8. Jeżeli liczba godzin pracy na dobę przenosi 10 dla każdego robotnika, w takim razie musi być ustanowiona przynajmniej jedna przerwa wolna (art. 3), trwająca najmniej godzinę, stosownie do warunków fabrykacyi i wogóle warunków miejscowych.

Uwaga. Na wyjątki od przepisu tego zezwolić można, przy zatwierdzeniu przez inżyniera okręgowego przepisów porządku wewnętrznego, tylko w tych razach, kiedy zastosowanie się do niego przedstawia znaczne trudności z powodu właściwości fabrykacyi, lub kiedy z powodu warunków miejscowych będzie to uciążliwe dla robotników.

9. Robotnik winien mieć możność posilenia się nie rzadziej, niż co 6 godzin. Jeżeli długość czasu roboczego między dwiema przerwami wolnemi wynosi więcej, niż godzin 6, i dla tego nie można żądaniu temu zadośćuczynić podczas przerw, to robotnikowi należy dać możność przyjęcia pokarmu w ciągu czasu roboczego; przepisy porządku wewnętrznego oznaczają w takim razie miejsce, w którem jeść można.

10. Patrz ibid. art. 6 z uwagami.

11. W ciągu niedziel i świąt, wyliczonych w poprzednim artykule, robotnicy winni być wolni od pracy nie mniej, niż 24 godziny.

12. Na skutek zobopólnego porozumienia się zarządzającego zakładem hutniczym lub górniczym i robotników, ostatni mogą pracować w niedzielę zamiast w dzień powszedni. O nastąpionem porozumieniu należy bezzwłocznie zawiadomić właściwego inżyniera okręgowego ze wskazaniem za każdym razem przyczyn, jakie zmianę przepisów porządku wewnętrznego wywołały.

13. Można zezwolić na wyjątki od postanowień, zawartych w art. 5, 6, 8 i 10 przepisów niniejszych, dla robotników, zajętych pracami ciągłemi, t. j. takiemi, które nie mogą być przerwane w czasie dowolnym bez zepsucia narzędzi, urządzeń, przyrządów, odbudów kopalnianych, wydobywanych produktów lub przygotowywanych wyrobów; wyjątki te dopuszczają się o tyle tylko, o ile to jest niezbędne i z zachowaniem co najmniej warunków następujących:

a) liczba ogólna godzin pracy w ciągu dwóch za sobą idących dób, nie może przenosić 24 dla każdego robotnika, a 30 godzin w ciągu tych dwóch dób, kiedy przypada złamanie zmian;

b) każdy robotnik powinien być uwolniony od roboty na 24 godziny z rzędu przynajmniej trzy razy na miesiąc, jeżeli liczba godzin jego pracy w ciągu doby

(nie licząc dni złamania zmian) nie przenosi 8 i przynajmniej cztery razy na miesiąc, jeżeli liczba ta przenosi 8*).

Uwaga. Na wyjątki te zezwolić można tylko dla tych z pomiędzy wyliczonych w artykule niniejszym robót, które są szczegółowo wymienione w przepisach porządku wewnętrznego i dla których wskazany jest sposób ich wykonania.

14. Wyjątki od tych postanowień (art. 5, 6, 8 i 10) mogą być dopuszczone dla robotników: a) zajętych pracami pomocniczemi przy rozmaitych produkcyach, jako to: remontem bieżącym, doglądaniem kotłów, motorów i transmisyi, opalaniem, zasilaniem w wodę, wyciąganiem wody i oświetleniem budynków fabrycznych i odbudów kopalnianych; dla stróżów i straży ogniowej; b) dla starszych robotników w przodkach chodników, prowadzonych za pomocą robót z materyałami wybuchowymi, w robotach, mających na celu odtajanie przodków, przy ostatecznem przemywaniu na płuczkach złota i platyny, i wogóle dla wykonywujących roboty takie, bez uprzedniego wykonania których zakład górniczy lub hutniczy nie może być puszczony w ruch w czasie oznaczonym, i takie, które mogą być spełniane z konieczności tylko po zatrzymaniu zakładu.

Uwaga. Wyjątki te są dozwolone tylko dla tych z pomiędzy wyliczonych w artykule

---

*) W okólniku Ministra Rolnictwa i Dóbr Państwa z dnia 17 kwietnia 1898 roku za № 776 wyjaśniono:

Wskutek trudności zachowania p. b art. 13 przepisów przy robotach ciągłych o pozostawieniu robotnikom określonej liczby wolnych dób miesięcznie, w tych zakładach górniczych i hutniczych, gdzie jest wprowadzona ośmiogodzinna trzechkompletowa robota, wypełnianie wymienionego przepisu p. b art. 13 przepisów nie jest obowiązkowe. (Zbiór praw i rozporządzeń Rządu, 1898 r., № 103, art. 1260).

niniejszym robót, które są szczegółowo wymienione w przepisach porządku wewnętrznego i dla których wskazanym jest sposób ich wykonania.

15. Wolno wykonywać roboty następujące bez stosowania się do przepisów o długości i podziale dnia roboczego, o obserwowaniu niedziel i świąt i bez stosowania się do przepisów porządku wewnętrznego:

a) remont niezbędny w razie nagłego zepsucia się kotłów, motorów, transmisyi i wogóle w razie nieprzewidzianego uszkodzenia mechanizmów, narzędzi lub budowli (budynki, tamy, otwory świdrowe, odbudowy kopalniane, maszyny i t. p.), wskutek czego nastąpiło wstrzymanie robót w całym zakładzie lub jakiejkolwiek jego części;

b) roboty, wywołane ukazaniem się wytrysków ropy naftowej lub wypadkiem, niebezpiecznym dla życia i zdrowia robotników i sąsiednich mieszkańców lub zagrażającym dalszemu prowadzeniu robót;

c) roboty czasowe w którymkolwiek oddziale zakładu hutniczego lub górniczego, jeżeli wskutek pożaru, zatopienia, zawaleń i t.p. okoliczności nieprzewidzianych roboty w tym lub innym oddziale były na czas pewien skrócone lub całkiem wstrzymane, i jeżeli jest to konieczne dla biegu pełnego innych oddziałów zakładu.

U w a g a. Do robót, wymienionych w artykule niniejszym, zarządzający zakładem może przystąpić bezzwłocznie, ale powinien w ten sam dzień zawiadomić inżyniera okręgowego, który zezwala na roboty, oznaczone w p. c artykułu niniejszego o tyle, o ile uzna, że jest poważna zasada do ich przedsięwzięcia.

16. Niezależnie od wypadków, wskazanych w art. 13, 14 i 15, Minister Rolnictwa i Dóbr Państwa, po porozumieniu się z Ministrem Spraw Wewnętrznych,

może zezwolić za każdym razem oddzielnie na niestosowanie się do przepisów o długości i podziale czasu roboczego i w innych szczególnie ważnych razach, dla oddzielnych gałęzi przemysłu górniczego lub oddzielnych zakładów i grup robotników; prośby o udzielenie zezwoleń takich wnoszą się do Ministra Rolnictwa i Dóbr Państwa przez właściwego inżyniera okręgowego.

17*). Za nadprogramową uważa się robota, wykonywana przez robotnika w zakładzie górniczym lub hutniczym w czasie takim, w którym podług przepisów porządku wewnętrznego (art. 142 ust. o Przem., Zb. Pr., t. XI, cz. II, wyd. 1893 r.) wolny jest on od pracy.

18*). Roboty nadprogramowe mogą być obowiązujące lub nieobowiązujące dla robotników. Do liczby obowiązujących dla robotników mogą być zaliczone tylko takie nadprogramowe roboty, które okażą się niezbędnemi wskutek technicznych warunków produkcyi; do umowy najmu można włączać warunki o takich nadprogramowych robotach. Wszystkie zaś inne nadprogramowe roboty dopuszczają się jedynie na zasadzie oddzielnej w każdym poszczególnym wypadku umowy i zgody zarządzającego zakładem górniczym lub hutniczym z robotnikami, przyczem zabrania się włączać do umowy najmu warunków, tyczących się wykonywania podobnych robót.

U w a g a. Za roboty niezbędne ze względu na warunki techniczne produkcyi uważają się takie, które są wynikiem zboczeń tylko przypadkowych od normalnego biegu robót i przytem zależnych od właściwości tych robót. Roboty takie mogą stać się obowiązkowemi dla robotników wówczas tylko, jeżeli przepisy porządku wewnętrz-

*) Zbiór praw i rozporządzeń Rządu, r. 1898, № 103, art. 1260.

nego wyliczają wypadki, przy nastąpieniu których winny być one dokonywane, a cenniki, taryfy i t. p. podają dalsze ich warunki.

19. Jeżeli roboty nadprogramowe wykonywa cały zakład, cały jego oddział lub znaczna grupa robotników, należy o tem bezzwłocznie zawiadomić inżyniera okręgowego. Inżynier okręgowy ma prawo żądać, stosownie do warunków miejscowych, zawiadomienia takiego i w innych wypadkach (t. j., jeżeli roboty nadprogramowe wykonywają niewielkie grupy robotników lub nawet robotnicy oddzielni). Wypadki te bliżej określają inżynierowie okręgowi, zatwierdzając prawidła obliczania robót nadprogramowych (art. 20).

20. Zarządzający zakładem górniczym lub hutniczym winien prowadzić dokładny wykaz obliczeń dokonywanych robót nadprogramowych w ten sposób, aby w każdej chwili można było obliczyć, ile godzin, kiedy i na jakich warunkach każdy robotnik zajęty był takiemi robotami.

21. Przepisy i sposoby obliczenia robót nadprogramowych (art. 20) układa zarządzający zakładem górniczym lub hutniczym i przedstawia na zatwierdzenie inżyniera okręgowego. Przepisy te lub wyciąg z nich, tyczące się robotników, winny być wywieszane w warsztatach.

23. Niniejsze przepisy stają się obowiązującemi z dniem 1 stycznia 1898 r.

INSTRUKCYA

w przedmiocie stosowania do zakładów górniczych i hutniczych Najwyżej w dniu 2 czerwca 1897 r. zatwierdzonej opinii Rady Państwa o długości i podziale czasu roboczego w zakładach przemysłowych.

Zatwierdzona przez Ministra Rolnictwa i Dóbr Państwa, po porozumieniu się z Ministrem Spraw Wewnętrznych d. 8 grudnia 1897 r.*).

1. *Uwagi ogólne.*

Zgodnie z art. 1 oddz. I opinii Rady Państwa, Najwyżej zatwierdzonej w dniu 2 czerwca 1897 r., prawu o długości i podziale czasu roboczego podlegają te z pomiędzy prywatnych zakładów górniczych i hutniczych, które, zgodnie z art. 156 ust. o Przem., obowiązują specyalne przepisy, tyczące się stosunku wzajemnego fabrykantów i robotników (art. 128 — 156 ust. o Przem.). Wskutek tego zakłady górnicze i hutnicze, zwolnione

*) Zbiór praw i rozporządzeń Rządu, r 1897, № 131, art. 1905.

od wzmiankowanych wyżej przepisów na zasadzie p. 2 art. 660 ust. Górn., uważają się przez to samo za wyłączone z pod działania prawa z dnia 2 czerwca 1897 roku.

Artykuł 2 wyżej wymienionego z d. 2 czerwca 1897 r. prawa (art. 2 przepisów), uważając czas roboczy za przedmiot umowy najmu, łączy przedewszystkiem prawo z dnia 2 czerwca 1897 r. z przepisami o stosunku wzajemnym fabrykantów i robotników (art. 128—156 ust. o Przem.).

Przepisy o stosunku wzajemnym ustanawiają następujący sposób zawarcia umowy najmu:

Właściciel zakładu przemysłowego układa warunki ogólne, na zasadzie których ma zamiar najmować robotników, i oznajmia o nich w przepisach porządku wewnętrznego zakładu, cennikach, wykazach pracy wymiarowej i taryfach. Wszystkie te dokumenty, poświadczone albo zatwierdzone w sposób przepisany, powinny być wywieszone w zakładzie w taki sposób, ażeby każdy, chcący się nająć, miał zupełną możność poznać całokształt warunków ogólnych, proponowanych przez właściciela zakładu.

Następnie robotnikowi najętemu, który zgodził się na wyrażone w ten sposób warunki ogólne, zostaje wydana książeczka obrachunkowa, mieszcząca powołania się na wyliczone dokumenty (albo wyciągi z nich). Wydanie książeczki z jednej strony i przyjęcie jej z drugiej stanowi wedle prawa akt zawarcia umowy najmu na zasadzie wszystkich wymienionych wyżej warunków. W ten sposób zawarta umowa składa się formalnie z dokumentów trojakiego rodzaju, albo, wyrażając się inaczej, z trzech następujących oddzielnych części:

1) książeczki obrachunkowej, która wydaje się robotnikowi i w której są oznaczone: termin najmu, wysokość płacy zarobkowej, sposób jej obliczania, ter-

miny zapłaty i wyciągi z innych części umowy (art. 137 ust. o Przem.);

2) cenników ogólnych, warunków pracy wymiarowej i taryf (art. 139 ust. o Przem.);

3) przepisów porządku wewnętrznego, które między innemi zawierać w sobie powinny szczegółowe określenie długości i podziału czasu roboczego, jak również wykaz świąt (art. 142 ust. o Przem.).

Część pierwsza umowy (książeczka obrachunkowa) powinna być ułożona według formy zatwierdzonej, lecz niema obowiązku przedstawiania jej komukolwiek; część druga (cenniki) musi być przedstawiona w zakładach górniczo-hutniczych inżynierowi okręgowemu i przez niego poświadczona; część trzecia umowy (przepisy porządku wewnętrznego) winna być zatwierdzona przez inżyniera okręgowego.

W ten sposób z zestawienia art. 92, 103, 134, 137 (p. 7) i 142 ust. o Przem. z art. 2 prawa z dnia 2 czerwca 1897 r. okazuje się, że ostatnie to prawo jest rozwinięciem wyliczonych artykułów ustawy o Przem. i stanowi zasady i normy, któremi kierować się należy przy układaniu i zatwierdzaniu przepisów porządku wewnętrznego.

Artykuł drugi prawa z d. 2 czerwca 1897 roku, który odnosi się do wszystkich jego dalszych artykułów, stanowi następującą zasadę dla normowania czasu roboczego: czas roboczy określa się o tyle tylko, oile stanowi przedmiot umowy najmu albo, wyrażając się ściślej, tej części umowy, która, zgodnie z p. 7 art. 137 ust. o Przem., nazywa się przepisami porządku wewnętrznego.

Na zasadzie tego, co powiedziano wyżej, tak z brzmienia art. 2 prawa z dnia 2 czerwca 1897 roku,

jako i z zestawienia tegoż artykułu z dalszymi, wynika co następuje:

A) Określając czas roboczy, jako przedmiot umowy, art. 2 prawa z dnia 2 czerwca 1897 roku wskazuje przez to, że wszystkie zasady, tyczące się długości i podziału tegoż czasu, wyrażone w artykułach następnych, nie stosują się do wypadków tych, kiedy czas roboczy nie stanowi w formie jawnej lub skrytej przedmiotu umowy. Innemi słowy, prawo niniejsze nie może być stosowane do tych wszystkich wypadków, kiedy ani przez umowę, ani przez przepisy porządku wewnętrznego właściciel zakładu i robotnik nie oznaczają wprost lub ubocznie czasu, przez jaki ten ostatni winien pracować albo w ciągu którego ma znajdować się w zakładzie.

W ten sposób art. 2 prawa z dnia 2 czerwca r. 1897 wyłącza z pod działania tego prawa te z zakładów górniczych i hutniczych, jak również oddzielne gałęzie prowadzonych w nich robót, w których robotnik jest już osobą nie najmowaną do robót, lecz przyjmującą obstalunek.

B) Czas roboczy każdego robotnika jest to czas, którym, stosownie do umowy najmu, rozporządza najmujący i którym nie ma prawa rozporządzać robotnik wedle swej woli. Jeżeli więc, jak to się w wielu fabrykacyach często zdarza, robotnik ma wykonywać pracę tylko peryodycznie, będąc między jedną a drugą robotą stosunkowo wolny i tylko oczekując na robotę nową, przyczem nie może wydalić się z zakładu (np. robotnicy, zajęci przestawianiem w zakładzie materyałów lub wyrobów, większość robotników w zakładach metalurgicznych, smarownicy maszyn i t. p.), to przerwy między robotami winny być wliczone do godzin pracy, ponieważ robotnik w tym razie pozostaje

do rozporządzenia zarządzającego i nie ma prawa użyć czasu stosownie do swej woli.

Wynikające stąd żądanie mieści się w art. 3 przepisów.

2. *Normy zasadnicze długości i podziału czasu roboczego.*

Normy długości czasu roboczego są dokładnie oznaczone w art. 3, 4 i 5 prawa (4, 5 i 6 przepisów), i artykuły te, wobec tego, co powiedziano wyżej, w związku z art. 2 prawa i 3 przepisów, nie mogą przedstawiać żadnej wątpliwości przy ich stosowaniu.

Artykuły 7 — 9 przepisów zawierają w sobie dokładniejszą wskazówkę co do podziału czasu roboczego i są rozwinięciem art. 3, 4 i 5 prawa (4, 5 i 6 przepisów).

Co do postanowień, zawartych w tych artykułach przepisów, należy zwrócić uwagę na okoliczności następujące:

a) Długość przerw wolnych i ich rozmieszczenie uczyniono zależnem od warunków miejscowych. Jeżeli organy dozoru górniczego zauważą, że, ze względu na warunki miejscowe, te normy krańcowe, które ustanawiają art. 8 i 9 przepisów, pożytku nie przynoszą, są niedogodne dla robotników, trudne do stosowania wskutek właściwości fabrykacyi lub robót, to winny o tem zawiadomić Departament Górniczy za pośrednictwem odpowiednich zarządów górniczych, przyczem, jeżeli okaże się to niezbędnem, mogą przed otrzymaniem wskazówek od Departamentu zatwierdzić czasowo wykaz prac, chociażby nie czynił on zadosyć przepisom o przerwach wolnych.

Tak np., jeżeli w zakładzie pracuje jeden tylko komplet robotników, którzy mają mieszkania przy zakładzie i w ten sposób potrzeba im niewiele czasu, aby

przejść z zakładu do mieszkania i napowrót, sama zaś ich robota nie jest męcząca, wtedy ustanowienie przerwy dłuższej, niż tego koniecznie obiad wymaga, zmuszałoby robotnika zostawać dłużej przy robocie, skracając przez to czas, który może poświęcić sprawom swoim domowym i odpoczynkowi.

Z drugiej strony, ustanowienie przerwy jakiejkolwiek byłoby bardzo uciążliwe dla przemysłowca, który musiałby mieć podwójny komplet robotników i nie przyniosłoby pożytku rzeczywistego robotnikowi, np. w tym razie, kiedy robotnik dozoruje biegu pewnych procesów, przyczem praca jego nie jest męcząca, pozwala mu korzystać peryodycznie z niejakiego odpoczynku i przyjmować pożywienie bez wydalania się z zakładu.

b) Przy oznaczaniu miejsca, w którem pożywienie podczas pracy może być przyjmowane w zakładzie lub kopalni, należy zwrócić uwagę na to, czy, ze względu na właściwości fabrykacyi, można bez szkody dla zdrowia robotnika zezwolić na przyjmowanie pożywienia w miejscach, gdzie odbywają się roboty. Jeżeli to zagraża zdrowiu, należy oznaczyć oddzielne miejsce na przyjmowanie pożywienia, które czyniło by zadosyć swemu przeznaczeniu; jeżeli będzie to potrzebne, przepisy porządku wewnętrznego powinny oznaczać porządek, w jakim można z pomieszczenia tego korzystać.

Co do art 6 prawa (art. 10 przepisów) należy zwrócić uwagę na to, że nie zabrania on najmującym i robotnikom umawiać się o świętowanie i w dni inne, nie wyliczone we wskazanym artykule. Przy zatwierdzeniu wykazu świąt trzeba brać pod uwagę przedewszystkiem interesa zakładu przemysłowego i robotników, oprócz tego, o ile można, zwyczaje miej-

scowe, należy zaś odmawiać zatwierdzenia wykazów takich, które sprzeciwiały by się potrzebom religijnym robotników lub mogły wzniecić między nimi słuszne niezadowolenie.

Na wyjątek, o którym mowa w art. 7 (art. 12 przepisów), od wykazu świąt, zatwierdzonego przez inżyniera okręgowego, można zezwolić tylko w wypadkach oddzielnych, gdy istnieją po temu słuszne powody; wtedy np., gdy robotnicy chcą pracować w niedzielę zamiast w dzień powszedni, po którym następuje dzień wolny od pracy (święto), aby w ten sposób mieć z rzędu dwa dni wolne lub więcej, a najmujący zgadza się na ich żądanie.

Wobec tego, co powiedziano wyżej, baczyć należy, aby wyjątki te nie przybrały charakteru stałego.

Ażeby inżynierom okręgowym ułatwić nadzór nad prawidłowem stosowaniem art. 7 prawa, zarządzający zakładami i kopalniami za każdym razem winni zawiadamiać ich o przyczynach zawartej na zasadzie tego artykułu ugody.

3. Przepisy szczególne i wyjątki dla niektórych rodzajów pracy i kategoryi robotników.

Artykuły 3 — 7 prawa (3, 4, 5, 6, 10 i 12 przepisów) zawierają przepisy o długości i podziale czasu roboczego dla większej części fabrykacyi; bezwarunkowe wszakże ich stosowanie w niektórych wypadkach może być uciążliwe dla przemysłu i samych robotników ze względu na właściwości fabrykacyi lub warunki miejscowe. Z tego powodu przepisy ustanawiają oddzielne zasady albo zezwalają na wyjątki od przytoczonych powyżej ogólnych wymagań prawa: w art. 13 dla robót ciągłych, w art. 14 i uwadze dla pewnych

kategoryi robotników, w art. 7 dla niektórych szczególnych wypadków, zależnie od warunków miejscowych, w art. 15 dla wypadków nieszczęśliwych i wogóle zależnych od działania siły wyższej.

a) Roboty ciągłe. Zasady, zawarte w p. a art. 13 przepisów, określają przeciętną długość czasu roboczego na 12 godzin na dobę, zostawiając przytem pewną swobodę w ich rozkładzie. Mianowicie, punkt ten nie zabrania rozkładu takiego, w którym zmiany (przy pracy z dwoma kompletami), odbywają się co 8 godzin, co w wielu razach jest dogodniejsze dla najmujących i robotników. W tym razie każdy robotnik w ciągu jednej doby pracuje 16 godzin (z przerwą 8-godzinną), w ciągu następnej 8, przyczem zmiany mogą być urządzone tak, aby podczas każdej doby robotnik miał na odpoczynek część nocy (pierwszą jej połowę lub drugą).

Praca 30-godzinna na dwie doby ustanowiona została w tym celu, aby dać możność łamania zmian bez konieczności, by jeden i ten sam komplet robotników pracował ciągle w nocy. Ażeby urządzić złamanie zmian, nie przerywając przytem roboty, jeden z kompletów w ciągu tej doby, na którą przypada złamanie, musi pracować, oprócz zwykłych 12 godzin, jeszcze 6, t. j. połowę czasu roboczego na dobę zamiast kompletu drugiego, co stanowi wraz z czasem roboczym doby poprzedzającej (12 + 12 + 6) 30 godzin. Przy następnem złamaniu zmian nadrobione 6 godzin powinny być pokryte przez 6 godzin odpoczynku dodatkowego.

Punkt b art. 13 przepisów ustanawia dla robotników, którzy są zajęci robotami ciągłemi, odpoczynek mniej więcej prawidłowy zamiast niedzielnego. Można uczynić zadosyć żądaniu p. b art. 13 przez najem robotników zapasowych, a mianowicie 3 (przy robocie na 3 zmia-

ny) i 4 (przy robocie na 2 zmiany) dla każdych 30 robotników.

Jeżeli najem robotników zapasowych przedstawia wiele bardzo trudności, jak to zdarzyć się może, gdy chodzi o robotników specyalistów (starsi robotnicy przy piecach martenowskich i t. p.), inżynierowie okręgowi mogą zezwolić na wyjątki od p. b art. 13, ale tylko dla robotników oddzielnych, zawiadamiając o tem Departament Górniczy za pośrednictwem zarządu górniczego.

Do jakich robót stosować należy przepisy wyjątkowe, zawarte w art. 13 przepisów, wnieść można z określenia robót „ciągłych", jakie artykuł ten podaje; pamiętać przytem trzeba, że roboty ciągłe są bardzo różnorodne ze względu na to, o ile ich przerwać nie można i na inne ich właściwości: jedne, jak np., roboty przy piecach wielkich nie mogą być czasem przerwane przed upływem lat kilku; drugie są ciągłemi w granicach daleko według czasu ciaśniejszych, przenoszących jednak dobę, takiemi są np., roboty przy piecach pudlowych, trwające 6 dni bez przerwy, lecz które mogą być wstrzymane na siódmy (niedziela) dzień, kiedy odbywa się remont; trzecie nie mogą być przerwane w ciągu bardzo krótkiego tylko czasu (kilka godzin), ponieważ zatrzymanie robót tych, raz zaczętych, przed ukończeniem zupełnem danego procesu lub operacyi, musi doprowadzić do zepsucia materyałów lub produktów fabrykacyi, a czasami przyrządów, w których odbywają się proces lub operacya: do rzędu tych robót zaliczają się niektóre roboty przy mechanicznem obrabianiu metalów; czwarty dział robót ciągłych ze względu na to, o ile mogą być przerwane, zajmuje pośrednie miejsce między trzema kategoryami, wyliczonemi wyżej.

Z powyższego okazuje się, że zastosowanie zasad ogólnych o długości i podziale czasu roboczego, przewidzianych przez art. 3 — 7 prawa, 3 — 6, 10

i 12 przepisów, jest wcale niejednakowo trudne przy rozmaitych kategoryach robót ciągłych: święcenie niedzieli, nakazane przez art. 6 prawa (10 przepisów), może być bez trudności przestrzegane przy robotach, które nie mogą być przerwane tylko w ciągu 6 dni; przy robotach, które nie mogą być przerwane w ciągu jednej doby, mogą być przestrzegane wszystkie żądania prawa i przepisów, oprócz zasad ogólnych o długości czasu roboczego, przewidzianych przez art. 3, 4 i 5 prawa (4, 5 i 6 przepisów); wreszcie do robót, które przy normalnym biegu fabrykacyi przerwać można w ciągu czasu krótszego, niema potrzeby stosować zasad wyjątkowych, ponieważ można korzystać z przewidzianych przez umowę godzin nadprogramowych, wskazanych w artykule 8 prawa i art. 17 *) i uw. przepisów, w razie wypadkowego zboczenia od normalnego biegu fabrykacyi ciągłej.

Na skutek tego, zatwierdzając przepisy porządku wewnętrznego, urzędnicy dozoru górniczego powinni zastanawiać się nad każdym oddzielnym wypadkiem, pamiętając, że zasady wyjątkowe, przewidziane przez art. 13 przepisów, są tylko granicą tego, na co dla robót ciągłych zezwolić można.

W spisie załączonym wyliczone są fabrykacye i roboty, które można uznać za ciągłe i dla których, stosownie do tego, co powiedziano wyżej, można zezwolić na większe lub mniejsze odstępstwa od przepisów zasadniczych o długości i podziale czasu roboczego.

Urzędnicy dozoru górniczego mają prawo zezwalać na przytoczone powyżej odstępstwa odnośnie do fabrykacyi i robót ciągłych, nie zamieszczonych w spisie,

*) Obecnie 18.

lecz zatwierdzają wtedy godziny pracy tylko czasowo i zawiadamiają o tem bezzwłocznie Departament Górniczy przez zarząd górniczy.

b) Oddzielne kategorye robotników. Z pomiędzy robotników fabrycznych wyróżnia się niewielka stosunkowo grupa robotników pomocniczych przy rozmaitych robotach, a mianowicie: remoncie bieżącym, doglądaniu kotłów, motorów i transmisyi, opalaniu, zasilaniu w wodę, wyciąganiu wody, wentylacyi i oświetleniu budynków fabrycznych, ich strzeżeniu i t. p. Podział czasu tych robotników jest bardzo rozmaity i zależy wogóle nie tylko od rodzaju roboty, przy której są zajęci, ale często od rozmiarów i innych właściwości samego zakładu albo kopalni, a nawet od warunków miejscowych. Jedną z cech charakterystycznych tych robotników jest to mianowicie, że ze względu na rodzaj pracy, wykonywanej przez nich, pracować oni muszą i wtedy, kiedy fabryka nie działa i reszta robotników jest wolna od pracy.

Już sama ta okoliczność wskazuje, że do robotników tych nie można stosować przepisów ogólnych o długości i podziale czasu roboczego. Przedewszystkiem, rzecz prosta, niemożliwe jest obserwowanie ścisłe niedziel i świąt przy wszystkich robotach, które mogą być uskuteczniane dopiero po zatrzymaniu całego zakładu i wymagają dłuższego czasu, np. czyszczenie kotłów, remont motorów i głównych transmisyi, czyszczenie kanałów odprowadzających i t. p. Oprócz tego do oddzielnych robotników tej grupy trudno byłoby zastosować zasady ogólne o długości czasu roboczego; np., jeżeli pracuje jeden komplet, palacz musi przyjść do roboty na $1 - 1\frac{1}{2}$ godziny przed puszczeniem zakładu w ruch, ażeby przygotować kocioł; po skończeniu robót w zakładzie palacz musi pozostać jeszcze $\frac{1}{2} - 1$ godziny; oprócz tego nie może on porzucić kotła i podczas

przerwy, jaką mają inni robotnicy dla odpoczynku. Żądanie w tym razie koniecznego stosowania się do czasu normalnego $11\frac{1}{2}$ godzin równałoby się żądaniu utrzymywania dwóch kompletów palaczy i w tym razie, jeżeli zakład pracuje nawet o jednym kotle.

Dla zakładów drobnych żądanie to byłoby bardzo uciążliwe, szczególnie dlatego, że z powodu niewystarczającej u nas ilości szkół specyalnych daje się uczuwać brak palaczy doświadczonych, którym można byłoby powierzyć kocioł bez obawy o skutki.

Podział czasu pracy robotników, zajętych przy remoncie, z konieczności bywa bardzo rozmaity: czasami robotnik taki musi pracować bardzo usilnie, aby zakład mógł normalnie funkcyonować i pozostali robotnicy nie byli pozbawieni zarobku, czasami zaś robotnicy tacy dokonywają drobnych tylko reparacyi, wymagających czasu niedługiego.

Pomimo to jednak niema potrzeby pozbawiać robotników wymienionych kategoryi wszystkich dogodności nowego prawa; na wyjątki można zezwalać tylko w razie konieczności. Niema np. zasady zwalniać fabrykę wielką, zatrudniającą kilkudziesięciu palaczy, od zadosyćuczynienia przepisom, obowiązującym roboty ciągłe, co zmusiłoby ją tylko do niewielkiego powiększenia liczby palaczy, jak to ma miejsce i dzisiaj w wielu należycie urządzonych fabrykach.

Urzędnicy dozoru górniczego, zatwierdzając przepisy porządku wewnętrznego, mogą we wskazanych wypadkach na zasadzie art. 14 i uwagi przepisów zezwalać na wyjątki od zasadniczych norm, zawartych w art. 2—7 prawa i 3—6, 10 i 12 przepisów. Kierować się przytem powinni oni motywami, o jakich była mowa przy robotach ciągłych i za każdym razem zastanawiać się nad tem, o ile wyjątki są konieczne i od których mianowicie wyżej

wymienionych przepisów prawa. Należy również zwracać uwagę na ogół warunków, w jakich się praca odbywa, na to, czy jest ona bardzo uciążliwa dla robotników i czy dla zakładu, ze względu na jego rozmiary, środki, jakimi rozporządza, i warunki miejscowe, trudno jest zastosować się do wyżej wymienionych przepisów zasadniczych. I w wypadkach, o których mowa, należy, jak przy robotach ciągłych, pamiętać o tem, że czasami, zamiast zezwalać na wyjątki, można uciec się do przewidzianych przez umowę godzin nadprogramowych, szczególniej, jeżeli chodzi o odstępstwo czasowe lub peryodyczne (remont nagły, czyszczenie kotłów).

Urzędnicy dozoru górniczego powinni prowadzić szczegółową kontrolę wyjątków, na które zezwolili na zasadzie art. 13 i 14 przepisów, dzieląc je na grupy, stosownie do kategoryi robotników i rodzaju wyjątków.

c) Wypadki szczególne zależne od warunków miejscowych. Czasami ze względu na warunki miejscowe korzystniejszym jest dla robotników taki podział robót, przy którym, chociaż na doby oddzielne czas pracy przewyższa normy, przewidziane przez art. 3—5 prawa i art. 4, 5 i 13 przepisów, nie przewyższa ich jednak, licząc przeciętnie (w ciągu danego okresu czasu, np. dwóch tygodni). Tak np., 1) w ciągu jednego dnia pierwsza grupa pracuje 12 godzin, a druga 6, w ciągu dnia następnego przeciwnie, albo 2) przez jeden tydzień (cały) pierwsza grupa pracuje codzień 12 godzin, a druga 6 godzin na dobę; w następnym tygodniu robotnicy zmieniają się, przyczem druga grupa zaczyna pracować po 12, a pierwsza po 6 godzin na dobę w ciągu całego tygodnia. W jednym i drugim wypadku robotnik pracuje przeciętnie po 9 godzin na dobę.

Naturalnie, że dla najmującego przy pracy 18-godzinnej z dwoma kompletami robotników zupełnie wszystko jest jedno, czy istnieją w fabryce jego takie

lub inne zmiany, i podział robót, wskazany wyżej, wprowadzany bywa zwykle na żądanie samych robotników, dla których dogodniejsze jest to ze względu na zajęcia domowe i na to, że wtedy swobodniej rozporządzają czasem wolnym od pracy, szczególniej, jeżeli mieszkania ich znacznie są oddalone od zakładu albo kopalni.

Artykuł 7 zezwala na taki podział czasu tylko wtedy, jeżeli w zakładzie jest zaprowadzona praca 18-godzinna: gdyby okazał się on pożądanym i w warunkach innych, urzędnicy dozoru górniczego mogą się na niego zgodzić, wszakże czasowo tylko, i powinni bezzwłocznie zawiadamiać o tem Departament Górniczy przez zarząd górniczy.

d) Wypadki, zależne od działania siły wyższej. Jeżeli na skutek wypadków nieszczęśliwych (pożar, zawalenie się, zatopienie i t. p.) lub wogóle działania siły wyższej, zakład, kopalnia lub ich oddziały przestają funkcyonować, albo też staje się niemożliwym prawidłowy bieg czynności, wtedy tak najmującym jak i robotnikom wiele zależy na przywróceniu normalnego biegu zakładu. Urzędnicy dozoru górniczego, kierując się dokładnem brzmieniem artykułu 15 przepisów, nie powinni sprzeciwiać się robotom, do tego celu dążącym, chociażby odbywały się one wbrew przepisom porządku wewnętrznego i rozporządzeniom prawa i przepisów co do długości i podziału czasu roboczego; należy wszakże baczyć, aby roboty takie podejmowane były tylko wtedy, kiedy istnieją dostateczne do tego zasady. Ażeby nadzór w tym względzie ułatwić, artykuł 15 zobowiązuje zarządzających zakładem lub kopalnią do bezzwłocznego zawiadamiania dozoru górniczego o każdym wypadku zastosowania wymienionego artykułu.

Minister Rolnictwa i Dóbr Państwa, po porozumieniu się z Ministrem Spraw Wewnętrznych, ma prawo,

oprócz wypadków, o których mowa wyżej, zezwolić także na odstępstwa i w innych szczególnie ważnych wyjątkowych razach dla oddzielnych gałęzi przemysłu górniczego, zakładów górniczych i hutniczych i kategoryi robotników.

Inżynierowie okręgowi mają obowiązek, zauważywszy taki wypadek, zawiadomić o tem bezzwłocznie Departament Górniczy przez zarząd górniczy; oprócz tego powinni oni jak najprędzej przesyłać do Departamentu z uwagami swemi prośby właścicieli zakładów górniczych i hutniczych, wnoszone przez nich na zasadzie artykułu 16 przepisów o pozwolenie na wprowadzanie wyjątków od żądań prawa i przepisów.

4. Roboty szczególnie szkodliwe dla zdrowia robotników.

Jeżeli urzędnicy dozoru górniczego zauważą, że ze względu na rodzaj lub warunki, w których są prowadzone, roboty niektóre są szczególnie szkodliwe dla zdrowia robotników, powinni o tem zawiadomić Departament Górniczy przez zarządy górnicze ze swymi wnioskami co do tego, co należy przedsięwziąć odnośnie do długości i podziału czasu roboczego w tych wypadkach ze względu na sposoby fabrykacyi i na to, jakie środki ostrożności zostały przedsięwzięte dla uchronienia robotników od szkodliwego wpływu wymienionych robót na ich zdrowie.

5. Roboty nadprogramowe.

Prawo (art. 8) zezwala na roboty nadprogramowe wogóle niezależnie od przyczyn, jakie mogą je spowodować, za warunek główny stawiając, aby umowa

najmu na roboty zwykłe w żadnym wypadku nie krępowała swobody robotnika co do przyjęcia lub nieprzyjęcia robót nadprogramowych. Prawo zezwala na jeden tylko wyjątek od tej zasady, mianowicie dla tych robót nadprogramowych, które są niezbędne ze względu na warunki techniczne fabrykacyi; wypadki, które zobowiązują do tych robót, i inne warunki ich wykonania mogą być, stosownie do przepisów prawa, wnoszone do umowy najmu.

Stosowanie się ścisłe w praktyce do tych zasad jest bardzo ważne, każdy bowiem krok niewłaściwy w tym względzie może zmniejszyć znaczenie prawa z d. 2 czerwca 1897 roku.

Urzędnicy dozoru górniczego mogą zezwalać na zamieszczanie w umowie najmu warunku obowiązkowości takich tylko robót nadprogramowych, które wynikają ze zboczeń czysto wypadkowych od normalnego biegu fabrykacyi i są konieczne ze względu na jej rodzaj, i powinni pilnować, aby umowa najmu nie dawała możności do korzystania z godzin nadprogramowych w celu obejścia prawa z d. 2 czerwca 1897 roku i art. 96 ust. o Przem.

Dla tego należy zezwalać na wykonywanie robót nadprogramowych tylko wtedy, kiedy roboty te są bezwarunkowo konieczne; tak np. w zakładach, w których odbywają się procesy chemiczne i metalurgiczne, kończące się czasami po za godzinami pracy zwykłej robotnika, który ją wykonywa wskutek wypadkowych, niezależnych od zarządzającego zakładem zboczeń od normalnego biegu danej czynności; przerwanie robót w razach takich w czasie oznaczonym przez przepisy porządku wewnętrznego musi spowodować zepsucie się produktu lub też materyałów, które po-

dlegają wymienionym operacyom. To samo stosuje się i do niektórych czynności mechanicznych, jak np. ostatecznego obrobienia (zdjęcia ostatniego wióra) przedmiotów dużych, wymagających wielkiej dokładności wykonania (cylindry maszynowe, działa i t. p.).

W dalszym ciągu nadprogramowe roboty są niezbędne w fabrykacyach, odbywających się w ciągu krótkich okresów czasu, jeżeli właściciel zakładu lub kopalni bez trudu nie może powiększyć liczby robotników; do takich należą roboty, tyczące się wyłamywania, wyciągania i ładowania soli z basenów i jezior osadowych, wydzielanie gorzkiej soli z macicznego słonego ługu, roboty na niektórych kamieniołomach, roboty przy wypuszczaniu wody ze stawów i t. p.

Dla uniknięcia jakichkolwiek nieporozumień, zgodnie z uwagą do artykułu 17*) przepisów, przepisy porządku wewnętrznego powinny wskazywać, w jakich mianowicie wypadkach roboty nadprogramowe mogą być wymagane, a cenniki, taryfy i t. p. winny podawać pozostałe warunki tych robót. Tylko przy zachowaniu tych przepisów roboty te mogą być uznane za obowiązujące dla robotników.

Wobec tego, że szczególnie jest ważne, aby przepisy o pracy nadprogramowej były ściśle przestrzegane, jeżeli zajęty jest nią cały zakład górniczy albo hutniczy lub większe grupy robotników, zarządzający zakładem lub kopalnią, stosownie do art. 19 przepisów, o każdym takim wypadku powinien w swoim czasie zawiadamiać urzędników dozoru górniczego, aby im nadzór ułatwić. Jeżeli pracę nadprogramową wykonywują oddzielni robotnicy lub niewielka ich ilość, w takim razie zawiadomienia należy żądać o tyle, o ile zachodzi obawa, że dziać się będą nadużycia odnośnie do robót nadprogramowych, lub że zarządzający zakładem

*) Obecnie 18.

albo kopalnią nie rozumie należycie przepisów, pracy tej się tyczących.

(Stosownie do art. 18 ilość godzin nadprogramowych dla każdego robotnika nie może przenosić 120 na rok. Przytem do robót nadprogramowych powinny być zaliczone stosownie do art. 8 prawa (17 przepisów) wszystkie godziny po nad te, które ustanowione są przez przepisy porządku wewnętrznego danego zakładu lub kopalni, chociażby ilość tych ostatnich była mniejszą od normy, ustanowionej przez prawo i wyjaśniające je przepisy. Ograniczenie jakąkolwiek normą godzin nadprogramowych zgodnie z art. 18 nie stosuje się do niektórych, wyliczonych w tym artykule robót.

Oprócz robót, w art. 18 wyliczonych, mogą nie podlegać ograniczeniu i inne, od właściciela zakładu lub kopalni niezależne roboty, jako to, spowodowane przez konieczność obrony państwowej albo inne nie cierpiące zwłoki potrzeby państwa, lub niezbędne do podtrzymania ogólnej komunikacyi i t. p. Rozumie się samo przez się, że w każdym z tych wypadków konieczność robót nadprogramowych winna być stwierdzona przez odpowiednią władzę.

Do tej samej kategoryi mogą być również zaliczone roboty, zależne od terminowego odejścia statków lub też od dostarczenia i rozdziału wagonów przeznaczonych do naładowania, naprawa i spuszczanie statków i t. p., i wogóle roboty, których rozmiary nie mogą być z góry oznaczone, i takie, których wykonanie jest dla zakładu konieczne, jak np., pośpieszna naprawa budynków i narzędzi, których stan przedstawia niebezpieczeństwo i t. p.*).

---

*) Niniejszy ustęp instrukcyi stosuje się do art. 17 i 18 przepisów poprzedniej redakcyi, zatwierdzonych d. 8 grudnia 1897 r. i zmienionych d. 17 kwietnia 1898 r., bez zmiany jednak stosującej się do nich instrukcyi.

Zatwierdzając sposób obliczania robót nadprogramowych, urzędnicy dozoru górniczego, stosując się do tego, co powiedziano wyżej, i do artykułów 20 i 21 przepisów, powinni zwracać szczególną uwagę na to, aby sposób ten dawał rzeczywiście możność w każdym czasie i w każdym zakładzie sprawdzić, czy przepisy o pracy nadprogramowej są ściśle spełniane.

SPIS ROBÓT,

dla których, zgodnie z artykułem 13, można zezwolić na wyjątki od przepisów zasadniczych.

---

a) Fabrykacye, nie dopuszczające ani przerw w ciągu dnia roboczego, ani przerw w dni niedzielne i świąteczne: wypalanie węgla na placach zakładowych i koksowanie; suszenie drew, materyałów budulcowych, modeli i t. p.; doglądanie generatorów gazowych; wytapianie w wielkich piecach, bessemerowskich, tomasowskich i martenowskich i wogóle wytapianie we wszelkiego rodzaju piecach (oprócz pieców kopulowych i do rafinowania); roboty, mające na celu podtrzymanie działalności przyrządów, niezbędnych do ciągłości wskazanych czynności, i wogóle roboty, ściśle związane z postępem tych czynności, np. walcowanie metali lanych, prażenie rud, topników i materyałów budowlanych; podtrzymywanie wentylacyi, odwodnienia i osuszania robót górniczych,

dostarczanie wody, podtrzymywanie opalania, oświetlenia i pogotowia przeciw pożarom w budynkach kopalnianych, hutniczych i mieszkalnych; warzenie soli, cementowanie stali, oczyszczanie wyrobów stalowych i surowcowych, elektroliza rud i metali, sublimacya cynku i rtęci; roboty przy pompowaniu i przepompowywaniu ropy naftowej; prowadzenie otworów świdrowych, pogłębianie szybów i wogóle roboty podziemne w formacyach płynnych, sypkich i grożących oberwaniem; ostateczne obrobienie (zdjęcie ostatniego wióra) przedmiotów dużych, wymagających wielkiej dokładności w wykonaniu, służba stróżów.

b) Fabrykacye, nie dopuszczające przerw tylko w ciągu tygodnia: fryszowanie, pudlowanie, szwejsowanie i walcowanie otrzymywanych przy tych fabrykacyach rodzajów żelaza.

PRZEPISY

o przechowywaniu i wydatkowaniu kapitału karnego w zakładach hutniczych i górniczych.

Zatwierdzone przez Ministra Rolnictwa i Dóbr Państwa d. 25 października 1894 roku.

1. Kary, ściągane z robotników na zasadzie artykułów 143 — 148 ustawy o Przemyśle (wyd. 1893 r.), będą użyte na utworzenie specyalnego kapitału w każdym zakładzie hutniczym lub górniczym, będącego w zawiadywaniu zarządu zakładu hutniczego albo górniczego i przeznaczonego wyłącznie na zaspokojenie potrzeb samych robotników.

2. Wydatki z kapitału karnego mają być robione przeważnie na następujące potrzeby robotników:

a) na wsparcie robotników, którzy utracili nazawsze zdolność do pracy lub są czasowo pozbawieni możności pracy skutkiem choroby lub zadanego kalectwa;

b) na wsparcie dla robotnic, które znajdują się w ostatnim okresie brzemienności i opuściły pracę dwa tygodnie przed połogiem, oraz dla położnic w ciągu dwóch tygodni po połogu;

b^1) na leczenie rodziny robotnika, t. j. jego żony, dzieci, będących na jego utrzymaniu rodziców*).

c) w razie straty lub zniszczenia majątku skutkiem pożaru albo innego nieszczęścia.

d) na pogrzeb.

Uwaga. Wydawanie wsparć z kapitału karnego w niczem nie zmienia przepisanych przez prawo obowiązków właścicieli zakładów hutniczych i górniczych co do wynagrodzenia robotników, którzy ponieśli szkodę przy pracy.

3. Wydawanie wsparć robotnikom i robotnicom według ustępu *a* i b^1 artykułu 2 odbywa się nie inaczej, jak na zasadzie świadectwa jednego z lekarzy miejscowych i w wysokości, nie przenoszącej połowy byłego zarobku, przyczem stałe wsparcie może być udzielane tym, którzy utracili zdolność do pracy na zawsze, pozbawionym zaś możności pracy czasowo wsparcie może być udzielane tylko do wyzdrowienia.

Suma wydawanych wsparć stałych powinna stosować się do sumy wpływu rocznego pieniędzy karnych.

Uwaga. Wsparcia stałe nie mogą być wydawane robotnikom, otrzymującym pensye z jakichkolwiek kas lub od właściciela zakładu górniczego albo hutniczego (na mocy wyroku sądowego lub ugody polubownej).

4. Wydawanie wsparć brzemiennym i położnicom odbywa się w wysokości, nie przenoszącej połowy przeciętnego codziennego ich zarobku, należnego za czas, poprzedzający opuszczenie roboty.

5. Wsparcia jednorazowe z ustępu *c* artykułu 2 wydawane są w wysokości, nie przenoszącej dwumie-

---

*) Okólnik Ministerstwa Rolnictwa i Dóbr Państwa z dnia 9 stycznia 1898 r., № 113.

sięcznego zarobkukodosop zwanego i przytem nie inaczej, jak na skutek zaświadczeń policyi o istotnie nastąpionem zniszczeniu lub stracie majątku.

6. Według punktu *d* artykułu 2 wsparcia mogą być wydawane na pogrzeb robotników i robotnic, ich żon i mężów oraz dzieci i rodziców, którzy mieszkali razem z robotnikiem lub robotnicą, i przytem w wysokości, nie przekraczającej dziesięciu rubli na każdego zmarłego.

7. Wypłaty z kapitału karnego uskuteczniają właściciele zakładów hutniczych i górniczych lub ich pełnomocnicy za pozwoleniem miejscowych inżynierów okręgowych albo ich pomocników, tudzież osób, z praw ich korzystających.

Uwaga. W zakładach hutniczych i górniczych, odległych od miejsca zamieszkania inżynierów okręgowych i osób, korzystających z ich praw, jak również w niecierpiących zwłoki wypadkach (artykuł 2, punkty *b* i *d*) wszędzie, właścicielom zakładów hutniczych i górniczych i ich pomocnikom wolno, bez uprzedniego wyjednywania na to pozwolenia, udzielać z kapitału karnego wsparcia jednorazowe w wysokości do pięćdziesięciu rubli w każdym poszczególnym wypadku, pod własną ich odpowiedzialnością w razie, gdyby wyżej wymienieni urzędnicy dozoru górniczego uznali następnie udzielenie takiego wsparcia za nieprawidłowe.

8. Przy zezwalaniu na wypłaty z kapitału karnego inżynierowie okręgowi i osoby, korzystające z ich praw, powinni w każdym poszczególnym wypadku nie tylko sprawdzić, czy projektowany wydatek z kapitału karnego odpowiada bezpośredniemu przeznaczeniu tego kapitału, ale i zestawić wysokość udzielanego wsparcia z istotną jego potrzebą, z gotowizną kapitału karnego i z mogącymi nastąpić wydatkami z tego kapitału.

Przy zezwalaniu zaś na wypłatę wsparć na inne potrzeby robotników, oprócz wymienionych w p. *a* artykułu 2, inżynierowie okręgowi i osoby, korzystające z ich praw, powinni nadto przestrzegać zasadę ogólną, ażeby wsparcia z pieniędzy karnych w żaden sposób nie służyły do zmniejszenia na rachunek pieniędzy karnych wydatków obowiązkowych na produkcyę lub na utrzymanie zakładów hutniczych i górniczych i urządzeń, przy nich istniejących.

9. Z podaniami o udzielenie wsparć z kapitału karnego robotnicy zwracają się do zarządu zakładów hutniczych lub górniczych, które wydają wsparcia stosownie do przepisów niniejszych.

10. W tych wypadkach, kiedy zarząd zakładu hutniczego lub górniczego odmawia udzielenia wsparcia z kapitału karnego robotnikowi, który wsparcia tego istotnie potrzebuje, inżynierowie okręgowi i osoby, korzystające z ich praw, wyznaczają wsparcie własną władzą, przyczem jednak rzeczonemu zarządowi służy prawo zaskarżenia rozporządzeń o podobnych wypłatach przed właściwą komisyą do spraw górniczych ze wstrzymaniem wprowadzenia ich w wykonanie aż do ostatecznej decyzyi komisyi.

11. Pieniądze, ściągnięte z robotników w zakładach hutniczych i górniczych, powinny być wpłacane przez zarządy zakładów do kapitału karnego i mogą być używane wyłącznie na potrzeby robotników, wymienione w artykule 2 niniejszych przepisów. Znajdując się tylko na przechowaniu u zarządu zakładu hutniczego lub górniczego pieniądze te nie mogą być przezeń użyte na korzyść własną lub też na obroty.

12. Właściciel zakładu hutniczego lub górniczego przechowuje kapitał karny osobno od sum zakładu hutniczego lub górniczego. W miarę uzbierania się tego kapitału powyżej pięciuset rubli nadwyżka rozporządzalna ma być wnoszona po ukończeniu każdego

półrocza do jednej z kas oszczędności Banku Państwa, gdzie zaś ich niema, to do filii lub kantorów Banku Państwa na oprocentowanie.

Tam, gdzie niema filii, kantorów lub kas oszczędności Banku Państwa, zarządy zakładów hutniczych i górniczych mogą, za każdorazowem specyalnem zezwoleniem miejscowego inżyniera okręgowego, wnosić wzmiankowane sumy kapitału karnego do instytucyi kredytowych prywatnych.

13. Wzmiankowane w artykule 12 sumy kapitału karnego powinny być wnoszone do instytucyi kredytowych na imię zakładów hutniczych i górniczych, a nie ich właścicieli lub zawiadowców. Deklaracye o wpłacaniu pieniędzy mogą być podpisywane przez samego tylko właściciela lub zawiadowcę zakładu hutniczego albo górniczego; deklaracye zaś o żądaniu zwrotu pieniędzy powinny być stwierdzane podpisem właściciela zakładu hutniczego lub górniczego albo też zawiadowcy i oprócz tego podpisem inżyniera okręgowego lub osoby, korzystającej z jego praw.

14. Dla zabezpieczenia oprocentowania rzeczonych kapitałów, kapitały te, po dojściu powyżej tysiąca rubli, powinny być umieszczane w państwowych biletach procentowych*).

15. W każdym zakładzie hutniczym lub górniczym powinna być prowadzona osobna księga według wzoru, zatwierdzonego przez właściwą komisyę górniczą, do zapisywania przychodu i rozchodu kapitału karnego. Księgę tę powinna prowadzić osoba, wyznaczona do tego przez zarząd zakładu hutniczego lub górniczego; o zamianowaniu lub w razie potrzeby o zmianie tej osoby powinien być zawiadamiany miejscowy inżynier okręgowy albo osoba, korzystająca

*) Okólnik Ministra Rolnictwa i Dóbr Państwa, październik 1895 r.

z jego praw. Wszelkie wydatki, czynione z kapitału karnego, oraz wpłaty do instytucyi kredytowych, powinny być stwierdzane przez właściwe kwity.

16. Czuwanie nad wypełnianiem wyżej wyłożonych postanowień należy do inżynierów okręgowych i osób, korzystających z ich praw, którzy przy odwiedzaniu zakładów hutniczych i górniczych winni przekonywać się tak o całości kapitału karnego, jak i o prawidłowem wydatkowaniu z niego.

17. W razie zwinięcia czynności zakładu hutniczego lub górniczego, kapitał karny, pozostający w stanie rozporządzalnym, będzie oddany właściwej komisyi górniczej dla utworzenia funduszu ogólnego kapitału górników. Sumy, dostarczone komisyi górniczej, będą umieszczone w papierach procentowych państwowych i oddane na przechowanie do jednej z instytucyi Banku Państwa, do czasu otrzymania specyalnego przeznaczenia.

18. W razie ukrycia sum kapitału karnego lub ich wydania, winny tego zarząd zakładu hutniczego lub górniczego będzie pociągnięty do odpowiedzialności, jak za przywłaszczenie i roztrwonienie cudzego mienia (art. 1681 i 1682 kod. Karn. i art. 177 ust. o Kar).

WYJĄTKI

z dzienników Komisyi do spraw górniczych

przy

DEPARTAMENCIE GÓRNICZYM.

DZIENNIK № 12. (11 kwietnia 1894 r.)

Art. 1. Po rozpatrzeniu dostarczonych przez inżynierów okręgowych wzorów książeczek obrachunkowych, używanych obecnie w zakładach hutniczych i górniczych ich okręgów, i wniosków samych inżynierów, Komisya przyszła do wniosku o konieczności zastosowania się przy ustanowieniu wzoru książeczki obrachunkowej do formy, wypracowanej przez Petersburską stołeczną Komisyę do spraw fabrycznych w 1893 roku, z niektóremi tylko zmianami, z których główne polegają: 1) na wyłączeniu z książeczki kwestyi, tyczącej się robotników pomocniczych (co do których Komisya do spraw górniczych nie wydała jeszcze żądanych przepisów); 2) na dodaniu do wzoru książeczki (na odwrotnej stronie okładki) „wskazówek dla właścicieli zakładów górniczych i hutniczych“ co do sposobu jej prowadzenia, i 3) na dodaniu do książeczki nieobowiązujących dla zarządów zakładów „dyspozycyi do kasy“ i „kontramarek“ według wzorów, używanych obecnie w niektórych zakładach górniczych i hutniczych. Po ułoże-

niu na powyższych zasadach załączonego przy niniejszem wzoru książeczki obrachunkowej, Komisya postanowiła: 1) przesłać kopię powyższego wzoru do Departamentu Górniczego z prośbą o rozesłanie takowych książeczek po wydrukowaniu, za pośrednictwem inżynierów okręgowych podległych Komisyi okręgów, po jednym egzemplarzu do każdego z zakładów górniczych i hutniczych, znajdujących się w ich okręgu w tym celu, aby zarządy tych ostatnich przygotowały dla siebie według przesłanego wzoru, (z temi zmianami, które są dopuszczalne zgodnie ze „wskazówkami", umieszczonemi w zatwierdzonym przez Komisyę wzorze) dostateczną ilość książeczek i wprowadziły w użycie nie później niż w dwa miesiące po otrzymaniu takowego wzoru od inżyniera okręgowego, i 2) wskazać inżynierom okręgowym, że w razie, gdyby robotnicy w niektórych zakładach górniczych lub hutniczych nie zgadzali się na wzięcie książeczek obrachunkowych, pod wpływem rozmaitych nieuzasadnionych obaw, to inżynierowie okręgowi powinni: a) żądać od zarządów zakładów górniczych lub hutniczych, żeby takowe wnosiły swoje obrachunki z robotnikiem do osobnej, specyalnie do tego przeznaczonej książeczki obrachunkowej, która ma się znajdować w kantorze; b) tłomaczyć robotnikom przy każdorazowem odwiedzaniu zakładu górniczego lub hutniczego pożytek, płynący dla nich z użycia książeczek obrachunkowych, i c) zawiadamiać Departament Górniczy o każdym wypadku odmowy ze strony robotników wzięcia książeczki obrachunkowej*).

---

*) Komisya do spraw górniczych przy Zachodnim Zarządzie Górniczym postanowiła utrzymać wzór książeczki obrachunkowej, zatwierdzonej przez komisyę przy Departamencie Górniczym.

(Okładka).

KSIĄŻECZKA OBRACHUNKOWA

WZORU,

zatwierdzonego przez Komisyę do spraw górniczych przy Departamencie Górniczym d. 11 kwietnia 1894 r.

(Na wewnętrznej stronie okładki).

Wskazówki dla właścicieli zakładów górniczych i hutniczych.

1. Przy nazwisku robotnika należy wskazać № jego na liście robotników, stosownie do żądania art. 133 ust. o Przemyśle (wydanie 1893 r.).

2. Obok terminu dowodu pobytowego może być zanotowany w stolicach i termin kontramarki szpitalnej jak również karty adresowej.

3. Na pytanie o terminie wynajmu należy odpowiedzieć wskazaniem, do jakiej daty, jakiego miesiąca i roku, albo dla wykonania jakiej roboty został robotnik najęty, lub też przez termin „nieokreślony“ (art. 94 ust. o Przemyśle).

4. Przy zapłacie wymiarowej lub od sztuki, zamiast wskazania dokładnych zasad do obliczenia takowej, można zaznaczyć, że takowa ma miejsce według tablicy cen, wykazów, przepisów robót wymiarowych, lub taryf, wywieszonych w pracowni za podpisem zarządzającego zakładem górniczym lub hutniczym (ust. o Przemyśle, art. 139).

5. Przepisy porządku wewnętrznego i tabele kar pomieszczane w książeczce, powinny być zgodne z zatwierdzonemi przez inżyniera okręgowego i wywieszonemi w pracowniach (art. 103, 142 i 147 ust. o Przemyśle).

6. W rubryce „zarobek“, zamiast dokładnego wyliczania danych do obliczenia takowego, można się powołać na obrachunki, układane co miesiąc dla każdej oddzielnej roboty; rubryka ta może być podzielona na pomniejsze, stosownie do warunków wynajmu.

7. W rubryce „potrącenia“ przy wyrazie „potrącenia“, mogą być wydrukowane na życzenie zarządu zakładu górniczego lub hutniczego wyszczególnienia przedmiotów potrąceń, zgodnych z prawem.

8. Używanie jak również włączanie do książeczek „dyspozycyi do kasy“ nie jest obowiązkowe. „Kontramarek“ można także nie włączać do książeczek.

9. Umieszczanie w książeczce obrachunkowej niniejszych wskazówek nie jest obowiązkowe; jednak egzemplarz takowych powinien znajdować się w każdem biurze zakładu górniczego lub hutniczego.

10. W zakładach górniczych i hutniczych w okręgach górniczych Królestwa Polskiego ruskiemu tekstowi książeczki może towarzyszyć dokładne jego tłomaczenie na język polski, podlegające zatwierdzeniu przez miejscowego inżyniera okręgowego.

Książeczka obrachunkowa №

wydana z .....

.....

znajdującego się w ..... gub. ..... pow.

..... (rok,

miesiąc i dzień).

1) Imię, imię ojca, nazwisko lub przezwisko, oraz № robotnika.

2) Termin dowodu pobytowego.

3) Urząd lub rodzaj zajęcia.

Książeczka niniejsza powinna znajdować się u robotnika; jeżeli książeczka oddana zostanie do biura, robotnik otrzymuje wzamian kontramarkę lub drugi egzemplarz książeczki.

Wymówiono robotę dnia
Podpis lub stempel zarządu zakładu lub kopalni
Podpis robotnika

17

Warunki najmu.

1) Termin

2) Wysokość wynagrodzenia lub zasada do obliczania takowego:

a) za cały czas

b) miesięcznie

c) dziennie (cechowe)

d) na ugodę lub od sztuki

3) Termin wypłaty zarobku.

4) Warunki szczególne:

Płaca za mieszkanie

„ „ łaźnię

„ „ żywność

„ „ materyały i

instrumenty (art. 654 ustawy Górniczej).

Inne warunki (jeżeli są)

Podpis lub stempel zarządu
zakładu górniczego lub hutniczego.

Wyciąg z przepisów, określających prawa, obowiązki i odpowiedzialność robotników.

A. Z ustawy o Przemyśle (wyd. 1893 r. i dalszy ciąg z r. 1895).

Art. art. 87, 89, 91, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 133, 134, 136, 138 140, 143, 144, 145, 146, 148, 149, 150, 151, 152.

B. Z ustawy Górniczej (wyd. 1893 r., dalszy ciąg 1895 r.)

Art. art. 647, 648, 654.

C. Z ustawy o Karach, nakładanych przez sędziów pokoju (wydanie 1885 r., w dalszym ciągu).

Art. art. 51^4, 153^2.

D. Z kodeksu Karnego kryminalnego i poprawczego (wyd. 1885 r. i w dalszym ciągu).

Art. art. 1358, 1358^1, 1358^2, 1358^3.

Przepisy porządku wewnętrznego.

Tabela kar.

Miesiąc i data	ULEGA POTRĄCENIU	Suma Rbl.	Suma k.
	a) wydane zaliczki na rachunek zarobku		
	b) kary (ze wskazaniem powodów nałożenia takowych) .		
	c) potrącenia (ze wskazaniem, za jakie przedmioty) . .		
	Suma do daty wypłaty . .		

ZAROBEK.

Miesiąc i data	WYLICZENIE ZAROBKU	Suma Rbl.	Suma k.
	Razem do daty wypłaty . .		
	Potrąca się z zarobku . .		
	Wydaje się na ręce gotówką .		

Dyspozycya do kasy №
z książeczki obrachunkowej №

— 21 —

Dyspozycya do kasy

z książeczki №

Oddział

№ listy

№ po porządku

Robotnik (imię i nazwisko)

.....

za czas od ..... 189 r.

do ..... 189 r.

ma otrzymać z kasy

rb. kop.

Zarządzający

Uwaga. Dyspozycya niniejsza odcina się w kasie.

Kontramarka №
z książeczki obrachunkowej №

— 22 —

Kontramarka №

na zwrot książeczki №

przedstawionej do kantoru (miesiąc i dzień)

Stempel
kopalni lub
zakładu

(Na odwrotnej stronie kontramarki)

Bez okazania kontramarki nie zwraca się książeczki obrachunkowej.

Kontramarka bez stempla nie ma znaczenia.

Postanowienie obowiązujące

Komisyi do spraw górniczych przy Zachodnim Zarządzie Górniczym.

O środkach ochrony życia, zdrowia robotników i moralności w zakładach hutniczych i górniczych.

Wydane d. 7 grudnia 1895 roku, na zasadzie Najwyżej d. 9 marca 1892 roku zatwierdzonej opinii Rady Państwa.

1. Pomieszczenia, w których odbywają się roboty (pracownie), powinny być o tyle widne i obszerne, o ile tego wymaga bezpieczeństwo robotników i właściwości samej roboty.

2. Pomieszczenia mieszkalne dla robotników, otrzymujących je od gospodarzy, powinny być widne i suche i urządzane oddzielnie od pracowni, o ile można, w miejscach wyniosłych, suchych i w ten sposób, ażeby na każdego robotnika, mieszkającego w koszarach, wypadało najmniej $1^1/_2$ sąż. sześć. powietrza, a w mieszkaniach familijnych najmniej 3 sąż. sześć.

na rodzinę, złożoną najwyżej z dwóch członków dorosłych i dwojga dzieci do 12 lat wieku, dla liczniejszych zaś rodzin w stosunku większym o 1 sąż. sześć. zawartości powietrza na każdego dorosłego i na każde dwoje dzieci w wieku do lat 12. Robotnicy nie mają prawa przyjmowania do siebie współlokatorów bez każdorazowego szczególnego zezwolenia na to gospodarza rzeczonych pomieszczeń mieszkalnych. Zezwolenie to może być udzielone tylko w tym wypadku, jeżeli nie sprzeciwia się temu zawartość sześcienna powietrza według stosunku, określonego w art. niniejszym.

3. Pomieszczenia dla robotników w suterenach nie są dopuszczalne.

Uwaga. Lokale w piwnicach i baraki istniejące powinny być zniesione w ciągu dwóch lat po uprawomocnieniu się niniejszych przepisów obowiązujących.

4. Tapczany do spania robotników powinny odpowiadać warunkom następującym: a) każde pojedyncze miejsce powinno mieć najmniej $2^3/_4$ arszynów długości i 18 werszków szerokości; b) pomiędzy miejscami powinny być najmniej na 4 werszki wysokie przegródki; c) tapczany powinny być z desek z powierzchnią gładką bez szczelin, i d) w głowach powinny być urządzone podpory na poduszki.

Uwaga. Tapczany do spania powinny być tylko jednopiętrowe.

5. Nie są dopuszczalne podłogi ziemne w lokalach mieszkalnych.

6. Pomieszczenia dla robotników niefamilijnych powinny być osobne dla mężczyzn i dla kobiet.

7. Pomieszczenia dla robotników i ich przynależytości (podłogi, łóżka, tapczany) powinny być utrzymywane w czystości; ściany ich powinny być czyszczo-

ne, malowane lub bielone przynajmniej jeden raz do roku. Na suszenie ubrania i obuwia robotników powinny być przeznaczone pomieszczenia oddzielne od sypialni.

8. Zabudowania zakładów hutniczych i górniczych, place i podwórza w zakładach hutniczych i górniczych powinny być utrzymywane poprawnie i w zupełnej czystości; zanieczyszczanie ich materyałem gnijącym lub łatwo podlegającym gniciu nie powinno być dopuszczane. Surowo wzbronione jest wylewanie pomyi i brudnych wód na place i podwórza. W czasie gołoledzi miejsca stałego ruchu ludzi powinny być posypywane piaskiem lub popiołem.

9. Powietrze w pomieszczeniach mieszkalnych dla robotników powinno być o ile można czyste i odświeżane z zastosowaniem właściwych środków wentylacyjnych (lufcików, kominków. pieców, otworów powietrznych, rur wyciągowych, wentylatorów i t. p.).

10. Śmieci i odpadki z pomieszczeń mieszkalnych dla robotników, kuchni i pracowni powinny być codziennie usuwane do miejsc, na to specyalnie przeznaczonych.

11. Miejsca ustępowe powinny być urządzane wpobliżu pracowni i pomieszczeń mieszkalnych dla robotników, ale w oddaleniu od rzek, jezior i stawów, skąd otrzymuje się wodę do picia, i przytem w ten sposób, ażeby: a) były widne i wygodne tak do użytku, jak i do oczyszczania; b) były zamknięte i z drzwiami; c) oddziały męskie i żeńskie były rozdzielone i przejścia miały oddzielne, i d) ażeby nie psuły powietrza w pracowniach i pomieszczeniach mieszkalnych. Doły ustępowe powinny być urządzone oddzielnie od śmietników. I te i tamte powinny być czyszczone, o ile można, najczęściej. Czyszczenie i dezynfekcya dołów i miejsc ustępowych powinny się odbywać przynajmniej co tydzień.

Uwaga. Ustęp c) niniejszego artykułu nie rozciąga się na miejsca ustępowe przy mieszkaniach familijnych dla robotników.

12. W zakładach hutniczych i górniczych, w których pracują kobiety, rewizya ich przy przyjściu na robotę i opuszczaniu roboty może być powierzana tylko osobom płci żeńskiej.

13. Odpływy z dołów ustępowych i śmietników do rzek, strumieni i innych zbiorników wody są surowo wzbronione. Nie wolno również w zimie wywozić nieczystości na lód zbiorników wody.

14. Przy wszystkich zakładach hutniczych i górniczych mają być urządzone łaźnie w takim stosunku, ażeby każdy robotnik mógł się wymyć przynajmniej raz na tydzień i przytem jednocześnie mogła się myć przynajmniej sześćdziesiąta część ogólnej liczby robotników oraz nie mniej w każdym razie, niż 15 ludzi. Jeżeli stosownie do warunków miejscowych norma ta powinna być powiększona lub może być zmiejszona, to inżynier okręgowy składa o tem raport do komisyi do spraw górniczych.

Uwaga 1. Urządzenie łaźni jest obowiązujące tam, gdzie robotnicy mają mieszkania od przemysłowców górniczych; gdzie zaś mieszkań takich nie mają, to łaźnie mają być urządzane, jeżeli liczba robotników wynosi 100 i więcej ludzi.

Uwaga 2. Za pozwoleniem miejscowego inżyniera okręgowego właściciele sąsiadujących z sobą zakładów hutniczych i górniczych mają prawo urządzać wspólne łaźnie dla swoich robotników.

15. W pracowniach winna znajdować się dla robotników woda czysta, zdatna do picia, w ilości dostatecznej, trzymana w naczyniach czystych i zamkniętych.

16. Studnie, służące do dostarczania wody robotnikom, powinny być ogrodzone dla niedopuszczania do nich wody i błota z powierzchni oraz bydła. Ziemia wokoło studni powinna być wyjęta przynajmniej na 3 arszyny na szerokość i ½ arsz. na głębokość; wgłębienie to ma być ściśle ubite gliną ze spadkiem na zewnątrz. Pranie około studzien powinno być wzbronione.

17. Do prania bielizny robotników powinny być przeznaczone osobne miejsca.

18. Pokarmy dla robotników, wydawane im przez zakład hutniczy lub górniczy, powinny być posilne i w zupełnie dobrym gatunku. Piekarnie chleba i kuchnie przy koszarach nie powinny być urządzane w sypialniach robotników.

19. Przy robotach, wymagających użycia kwasów, ciał gryzących lub trujących, oraz przy robotach, rozwijających gazy szkodliwe lub znaczną ilość kurzu, przyjmowanie pokarmów w pracowniach, do tego rodzaju robót przeznaczonych, powinno być zabronione, i w tym celu mają być urządzone osobne lokale; w samych zaś pracowniach powinny być urządzone umywalnie.

20. Przy robotach, połączonych z wydzielaniem szkodliwych wyziewów trujących lub kurzu trującego (np. wyrób cynku), robotnicy w czasie robót i wogóle, znajdując się w obrębie zakładu, powinni być ubrani w odzież specyalną: spodnie i bluzy z dającej się łatwo prać tkaniny.

Wszystkie wymienione części odzieży przygotowują zarządy zakładów i przechowują je w miejscach zamykanych, osobno od pracowni. Robotnicy zdejmują odzież specyalną po ukończeniu robót, przed powrotem do domu, a przed każdem następnem użyciem mają odzież wytrząść i wytrzepać; oprócz tego odzież ta ma być prana przynajmniej dwa razy na miesiąc.

21. Zapasy materyałów łatwo palnych powinny być przechowywane w osobnych pomieszczeniach ogniotrwałych, oddzielonych od pracowni i mieszkań. Te materyały, jak również materyały trujące i działające szkodliwie na zdrowie, powinny być tak przechowywane, ażeby robotnicy nie mogli ich otrzymać bez zapytania i ażeby nie groziły niebezpieczeństwem robotnikom.

22. Ścierki, starzyzna, pakuły, odpadki i inne przedmioty, używane do obcierania, które już były w użyciu i przesiąkły olejem, łojem i t. p., powinny być przechowywane w osobnych, ściśle zrobionych schowankach żelaznych z przykrywkami.

23. Wszystkie drzwi wewnętrzne w pracowniach i mieszkaniach dla robotników powinny otwierać się w kierunku wspólnych wyjść, drzwi zaś u wyjść i okna — na zewnątrz; drzwi, służące do wyjścia w obydwie strony, powinny także otwierać się w obydwie strony.

24. Drzwi i schody, przeznaczone do wyjścia robotników ze wspólnych lokalów mieszkalnych (koszar), powinny pod względem liczby i szerokości odpowiadać liczbie przechodzących przez nie robotników w stosunku następującym: na każdych 100 ludzi powinno wypadać wolnego przejścia przez drzwi i schody przynajmniej $^3/_4$ arszyna szerokości; najmniejsza zaś szerokość drzwi w świetle powinna wynosić przynajmniej $1^1/_2$ arszyna. Schody i przejścia powinny być oświetlane.

25. Drzwi zewnętrzne mogą być w czasie robót zamykane, ale w ten sposób, aby na wypadek pożaru mogły otwierać się wskutek nacisku ludzi.

26. Każdy zakład hutniczy lub górniczy powinien być zaopatrzony w odpowiednie środki i przyrządy do stłumienia pożaru w początku jego powstania; wewnątrz zaś zakładów, znajdujących się w obrębie

miejskiej sieci wodociągowej, powinny oprócz tego znajdować się w ilości dostatecznej krany pożarne, zaopatrzone w węże.

27. Robotnikom powinno być wzbronione spoczywać i spać na piecach, na obmurowaniu kotłów parowych, w pobliżu miejsc, gdzie mogą wydzielać się gazy duszące lub szkodliwe, w kanałach i jamach, na rusztowaniach, oraz w pobliżu maszyn i wszelkiego rodzaju mechanizmów i warsztatów ruchomych. Lokale, przeznaczone do robót (pracownie), nie powinny służyć za sypialnie.

28. Robotnicy nie powinni być dopuszczani do robót w stanie nietrzeźwym; robotnicy nietrzeźwi powinni być niezwłocznie wydalani z zakładu hutniczego lub górniczego.

29. Robotnicy, cierpiący na epilepsyę lub chorobę zaraźliwą, niebezpieczną dla otaczających, oraz na konwulsye i omdlenia, nie powinni być przyjmowani do roboty w zakładach hutniczych i górniczych.

30. Robotnicy, cierpiący na zawrót głowy, nie powinni być dopuszczani do robót w miejscach wzniesionych i na rusztowaniach.

31. Kobietom nie wolno zajmować się robotami podziemnemi w kopalniach i kamieniołomach.

Postanowienie obowiązujące

Komisyi do spraw górniczych przy Zachodnim Zarządzie Górniczym.

O pomocy lekarskiej dla robotników w zakładach hutniczych i górniczych.

Wydane d. 6 kwietnia 1896 roku, na zasadzie Najwyżej d. 9 marca 1896 roku zatwierdzonej opinii Rady Państwa.

1. Postanowienie niniejsze rozciąga się na prywatne zakłady hutnicze i górnicze, położone w Zachodnim Obszarze Górniczym i podległe Komisyi do spraw górniczych przy Zachodnim Zarządzie Górniczym.

2. Pomoc lekarska, udzielana w wyżej wymienionych zakładach hutniczych i górniczych przez właścicieli tych zakładów ich robotnikom, w myśl art. 102 ust. o Przemyśle, wyd. 1893 r., bezpłatnie, powinna być zorganizowana na zasadzie następujących artykułów niniejszego postanowienia obowiązującego.

3. Pomoc lekarska (medyczna) polega: a) na urządzaniu przy zakładach hutniczych i górniczych lazaretów

(szpitale, ambulatorya, przytułki pierwszej pomocy); b) na zaopatrzeniu ich w niezbędne środki lecznicze według wskazówek gubernialnego zarządu lekarskiego; c) na udzielaniu pomocy chorym ambulatoryjnym (przychodzącym), i d) na leczeniu i pełnem utrzymaniu chorych, znajdujących się w szpitalach zakładowych.

Uwaga do p. b). Miejscowy lekarz górniczy opracowywuje projekt środków lekarskich i przedstawia gubernialnemu zarządowi lekarskiemu za pośrednictwem zarządu zakładu.

4. Zakłady hutnicze i górnicze, w których pracuje stale 1000 i więcej ludzi, licząc wszystkich robotników, należących do przedsiębierstwa (węglarzy, kopaczów rudy, drwali i t. p.) są obowiązane do urządzenia, niezależnie od ambulatoryum, osobnego szpitala, licząc przynajmniej jedno łóżko na każdych 100 robotników.

Uwaga. Liczbę robotników należy obliczać według rzeczywistej ilości dniówek, z liczby których będzie wyprowadzony robotnik roczny, licząc na niego 250 dni roboczych.

5. Wszystkie zakłady hutnicze i górnicze, mające od 400 i więcej robotników, winny urządzić szpital, jeżeli, przy podaniu do komisyi do spraw górniczych o uwolnieniu od obowiązkowego urządzenia szpitala, nie przedstawią zaświadczenia inżyniera okręgowego o tem, że chorzy górnicy będą wygodnie i rychło umieszczani w najbliższych szpitalach okolicznych na rachunek zarządu zakładu. Przytem jednak należy przestrzegać: a) ażeby w samym zakładzie hutniczym i górniczym był urządzony lokal do udzielania pierwszej pomocy; b) ażeby przy zakładzie hutniczym i górniczym było urządzone ambulatoryum, przy którem znajdował by się felczer stały, i c) ażeby zakład hutniczy lub górniczy miał lekarza, obowiązanego czuwać nad

ambulatoryum i przyjeżdżać niezwłocznie na wezwanie administracyi zakładu hutniczego lub górniczego.

Uwaga. Lekarz jest wzywany w wypadkach nieszczęścia lub choroby robotnika, wymagających niezwłocznej pomocy lekarskiej na miejscu lub w mieszkaniu robotnika.

6. Wszystkie pozostałe zakłady hutnicze lub górnicze są uwolnione od obowiązkowego urządzenia osobnego szpitala, pod warunkiem przyjęcia na rachunek przemysłowca górniczego opłaty szpitalnej lub opłaty za leczenie robotników w najbliższych szpitalach miejskich i innych sąsiednich, przyczem powinny być zachowane wymagania, wyłożone w art. 5 p. a, b, c.

Uwaga. Zakłady hutnicze i górnicze, których postanowienie niniejsze nie obowiązuje do urządzania szpitala, winny wskazać miejscowemu inżynierowi okręgowemu szpitale, do których będą wyprawiani chorzy robotnicy, i uiszczać należność za ich leczenie, oraz przedstawić jednocześnie zaświadczenie obranego szpitala o jego zgodzie na przyjmowanie chorych na kuracyę.

7. Zakłady hutnicze i górnicze, mające nie mniej niż 400 robotników, są odwiedzane przez lekarza codziennie w godzinach określonych; mające liczbę robotników od 100 — 400, przynajmniej raz na tydzień i wszystkie pozostałe, z mniejszą ilością robotników, przynajmniej raz na miesiąc.

Uwaga. Lekarz przyjmuje w czasie swoich odwiedzin wszystkich przychodzących chorych robotników.

8. Właściciele sąsiednich zakładów hutniczych i górniczych mają prawo, za zezwoleniem miejscowego inżyniera okręgowego, urządzać wspólne szpitale dla swoich robotników.

O udzielaniu pierwszej pomocy w razie wypadków nieszczęśliwych i gwałtownych ciężkich zasłabnięć.

9. W każdym zakładzie hutniczym i górniczym, nie wyłączając i tych, w których liczba robotników nie dosięga 25, należy mieć w najbliższej odległości od miejsca robót (nie dalej jak pół wiorsty), niezależnie od ambulatoryum i szpitali, lokale osobne (pokój osobny, widny i przestrony) z jednem przynajmniej łóżkiem dla czasowego schronienia skaleczonego lub ciężko chorego robotnika i dla udzielenia mu pierwszej pomocy.

Uwaga. Zakłady hutnicze i górnicze, zatrudniające więcej niż 400 robotników, winny mieć w wymienionych lokalach najmniej dwa łóżka i następnie w stosunku jednego łóżka na każdych 500 robotników.

10. W wymienionych lokalach powinny znajdować się w pogotowiu przedmioty najniezbędniejsze do udzielenia pierwszej pomocy, jak: nosze, materyały opatrunkowe, najniezbędniejsze narzędzia chirurgiczne i niektóre środki farmaceutyczne, potrzebne do opatrunków (dezynfekcyjne), do cucenia i t. p., i oprócz tego zakłady hutnicze i górnicze winny przewozić ciężko pokaleczonych i chorych do szpitali na wózkach resorowych.

11. Schronienia pierwszej pomocy mogą mieścić się i przy ambulatoryach, ale pod warunkiem pozostawienia na schronienie osobnego pokoju a nie tego, który służy do przyjmowania chorych przychodzących.

12. W zakładach hutniczych i górniczych, zatrudniających 1000 robotników i więcej, winny odbywać się w czasie robót dyżury obowiązkowe felczerów.

O udzielaniu pomocy chorym przychodzącym.

13. Punkta ambulatoryjne winny znajdować się w odległości najwyżej 3 wiorst od zakładów hutniczych i górniczych lub od zakładowych domów mieszkalnych dla robotników.

14. Sąsiednie kopalnie i kamieniołomy nieznaczne, które u siebie osobnego ambulatoryum nie urządziły, mające w sumie ogólnej nie mniej jak 100 robotników i położone w obrębie koła o promieniu najwyżej 3 wiorst, winny mieć ambulatoryum wspólne ze stałym felczerem w miejscu środkowem.

15. Ambulatorya mają mieścić się w lokalach, dla nich specyalnie urządzonych, zaopatrzonych w najniezbędniejsze przyrządy do badania chorych, robienia opatrunków i wydawania lekarstw najprostszych. Lokale te powinny składać się najmniej z trzech pokojów: poczekalni, pokoju lekarza do przyjęć i pokoju do opatrunku i wydawania lekarstw.

U w a g a 1. Jeżeli dla chorych przychodzących są przygotowywane lekarstwa złożone, to przy ambulatoryum winien znajdować się lokal osobny, przeznaczony na aptekę ze wszelkiemi urządzeniami (coctorium, materyalnia i t. p.) do właściwego przygotowania i wydawania lekarstw.

U w a g a 2. W zakładach hutniczych i górniczych, zatrudniających mniej niż 100 robotników, lokale dla chorych przychodzących mogą składać się z dwóch pokojów (poczekalni i pokoju lekarza do przyjęć), ale w takim razie pokój lekarza do przyjęć powinien być dosyć obszerny, ażeby służył także za miejsce opatrunków i wydawania lekarstw.

O urządzaniu szpitali.

16. Wszystkie nowobudowane szpitale powinny być ściśle stosowane do wymagań, wyłuszczonych w artykułach poniższych niniejszego postanowienia obowiązującego.

17. Szpital powinien znajdować się w miejscu suchem, w odległości dostatecznej od mieszkań i od zakładów przemysłowych, których blizkość mogłaby szkodliwie wpływać na bieg kuracyi, i być zabezpieczonym pod względem zaopatrzenia w wodę do picia w dobrym gatunku.

Uwaga. Pożądane jest posiadanie przy szpitalu ogrodu dla spaceru chorych.

18. Budynek, przeznaczony na szpital lub specyalnie w tym celu zbudowany, winien pod względem powietrza i światła odpowiadać zasadniczym wymaganiom hygieny, winien być dostatecznie wentylowany i ogrzewany.

19. Sale szpitalne winny mieć, z warunkiem dostatecznej wentylacyi, najmniej 5 sąż. sześć. przestrzeni powietrznej, najmniej 1 sąż kw. powierzchni podłogi i najmniej $^1/_5$ sąż. kw. powierzchni okien na jedno łóżko. Wysokość sal powinna wynosić przynajmniej 1,66 sąż.

20. Przy szpitalach winny znajdować się: pokój do przyjęć, łazienka, pokój operacyjny, pomieszczenie dla felczera i służby, skład, schowanie na brudną bieliznę i miejsca ustępowe; oprócz tego przy szpitalu powinna znajdować się kuchnia, pralnia i trupiarnia.

21. Szpitalny pokój do przyjęć nie powinien służyć do przyjmowania chorych przychodzących (ambulatoryum).

Uwaga. Jeżeli i ambulatoryum znajduje się przy szpitalu, to powinno mieć wejście osobne i być odosobnione od ogólnych sal szpitalnych.

22. Szpital, przyjmujący osoby płci obojga, powinien mieć koniecznie przy każdym oddziale osobny pokój do przyjęć, łazienkę i miejsce ustępowe.

23. Służba kuchenna nie powinna mieszkać w samej kuchni.

24. Pralnia szpitalna nie może służyć do prania bielizny robotników zdrowych.

25. Miejsca ustępowe powinny być ciepłe, znajdować się w budynku, zajmowanym przez chorych, i mieć klozety wodne lub ziemne z przyrządem do wywózki nieczystości zdezynfekowanych.

26. Każdy szpital powinien mieć pomieszczenie dla chorych zaraźliwych. Jeżeli pomieszczenie to nie znajduje się w osobnym budynku, to ogólny budynek szpitala powinien być tak urządzony, ażeby dać możność zupełnego odosobnienia przynajmniej jednego pokoju, zaopatrując go w osobne wejście i osobne pomieszczenia gospodarcze, a mianowicie: miejsce ustępowe, łazienkę i pokój dla felczera albo dozorczyni chorych.

27. Przy szpitalu winno znajdować się osobne pomieszczenie do przygotowywania i wydawania lekarstw ze wszystkiemi najważniejszemi służącemi do tego urządzeniami, jeżeli chorzy nie otrzymują lekarstw z wolnej apteki.

28. Każdy szpital powinien mieć w swojem rozporządzeniu parowy aparat dezynfekcyjny do dezynfekcyi bielizny szpitalnej, tudzież przybór do sterylizacyi materyałów opatrunkowych.

29. Dla zakładów hutniczych i górniczych, zatrudniających od 400 do 1000 robotników, mogą być, za pozwoleniem właściwem, dopuszczane pewne uchy-

lenia i uproszczenia od typu normalnego przy urządzaniu szpitali. W każdym razie budynki rzeczonych szpitali powinny czynić zadość wszystkim przepisanym wymaganiom pod względem urządzenia sal (chirurgicznej i chorób wewnętrznych), pokoju operacyjnego i do naparzania, łazienki i miejsc ustępowych.

30. Istnienie szpitali, zbudowanych dawniej, jest czasowo dozwolone, chociażby szpitale te nie odpowiadały wszystkim wyżej wyłuszczonym wymaganiom, przyczem szczególna uwaga powinna być zwrócona na wszelkie możliwe urządzenia, mogące polepszyć warunki sanitarne szpitala, przeważnie zaś na udoskonalenie wentylacyi, na niedopuszczenie zbytniej ciasnoty w rozmieszczeniu chorych i na możliwą izolacyę chorych zaraźliwych.

O wydawaniu lekarstw robotnikom.

31. W zakładach hutniczych i górniczych, w których robotnicy otrzymują pomoc lekarską wyłącznie od felczerów przy ambulatoryach, wydawanie lekarstw złożonych i silnie działających nie jest dopuszczalne.

32. W zakładach hutniczych i górniczych, korzystających z usług lekarzy, lecz nie posiadających urządzeń do prawidłowego przygotowywania i wydawania lekarstw, lekarstwa będą nabywane z aptek wolnych.

33. W zakładach hutniczych i górniczych, mniej lub więcej odległych od aptek wolnych, wydawanie lekarstw złożonych i silnie działających może się odbywać na miejscu, ale jedynie pod warunkiem, że lekarstwa te będą przygotowywane przez osoby pewne i w aptekarstwie doświadczone i pod bezpośrednim dozorem lekarza; przytem zakłady hutnicze i górnicze

winny mieć osobny lokal na aptekę z wszelkiemi urządzeniami, niezbędnemi do prawidłowego przygotowywania i wydawania lekarstw (coctorium, materyalnią, pokojem do wydawania lekarstw i t. p.).

Uwaga. W zakładach hutniczych i górniczych, nie mających stałych lekarzy, i gdzie skutkiem tego bezpośredni dozór lekarski nad przygotowywaniem i wydawaniem lekarstw nie może mieć miejsca, aptekarstwo powinno znajdować się w rękach farmaceutów specyalistów t. j. osób, mających dyplomy pomocnika aptekarskiego albo prowizora.

34. Niniejsze postanowienie obowiazujące uprawomocnia się po upływie dwóch miesięcy od dnia ogłoszenia go we właściwym dzienniku urzędowym miejscowym.

USTAWA

kas szpitalnych, urządzanych w zakładach hutniczych i górniczych w guberniach Królestwa Polskiego.

Zatwierdzona przez Ministra Rolnictwa i Dóbr Państwa d. 7 lutego 1895 roku na zasadzie Najwyżej d. 27 stycznia 1895 r. zatwierdzonej uchwały Komitetu Ministrów *).

I. Cel i skład kasy.

§ 1. Kasa szpitalna w zakładzie hutniczym (górniczym) N ma na celu udzielanie swoim członkom, w razie choroby lub śmierci, określonych niniejszą ustawą wsparć.

§ 2. Wszyscy robotnicy, obecni w zakładzie hutniczym (górniczym) N, tudzież dozorcy (ci ostatni, jeżeli suma wynagrodzenia, otrzymywanego przez nich z kasy zakładu hutniczego lub górniczego, nie przenosi 500 rb. rocznie) są obowiązani do uczestniczenia w kasie szpitalnej od chwili przyjęcia do roboty w zakładzie hutniczym (górniczym).

*) Zbiór praw i rozporządzeń Rządu, r. 1895, № 70, art. 470.

Uwaga 1. Dozorcy, otrzymujący powyżej 500 rb. rocznie, i wszyscy pozostali urzędnicy zakładu mają prawo uczestniczenia w kasie na warunkach jednakowych z innymi robotnikami. O życzeniu uczestniczenia powinni zawiadomić na piśmie zarząd kasy.

Uwaga 2. Robotnicy, zatrudnieni przy wykonywaniu robót specyalnych przez przedsiębierców i nie otrzymujący żadnej płacy z kasy zakładu hutniczego lub górniczego, nie są obowiązani uczestniczyć w kasie szpitalnej; zarząd zakładu ma jednak prawo, w porozumieniu z przedsiębiercą, przyjąć jego robotników, jako członków kasy szpitalnej, na warunkach jednakowych z innymi robotnikami, nie inaczej jednak, jak tylko na skutek ich podań pisemnych.

II. Kapitały kasy i składki członków.

§ 3. Środki kasy szpitalnej tworzą się: 1) z każdomiesięcznych składek robotników, dozorców i urzędników, i 2) ze składek przemysłowców górniczych, przynajmniej równych sumie składek, wzmiankowanych w p. 1. Wysokość składek, wymienionych w p. 1 niniejszego artykułu, może być określona w sposób dwojaki: a) albo wszyscy członkowie kasy płacą sumy, ściśle stosunkowe do zarobku każdej poszczególnej osoby, według pewnej normy procentowej, jednakowej dla wszystkich członków kasy; b) albo też członkowie kasy szpitalnej dzielą się na trzy klasy:

Klasa A. Osoby, otrzymujące z kas zakładów hutniczych lub górniczych po nad 400 rb. rocznie.

Klasa B. Osoby, otrzymujące z kas zakładów hutniczych lub górniczych 200 — 400 rb. rocznie.

Klasa C. Osoby, otrzymujące z kas zakładów hutniczych lub górniczych poniżej 200 rb. rocznie.

Zarząd zakładu hutniczego lub górniczego zalicza członków do tej lub innej klasy. W razie jeżeli członek kasy życzy sobie przejść z jednej klasy do drugiej, to za zasadę jego przejścia powinien służyć jego zarobek za ostatnie trzy miesiące.

Uwaga. Opłata przez przemysłowców górniczych składek w wysokości, wskazanej w artykule niniejszym, nie uwalnia ich od włożonego na nich przez prawo obowiązku udzielania bezpłatnie pomocy lekarskiej (t. j. utrzymywania lekarza, felczera i szpitala, przy określonej ilości łóżek w szpitalu ogólnym, z całem urządzeniem i lekarstwami), w tym wypadku, jeżeli potrzebny na to wydatek nie zostaje pokryty przez sumę, uiszczoną do kasy szpitalnej. Właściciele zakładów hutniczych i górniczych i po wpłaceniu do kasy szpitalnej sumy, potrzebnej na wszystkie wydatki na bezpłatną pomoc lekarską robotnikom, nie są uwalniani od obowiązku urządzenia pomieszczenia szpitalnego przy samym zakładzie hutniczym lub górniczym, jak również i od innych obowiązków prawnych co do pomocy lekarskiej dla robotników, o ile te obowiązki nie wypełnia zamiast nich kasa szpitalna. Opłata przez członków składek według klas obowiązuje i w czasie przerwy w zajęciach z powodu choroby.

§ 4. Wysokość składki członka kasy powinna wynosić nie mniej niż jeden i nie więcej niż trzy procenty jego zarobku miesięcznego. W razie podziału członków na klasy zostaje określone następujące minimum składek: dla klasy A—35 k., dla klasy B—25 k., dla klasy C — 15 k., miesięcznie; za zgodą większości

członków kasy i zarządu zakładu składki te mogą być powiększone, jednak do takiej wysokości, ażeby w żadnym razie nie przenosiły 3% zarobku. Opłata przez członków składek według klas obowiązuje i w czasie przerwy w zajęciach z powodu choroby.

§ 5. Składki członków kasy szpitalnej i składki przemysłowców górniczych nie mogą być mniejsze od sumy, określonej w § 4.

Pozostałość dochodu po zaspokojeniu wydatków stanowi stały kapitał zapasowy kasy, który w razie dojścia do 20 rb. przeciętnie na członka kasy może być użyty na ulepszenie szpitala zakładowego, na wybudowanie przy szpitalu kościoła, szkoły i na inne potrzeby ogólne górników.

Jeżeli przy układaniu przez zarząd budżetu na rok nadchodzący okaże się, że oczekiwane wpływy nie pokryją w zupełności niezbędnych wydatków, to zarząd kasy winien przedsięwziąć środki do ustanowienia równowagi między przychodem i rozchodem, nie wychodząc z normy potrąceń, wskazanej w § 4.

Uwaga. Postanowienia o wyżej wzmiankowanem przeznaczeniu czystego zysku kasy i o powiększeniu składek, lub zmniejszeniu wsparć mogą zapaść tylko na ogólnem zgromadzeniu członków kasy, przyczem członkowie kasy powinni być na 8 dni przed terminem zawiadomieni o posiedzeniu z wymienieniem kwestyi, podlegających dyskusyi; postanowienie to powinno zapaść większością najmniej $^2/_3$ głosów członków kasy.

§ 6. Składki miesięczne członków kasy szpitalnej są opłacane albo za pomocą potrąceń z otrzymywanej przez nich pensyi lub zarobku, albo też uiszczane przez samych członków kasy, jeżeli ci czasowo nie otrzymu-

ją wynagrodzenia. Najpóźniej w trzy tygodnie po miesiącu sprawozdawczym składki te, razem ze składkami przemysłowców górniczych, powinny być oddawane do kasy.

III. Wsparcia.

§ 7. Kasa szpitalna udziela swoim członkom przynajmniej następujące wsparcia:

a) w razie choroby samych członków, ich żon, dzieci młodszych od lat piętnastu, rodziców i krewnych, znajdujących się pod ich opieką,—bezpłatną pomoc lekarską i lekarstwa;

b) wsparcie pieniężne w czasie choroby członka kasy, która pozbawiła chorego zarobku, z wyjątkiem jednak tych wypadków, kiedy chorobę wywołało uszkodzenie umyślnie sobie zadane lub kiedy przyczyną choroby było pijaństwo albo bójka, powstała z winy poszkodowanego;

c) wsparcie na wydatki pogrzebu zmarłych członków kasy i członków ich rodzin, wymienionych w p. a).

§ 8. Każdy członek kasy, mający prawo do leczenia, stosownie do poprzedniego artykułu, winien zwracać się do tego lekarza, tego szpitala i tej apteki, jakie wskaże mu zarząd kasy.

Jeżeli zaś zwróci się do obcego lekarza lub do obcych szpitali i aptek, to wydatków na leczenie kasa na swój rachunek nie przyjmie. Ogłoszenie o tem powinno być wywieszone w salach zebrań i w biurze zakładu.

§ 9. Wsparcia w czasie choroby są wypłacane, nie wyłączając dni świątecznych i niedzielnych. Wysokość tych wsparć, przy podziale robotników na klasy, odpowiada następującym normom dziennie:

klasa A. 40 k. żonatym, 30 k. bezżennym.
„ B. 30 „ „ 20 „ „
„ C. 20 „ „ 12 „ „

Przy systemie składek, określanych w procentach od zarobku, wsparcie 30 k. na dobę dla żonatych i 20 k. dla bezżennych uważa się za najmniejsze. Według uznania zarządu wysokość wsparć może być powiększona w wypadkach, szczególnie zasługujących na uwzględnienie.

Jeżeli żonaty członek leczy się w szpitalu, to rodzina jego otrzymuje tylko połowę należnego wsparcia. Bezżenni członkowie kasy, korzystający z pomocy lekarskiej w szpitalu, otrzymują $^1/_4$ wsparcia. Wsparcie w czasie choroby będzie wypłacane w ciągu trzech miesięcy najwyżej; tak samo i leczenie w domu lub w szpitalu może trwać nie dłużej nad trzy miesiące; w razach wyjątkowych i szczególnie na uwzględnienie zasługujących, termin ten może być z decyzyi zarządu przedłużony do sześciu miesięcy.

§ 10. Kasa wydaje najmniej 15 rb. na wydatki pogrzebu zmarłych członków, na pogrzeb zaś osób, zmarłych z rodziny członka kasy, kasa może i mniej wydawać według uznania zarządu kasy.

U w a g a. Pogrzeb członków, zabitych przy robocie lub zmarłych skutkiem kalectwa, zadanego w czasie robót w zakładzie hutniczym lub górniczym, odbywa się na rachunek zarządu zakładu, przyczem wydatek wynosi najmniej 25 rb.

§ 11. W razie wyjątkowych wypadków nieszczęśliwych, długiej choroby i t. p., zarząd kasy może wydawać biednym członkom nadzwyczajne wsparcia z kasy.

U w a g a. Do czasu założenia kasy ogólnej, zabezpieczającej los górników i hutników kalek, wdów i sierot po górnikach i hutnikach, zarząd kasy szpitalnej ma prawo, o ile środki

rozporządzalne na to pozwolą, wydawać wsparcia nadzwyczajne kalekom, wdowom i sierotom po byłych robotnikach zakładu hutniczego lub górniczego. Również, jeżeli po założeniu wspomnianej kasy, wzmiankowani kalecy, wdowy i sieroty nie będą wpisani do liczby emerytów tej kasy, to dawne stosunki ich do kas szpitalnych trwają nadal.

§ 12. Członek kasy szpitalnej, opuszczający roboty w zakładzie hutniczym lub górniczym, do którego ta kasa należy, zostaje pozbawiony swoich praw członka; składki zaś, opłacone przez niego do kasy, nie ulegają zwrotowi w żadnym wypadku.

IV. Zarząd kasy.

§ 13. Zawiadywanie kasą szpitalną zostaje powierzone jej zarządowi.

§ 14. Zarząd kasy składa się z parzystej liczby członków, najmniej 6; połowę tej liczby mianują właściciele zakładu a drugą połowę obierają członkowie kasy z pośród siebie lub z pośród urzędników zakładu hutniczego lub górniczego, należących do kasy.

Właściciele zakładu mianują prezesa i wice-prezesa zarządu z pośród członków, przez siebie zamianowanych.

Prawo wyboru należy do wszystkich pełnoletnich członków płci męskiej. Wybory odbywają się w czasie oznaczonym na ośm dni przed ich terminem; ogłoszenia o tem są wywieszane w biurach i w kancelaryach zakładowych i salach zebrań.

Wyborami kieruje starszy technik zakładu hutniczego lub górniczego; wybory odbywają się ustnie prostą większością głosów wszystkich uczestników kasy. W razie zaś, jeżeli okaże się koniecznem odbyć wybory przez głosowanie tajne, to balotowaniu ulega-

ją dwie osoby, które otrzymały największą ilość głosów. W razie równości głosów przy balotowaniu los rozstrzyga wybór.

Uwaga. W tych zakładach górniczych lub hutniczych, gdzie liczba robotników przewyższa 500, ogólne zebrania członków kas, mogą być według ustaw takich kas zamieniane na zebrania przedstawicieli od robotników, wybieranych tym samym trybem, jaki ma być wskazany w oznaczonych ustawach*).

§ 15. Zarząd ma pieczęć z wyobrażeniem nazwy kasy.

§ 16. Członkowie zarządu są wybierani na trzy lata. Jeżeli zaś w ciągu tego czasu członek zarządu wyjdzie z kasy lub opuści zakład hutniczy lub górniczy, w których pracował, to na jego miejsce będzie obrany nowy członek zarządu.

§ 17. Członkowie zarządu pełnią obowiązki swoje w interesach kasy bezpłatnie i tylko koszta, poniesione przez nich gotówką, będą zwracane, o ile zarząd uzna konieczność tych wydatków.

§ 18. Zarząd zawiaduje wszystkimi interesami kasy: zastępuje kasę, jako osobę prawną, może dawać innym osobom zlecenia i pełnomocnictwa, czuwa nad porządkiem w kasie i rachunkowości, corocznie układa budżet kasy, rozpoznaje otrzymywane prośby i ostatecznie je rozstrzyga, mianuje osoby, potrzebne do pielęgnowania chorych i do wydziału gospodarczego, i zawiaduje całym majątkiem kasy.

§ 19. W przerwach pomiędzy posiedzeniami zarządu wszystkimi interesami zawiaduje prezes, który zgromadza zarząd przynajmniej raz na miesiąc i daje.

---

*) Zbiór praw i rozporządzeń Rządu, r. 1898, № 18, art. 276.

mu sprawozdanie o swoich czynnościach. Dla prawomocności decyzyi konieczna jest obecność prezesa lub wice-prezesa i przynajmniej trzech członków zarządu. Na posiedzeniach zwykła większość głosów rozstrzyga sprawy; w razie równości głosów rozstrzyga głos prezesa.

Jest prowadzony protokół każdego posiedzenia, który powinien być podpisany przez prezesa i przynajmniej przez dwóch członków zarządu. Wszelkiego rodzaju papiery wychodzące i pełnomocnictwa podpisuje w imieniu zarządu jego prezes i członek zarządu, w tym celu wyznaczony.

§ 20. Corocznie przy układaniu budżetu zarząd określa wysokość sumy pieniężnej, która powinna znajdować się w gotówce dla zaspokojenia wydatków bieżących. Wpływy, przenoszące określoną w ten sposób sumę, i kapitał zapasowy powinny być umieszczane w papierach procentowych rządowych lub przez rząd gwarantowanych; papiery te powinny być przechowywane w jednej z instytucyi kredytowych, sumy zaś obrotowe w kasie zakładu.

Uwaga. Po upływie każdego roku zarząd sporządza sprawozdanie o czynnościach kasy. Sprawozdanie to będzie wysyłane dla wiadomości do Departamentu Górniczego Ministerstwa Rolnictwa i Dóbr Państwa, wystawiane w ciągu dni ośmiu dla członków kasy, którzy chcieliby je rozpatrzeć, i może być drukowane w wydawnictwach peryodycznych.

Uwaga. W razie wydrukowania sprawozdania rocznego oraz niniejszej ustawy, należy przedstawić Departamentowi Górniczemu dwa egzemplarze sprawozdania i pięć egzemplarzy ustawy.

V. Zwinięcie działalności kasy.

§ 21 Kasa szpitalna może być zamknięta:

a) W razie ostatecznego zwinięcia działalności zakładu hutniczego lub górniczego N, do którego kasa należy. W takim razie zarząd poddaje pod rozpoznanie członków kasy wniosek o przeznaczeniu, jakie należy nadać majątkowi kasy; postanowienie członków kasy, zapadłe większością ich głosów, zarząd przedstawia ze swoim wnioskiem pod zatwierdzenie inżyniera okręgowego, który ze swojej strony, w razie trudności, poddaje wszystko pod ostateczną decezyę Naczelnika Zachodniego Zarządu Górniczego.

b) W razie gdy chociażby $^1/_3$ członków kasy zechce przyłączyć się do innej kasy szpitalnej, już istniejącej, to przyłączenie takie może nastąpić z decyzyi, zapadłej na posiedzeniu wszystkich członków zarządu; termin i cel posiedzenia powinien być podany o ośm dni wcześniej do ich wiadomości; przytem decyzya powinna być jednogłośna. W tym wypadku majątek kasy będzie oddany tej kasie szpitalnej, do której kasa zamykana przyłącza się.

USTAWA NORMALNA

prywatnych kas pożyczkowo-oszczędnościowych i pomocy dla urzędników i robotników w zakładach hutniczych i górniczych II okręgu górniczego Królestwa Polskiego.

Zatwierdzona przez Ministra Rolnictwa i Dóbr Państwa d. 5 stycznia 1895 roku na zasadzie Najwyżej w d. 23 grudnia 1894 roku zatwierdzonej uchwały Komitetu Ministrów *).

I. Cel kasy.

§ 1. Kasa pożyczkowo-oszczędnościowa i pomocy zakładu hutniczego (górniczego) N.N. jest założona w celu: a) przyjmowania od członków wkładów pieniężnych dla zaoszczędzenia i oprocentowania; b) wydawania pożyczek członkom kasy; c) udzielania zapomóg bezzwrotnych samym członkom i ich rodzinom.

II. Kapitał kasy.

§ 2. Kapitał obrotowy kasy tworzy się: a) z obowiązkowych składek miesięcznych członków (§ 7); b) z dobrowolnych składek członków (§ 8); c) z pro-

*) Zbiór praw i rozporządzeń Rządu, r 1895, № 50, art. 342.

centów od wydawanych pożyczek (§ 21); d) z procentów od kapitałów kasy, umieszczanych w instytucyach kredytowych lub w papierach procentowych (§ 4); e) z kary za nieuiszczenie długów w terminie (§ 27); f) z części zysku, zatrzymywanego ze składek dobrowolnych (uwaga do § 51); g) ze składek obowiązujących właściciela zakładu hutniczego, górniczego (§ 7), i h) z wpływów nieprzewidzianych i ofiar dobrowolnych.

§ 3. Sumy, powstałe ze źródeł, wymienionych pod literami e, f, g, h § 2 niniejszej ustawy, stanowią kapitał własny kasy, do którego nie ma prawa żaden w szczególności członek kasy.

§ 4. W miarę zbierania się w kasie sum rozporządzalnych, sumy te powinny być umieszczane w instytucyach kredytowych w celu oprocentowania albo też w papierach procentowych rządowych, gwarantowanych przez rząd lub hipotecznych. Kupno papierów procentowych dokonywa zarząd w miarę możności zależnie od wysokości sum rozporządzalnych, przyczem zarząd prostą większością głosów decyduje, jakie mianowicie papiery nabyć należy.

§ 5. Z wyjątkiem określonej przez zarząd kasy nieznacznej sumy, pozostającej w rękach kasyera na wydatki bieżące, cały kapitał i dowody pieniężne kasy mają być przechowywane w miejscu, wyznaczonem na to przez zarząd kasy, w skrzyni ogniotrwałej, zamkniętej na dwa odmienne zamki i opatrzonej pieczęcią zarządu kasy; klucze od zamków znajdują się: jeden u prezesa, drugi u kasyera.

III. Skład kasy, składki i wkłady członków.

§ 6. Prawo uczestniczenia w kasie należy do wszystkich robotników, majstrów i urzędników, pracu-

jących w zakładzie hutniczym (górniczym) N.N., którzy ukończyli 21 rok życia. Osoba, życząca sobie wstąpić do kasy, oznajmia o tem zarządowi kasy; zarząd zaś wydaje takiej osobie książeczkę obrachunkową do zapisywania tak dokonywanych przez nią wypłat, jak również i pożyczek, wydanych jej z kasy.

§ 7. Obowiązkiem każdego członka kasy jest opłacać co miesiąc składkę do kasy w wysokości od 4% do 5% wynagrodzenia, jakie otrzymuje miesięcznie; sama wysokość składki zależy, we wskazanych granicach, od członka kasy. Właściciel zakładu hutniczego (górniczego) płaci do kasy po upływie każdego miesiąca sumę, wynoszącą najmniej 15% ogólnej sumy obowiązkowych składek członków.

§ 8. Członkowie kasy mogą oprócz składek obowiązkowych robić wkłady dobrowolne dla zaoszczędzenia i oprocentowania z tem jednak zastrzeżeniem, ażeby minimum wkładu jednorazowego każdego członka wynosiło 25 k., a maximum wkładu jednej osoby nie przenosiło 120 rb.

§ 9. Każdy członek kasy może otrzymać z powrotem sumę, utworzoną z jego składek obowiązkowych, jeżeli opuszcza służbę w zakładzie hutniczym (górniczym) albo jeżeli zmienia miejsce swojego zamieszkania. Jeżeli w kasie znajduje się gotówka albo papiery procentowe, to wychodzący członek kasy otrzymuje swój kapitał niezwłocznie a dochód, należący się z tego kapitału, po obrachunku rocznym. Jeżeli zaś w kasie niema sum rozporządzalnych, to zarząd wstrzymuje wydawanie pożyczek aż do zebrania się w kasie sumy, potrzebnej na zaspokojenie wychodzącego; przytem wychodzący przestaje płacić obowiązkowe składki, dochód zaś z należącego mu się kapitału ma być w dalszym ciągu doliczany do dnia zwrotu samego kapitału i wypłacony po zamknięciu rachunków rocznych.

Uwaga 1. Uczestnicząc w zyskach z kapitału do wyjścia z kasy, członek wychodzący ponosi do tegoż terminu straty, mogące dotknąć kasę.

Uwaga 2. W innych warunkach członek kasy nie może żądać zwrotu należących do niego w kasie składek i rozporządzać niemi. Skutkiem tego nie wolno przelewać, zastawiać ani dobrowolnie obciążać składek członków jakiemikolwiek zobowiązaniami.

§ 10. Wkłady dobrowolne członka mają mu być zwracane na żądanie w każdym czasie, w całości lub częściowo w sposób, wskazany w poprzednim artykule.

§ 11. Z sum, należnych do zwrotu członkowi wychodzącemu, ulega potrąceniu: a) dług osobisty, ciążący na nim z rachunków kasy, i b) ciążący na nim z tych rachunków dług z poręczenia za innych członków, których termin zobowiązania jeszcze nie upłynął.

Uwaga. To potrącenie powinno być zrobione stosunkowo do części poręczenia członka, a potrącane pieniądze powinny być zwracane takiemu członkowi w miarę spłaty pożyczki przez osobę, za którą poręczył. Członek wychodzący może być uwolniony od takiego poręczenia w tym wypadku, jeżeli będzie zastąpiony przez innego poręczyciela.

§ 12. W razie śmierci członka kasy kapitał, pozostały na jego rachunku, będzie użyty według woli nieboszczyka; jeżeli zaś wola ta nie została ujawniona, to kapitał jego będzie wydany prawnym jego spadkobiercom na tych samych zasadach, jak i członkom wychodzącym (§§ 9—11).

§ 13. Członek, który w ciągu trzech miesięcy nie wniósł należnych od niego opłat lub nie zwrócił otrzymanych pożyczek i zmusił w ten sposób zarząd kasy

do zastosowania przeciwko niemu środków sądowych, będzie wykluczony z kasy.

U w a g a. Członkowie wychodzący lub wykluczeni z kasy (tudzież ich spadkobiercy) mają prawo do otrzymania składek, tylko rzeczywiście przez nich opłaconych, oraz zysków, zapisanych już do książeczki obrachunkowej, tudzież należnych za czas znajdowania się ich kapitałów w kasie w ciągu roku operacyjnego.

IV. Pożyczki.

§ 14. Prawo otrzymywania pożyczek z kasy służy wyłącznie jej członkom.

§ 15. Pragnący korzystać z pożyczki winien podać do zarządu kasy wniosek na piśmie z wymienieniem w nim wysokości żądanej pożyczki, terminu i sposobu jej umorzenia; lecz zarząd kasy ma prawo zmniejszać wysokość i termin pożyczki, stosownie do stanu gotówki w kasie i ilości zażądań pożyczek.

U w a g a. Dla uproszczenia rachunków pożyczki będą wydawane w pełnych rublach.

§ 16. Członkowie zarządu kasy a w ich liczbie prezes kasy, jego pomocnik, kasyer i zastępcy, pragnący otrzymać pożyczki, nie mogą sami uczestniczyć w określeniu (stosownie do poprzedniego artykułu) wysokości pożyczki i terminu jej zwrotu i zastępują ich zastępcy.

§ 17. W razie równoczesnego zażądania pożyczki przez kilka osób i niemożności zaspokojenia wszystkich skutkiem braku pieniędzy w kasie, określenie kolei zaspokojenia żądań zależy od zarządu, który w podobnych wypadkach oddaje pierwszeństwo tym z pomiędzy członków kasy, których powody bardziej zasługują na uwzględnienie.

Czynności zarządu w wymienionym przedmiocie mogą być zaskarżone tylko przed pierwszem zgromadzonem potem zebraniem ogólnem.

§ 18. Wysokość pożyczki, wydawanej bez poręczenia, nie powinna przenosić wynagrodzenia miesięcznego, otrzymywanego w zakładzie przez członka kasy, lub też kapitału, znajdującego się na jego rachunku, jeżeli kapitał ten jest większy od wynagrodzenia miesięcznego.

§ 19. Pożyczki mogą być wydawane i w większej sumie, aniżeli określona w poprzednim artykule, nie inaczej jednak, jak za poręczeniem dwóch innych członków kasy lub jednego, jeżeli suma nie przenosi 15 rb.

§ 20. Poręczyciel może ręczyć tylko do wysokości tej sumy, jaką sam mógłby pożyczyć bez poręczenia.

Poręczyciel zachowuje prawo do pożyczki w przepisanej wysokości za potrąceniem sumy, za jaką poręczył.

Uwaga. W razie wyjścia poręczyciela dłużnik winien wynaleźć innego; jeżeli się taki poręczyciel nie znajdzie, dług będzie potrącony ze źródeł, wymienionych w § 28.

§ 21. Pożyczka ma być wydawana na termin od trzech miesięcy do jednego roku z opłatą 6% rocznie. Zarząd kasy może odroczyć zwrot pożyczki na trzy następne miesiące.

§ 22. W wypadku ciężkiej choroby samotnego członka kasy pozostali członkowie kasy wyznaczają z pomiędzy siebie jedną lub dwie osoby, które, na zażądanie chorego, otrzymują za niego pożyczkę i wydatkują na konieczne potrzeby chorego, a po zupełnem wydaniu przedstawiają zarządowi kasy sprawozdanie o poczynionych wydatkach.

Dla chorego zaś, mającego rodzinę, pieniądze należy oddawać jego żonie, matce lub innym krewnym, znajdującym się przy chorym.

§ 23. Pożyczki będą zwracane, stosownie do warunków ich wydawania, jednorazowo albo częściowo, za pomocą potrącenia z wynagrodzenia, otrzymywanego przez członków kasy za służbę w zakładach hutniczych (górniczych).

§ 24. W razie warunku jednorazowej spłaty pożyczki, należne od pożyczki procenta należy potrącać całkowicie przy samem jej wydawaniu.

§ 25. Jeżeli pożyczka została zaciągnięta z warunkiem spłaty comiesięcznej, to procenta należy pobierać na miesiąc naprzód w takim stosunku, że za pierwszy miesiąc procenta będą obliczane od całej sumy a za następne do zupełnej spłaty tylko z pozostałej sumy długu.

§ 26. Dłużnik nie jest pozbawiony prawa spłacenia zaciągniętej przez siebie pożyczki przed terminem albo ratami; ale jeżeli zobowiązał się do umarzania długu w terminach, to nie może zrzec się takiego sposobu umorzenia i spłacić jednorazowo po upływie terminu, na który pożyczka została wydana.

W razie przedterminowej spłaty pożyczek, procenta ulegają zwrotowi za całkowite pozostałe miesiące.

§ 27. Zarząd kasy może, za zgodą poręczycieli, pozwolić na odroczenie spłaty pożyczek z pobraniem, oprócz przepisanych w § 21 procentów, określonej przez ogólne zebranie kary za uchybienie terminu od całej pozostałej sumy dłużnej. Kara ta nie powinna jednak przenosić $^1/_2\%$ na miesiąc.

§ 28. W razie zupełnego wyjścia dłużnika z kasy, potrącone mu będą na spłatę długu kasowego jego oszczędności, znajdujące się w kasie; w braku tych oszczędności, zaległość będzie potrącona z oszczędności

poręczycieli, jeżeli byli jacy; jeżeli zaś poręczycieli nie było, to suma brakująca będzie egzekwowana od dłużnika na drodze sądowej a w razie jego niewypłacalności, od wszystkich członków w ten sam sposób, w jaki dzieli się pomiędzy nimi zysk kasy (§ 51).

Uwaga. W razie śmierci członka kasy, wydana mu pożyczka będzie spłacona w sposób, wymieniony w niniejszym artykule.

§ 29. Członek kasy, który otrzymał pożyczkę, może skorzystać z nowej dopiero po zupełnej spłacie dawnego długu.

V. Zapomogi bezzwrotne.

§ 30. W wypadkach, kiedy członek kasy albo jego rodzina doznaje zupełnego braku środków pieniężnych (utrata majątku, choroba, śmierć członka rodziny, przyjmującego udział w jej utrzymaniu i t. p.), kredyt zaś tego członka jest wyczerpany, kasa udziela mu albo też skutkiem jego śmierci jego rodzinie pieniężną zapomogę bezzwrotną z sum, stanowiących własność kasy (§ 3).

§ 31. Ogólne określenie wypadków udzielania zapomóg i ich wysokości należy do ogólnego zebrania a przyznawanie zapomóg w każdym poszczególnym wypadku w granicach, określonych przez ogólne zebranie, do zarządu. W razie wyjątkowej konieczności udzielenia zapomogi w wypadku, przez ogólne zebranie nieprzewidzianym, zarząd może ją udzielić pod swoją bezpośrednią odpowiedzialnością, której też podlega, jeżeli, po złożeniu o tem sprawozdania najbliższemu ogólnemu zebraniu, zebranie to nie zatwierdzi rozporządzenia zarządu.

VI. Administracya kasy.

§ 32. Sprawami kasy administruje: a) zarząd kasy, mający siedzibę w . . . . . , i b) ogólne zebranie członków.

§ 33. Zarząd posiada pieczęć z napisem, zawierającym nazwę kasy.

§ 34. Zarząd kasy składa się z prezesa kasy i jego pomocnika, mianowanych przez okręgowego inżyniera górniczego, kasyera, mianowanego przez właściciela zakładu hutniczego (górniczego), i trzech członków, których wybierają członkowie kasy z pomiędzy siebie na rok jeden. Oprócz tego do każdego z trzech ostatnich będzie wybierany zastępca na wypadek ich choroby albo nieobecności z innych powodów. Wybór odbywa się większością głosów. W razie choroby, lub nieobecności prezesa, jego obowiązki spełnia jego pomocnik; w razie zaś choroby albo nieobecności kasyera, zarząd ma prawo zlecić pełnienie tego urzędu jednemu ze swoich członków do czasu zamianowania specyalnej osoby przez zarząd zakładu hutniczego (górniczego); zarząd kasy niezwłocznie zawiadamia zarząd zakładu hutniczego (górniczego) o takiem czasowem powierzeniu tych obowiązków innemu.

§ 35. Zarząd kasy, kierując się w swoich czynnościach niniejszą ustawą i postanowieniami ogólnego zebrania, troszczy się o prawidłowy wpływ do kasy należnych jej opłat, o nienaruszalność sum kasy, o możliwie korzystne umieszczanie kapitałów kasy w papierach procentowych i o prawidłową rachunkowość kasy, przyznaje i wypłaca pożyczki i przyjmuje ich spłatę, udziela zapomóg bezzwrotnych, ściąga pożyczki niespłacone, zawiadamia członków o terminie ogólnych

zebrań i przedstawia ogólnym zebraniom do rozpoznania i decyzyi różne kwestye, dotyczące interesów kasy.

§ 36. Prowadzenie ksiąg wpływów i wydatków, sporządzanie sprawozdań miesięcznych i rocznych i wszystkie czynności kancelaryjne należą do prezesa zarządu i jego pomocnika; obowiązkiem zaś kasyera jest przyjmowanie składek, wkładów i t. p. i wypłata pożyczek za asygnacyami, podpisanemi przez prezesa.

§ 37. Kasyer i członkowie zarządu, wybrani przez ogólne zebranie, mogą po upływie roku mieć przyznane wynagrodzenie za swoją pracę z pozostałości kasy w wysokości, określonej przez ogólne zebranie, stosownie do środków kasy.

§ 38. Decyzye zarządu zapadają prostą większością głosów. Lecz członek, nie zgadzający się ze zdaniem większości, ma prawo oznajmić swoje zdanie ogólnemu zebraniu członków kasy, i jeżeli zdanie jego zostanie przyjęte przez $^2/_3$ obecnych członków kasy, to staje się obowiązujące do wykonania.

§ 39. Członkowie zarządu a w ich liczbie i prezes, jego pomocnik, kasyer i zastępcy pełnią swoje obowiązki na zasadzie praw ogólnych i przepisów, objętych niniejszą ustawą, i w razie rozporządzeń, przeciwnych prawu, przekroczenia granic władzy, bezczynności i pogwałcenia tak niniejszej ustawy, jak i postanowień ogólnych zebrań, podlegają odpowiedzialności przed kasą na ogólnej zasadzie.

VII. Ogólne zebrania.

§ 40. Ogólne zebrania członków kasy bywają zwyczajne i nadzwyczajne.

§ 41. Zarząd zwołuje raz na rok zwyczajne ogólne zebranie. Zebrania te obierają członków zarządu i ich zastępców, sprawdzają księgi i sumy kasy, rozpoznają i zatwierdzają roczne sprawozdania zarządu, określają procenta od wkładów i pożyczek i rodzaj papierów procentowych, w jakich ma być przechowywany kapitał kasy, roztrząsają projekta zmian i uzupełnień niniejszej ustawy i skargi na czynności zarządu. Osoby, uczestniczące w ogólnem zebraniu, wybierają z pomiędzy siebie przewodniczącego, którym nie może być prezes i członkowie zarządu kasy ani też inni urzędnicy kasy.

Uwaga 1. Zarząd zawiadamia inżyniera okręgowego i miejscowego naczelnika powiatu o dniu ogólnego zebrania.

Uwaga 2. Ogólne zebrania mogą roztrząsać jedynie kwestye, wymienione w wezwaniu na zebranie i mające przytem bezpośredni związek ze sprawami kasy.

§ 42. Propozycye zmiany lub uzupełnienia niniejszej ustawy, przyjęte przez ogólne zebranie większością $^2/_3$ głosów, mają być przedstawiane w sposób przepisany do zatwierdzenia rządu.

§ 43. Nadzwyczajne zebrania ogólne będą zwoływane w każdym czasie z decyzyi zarządu, na żądanie komisyi rewizyjnej, albo najmniej $^1/_3$ członków kasy w razach, nie cierpiących zwłoki, i za każdorazowem specyalnem zezwoleniem miejscowego inżyniera okręgowego.

§ 44. Ogólne zebrania będą zwoływane w sposób, jaki ma być wskazany przez ogólne zebranie na propozycyę zarządu.

Uwaga. Właściciel zakładu hutniczego (górniczego) zwołuje pierwsze ogólne zebranie.

§ 45. Decyzye ogólnego zebrania zapadają prostą większością głosów z wyjątkiem wypadków, wymie-

nionych w §§ 42 i 53, w których jest wymagana większość $^2/_3$ głosów członków obecnych.

§ 46. Ogólne zebranie tak zwyczajne, jak i nadzwyczajne uważa się za doszłe do skutku, jeżeli w niem uczestniczyła najmniej $^1/_2$ wszystkich członków kasy, oprócz wypadków, przewidzianych w §§ 42 i 53, w których obecność $^2/_3$ wszystkich członków kasy jest niezbędna dla ważności ogólnego zebrania.

§ 47. Jeżeli ogólne zebranie nie dojdzie do skutku, to będzie zrobione nowe wezwanie członków kasy na powtórne ogólne zebranie, w którem mogą być rozpoznawane jedynie sprawy, przez pierwsze zebranie nie rozstrzygnięte; sprawy te mają być rozstrzygane przepisaną liczbą głosów członków. Takie powtórne zebranie uważa się za doszłe do skutku bez względu na ilość przybyłych członków.

§ 48. Rewizya zawartości tudzież ksiąg i dowodów kasy odbywa się w obecności zarządu przez specyalną corocznie wybieraną komisyę, składającą się z 5 osób, z których 3 obiera ogólne zebranie, jedną mianuje inżynier okręgowy a jedną zarząd zakładu hutniczego (górniczego). Komisya rewizyjna sprawdza również roczne sprawozdanie kasy, sporządzane przez zarząd najpóźniej w miesiąc po upływie roku operacyjnego. Wynik rewizyi będzie podawany do wiadomości najbliższego ogólnego zebrania. Członkowie zarządu i wogóle urzędnicy kasy nie mogą być członkami komisyi rewizyjnej.

Uwaga 1. Każdy członek kasy ma prawo być obecnym przy sprawdzaniu ksiąg i sum kasy.

Uwaga 2. Na żądanie najmniej $^2/_3$ członków kasy wolno odbywać w każdym czasie nieoczekiwaną rewizyę kasy.

§ 49. Roczne sprawozdanie kasy, przyjęte przez ogólne zebranie, ma być podawane do wiadomości Departamentu Górniczego Ministerstwa Rolnictwa i Dóbr Państwa i na życzenie ogólnego zebrania członków może być drukowane w wydawnictwach peryodycznych. W razie zaś wydrukowania sprawozdania oraz ustawy kasy, rzeczony Departament otrzymuje dwa egzemplarze sprawozdania i siedm egzemplarzy ustawy.

VIII. Rachunkowość kasy i rozdział zysków i strat.

§ 50. Ogólne zebranie uchwala sposób rachunkowości i sprawozdań.

§ 51. Zamknięcie rachunków kasy odbywa się raz na rok. Czysty zysk kasy z wyjątkiem sum, stanowiących własność kasy (§ 3), i po pokryciu wydatków dzieli się pomiędzy wszystkich członków stosunkowo do kapitału każdego z nich i czasu obrotu tego kapitału w kasie. Część zysku, przypadająca na składki obowiązkowe, nie będzie wydawana członkom do ręki lecz doliczana do ich kapitałów; część zaś zysku, przypadająca na wkłady dobrowolne, może być na żądanie składających wypłacona im do ręki albo dołączona do ich kapitału.

Uwaga. Dochody od składek liczą się tylko za całkowite miesiące, następujące po wpłaceniu składki, od 1-go do 1-go dnia miesiąca a od wkładów dobrowolnych jedynie w tym razie, jeżeli te wkłady przebyły w kasie najmniej przez trzy miesiące.

§ 52. Straty kasy dzielą się pomiędzy członków w taki sam sposób stosunkowo do kapitału i czasu jego obrotu w kasie. Dobrowolne wkłady członków są uwolnione od tego rozdziału.

Zamknięcie kasy.

§ 53. Jeżeli skutkiem jakichkolwiek okoliczności uznana będzie konieczność przystąpienia do zamknięcia kasy, to czynności kasy ustają z decyzyi ogólnego zebrania, zapadłej w składzie najmiej $^2/_3$ wszystkich członków kasy i większością $^2/_3$ głosów wszystkich członków, obecnych na ogólnem zebraniu.

Przedewszystkiem zapada postanowienie o zaprzestaniu przyjmowania składek i wydawania pożyczek a następnie wszystkie czynności ograniczają się na przyjmowaniu od członków spłat na umorzenie zaciągniętych przez nich pożyczek tak długo, dopóki wszystkie długi nie zostaną spłacone. Na skutek powtórnego postanowienia ogólnego zebrania o zamknięciu czynności kasy składki obowiązkowe i wkłady dobrowolne, wpłacone przez członków, ulegają zwrotowi, komu należy, wraz z przypadającym zyskiem, a własny kapitał kasy (§ 3) będzie użyty stosownie do postanowienia ostatniego ogólnego zebrania członków.

O zamknięciu czynności kasy następują ogłoszenia w miejscowym dzienniku gubernialnym i w Gońcu Urzędowym, a Ministerstwo Rolnictwa i Dóbr Państwa zostaje o tem zawiadomione za pośrednictwem inżyniera okręgowego.

U w a g a. Postanowienie ogólnego zebrania o przeznaczeniu likwidacyi majątku, jaki mógł by się okazać w kasie, ulega wykonaniu po zatwierdzeniu tego postanowienia przez inżyniera okręgowego.

Przepisy ogólne.

§ 54. We wszystkich wypadkach, w niniejszej ustawie nie wymienionych, kasa kieruje się prawami ogólnemi, mającemi zastosowanie do przedmiotu czynności kasy, tudzież temi, jakie będą wydane w przyszłości.

§ 55. Do miejscowego inżyniera okręgowego należy dozór nad prawidłowemi czynnościami tak ogólnego zebrania, jak i zarządu kasy.

INSTRUKCYA

o dozorze nad prywatnym przemysłem górniczym*).

Zatwierdzona przez Ministra Rolnictwa i Dóbr Państwa dnia 1 maja 1892 r., z późniejszemi zmianami i uzupełnieniami.

DZIAŁ PIERWSZY.

O osobach, do których należy dozór nad prywatnym przemysłem górniczym.

§ 1. Inżynierowie okręgowi mają w granicach powierzonego każdemu z nich okręgu bezpośredni dozór miejscowy nad prowadzeniem prywatnego przemysłu górniczego tak na gruntach skarbowych, jakoteż i na gruntach, należących do osób prywatnych, towarzystw, instytucyi i stanów w istniejących okręgach górniczych.

Uwaga. Do składu dozoru nad eksploatacyą ciał kopalnych przez osoby prywatne należą, oprócz inżynierów okręgowych, pomocnicy

*) Wszystkie postanowienia niniejszej instrukcyi i przepisów, do niej załączonych, stosują się do kopalń rudy, węgla, nafty, soli, złota i innych zakładów górniczych, do kamieniołomów oraz do hut, o ile na to pozwala rodzaj produkcyi.

tych inżynierów, osoby mające prawa inżynierów okręgowych i mierniczowie, na zasadach i z władzą, określoną dla nich w instrukcyi niniejszej i w instrukcyi dla mierniczych.

§ 2. Skład okręgów górniczych jest następujący:

d) I-y Królestwa Polskiego. Do jego składu wchodzą gubernie: Piotrkowska z wyjątkiem powiatu Częstochowskiego i południowo-wschodniej części powiatu Bendzińskiego, Warszawska, Kaliska i Płocka. Miejsce zamieszkania inżyniera okręgowego wieś Dąbrowa powiatu Bendzińskiego gubernii Piotrkowskiej;

e) II-gi Królestwa Polskiego stanowią gubernie: Radomska, Lubelska, Kielecka z wyjątkiem powiatu Olkuskiego, Siedlecka, Łomżyńska i Suwalska. Miejsce zamieszkania inżyniera okręgowego m. Kielce*).

f) III-ci Królestwa Polskiego. Do składu okręgu należą: powiat Częstochowski i część południowo-wschodnia powiatu Bendzińskiego gubernii Piotrkowskiej i powiat Olkuski gubernii Kieleckiej. Miejsce zamieszkania inżyniera górniczego, mającego prawa inżyniera okręgowego, osada Sławków gubernii Kieleckiej.

DZIAŁ DRUGI.

O obowiązkach osób, mających bezpośredni nadzór nad prywatnym przemysłem górniczym.

§ 3. Patrz art. 81 i 82 ust. Górn.

§ 4. W miejscowościach, gdzie istnieje prywatny przemysł złoty, eksploatacya platyny lub nafty, prywatne lub skarbowe słone źródła lub zakłady, okręgi

*) Zbiór praw i rozporządzeń Rządu, r. 1895, № 51, art. 352.

ochrony źródeł wód mineralnych (uznanych za mające znaczenie użyteczności publicznej), inżynierowie okręgowi i osoby, mające ich prawa, pełnią obowiązki, włożone na nich przez przepisy prawne, prawidła i instrukcye. Co się tyczy przemysłu górniczego w guberniach Królestwa Polskiego, to inżynierowie okręgowi pełnią obowiązki, włożone na nich przez prawo o przemyśle górniczym w tych guberniach i instrukcye, zatwierdzone przez Ministra Dóbr Państwa.

§ 5. Patrz art. 83 ust. Górn.
§ 7. Patrz art. 86 ust. Górn.
§ 8. Patrz art. 91 ust. Górn.
§ 9. Patrz art. 92 ust. Górn.

§ 10. Inżynierowie okręgowi powinni dla wypełniania powierzonych im obowiązków zwiedzać położone w ich okręgach huty i kopalnie przynajmniej dwa razy do roku, te zaś huty i kopalnie, które pod względem ilości produkcyi lub niebezpieczeństwa, jakie przedstawiają, wymagają szczególnej uwagi, odwiedzać nawet częściej. O każdej swojej bytności inżynierowie okręgowi robią wzmiankę w istniejącej na to księdze inspektorskiej z zaznaczeniem, czy roboty były oglądane tylko na powierzchni, czy także pod ziemią.

Uwaga. Na każdej hucie i kopalni powinna znajdować się osobna księga inspektorska do zapisywania wzmianek, o jakich mowa w § 10, jak również uwag i żądań inżynierów okręgowych, zaprowadzana na rachunek właściciela, ze sznurem i pieczęcią inżyniera okręgowego i przez tegoż potwierdzona.

§ 11. Przy oględzinach swoich inżynierowie okręgowi nie mają prawa wtrącać się do rozporządzeń gospodarczych ani technicznych zarządów hut i kopalń, oprócz wypadków, przewidzianych przez prawo i przez niniejszą instrukcyę.

§ 12. Przy oględzinach hut inżynierowie okręgowi przeglądają księgi sznurowe, wydane przez skarb zarządom zakładów dla zapisywania codziennego wytapiania metali i robią w tych księgach uwagi o stopniu poprawności, prawidłowości i ścisłości ich prowadzenia, a w razie zauważonej niedokładności, pociągają właściciela huty do odpowiedzialności prawnej. Przytem inżynierowie okręgowi robią obliczenie wytapianego na dobę metalu i w tym celu mogą żądać od zarządów zakładów wiadomości o zużyciu rud, zuzli i t. p. przy wytapianiu, o zawartości metalu w rudach i innych niezbędnych danych. W razie wątpliwości co do rachunków lub danych, komunikowanych przez zarząd zakładu, inżynierowie okręgowi sprawdzają metale, rudy, zuzle i inne materyały w naturze przez przeważanie lub przemierzanie całej obecnej ich ilości lub pewnej jej części, sporządzają w tym przedmiocie potrzebne protokóły i przesyłają je w oryginałach do Departamentu Górniczego lub do zarządu górniczego, stosownie do kompetencyi, z wyjaśnieniem powodów, jakie czynność tę wywołały.

§ 13. Przy obliczaniu podatków górniczych, płaconych przez zarządy hut, i przy ściąganiu zaległości górniczych, inżynierowie okręgowi kierują się właściwymi przepisami ustawy Górniczej i przepisami obowiązującymi o wpływie dochodów państwowych i robieniu wydatków państwowych oraz przepisami, zatwierdzonymi przez Zarządzającego Ministerstwem Dóbr Państwa d. 5 lipca 1891 r. o obliczaniu surowca, uwalnianego od poboru podatków, stosownie do art. 496*) ustawy Górn. (Zb. pr. i rozp. Rz. № 84 za rok 1891).

§ 14. W razie, jeżeli inżynier okręgowy przekona się osobiście lub otrzyma zawiadomienie mierniczego

*) Wydania 1857 r., obecnie art. 767.

rządowego, lub też inną drogą dowie się, że urządzenia huty albo kopalni lub wykonywane w nich roboty nie odpowiadają wydanym w tym przedmiocie przepisom, to powinien wskazać właścicielowi lub osobie za niego odpowiedzialnej w hucie lub kopalni (§ 29) rzeczoną nieprawidłowość i środki do jej usunięcia w drodze osobistego porozumienia z zapisaniem do księgi inspektorskiej lub w razie, jeżeli to jest niemożebne, w drodze pisemnego zawiadomienia, żądając wykonania wskazanych środków w określonym terminie, wyznaczonym w każdym poszczególnym wypadku w zależności od tego, ile czasu wymagać będzie urzeczywistnienie środka, i o ile urzeczywistnienie to nie cierpi zwłoki.

§ 15. W razie niewykonania przez przemysłowców górniczych wskazówek, udzielanych na zasadzie § 14, inżynierowie okręgowi pociągają winnych przemysłowców górniczych lub ich przedstawicieli do prawnej odpowiedzialności (art. 29 ust. o Kar., wym. przez sędziów pok.) i w tym celu, sporządziwszy protokół o uchybieniu, przesyłają go policyi miejscowej dla ścigania winnych przed instytucyą właściwą: sędzią pokoju, naczelnikiem ziemskim i t. p.

§ 16. Jeżeli dwukrotny wymiar kary z wyroku instytucyi sądowej nie znaglił przemysłowca do wykonania przepisanych środków, to inżynierowie okręgowi winni przedstawić swojej zwierzchności wnioski o konieczności wykonania tych środków na rachunek przemysłowca górniczego; po wykonaniu zaś środków, zatwierdzonych lub przepisanych przez zwierzchność, ściągać koszta z przemysłowców górniczych w sposób ustanowiony t. j., w miejscowościach, w których obowiązują ustawy Sądowe 20 listopada 1864 r., w drodze wytoczenia w sądzie właściwym powództwa.

§ 17. W razie niebezpieczeństwa oczywistego i nieuniknionego, przewidywanego wskutek niewykonania przez przemysłowca górniczego przepisów, ustanowio-

nych dla prowadzenia robót górniczych, samym inżynierom okręgowym służy prawo, przed pociągnięciem winnych do odpowiedzialności (wskazanej w p. 9 dod. do art. 1 (uw. 5) w ukł. 1890 r., Zb. Pr. t. VII, przep. o sposobie prowadzenia robót podziemnych przez przemysłowców górniczych*), przedsiębrać stosowne środki na własną odpowiedzialność na rachunek winnych, sporządzając o tem akt w obecności właściciela lub osoby za niego odpowiedzialnej i innych świadków postronnych. Inżynier okręgowy przedstawia ten akt z doniesieniem do Departamentu Górniczego lub zarządu górniczego, stosownie do kompetencyi.

Uwaga. W razie wykroczenia ze strony przemysłowców przeciwko przepisom co do utrzymywania ścisłych planów robót kopalnianych, postanowionych przez prawo i instrukcyę Ministerstwa Dóbr Państwa w przedmiocie wykonywania robót mierniczych, stwierdzonego przez inżynierów okręgowych lub mierniczego, inżynierom okręgowym służy prawo polecania mierniczemu sporządzić lub (tam, gdzie niema mierniczych) uzupełnić osobiście żądane plany, bez uprzedniego donoszenia o tem swojej władzy. Takie sporządzanie lub uzupełnianie planów będzie dokonywane na rachunek właściwych przemysłowców według taksy, przepisanej przez Ministerstwo Dóbr Państwa, i wogóle ściśle na zasadzie wyżej wspomnianej instrukcyi dla mierniczych.

§ 18. Jeżeli zachowanie bezpieczeństwa przy podziemnych robotach górniczych jest możliwe jedynie w drodze zupełnego lub czasowego wstrzymania tych robót w całej kopalni albo w jej części, to inżynier

*) Art. 714—740 ust. Górn.

okręgowy powinien sporządzić o tem akt na piśmie w obecności przemysłowca górniczego lub jego pełnomocnika (jeżeli są obecni) i najmniej dwóch świadków postronnych. Akta tego rodzaju należy niezwłocznie przedstawiać do Departamentu Górniczego lub zarządu górniczego, stosownie do kompetencyi, którym to instytucyom służy prawo wydawania rozporządzeń o wstrzymaniu robót.

§ 19. W wypadkach nadzwyczajnych inżynierowie okręgowi telegraficznie proszą o pozwolenie wstrzymania robót i odsyłają wymagane dokumenty pierwszą pocztą.

§ 20. W razie, jeżeli inżynier okręgowy osobiście lub z zawiadomienia mierniczego rządowego dojrzy w urządzeniach albo robotach hutniczych czy kopalnianych bezpośrednie niebezpieczeństwo dla robotników lub osób, znajdujących się w sąsiedztwie huty albo kopalni, dla odwrócenia którego brak czasu, potrzebnego do wykonania wyżej wyłuszczonych przepisów (§§ 14—19), to zgłasza do właściciela lub osoby za niego odpowiedzialnej (§ 29) żądanie natychmiastowego wstrzymania robót, przedstawiających niebezpieczeństwo, z usunięciem ludzi i, w razie odmowy temu żądaniu, zwraca się o jego wykonanie do policyi miejscowej. W wypadku zastosowania tych środków, inżynier okręgowy sporządza osobny akt o ich użyciu i przedstawia go zwierzchności w sposób, wskazany w § 17.

§ 21. Inżynierowie okręgowi powinni pilnować tego, aby roboty podziemne w kopalniach nie groziły niebezpieczeństwem życiu i zdrowiu robotników i obywateli miejscowych oraz ich majątkowi, zródłom mineralnym lub dostarczającym wodę zamieszkałym miejscowościom. W razach grożącego w tym względzie niebezpieczeństwa, inżynierowie okręgowi winni uprzedzać o tem tak przemysłowców, których roboty mogą

wywołać szkodę, jak i właścicieli tych urządzeń lub źródeł, którym grozi niebezpieczeństwo.

Uwaga. 1) Inżynierowie okręgowi są obowiązani określić wymiary calizn ochronnych, jakie powinny być pozostawione przy eksploatacyi pożytecznych minerałów, zalegających w najbliższem sąsiedztwie z zamieszkałemi miejscowościami, jak również w pobliżu znajdujących się na powierzchni i mających znaczenie ogólne zakładów, około zbiorników wód, źródeł i t. p., w celu zapobieżenia zapadaniu się ziemi i tworzeniu się rozpadlin, które mogłyby szkodliwie oddziaływać na budynki i źródła, znajdujące się na powierzchni. 2) O projektowanych wymiarach calizn ochronnych inżynierowie okręgowi są obowiązani zawiadomić tak przemysłowców górniczych, których to dotyczy, jak i te osoby lub instytucye, do których należą podlegające ochronie zakłady i źródła i, w razie jakichkolwiek ze strony wymienionych osób lub instytucyi uwag, wzywać ich do wspólnego rozstrzygnięcia kwestyi o wymiarach calizn. Jeżeli przytem nie nastąpi porozumienie, to sprawę przedstawia się do miejscowego zarządu górniczego lub do Departamentu Górniczego, według kompetencyi, z dodaniem opinii stron zainteresowanych, wniosku inżyniera okręgowego i dokładnych planów i przekrojów geologicznych eksploatowanego złoża, w skali 1:1000 w stosunku do podlegających ochronie powierzchni. 3) Jeżeli wskutek warunków miejscowych okaże się możliwem udzielić pozwolenie na prowadzenie jakichkolwiek robót górniczych w granicach wymienionych calizn, to inżynierowie okręgowi powinni wskazać przemysłowcom górniczym, jakie mianowicie wymagania powinny być

zachowane przy prowadzeniu tych robót, i zawiadomić o tem te osoby lub instytucye, do których należą podlegające ochronie zakłady i źródła. W razie uwag i protestów ze strony wspomnianych osób i instytucyi, kwestya pozwolenia na eksploatacyę calizn bywa rozstrzygana trybem, wskazanym w poprzednim (2) punkcie. 4) Inżynierowie okręgowi powinni uważać, żeby granice ochronnych calizn były projektowane i wyznaczane na powierzchni specyalnymi znakami, żeby roboty podziemne bez szczególnego pozwolenia nie przechodziły po za granice calizn i żeby, w razie pozwolenia na prowadzenie robót w granicach calizn, były zachowywane ściśle wszystkie warunki, na zasadzie których było wydane wymienione pozwolenie*).

§ 22. Inżynierowie okręgowi czuwają nad czynnościami mierniczych, urzędujących w ich okręgach, na zasadach, wyłożonych w instrukcyi o prowadzeniu robót mierniczych.

§ 23. Otrzymawszy zawiadomienie o nieszczęśliwym wypadku w hucie lub kopalni, który spowodował śmierć albo kalectwo, inżynierowie okręgowi albo ich pomocnicy, gdzie tacy objęci są etatem, winni niezwłocznie udać się na miejsce wypadku dla wyśledzenia przyczyny nieszczęścia i użycia odpowiednich środków do usunięcia dalszego niebezpieczeństwa lub do ratunku poszkodowanych; zbadawszy, kogo należy, sporządzają protokół o tem, co zaszło, ze swoim wnioskiem; kopię protokółu należy przedstawić niezwłocznie do Departamentu Górniczego lub zarządu górniczego, stosownie do kompetencyi, protokół zaś oryginalny komunikować w razie potrzeby miejscowemu śledczemu sądowemu.

*) Zbiór praw i rozporządzeń Rządu, r. 1898, № 149, art. 2025.

§ 24. Jeżeli inżynier okręgowy osobiście lub z zawiadomienia mierniczego przekona się o prowadzeniu przez kogokolwiek nieprawnie eksploatacyi wnętrza ziemi, to rozporządza wstrzymanie tej eksploatacyi i sporządzenie o tem aktu w obecności świadków postronnych i, o ile to jest możliwe, w obecności osoby, która prowadziła eksploatacyę, i w dalszym ciągu postępuje stosownie do przepisów obowiązujących, donosząc bezpośredniej zwierzchności o tem, co zostało dokonane, z załączeniem kopii aktu i w razie potrzeby prosząc o polecenia.

§ 25. Inżynierowie okręgowi i mierniczowie zbierają w swoich okręgach wiadomości o prowadzonych tam robotach poszukiwawczych i badaniach geologicznych, o odkryciu nowych złóż pożytecznych ciał kopalnych, o ulepszeniach technicznych w hutach i kopalniach i wogóle starają się o nabycie materyałów dla zbadania okręgu pod względem geologicznym i przemysłowo-górniczym.

§ 26. Po ukończeniu roku inżynierowie okręgowi składają swojej zwierzchności sprawozdanie roczne, w którem jaknajdokładniej przedstawiają stan przemysłu górniczego i hutniczego w okręgu pod względem gospodarczo-technicznym z dołączeniem wiadomości statystycznych o tym przemyśle.

§ 27. Inżynierowie okręgowi nie mogą wydalać się ze swoich okręgów bez zezwolenia bezpośredniej swojej zwierzchności.

§ 28. Skargi na rozporządzenia inżynierów okręgowych i mierniczych mogą być podawane do Departamentu Górniczego lub do zarządu górniczego, stosownie do kompetencyi, skargi na rozporządzenia tych ostatnich do Ministra Dóbr Państwa a następnie, na ogólnej zasadzie, do Senatu Rządzącego (w 1-ym Departamencie).

DZIAŁ TRZECI.

O obowiązkach prywatnych przemysłowców górniczych.

§ 29. Wewnętrzny zarząd gospodarczy całą eksploatacyą zależy zupełnie od samych przemysłowców z wyjątkiem wypadków, ściśle wymienionych w prawach i niniejszej instrukcyi; lecz przemysłowcy winni wskazać inżynierom okręgowym na piśmie jedną lub kilka osób z określoną dla każdej sferą obowiązków, na których ciąży odpowiedzialność za bezpieczne prowadzenie robót, zgodnie z istniejącymi przepisami, z przedstawieniem deklaracyi tych osób o przyjęciu wymienionej odpowiedzialności i o znajomości przepisów bezpiecznego prowadzenia robót; przynajmniej jedna z pomiędzy wzmiankowanych osób powinna mieć od przemysłowca upoważnienie nie tylko do zarządu kopalnią lub hutą ale także na niezbędne, według własnego uznania, wydatki na czynności, skierowane do ochrony bezpieczeństwa robotników. Wzmiankowane zawiadomienia pisemne i deklaracye mają być przedstawiane także za każdą zmianą wymienionych urzędników.

Uwaga. Osoby, odpowiedzialne za bezpieczeństwo prowadzonych robót górniczych, powinny być dokładnie obeznane z obchodzeniem się i przepisami prowadzenia kotłów parowych i maszyn i z tymi środkami, które należy stosować w celu zapobieżenia możliwym przy działaniu kotłów i maszyn nieszczęśliwym wypadkom *).

*) Zbiór praw i rozporządzeń Rządu, 1898 r., № 16, art. 226

§ 30. Wszystkie osoby, zajmujące się robotami przemysłowo-górniczemi na jakichkolwiek gruntach powinny tak wykonywać roboty, ażeby nie groziły niebezpieczeństwem życiu i zdrowiu robotników i sąsiednich mieszkańców oraz ich zabudowaniom i innemu dobytkowi, drogom komunikacyjnym, źródłom mineralnym i niezbędnym do zaopatrzenia w wodę miejscowości zaludnionych. W tych widokach powinny być przy prowadzeniu robót w szczególności przestrzegane załączone przy niniejszym przepisy dla zapobiegania nieszczęśliwym wypadkom przy tych robotach.

Uwaga. W razie kalectwa albo śmierci robotników, wynikłych z niewypełniania przez przemysłowców górniczych przepisów, postanowionych dla bezpieczeństwa robót albo z innych przyczyn, których winą był przemysłowiec lub jego pełnomocnik, wynagrodzenie poszkodowanych i ich rodzin, określane z wyroków sądu na zasadzie ogólnych praw w tym przedmiocie, nie uchyla odpowiedzialności karnej winnego za niewykonanie prawnych rozporządzeń Rządu albo za inne przekroczenia praw, jakich się dopuścił.

§ 31. O zamierzonem rozpoczęciu, wznowieniu lub wstrzymaniu robót przemysłowcy górniczy winni zawiadamiać inżynierów okręgowych i mierniczych, o przewidywanem zaś niebezpieczeństwie przy eksploatacyi albo o nastąpionym już wypadku nieszczęśliwym zawiadamiać za każdym razem inżynierów okręgowych. Przytem miejsce robót powinno być ściśle oznaczone.

Uwaga. Inżynierowie okręgowi i mierniczowie wydają przemysłowcom górniczym zaświadczenia o otrzymaniu od nich zawiadomień o zamierzonem rozpoczęciu lub wznowieniu robót, w krótkim, o ile można, czasie i w razie osta-

tecznym nie później, jak w terminie miesięcznym od dnia otrzymania przez nich wspomnianego zawiadomienia przemysłowców górniczych.

§ 32. W razie nieszczęśliwych wypadków w sąsiednich kopalniach, przemysłowcy górniczy winni dostarczać wszelkie możliwe środki pomocy w robotnikach, narzędziach, lekarstwach i t. p.

§ 33. Przy prowadzeniu robót podziemnych przemysłowcy górniczy winni sporządzać dokładny plan eksploatacyi na zasadzie przepisów, zawartych w instrukcyi Ministerstwa Dóbr Państwa o wykonywaniu robót mierniczych.

§ 34. Przemysłowcy górniczy winni w każdym czasie dopuszczać inżynierów okręgowych i mierniczych do zwiedzania prowadzonych przez siebie robót, współdziałać tym zwiedzaniom wszelkimi zależnymi od siebie środkami i wypełniać wszelkie prawne wymagania tych osób.

§ 35. Przemysłowcy górniczy winni dostarczać inżynierom okręgowym dokładnych wiadomości statystycznych o swoich zakładach, kopalniach i innych robotach górniczych.

§ 36. W wypadkach obowiązkowego utrzymywania przez przemysłowca górniczego ksiąg sznurowych, wydawanych przez zwierzchność górniczą, przemysłowiec powinien przedstawiać te książki do przejrzenia inżynierowi okręgowemu na jego żądanie.

Przepisy dodatkowe

do instrukcyi co do prowadzenia przemysłu górniczego w guberniach Królestwa Polskiego.

a) Dla roztrząsania i wyjaśniania kwestyi, dotyczących prywatnego przemysłu górniczego, Naczelnik Zachodniego Zarządu Górniczego ma prawo zwoływać w granicach Zachodniego Obszaru Górniczego zjazdy inżynierów okręgowych i mierniczych, podlegających Zarządowi*).

b) W razie przekroczenia przepisów, postanowionych w instrukcyi, tudzież przepisów, uzupełniających ją, przemysłowcy górniczy podlegają odpowiedzialności, jak za niewykonanie rozporządzeń rządowych.

c) Inżynierowie okręgowi winni baczyć, czy jest dostateczna wentylacya przy prowadzeniu robót w hutach cynkowych, gdzie mają być użyte wszelkie środki do usuwania dymów, ciężkich i szkodliwych dla robotników.

d) W kopalniach, w których węgiel kopalny szczególnie łatwo sam się zapala, inżynierowie okręgowi zwracają uwagę na należytą wentylacyę, staranne oczyszczanie robót z miału węglowego i przygotowywanie filarów odbudowy odpowiednio do corocznej produkcyi węgla.

e) Inżynierowie okręgowi powinni przestrzegać co do robót górniczych, z sobą sąsiadujących, ażeby ich właściciele nie odprowadzali wody na grunta sąsiednie bez zgody właścicieli tych gruntów lub też wbrew prawu z d. 16 czerwca 1870 r.

---

*) Zbiór praw i rozporządzeń Rządu, r. 1897, № 30, art. 415.

f) Obowiązkiem inżynierów okręgowych jest roztrząsanie i zatwierdzanie projektów i systemów eksploatacyi, sporządzanych przez przemysłowców górniczych przed przystąpieniem do wydobywania użytecznych ciał kopalnych w udzielonych im z rozporządzenia rządu nadaniach.

g) Inżynier okręgowy przedstawiony mu przez przemysłowca górniczego projekt i system eksploatacyi, po rozpatrzeniu go pod względem technicznym, winien zatwierdzić w ciągu miesiąca w takim razie, jeżeli wykonanie rzeczonego projektu nie wykracza przeciwko wymaganiom bezpieczeństwa, nie pociąga bezpowrotnej straty mniej lub więcej znacznej części ciała kopalnego i nie sprzeciwia się przepisom o prowadzeniu robót podziemnych, zatwierdzonych przez Ministra Dóbr Państwa.

h) Jeżeli inżynier okręgowy uzna za potrzebne wprowadzenie pewnych zmian do przedstawionego mu projektu, to w wymienionym terminie miesięcznym winien zawezwać przemysłowca górniczego do wspólnego rozpatrzenia rzeczonego projektu. W razie zaś, jeżeli przytem nie nastąpi zgoda pomiędzy przemysłowcem górniczym i inżynierem okręgowym, to rzeczony inżynier przedstawia projekt eksploatacyi wraz ze swojemi uwagami i wyjaśnieniami przemysłowca górniczego do Departamentu Górniczego.

i) W razie konieczności poczynienia zmian w zatwierdzonym projekcie eksploatacyi, zmiany te podlegają również przepisom, wyłuszczonym wyżej (f, g, h). Jeżeli zaś wskutek nieprzewidzianych okoliczności niezwłoczna zmiana wspomnianego projektu stanie się niezbędną, to inżynier okręgowy czuwa, ażeby przemysłowiec górniczy oznajmiał mu rzeczone zmiany w swoim czasie.

j) Inżynier okręgowy ma prawo zezwalać na wydobywanie ciał kopalnych, zawartych w złożach

gniazdowych, bez uprzedniego przedstawiania przez przemysłowca górniczego projektu eksploatacyi.

k) Na inżynierach okręgowych ciąży obowiązek czuwania, ażeby przemysłowcy górniczy, którzy otrzymali nadania do wydobywania węgla kamiennego albo galmanu, tudzież rud ołowianych, tak na własnym, jak i na cudzym gruncie (na zasadzie artykułu 16 pr. o Posz. i Nad. do wyd. min. ciał kop. z d. 16 czerwca 1870 roku), przystępowali w ciągu jednego roku od dnia udzielenia nadania do urządzenia kopalni a po upływie wymienionego terminu wydobywali corocznie najmniej 30 sążni sześciennych użytecznego ciała kopalnego lub otaczających je skał płonnych. W razie, jeżeli przemysłowiec górniczy nie wykona powyższego lub wstrzyma roboty w nadaniu na przeciąg 6 miesięcy, nie donosząc o tem inżynierowi okręgowemu i nie wyjaśniając powodów, które by wstrzymanie to usprawiedliwiały, to inżynier okręgowy zwraca się do przemysłowca górniczego z żądaniem rozpoczęcia lub wznowienia robót w terminie 3 miesięcznym. Jeżeli rzeczone żądanie nie będzie wykonane, to inżynier okręgowy donosi o tem niezwłocznie Departamentowi Górniczemu.

l) Co się tyczy urządzenia hipotek dla przedsiębierstw przemysłowo-górniczych, to inżynierowie okręgowi kierują się instrukcyą, zatwierdzoną przez Ministra Skarbu d. 16 lipca 1871 roku.

Dodatek do § 30 instrukcyi o dozorze nad prywatnym przemysłem górniczym.

PRZEPISY

prowadzenia robót górniczych ze względu na ich bezpieczeństwo.

I. URZĄDZENIE WEJŚĆ DO ROBÓT.

§ 1. Kopalnie powinny mieć przynajmniej dwa osobne wyjścia na powierzchnię.

Uwaga. Jedno wyjście na powierzchnię jest dozwolone przy eksploatacyi podziemnej niewielkich złóż, gdzie pracuje nie więcej, jak 10 robotników na dobę, a wyciąganie ciała kopalnego odbywa się za pomocą kołowrotków ręcznych, przewózka zaś za pomocą taczek lub skrzynek na płozach.

§ 2. Jeżeli za wyjścia na powierzchnię służą szyby (pionowe lub pochyłe wyżej 45°), to w jednym z nich, lepiej przewietrzanym, powinny być urządzone drabiny, położone pod kątem najwyżej 80° na pomostach, odległych jeden od drugiego o 3 do 4 sążni. Jeżeli pomost dotyka przecznicy lub chodnika, to przejście na tym pomoście powinno być zamykane na drzwiczki opuszczane.

U w a g a. Szyby pojedyncze niewielkich eksploatacyi podziemnych, wzmiankowanych w uwadze do § 1, mogą nie posiadać drabin.

§ 3. Jeżeli w tym samym szybie odbywa się wyciąganie i opuszczanie ludzi i jednocześnie przewożone bywają ładunki lub wogóle istnieją jakiekolwiek urządzenia ruchome, to oddział wjazdowy powinien być ogrodzony przepierzeniem z desek w całej długości roboty.

II. ODBUDOWA ROBÓT.

§ 4. Wszelkie roboty górnicze powinny być obudowane mocno, odpowiednio do ich znaczenia i czasu, w ciągu którego mają służyć, w tych wszystkich wypadkach, w których warstwy otaczające nie są dostatecznie wytrzymałe i mocne.

U w a g a. W razie, jeżeli roboty posiadają strop popękany lub wogóle słaby, górnicy powinni zaciągać pod strop zrzyny, deski i półodrzwia, ustawiając je rzędami w przodkach i następnie już podpierać te części stemplami. W ten sam sposób należy postępować w razie słabego spodu robót. Przepis ten ma być zachowywany tak przy odbudowie rabunkowej węgla kamiennego, jak i przy odbudowie pełnym przodkiem.

§ 5. Wydobywanie rud szybikami oraz wszelkie roboty podziemne do wydobywania kamienia budulcowego, rozmaitych glin, piasku kwarcowego i tym podobnych ciał mineralnych wolno prowadzić nie inaczej, jak z pozostawieniem filarów z odpowiednią ilością stempli pomiędzy nimi.

§ 6. Filarowej odbudowy pokładów systemem rabunkowym nie wolno prowadzić robotami wyższemi od $2^1/_2$ sążni*).

§ 7. Przy oprawie szybów część ich górna powinna być obudowana oprawą czasową czyli tak zwaną straconą.

§ 8. Przy pogłębianiu szybów powinny być w nich urządzane tak dla ochrony robotników od nieszczęść, mogących nastąpić wskutek upadku ciężkich przedmiotów do robót, jak i dla pomieszczenia górników podczas strzału, mocne pomosty ochronne, lub pozostawiane występy ochronne mocnej skały.

III. ZCHODZENIE I WYCHODZENIE ROBOTNIKÓW PRZY ROBOTACH GÓRNICZYCH.

§ 9. Zchodzenie i wychodzenie robotników przy robotach górniczych może się odbywać po pochylniach, drabinach i za pomocą mechanizmów: siłą motorów ręcznych, konnych, parowych i innych.

§ 10. Opuszczanie się na rękach po linie jest bezwarunkowo wzbronione jak również opuszczanie się własną wagą opuszczających się przy użyciu hamulców.

---

*) Komitet Naukowy Górniczy w dzienniku z d. 20 listopada 1896 r. za № 261, po rozpoznaniu pytania o odbudowie systemem rabunkowym grubych pokładów węgla kamiennego w zagłębiu Dąbrowskiem, postanowił, że należałoby zmienić wymagania § 6 przepisów o prowadzeniu robót górniczych w widokach ich bezpieczeństwa i rozporządzić:

1) że odbudowa filarowa systemem rabunkowym w pokładach o upadzie łagodnym może być prowadzona robotami do $3^3/_4$ sąż. wysokości, jeżeli inne warunki uwarstwowania złoża nie sprzeciwiają się zastosowaniu tego systemu;

§ 11. Opuszczanie i wyciąganie robotników na linach może się odbywać w skrzyniach na płozach (saneczkach), kubłach, wagonach, platformach wagonowych, skrzyniach i klatkach. Komunikacya w skrzyniach na płozach, w wagonach i na platformach jest dozwolona jedynie przy robotach pochyłych o 45° najwyżej (z wyjątkiem pochylni).

§ 12. Wzbronione jest opuszczanie się w kubłach, wywracających się automatycznie, lub mających dno ruchome.

§ 13. Opuszczanie i wyciąganie ludzi w kubłach i skrzyniach jest dozwolone jedynie z zachowaniem warunków następujących:

a) kubły i skrzynie powinny być poruszane w kierownikach lub w przedziałach, obitych deskami na całej długości od góry do dołu roboty;

b) przy użyciu kubłów i skrzyń do stałego opuszczania i wyciągania robotników mają być używane liny z aloesu lub konopi; liny metalowe są wzbronione.

U w a g a. Przy pogłębianiu niewielkich szybów poszukiwawczych i szybików wewnętrznych, opuszczanie i wyciąganie robotników pojedynczo w kubłach lub innych naczyniach do podnoszenia jest dozwolone także bez przewodników i obicia deskami boków szybu.

---

2) że grube pokłady (o grubości $1^1/_2$ sążnia i wyżej), których upad przenosi 25°, mogą być eksploatowane tylko za pomocą podsadzania skałami płonnemi przestrzeni wyrobionych;

3) że przy odbudowie grubych pokładów z podsadzaniem skałami płonnemi, tudzież przy odbudowie systemem rabunkowym, wysokość piętr, przeznaczonych do odbudowy, nie powinna przenosić wysokości, dozwolonej przez miejscowy zarząd górniczy lub Departament Górniczy, stosownie do kompetencyi.

Powyższe postanowienie Komitetu Naukowego Górniczego zostało zatwierdzone przez Ministra Rolnictwa i Dóbr Państwa d. 21 listopada 1896 roku.

§ 14. Przy opuszczaniu i wyciąganiu robotników w klatkach przeciętna szybkość ich ruchu powinna być o połowę mniejsza od ilości, wymienionych w § 29, a ładunek liny o tyleż mniejszy od ładunku przy wyciąganiu ciężarów. Przytem klatki powinny być zaopatrzone w daszki ruchome na zawiasach i w chwytniki, działające stopniowo, albo w chwytniki tarcia.

§ 15. Następujące przepisy powinny być zachowywane przy opuszczaniu ludzi do robót i wyciąganiu ich stamtąd:

A) Wszystkie kopalnie, w których odbywa się wyciąganie i opuszczanie ludzi na linach, powinny zawiadomić o tem inżyniera okręgowego.

B) Wyciąganie i opuszczanie robotników powinno odbywać się pod kierunkiem osoby odpowiedzialnej, o zamianowaniu której zarząd kopalni winien zawiadomić inżyniera okręgowego na piśmie.

C) Na każdym szybie, w którym odbywa się wyciąganie i opuszczanie ludzi na linach, powinna znajdować się osobna księga sznurowa, poświadczona przez inżyniera okręgowego, do której zarząd kopalni ma wpisywać wszelkie postanowienia, dotyczące wyciągania i opuszczania ludzi, oraz wyniki prób, dokonywanych z linami.

D) Do wyciągania i opuszczania ludzi mogą być używane jedynie liny, czyniące zadość wymaganiom, wyłuszczonym w p. E. Liny te powinny dawać bezpieczeństwo sześciokrotne w stosunku do podnoszonego przez nie największego ładunku. Jeżeli zaś dokonana stosownie do p. E próba wykaże zmniejszenie bezpieczeństwa liny, to lina powinna być zastąpiona przez inną. Na każdym szybie powinien znajdować się zapas lin, już wypróbowanych i odpowiednich do opuszczania i wyciągania ludzi, w celu zastąpienia przez te liny istniejących zepsutych.

E) Liny przed ich użyciem do wyciągania i opuszczania ludzi powinny być próbowane pod względem wytrzymałości na zerwanie i giętkości. Inżynier okręgowy powinien być zawiadomiony o czasie odbycia próby przynajmniej o $1^1/_2$ tygodnia wcześniej. Próba wytrzymałości i stopnia giętkości odbywa się w sposób następujący:

a) Z kawałka liny długości $1^1/_2$ arszyna ulegają próbie wytrzymałości na zerwanie i giętkości wszystkie jej druty z wyjątkiem ośrodków.

b) Wielkość rozrywającego ładunku służy za miarę oporu drutów zerwaniu. Ilość zaś wygięć o 180° przy promieniu $^1/_4$ cala w miejscu wygięcia do złamania służy za miarę giętkości drutów. Za wygięcie o 180° będzie uważane wygięcie drutu kolejno na prawo i na lewo o 90°.

c) Suma ciężarów, zrywających każdy drut z osobna, z wyjątkiem drutów ośrodkowych, określa wytrzymałość liny. Przytem jednak nie będą brane w rachunek druty, których wytrzymałość została wykazana jako o 20% mniejsza od przeciętnej wytrzymałości wszystkich drutów razem wziętych, a także nie będą brane w rachunek druty, które nie wytrzymały niżej przytoczonej ilości wygięć, a mianowicie:

przy średnicy drutu do 2 $^m/_m$ — 8 wygięć.
od 2 — 2,2 $^m/_m$ — 7 „
„ 2,2 — 2,5 $^m/_m$ — 6 „
„ 2,5 — 2,8 $^m/_m$ — 5 „
„ 2,8 $^m/_m$ i więcej — 4 „

F) Koniec liny, przymocowany do klatki, powinien być co cztery miesiące odcinany na $3 - 4^1/_2$ arszyna, i lina umocowana na nowo. Wszystkie druty odciętego końca a mianowicie z części około przecięcia powinny być najdalej co trzy dni po odcięciu wypróbowane w sposób, wskazany wyżej w p. E, przyczem inżynier okręgowy powinien być przynajmniej o $1^1/_2$

tygodnia wcześniej zawiadomiony o czasie projektowanego odcięcia i próby liny. Jeżeli próba taka wykaże, że drut nie posiada wytrzymałości i giętkości, wskazanej w p. E, to lina może być używana do opuszczania i wyciągania ludzi nie inaczej, jak za szczególnem zezwoleniem na piśmie inżyniera okręgowego i to jedynie w tym wypadku, jeżeli na nowo odcięty kawałek liny wytrzyma próbę, wskazaną w p. E.

Uwaga do p.p. E i F. Nieprzybycie inżyniera okręgowego w terminie oznaczonym nie powinno przeszkadzać dokonaniu próby liny. Próby końców nowych i odciętych powinny być dokonywane przez osobę doświadczoną, która jest odpowiedzialna za właściwe wykonanie prób stosownie do przepisów obowiązujących; zarząd kopalni powinien zawiadomić inżyniera okręgowego o zamianowaniu tej osoby.

G) Wyniki odbytych prób powinny być niezwłocznie zapisane w księdze, wzmiankowanej w p. C. W księdze tej ma być zapisane nazwisko i miejsce zamieszkania fabrykanta liny, dzień założenia liny, dzień odjęcia liny, dnie, w których końce liny były odcinane i próbowane, ilość i średnica drutów, ciężar, zrywający każdy poszczególny drut, i ilość wygięć, którą każdy drut wytrzymał. Takie wzmianki powinny być robione po każdej próbie liny, przytem w samym dniu próby. Za prawdziwość wzmianki odpowiada osoba, wyznaczona dla odbywania prób, która każdą wzmiankę stwierdza swoim podpisem.

H) Oddział szybu, w którym odbywa się wyciąganie i opuszczanie ludzi po linie, kierowniki, tarcze linowe i ich osie, hamulce, spadochrony, klatki, lina w całej swojej długości i przymocowanie jej do bębna i do klatek powinny być codziennie oglądane starannie. W początku każdej zmiany lina z pełnym ładunkiem powinna być powoli opuszczana, mogące się przy-

tem zdarzyć zerwania drutów powinny być określone i zapisane w księdze. Jeżeli przy wyżej wzmiankowanych oględzinach aparatów i mechanizmów wydobywalnych okażą się istotne braki, to wyciąganie i opuszczanie ludzi na linie nie powinno być dopuszczane do zupełnego usunięcia tych braków.

I) Maszyna wydobywalna i wszystkie jej pojedyncze części składowe powinny być przynajmniej raz na rok obejrzane przez doświadczonego mechanika, i wyniki tych oględzin zapisane do księgi z wymienieniem dnia, w którym odbyły się oględziny i próba.

K) Klatki, służące do opuszczania ludzi, powinny być zaopatrzone w szczelne dachy żelazne.

L) Podstawy przy wylocie szybu nie powinny w żadnym razie dla przepuszczenia klatki otwierać się na wewnątrz szybu.

Ł) Zawiadowca robót powinien wyznaczać do maszyn wydobywalnych tylko doświadczonych maszynistów. Dzień roboczy tych maszynistów nie powinien być dłuższy od ośmiu godzin.

M) Ruch maszyny wydobywalnej powinien być regulowany w taki sposób, ażeby w czasie wyciągania i opuszczania ludzi w klatkach lina znajdowała się ciągle w stanie naprężonym.

N) W czasie ruchu na linie robotnikom nie wolno mieć przy sobie palących się lamp otwartych, zarząd zaś kopalni powinien wstawiać na ten czas zamkniętą latarnię do klatki. Wylot szybu i nadszybie powinny być zawsze dobrze oświetlone.

O) Linka sygnałowa powinna być łatwo dostępna dla ludzi, znajdujących się w klatce.

P) W razach nadzwyczajnych, kiedy trzeba z możliwym pośpiechem dostawić ludzi z kopalni na powierzchnię, mogą być zastosowane wszystkie bez wyjątku znajdujące się na kopalni przyrządy do wyciągania.

R) Ilość ludzi opuszczonych i wyciągniętych powinna być wiadoma zawiadującemu opuszczaniem i wyciąganiem.

S) Nie wolno opuszczać i wyciągać ludzi jednocześnie z ładunkami w kubłach i skrzyniach.

T) Ludzie opuszczani i wyciągani nie powinni być umieszczani ciasno w przyrządach, służących do opuszczania i wyciągania.

U) Opuszczanie i wyciąganie w kubłach i skrzyniach powinno odbywać się z szybkością najwyżej 7 stóp na sekundę i z wielką ostrożnością.

§ 16. W czasie przewożenia ludzi u otworów robót, służących do wejścia i wyjścia, nie powinny znajdować się żadne przedmioty, tamujące ruch.

§ 17. Budowy podziemne, w których odbywa się opuszczanie i wyciąganie ludzi, powinny mieć urządzenia sygnałowe z góry na dół i odwrotnie.

§ 18. Ludzie, zawiadujący opuszczaniem i wyciąganiem, powinni znać znaczenie sygnałów i ze szczególną uwagą je dawać i wysłuchiwać.

§ 19. Rozporządzenia od otworów wyjściowych do mechanizmów wydobywalnych, w razie znacznej odległości między nimi, powinny być wydawane także sygnałami.

§ 20. Zawiadowca robót powinien obznajmić z niniejszymi przepisami osoby: a) wyznaczone przez niego do oględzin przyrządów i mechanizmów wydobywalnych, b) którym powierzono dozór nad wyciąganiem i opuszczaniem robotników, i c) do obowiązków których należy dawanie sygnałów; powinien także wywiesić około szybu, w nadszybiu tudzież w domach zgromadzeń ogłoszenie, zawiarające:

1) imię i nazwisko sztygara lub dozorcy, któremu został powierzony dozór nad wyciąganiem i opuszczaniem robotników;

2) godziny, w których odbywa się regularne wyciąganie i opuszczanie robotników;

3) będące w użyciu sygnały, i

4) liczbę osób, którą można jednocześnie wyciągać i opuszczać w klatce.

§ 21. Przy biciu i pogłębianiu szybów, opuszczanie i wyciąganie robotników w jednym lub dwóch kubłach (w ostatnim razie z przedziałami w szybach), jeżeli są urządzone przewodniki i ściany szybu, obite deskami, może odbywać się i na linach metalowych.

IV. RUCH LUDZI I CIĘŻARÓW W ROBOTACH.

§ 22. Drogi, po których odbywa się ruch ludzi i ładunków w kopalniach, powinny być dostatecznie obszerne, ażeby wymijanie się ludzi i ładunków było dogodne. Drogi szynowe powinny być zupełnie poziome w tych częściach, gdzie wózki kopalniane stale zatrzymują się, jako to: około szybów wydobywalnych, pochylni, linii zapasowych, rozjazdów i t. p. Jeżeli droga szynowa ma spadek, po którym wózki biegną same, to, jeżeli są poruszane ręcznie, powinny być zaopatrzone w dobrze urządzone hamulce. Chodniki dla ruchu przy spotkaniu z pochylniami, po których spuszczane są wózki, albo powinny mieć chodnik objazdowy, albo też miejsca spotkania powinny być ogrodzone mocnym budynkiem stemplowym lub w inny sposób zabezpieczone od spadania w nie wózków, mogących oderwać się na pochylni. Pochylnie albo szyby pochyłe, po których odbywa się przewóz na szynach, nie mogą służyć za drogę komunikacyjną dla robotników, i tylko w razach ostatecznych, kiedy przeprowadzenie osobnego chodnika dla ruchu jest niemożliwe lub kosztuje za drogo, wolno w tej samej pochylni lub szybie zrobić chodnik dla robotników, ogrodziwszy go

trwałemi baryerami od strony szyn. Jeżeli przewóz wózków odbywa się końmi po chodnikach o wzniesieniu, przenoszącem 0.025, to ostatni wózek powinien być zaopatrzony w sworzeń hamulcowy lub inny przyrząd dla przeszkodzenia zjeżdżaniu wózków na dół. Drogi szynowe w robotach podziemnych i na powierzchni powinny być ułożone starannie z odpowiedniem podniesieniem szyn zewnętrznych na krzywiznach (łukach).

§ 23. W wypadkach, kiedy ruch ładunków odbywa się po szynach i istnieje tylko jeden tor, to dla przejścia robotników powinna pozostawać wolna przestrzeń: również dla dogodniejszego wymijania się mogą być w ścianach chodników urządzane wcięcia (nisze), w których ludzie mogliby mieścić się swobodnie w czasie przejazdu wagonów. Ilość takich wcięć powinna odpowiadać ilości przewożonych ładunków i przechodzących ludzi. Wyloty pochylni powinny być oddzielone od chodników przewozowych ścianką pionową ze stempli lub calizną w skale górniczej i chodnikami obchodowymi.

§ 24. Ścieki i zagłębienia w chodnikach, po których przechodzą ludzie, powinny mieć trwałe pomosty.

§ 25. Ruch ludzi i ładunków w robotach bez oświetlenia jest wzbroniony. Przedni i tylny wagon w pociągach należy koniecznie oświetlać lampami. Woźnice powinni ustawiać się ze swoimi wagonami nie bliżej jak o 5 sążni jeden od drugiego na torach poziomych i nie bliżej jak o 15 sążni na torach ze spadkiem.

§ 26. Kubły, skrzynie, wagony i przyrządy przewozowe powinny być ładowane w taki sposób, ażeby znajdujące się w nich przedmioty nie mogły wypadać na drodze lub zaczepiać się o inne przedmioty.

§ 27. Użycie surówki na wały, korby i korbowody maszyn wydobywalnych i t. p. nie jest dopuszczalne.

§ 28. Puszczanie w ruch maszyn wydobywalnych i t. p. powinno się odbywać z odpowiedniem stopniowaniem do szybkości normalnej przy linie naprężonej.

§ 29. Przy wyciąganiu w klatkach ładunków szybkość przeciętna nie powinna przenosić na sekundę: dla szybów o 250 st. głębokości — $^1/_{30}$ głębokości szybu
„ „ „ 500 „ „ „ — $^1/_{40}$ „ „
„ „ „ 1500 „ „ „ — $^1/_{75}$ „ „
„ „ „ 3000 „ „ „ — $^1/_{100}$ „ „

§ 30. Przy ruchu ładunków nie należy obciążać nowych przesyconych smołą lin z konopi i aloesu po nad 24 pudy (włącznie z własną wagą liny) na każdy cal kwadratowy przekroju poprzecznego, a po wydłużeniu się liny ładunek nie powinien przenosić 32 pudów na cal kwadratowy. Lin żelaznych nie należy ładować po nad 240 pudów na cal kwadratowy powierzchni przekroju poprzecznego drutów a stalowych po nad 520 pudów na takąż powierzchnię. Przy użyciu lin metalowych stosunek średnicy tarcz linowych i bębnów do średnic drutów takich lin nie powinien być mniejszy od 1500.

V. UŻYWANIE MATERYAŁÓW WYBUCHOWYCH.

§ 31. Przy używaniu w kopalniach materyałów wybuchowych należy kierować się wydanymi w tym przedmiocie przepisami tymczasowymi, zatwierdzonymi przez Ministra Dóbr Państwa d. 2 maja 1887 roku.

VI. PRZEWIETRZANIE ROBÓT GÓRNICZYCH.

§ 32. Przewietrzanie kopalń powinno uskuteczniać się możliwie dokładnie, przyczem świeże powietrze powinno być dostarczane do najniższych części robót i mieć prąd z dołu do góry, i zarazem powinny

być zachowywane odpowiednie środki, niedopuszczające zastawania się powietrza*).

§ 33. Przewietrzanie kopalń może być naturalne i sztuczne.

Uwaga. Wszystkie kopalnie, w których da się zauważyć niedostateczne, chociażby nawet czasowo (naprzykład wiosną i jesienią), przewietrzanie jakichkolwiek robót drogą naturalną, powinny mieć szyby powietrzne (wyciągające powietrze), zaopatrzone w wentylatory maszynowe lub przynajmniej w piece powietrzne.

§ 34. Piece, służące do wywołania przewietrzania, powinny być urządzane w miejscach, bezpiecznych od pożarów, i dym z nich nie powinien się dostawać do miejsc robót, w których znajdują się lub mogą znajdować się ludzie.

§ 35. W wypadkach, kiedy obowiązuje użycie lamp ochronnych, przewietrzanie kopalń powinno odbywać się za pomocą wentylatora odśrodkowego, mogącego działać podług życzenia ssąco albo tłocząco.

Uwaga. W tych wypadkach, w których użycie lamp bezpieczeństwa jest obowiązkowe, główne przewietrzanie powinno uskuteczniać się przez ssanie powietrza, stosowanie zaś tłoczenia bywa dozwalane tylko w razach wyjątkowych. Przewietrzanie przodków roboczych za pomocą ustawianych blizko nich specyalnych wentylatorów powinno być uskuteczniane tylko za pomocą tłoczenia. Każde pole kopalniane powinno być przewietrzane przez oddzielny strumień świeżego powietrza, wychodzące zaś z pola kopalnianego zepsute powietrze należy kierować tak,

---

*) Zbiór praw i rozporządzeń Rządu, r. 1898, № 149, art. 2025.

ażeby omijało będące w działaniu przodki robocze pozostałych pól kopalnianych*).

§ 36. Kagańce do przewietrzania mogą być używane tylko pod specyalną i nieustanną obserwacyą wyznaczonej do tego osoby, która powinna baczyć, ażeby z kagańca nie powstał pożar (należy mieć zawsze pod ręką dostateczny zapas wody) i ażeby dym z niego nie dostawał się do tych części kopalni, gdzie znajdują się robotnicy. Wogóle ruch robotników surowo jest wzbroniony w robotach, gdzie są umieszczane kagańce i, w ostatecznym wypadku, ruch ten może odbywać się tylko czasowo i jedynie w miejscach, położonych po stronie dopływu świeżego powietrza.

§ 37. Wszystkie urządzenia, przeznaczone do kierowania prądem powietrza w robotach, powinny być troskliwie utrzymywane, i robotnikom powinien być wpojony obowiązek ochraniania ich i czuwania nad ch stanem. Winni uszkodzenia przewietrzania, urządzonego w robotach, czy to wskutek niedbalstwa, czy też naumyślnie, powinni być surowo ścigani przez zarządy kopalń przez wymierzanie kar, umówionych w kontraktach najmu, lub przez pociąganie do odpowiedzialności sądowej.

§ 38. Ludzie nie powinni być opuszczani do robót, w których świece i lampy nie palą się.

§ 39. W ciągu całego czasu prowadzenia robót w kopalniach (szczególniej w kopalniach węgla kamiennego), zawiadowcy powinni czuwać nad stanem i własnościami powietrza kopalnianego; w razie stwierdzenia obecności gazów wybuchowych lub szkodliwych dla oddychania, należy niezwłocznie zarządzić wydalenie robotników z takich robót i przedsiębrać stosowne

*) Zbiór praw i rozporządzeń Rządu, r. 1898, № 149, art. 2025.

środki dla wzmocnienia wentylacyi powietrza kopalnianego, szczególnie przy przodkach.

§ 40. Badanie powietrza przez palenie lamp lub świec, przy wznowieniu robót po świętach i innych przerwach, jest dla zarządu kopalni obowiązujące.

Uwaga. W wypadkach, kiedy powietrze w kopalni psuje się skutkiem przypływu wyziewów metalowych i gazów, naprzykład wyziewów rtęci, arszeniku, tudzież siarkowodoru i innych, zarządy kopalń powinny robić specyalne badania zawartości powietrza przed opuszczeniem robotników.

§ 41. Dla utrzymania czystości powietrza należy zwracać uwagę na ochędóstwo w robotach; nieczystości, wody stojące powinny być o ile możności usuwane. Miejsca ustępowe powinny być urządzane w częściach kopalń, przytykających do ostatnich chodników wentylacyjnych.

VIII. O ZAPOBIEGANIU NIEBEZPIECZEŃSTWOM I SZKODOM, SPOWODOWANYM PRZEZ WODĘ.

§ 62. Za zbliżeniem robót podziemnych do miejsc, w których można oczekiwać zbiorników wody, z przodków tych robót powinny być prowadzone w różnych kierunkach próbne otwory świdrowe:

a) średnica otworów próbnych nie powinna przenosić $1^1/_2$ cala; długość zaś może się zmieniać w granicach od 7 do 14 stóp, w zależności od zwartości skały;

b) roboty przy pogłębianiu szybów i szybików wewnętrznych i inne, prowadzone po upadzie chodników, znajdujących się w blizkości robót, gdzie jest przypuszczalna możliwość znalezienia wody, lub łączących się z takiemi robotami, powinny być przerywane.

§ 63. Woda, wylewana z kopalń na powierzchnię, powinna być odprowadzana do najbliższych dołów i rzeczek i przytem w takim kierunku, aby nie czyniła szkody majątkowi osób postronnych.

§ 64. Dla zapobieżenia niespodziewanym zatopieniom i połączeniom się dopływów, każda kopalnia powinna mieć filary ochronne na granicach robót z kopalniami sąsiedniemi. Najmniejsza szerokość obowiązująca filarów jest określona na 5 sążni dla pokładów o upadzie łagodnym i 8 sążni w kierunku upadu dla pokładów o upadzie stromym. Filary te mogą być obudowane i przebite chodnikami tylko za zgodą właścicieli kopalń sąsiednich.

W tych wypadkach, kiedy robota jest prowadzona poniżej starych zatopionych robót, komunikacya ich z nowemi, oprócz tych poziomów, do których woda w starych robotach podnieść się nie może, powinna być przegrodzona trwałemi, nieprzepuszczalnemi dla wody tamami, i roboty takie powinny być połączone z szybami w dwóch poziomach o różnicy najmniej 10 sążni.

IX. O KOTŁACH PAROWYCH i MASZYNACH.

§ 65. Przepisy bezpieczeństwa, postanowione przez prawo dla urządzania, ustawiania, utrzymania, używania i rewizyi kotłów parowych (Zb. Pr. t. XI, cz. II, ust. o Przem. Fabr., podług dalsz. ciągu z 1890 r., art. 76 — 80, i Zb. pr. i rozp. Rządu 1890 r., № 87, art. 885) są obowiązujące i dla kotłów, urządzanych na kopalniach.

§ 66. Każda nowo ustawiona maszyna, przeznaczona do opuszczania i wyciągania ludzi w robotach górniczych, powinna być puszczana w ruch nie prę-

dzej, jak po zawiadomieniu o tem inżyniera okręgowego.

Za pierwszą bytnością na kopalni po puszczeniu w ruch takiej maszyny inżynier okręgowy ogląda szczegółowo jej części i sporządza w obecności osoby, zawiadującej robotami, akt rewizyi, w którym powinno być wyjaśnione, w jakim stopniu zostały wypełnione przepisy niniejsze tudzież istniejące w prawach postanowienia o bezpieczeństwie maszyn i kotłów parowych. Akt, sporządzony przez inżyniera okręgowego, będzie zachowany w aktach zarządu kopalni.

§ 67. Maszyny, używane do opuszczania i wyciągania robotników, powinny mieć racyonalnie urządzone hamulce i znaki, uprzedzające o przybliżaniu się ładunków do powierzchni.

§ 68. Obowiązkiem maszynisty jest, przy opuszczaniu robotników do robót i wyciąganiu ich stamtąd, nie przekraczać największej szybkości, określonej przez zawiadowców robót, tudzież nie oddalać się od maszyny. Palaczom nie wolno oddalać się od kotłów parowych w czasie ich działania.

§ 69. Przepisy, stosujące się bezpośrednio do maszynistów i palaczy, powinny im być znane i wywieszone na tablicach w pomieszczeniach maszyn.

X. O ZAPOBIEGANIU WYPADKOM WPADANIA LUDZI DO ROBÓT.

§ 70. Wyloty szybów, szybików wewnętrznych i lejków powinny być w czasie prowadzenia robót stale ogrodzone ze stron, w których roboty nie odbywają się, ze stron zaś, w których odbywają się roboty, posiadać stawidła w formie zasów, drzwi lub (przy szybach) kraty, działające automatycznie.

§ 71. Przy wyciąganiu ładunków w wagonach i klatkach, oddziały szybów powinny otwierać się ze stron, w których odbywają się roboty, jedynie w tym czasie, kiedy klatka wychodzi na powierzchnię. Pomosty w budynkach nadszybowych powinny być zaopatrzone w podchwyty, na których klatka siada przy zatrzymaniu. Wchodzenie i wychodzenie robotników z klatki jest dozwolone tylko w tym czasie, kiedy klatkę podtrzymują podchwyty.

§ 72. Wyloty szybów pochyłych i sztolni powinny mieć zasuwy. W czasie wstrzymania robót z jakiegokolwiek powodu zasuwy powinny być zamknięte na zamki.

§ 73. Wyloty robót górniczych, wychodzących na powierzchnię i porzuconych na czas dłuższy, powinny być trwale ogrodzone.

§ 74. Zawaliska na powierzchni, spowodowane przez roboty górnicze podziemne i eksploatacye odkrywkowe, powinny być ogrodzone z tych stron, z których niema do nich zjazdów łagodniejszych od 30°, parkanami lub murami i wałami o wysokości najmniej 2 arsz., a to dla zapobieżenia gwałtownym upadkom (parkany należy robić najmniej z czterech żerdzi poziomych, odległych o $^1/_2$ arszyna jedna od drugiej).

§ 75. W miejscach ludnych, na pastwiskach i w blizkości dróg przejazdowych, dla zapobieżenia nieszczęściom, w czasie nieroboczym szybiki poszukiwawcze powinny być przykryte klocami, grubemi połowicami lub starannie ogrodzone. Należy zasypać szybiki poszukiwawcze i rowy, kiedy przestają być potrzebne.

XI. O USUWANIU NIEBEZPIECZEŃSTWA, GROŻĄCEGO ZABUDOWANIOM NA POWIERZCHNI TUDZIEŻ ZRÓDŁOM MINERALNYM I ZASILAJĄCYM WSIE I MIASTA WSKUTEK PODZIEMNYCH ROBÓT GÓRNICZYCH.

§ 76. Przy eksploatacyi złóż pożytecznych minerałów, położonych w najbliższem sąsiedztwie punktów zamieszkałych jak również w blizkości rozmaitych budynków publicznych, około zbiorników wody, źródeł i t. p., roboty podziemne nie powinny bez osobnego pozwolenia przekraczać granic filarów ochronnych, pozostawianych według wskazówek miejscowej władzy górniczej dla uprzedzenia zapadania się ziemi i tworzenia się rozpadlin, mogących szkodliwie oddziaływać na budynki na powierzchni i źródła. Granice oznaczonych filarów powinny być projektowane i oznaczane na powierzchni osobnymi znakami.

W razie udzielenia pozwolenia przez miejscową władzę górniczą na prowadzenie jakichkolwiek robót górniczych w granicach filarów ochronnych, roboty te powinny być prowadzone z zachowaniem wszystkich tych warunków, na których było udzielone owo pozwolenie*).

§ 77. Eksploatacya podziemna żył i składów rud, położonych w sąsiedztwie punktów zamieszkałych jak również w blizkości rozmaitych zabudowań na powierzchni, około publicznych zbiorników wody i t. p. miejscowości, może odbywać się nie inaczej, jak za zezwoleniem miejscowych zarządów górniczych albo Departamentu Górniczego, stosownie do kompetencyi.

---

*) Zbiór praw i rozporządzeń Rządu, r. 1898, № 149, art. 2025.

XIII. O ROBOTACH W KAMIENIOŁOMACH.

§ 85. Wyloty szybów, służących do wydobywania kamienia, powinny być na powierzchni ogrodzone trwałym zrębem drewnianym (albo obmurowaniem), zamykanym na drzwi kratowe. W miejscowości, gdzie grunt może grozić zawaleniem, wzmiankowane szyby powinny być wewnątrz obudowane kamieniem lub drzewem. Kołowrót, przyrządy i inne przynależności powinny być mocne i wypróbowane przez mających dozór techników. W czasie przerwy w robotach szyb powinien być zamknięty na zamek.

§ 86. Szerokość chodników i sztolni, służących do wydobywania kamienia i komunikacyi z innemi robotami, zależnie od trwałości stropu i warunków przewozu, nie powinna jednak przenosić 6 arszynów, pojedyncze zaś filary powinny mieć w podstawie najmniej 6 sążni kwadr. (2 × 3); chodniki i sztolnie powinny być zabudowywane odpowiednio do trwałości skały. W razie wydobywania kamienia pełnym przodkiem, podsadzanie wyrobionej przestrzeni jest obowiązujące.

§ 87. W robotach obowiązuje pozostawianie stropu grubości najmniej jednego arszyna zwartego kamienia. Jeżeli zaś strop jest popękany lub składa się ze zwiru, to dla uniknięcia wypadania oddzielnych kamieni powinien być pod kapami albo górnymi legarami położony szereg łupanego drzewa albo zrzyn. Przy odbudowie pomiędzy przodkiem i podsadzką pozostawia się tylko przestrzeń, niezbędna dla ruchu, ze stemplami tymczasowymi dla podtrzymania stropu.

§ 88. Wybór sposobu robót (t. j. podziemnego albo odkrywkowego) zależy od warunków położenia kamienia i od własności otaczających go skał. Wy-

dobywanie kamienia płonnego za pomocą pieczar i odrywania wielkich mas surowo jest wzbronione. Przy robotach na odkrywce powinny być robione skosy w ziemi, pokrywającej warstwę kamienia, przyczem forma skosu zależy od właściwości ziemi. Przy wysokich przodkach należy prowadzić eksploatacyę odbudową schodową, nie wyższą od 3 arszynów.

§ 89. Wydobywanie kamienia w starych kamieniołomach podziemnych, gdzie takowe zostanie uznane przez dozór techniczny za niebezpieczne, może odbywać się tylko sposobem odkrywkowym.

§ 90. Wznoszenie budynków drewnianych tymczasowych niemieszkalnych na miejscach, gdzie odbywa się podziemne wydobywanie kamienia, może być dozwalane również przed zamknięciem kamieniołomu; budynki zaś mieszkalne, dla maszyn i t. p. mogą być wznoszone tylko za pozwoleniem dozoru technicznego.

XIV. PRZEPISY OGÓLNE.

§ 91. Ludzie głusi, niemi, ślepi i dotknięci chorobami zaraźliwemi lub cierpiący na epilepsyę nie powinni być dopuszczani do pracy w kopalniach.

§ 92. Kobiety nie powinny być dopuszczane do pracy w robotach podziemnych.

§ 93. Ludzie w stanie nietrzeźwym nie powinni być dopuszczani do pracy w kopalniach.

§ 94. Właściciele kopalń powinni układać i wywieszać w swoich kopalniach na miejscach widocznych przepisy, tyczące się sposobu prowadzenia i bezpieczeństwa robót, przyczem przepisy te ulegają uprzedniemu rozpoznaniu i zatwierdzeniu przez inżyniera okręgowego.

UZUPEŁNIENIE

przepisów, dołączonych do instrukcyi o dozorze nad prywatnym przemysłem górniczym, zatwierdzonej przez Ministra Dóbr Państwa d. 2 lipca 1888 r.

Zatwierdzone przez Ministra Dóbr Państwa d. 26 sierpnia 1892 r.*).

XV. O ZAPOBIEGANIU I GASZENIU POŻARÓW KOPALNIANYCH.

§ 95. Każdy robotnik przy wyjściu z kopalni powinien okazać swoją lampę wyznaczonej do tego osobie w miejscu, w którem obliczają ludzi wchodzących i wychodzących z kopalni.

§ 96. W kopalniach węgla kamiennego i brunatnego nie wolno używać do oświetlenia łuczywa, pochodni, tudzież tłuszczu, olejów roślinnych i nafty w lampkach otwartych (bez daszków), jak również świec bez latarń.

§ 97. Wszystkie roboty w rzeczonych kopalniach powinny być oczyszczane z miału i drobiazgu węglo-

*) Zbiór praw i rozporządzeń Rządu, r. 1892, № 105, art. 1035.

wego; suche przodki i miejsca przeładowania podziemnego powinny być starannie przewietrzane dla usunięcia pyłu węglowego.

§ 98. Nie wolno używać na podsadzkę drobiazgu i miału węglowego, jak również podsadzać roboty łupkiem palnym albo smolistym, tudzież skałami, zawierającemi piryt.

§ 99. Przybitki do nabijania otworów na strzał powinny być z materyałów niepalnych i po wybuchu nietlejących, np. z wojłoku.

§ 100. W miejscach smarowania wózków wewnątrz kopalni należy kłaść na gruncie roboty warstwę piasku albo żwiru i zmieniać ją jak można najczęściej.

§ 101. Należy zwracać szczególną uwagę na punkta, w blizkości których nieoczekiwanie i bez widocznych przyczyn podnosi się temperatura powietrza, czuć zapach spalenizny lub widać, że lampy źle się palą, co może dowodzić początku samozapalania się węgla kamiennego w caliźnie albo wśród podsadzki, albo też ogrzania budowy skutkiem rozkładu pirytów, jakie się zdarza np. w robotach wilgotnych i słabo przewietrzanych złóż rud.

§ 102. Nie wolno pozostawiać bez dozoru lub bez należytego ogrodzenia robót, obudowanych drzewem do powierzchni. W obudowanych w ten sposób robotach głównych nie wolno ustawiać jakichkolwiek przyrządów opalanych dla wzmocnienia przewietrzania lub w innym jakimkolwiek celu (patrz art. 34).

§ 103. W budynku nadszybowym i na każdym poziomie robót wydobywalnych, w podszybiach albo w osobnych izbach powinna znajdować się przynajmniej jedna rura pożarna ruchoma w stanie poprawnym, tudzież urządzenia do niezwłocznej dostawy w razie potrzeby na miejsce pożaru: wody, mokrego

siana lub słomy, desek i ziemi gliniastej do gaszenia i uprzedniego ogrodzenia pożaru od robót sąsiednich.

Uwaga. Pożar, wszczęty w pokładzie węgla w robocie, można gasić, wyłamując palący się węgiel i zalewając go wodą.

§ 104. Jeżeli nie udało się przerwać pożaru za pomocą żadnego z tych środków, to pole ogniowe powinno być odgrodzone w robotach grubemi tamami poprzecznemi z gliny albo cegły, a w razie potrzeby podłużnymi murami z cegły (brandmauer) i filarami oporowymi.

§ 105. W razie znacznego rozwoju pożaru przewietrzanie kopalni powinno być przerwane, wszystkie drzwi powietrzne o ile można zamknięte, wyloty szybów i sztolni hermetycznie zamknięte, przyczem należy przez zamknięcia wprowadzać za pomocą wygiętej rurki wodę sikawkami, a jeżeli można, wpuszczać parę wodną lub produkty spalania koksu z pieca, naprędce urządzonego, tudzież kwas węglowy, otrzymywany przez wypalanie wapienia albo w inny sposób.

§ 106. Jeżeli przy wybuchu pożaru gazy i dym będą wydzielały się przez szczeliny lub zwaliska powierzchni, to powinny one być ziemią gliniastą zasypane i ściśle ubite, przyczem dobrze jest do jednej ze szczelin albo przez osobno przebity otwór świdrowy wprowadzać do kopalni wodę albo jeszcze lepiej wodę gliniastą.

§ 107. Ostatnim środkiem gaszenia silnie rozwiniętego pożaru, mogącego trwać w kopalniach węgla kamiennego przez kilka lat, może być tylko czasowe zatopienie kopalni. Ale po osuszeniu kopalni należy niezwłocznie przystąpić do odgrodzenia starych i zburzonych przez zatopienie robót w kopalni węgla kamiennego za pomocą tam z cegły, murów podłużnych, albo do ogrodzenia pola roboczego szerokimi filarami oporowymi.

§ 108. Jeżeli po pożarze lub skutkiem wybuchu gazu kopalnianego dym i wogóle gazy duszące zatrzymują się w szybach wjazdowych, to przed opuszczeniem ludzi do takich robót należy koniecznie odświeżyć w nich powietrze i wznowić przewietrzanie, kierując do szybu silny strumień wody, który rozbryzgiwałby się po oprawie.

§ 109. Ludzie, pracujący przy gaszeniu pożarów, powinni zasłaniać sobie usta i nos suknem lub wogóle jakąkolwiek inną tkaniną, przesiąkniętą octem, i zmieniać się po upływie kilku minut.

§ 110. Nikt z osób administracyi kopalnianej nie ma prawa zmuszać ludzi pod jakimkolwiek pozorem do wchodzenia do robót, w których wydzielają się duszące gazy ogniowe. Ci zaś, którzy się na to zgodzili, powinni być zaopatrzeni we właściwe przyrządy do oddychania (respiratory), stosownie do § 46, i w lampy elektryczne.

O środkach ostrożności przy używaniu kotłów parowych i odpowiedzialności za niezachowanie tych środków.

Najwyżej w d. 8 czerwca 1889 r. zatwierdzona opinia Rady Państwa.

I. 1) Przepisy, które powinny być zachowywane w przedmiocie urządzania, ustawiania, utrzymywania używania i rewidowania kotłów parowych, bez względu na to, do kogo kotły te należą i gdzie się znajdują, z wyjątkiem znajdujących się na parowcach floty wojskowej, będą wydawane przez Ministra Skarbu w porozumieniu z Ministrami Spraw Wewnętrznych, Dóbr Państwa i Dróg Komunikacyi oraz z Zarządzającym Ministerstwem Marynarki, i podawane do wiadomości powszechnej za pośrednictwem Senatu Rządzącego w sposób ustanowiony.

2) Właściciele kotłów parowych (w tej liczbie instytucye rządowe, spółki, towarzystwa i kompanie), wszyscy zawiadujący kotłami i robotnicy, obsługujący

kotły, powinni ściśle wzmiankowane (art. 1) przepisy wypełniać, zezwalać na rewizyę kotłów parowych przez wyznaczone do tego osoby i udzielać im przytem pomocy według możności.

3) Dozór ogólny nad wypełnianiem przepisów o kotłach parowych, wydanych w sposób, ustanowiony w art. 1, jest ześrodkowany u gubernatorów i naczelników miast, stosownie do kompetencyi; dozór ścisły i bezpośredni należy do obowiązków inżynierów mechaników gubernialnych, tam zaś, gdzie ich niema, będzie powierzany innym technikom, znajdującym się w rozporządzeniu gubernatorów i naczelników miast; przez tych techników wymienieni naczelnicy wykonywują należący do nich ogólny nadzór w tym przedmiocie. W razie niedostatecznej ilości wspomnianych techników do terminowego i ścisłego wykonania powierzonych im obowiązków co do dozoru nad kotłami parowymi, gubernatorzy i naczelnicy miast mają prawo żądać w tym celu pomocy techników z innych wydziałów.

4) Dozór nad kotłami parowozowymi i ruchomymi dróg żelaznych i nad kotłami, znajdującymi się na statkach parowych, kursujących na wodach wewnętrznych (rzekach, kanałach i jeziorach), należy do Ministerstwa Dróg Komunikacyi, nad kotłami zaś, znajdującymi się w hutach i kopalniach prywatnych, do Ministerstwa Dóbr Państwa.

II. W uzupełnieniu odnośnych rozdziałów ustawy o Karach, wymierzanych przez sędziów pokoju, i kodeksu Kar (wyd. 1885 r.) postanowić:

1) winni niewykonania przepisów, przez prawo nakazanych, lub postanowień, wydanych w sposób ustanowiony, w przedmiocie używania kotłów parowych, gdy wykroczenie to nie pociągnęło za sobą niczyjej

śmierci lub uszkodzenia na zdrowiu, podlegają: karze aresztu do trzech miesięcy lub karze pieniężnej do trzechset rubli.

2) Za popełnienie wymienionych w art. 1 występków, jeżeli skutkiem tego nastąpiła czyjaś śmierć lub uszkodzenie na zdrowiu, winni podlegają: zamknięciu w więzieniu na czas od dwóch miesięcy do jednego roku i czterech miesięcy.

Przepisy,

dotyczące urządzania, ustawiania i utrzymywania kotłów parowych tudzież sposobu ich rewidowania.

Zatwierdzone przez Ministra Skarbu po porozumieniu się z Ministrami Dóbr Państwa, Spraw Wewnętrznych i Dróg Komunikacyi tudzież z Zarządzającym Ministerstwem Marynarki, w d. 30 lipca 1890 r.*).

I. OKREŚLENIE KOTŁÓW PAROWYCH.

§ 1. Wszelkie przyrządy zamknięte, w których pod działaniem gorejącego paliwa płyny przechodzą w stan pary, mogącej nabywać ciśnienie (absolutne), większe od atmosferycznego, są uznawane za kotły parowe i podlegają niżej wyłuszczonym przepisom.

Uwaga. Niniejszym przepisom nie podlegają kotły parowe otwarte, zaopatrzone w bez-

*) Zbiór praw i rozporządzeń Rządu, 1890 r., № 87, art. 885

pośrednie połączenia z atmosferą za pomocą pionowo opuszczonej w wodę rury, mającej ponad $3\frac{1}{2}$ cala średnicy wewnętrznej i mniej niż $2\frac{1}{2}$ sążnia wysokości, licząc od poziomu wody w kotle. Rzeczona rura nie powinna mieć korka, kranu lub jakichkolwiek innych przyrządów do rozłączenia wewnętrznej przestrzeni kotła z atmosferą.

II. BUDOWA KOTŁÓW PAROWYCH.

§ 2. Ścianki kotłów, dotykające całkowicie lub częściowo produktów spalania, powinny być sporządzane wyłącznie z żelaza spajanego, żelaza lanego nie hartującego się lub z czerwonej miedzi. Używanie mosiądzu na dotykające produktów spalania rurki płomienne nie jest zabronione, jeżeli średnica wewnętrzna tych rurek nie przenosi czterech cali.

Używanie innych materyałów na wyżej wymienione ścianki i rurki ma być dozwolone jedynie za szczególnem zezwoleniem Ministra Skarbu, po uprzedniem rozpatrzeniu w Radzie handlu i przemysłu urządzenia i sposobu działania kotłów, dla których odstąpienie od ogólnej zasady jest wyjednywane. Przy takiem zezwoleniu mogą być w widokach bezpieczeństwa publicznego zawarowane do obowiązkowego przestrzegania szczególne warunki, dotyczące urządzania, uzbrojenia ustawiania, prób i używania takiego systemu kotłów, o czem podaje się do wiadomości publicznej.

§ 3. Poziom wody w kotłach parowych stałych i ruchomych, używanych na lądzie, powinien być przynajmniej o cztery cale wyższy od najwyższej linii ścianek kotła, dotykających produktów spalania, jeżeli tylko te ścianki podlegają niebezpieczeństwu rozpalania się.

Uwaga 1. Za ściankę kotła, nie podlegającą niebezpieczeństwu rozpalania się, ma być uznawana taka ścianka, przed zetknięciem z którą produkty spalania muszą przejść po powierzchni ogrzewalnej, przenoszącej powierzchnię kraty (na której odbywa się palenie) 40 razy, jeżeli ciąg naturalny, wytwarzany przez komin, powiększa się za pomocą strumienia pary, wpuszczanego do komina, i 20 razy, jeżeli takie wzmocnienie ciągu naturalnego nie istnieje.

Uwaga 2. Przepisy, wyłuszczone w artykule niniejszym, nie stosują się do kotłów, złożonych z rur, w których krąży woda, jeżeli średnica wewnętrzna tych rurek nie przenosi czterech cali, tudzież do pionowych kotłów rurkowych, których powierzchnia ogrzewalna nie przenosi stu stóp kwadratowych.

III. UZBROJENIE KOTŁÓW PAROWYCH.

§ 4. Wszystkie kotły parowe stałe i ruchome powinny być zaopatrzone przynajmniej w dwie klapy bezpieczeństwa, z których jedna powinna być tak urządzona, aby maszynista nie mógł zmieniać obciążenia klapy. Obciążenie klap powinno być takie, ażeby się one otwierały przy najwyższem ciśnieniu, do wysokości którego użycie kotła jest dozwolone; rozmiary zaś klap powinny być zastosowane do zdolności kotła do wytwarzania pary. Jeżeli ciężar działa za pośrednictwem drąga, to najwyższemu ciśnieniu pary w kotle powinno odpowiadać położenie ciężaru na samym końcu drąga. Klapy bezpieczeństwa powinny być tak urządzone, ażeby zawsze można było sprawdzić ich stan zadawalniający.

Uwaga. W kotłach ruchomych dozwolone są sprężynowe klapy bezpieczeństwa.

§ 5. Każdy kocioł parowy powinien być zaopatrzony w dokładny manometr z rurką syfonową. Na podziałce lub cyferblacie manometru powinna być przeprowadzona wyraźna kreska w tem miejscu, w którem powinna znajdować się wskazówka przy najwyższem ciśnieniu wewnątrz kotła, dozwolonem przy robocie. Manometr powinien być umieszczany w miejscu widocznem dla palacza.

Jeżeli ścianka lub przegródka oddziela kotły od maszyn, to w pomieszczeniu maszyn powinien być ustawiony manometr dla maszynisty do obserwacyi.

§ 6 Przy każdym kotle parowym, mającym do dwóstu stóp kwadratowych powierzchni ogrzewalnej, powinien znajdować się przynajmniej jeden dokładny przyrząd zasilający, mogący podtrzymywać normalny poziom wody w kotle przy najsilniejszem jego działaniu. Dla kotłów, mających ponad 200 st. kw. powierzchni ogrzewalnej, dwa takie przyrządy zasilające są wymagalne; przytem obydwa przyrządy powinny być wprowadzane w ruch, niezależnie jeden od drugiego i w ten sposób, ażeby w razie zepsucia się jednego przyrządu drugi mógł działać. Dwa niezależne przyrządy zasilające są uważane za wystarczające i dla kilku kotłów, znajdujących się w jednem pomieszczeniu, ale pod warunkiem, ażeby rozmiary każdego przyrządu były aż nadto dostateczne do zasilania wszystkich kotłów.

Przyrząd zasilający powinien być połączony z kotłem za pomocą klapy, zamykającej się pod ciśnieniem pary z wewnątrz kotła.

§ 7. Przy każdym kotle parowym powinna znajdować się rurka szklana wodowskazowa i przynajmniej dwa krany do wskazywania poziomu wody w kotle, z których każdy powinien mieć osobne połączenie z kotłem; oprócz tego mogą być i inne, odpowiadające temu celowi, przyrządy. Przy rurce wodowskazowej naj-

niższy dopuszczalny poziom wody w kotle powinien być jasno oznaczony czerwonym lub białym paskiem podłużnym. Krany wodowskazowe należy umieszczać tak, ażeby dolny znajdował się na linii najniższego poziomu. Krany wodowskazowe i krany przy rurkach wodowskazowych powinny być tak urządzone, ażeby je można było przetykać w prostym kierunku dla usunięcia zanieczyszczenia.

§ 8. Kotły parowe powinny być tak urządzane, ażeby można było czyścić ich ścianki wewnętrzne za pomocą jednego lub kilku otworów lub innych przyrządów.

IV. POMIESZCZENIE KOTŁÓW PAROWYCH.

§ 9. Pomieszczenie kotłów parowych na lądzie powinno odpowiadać pod względem samego budynku wszystkim wymaganiom, przepisanym w ustawie budowlanej i oprócz tego:

1. Powinno być dostatecznie oświetlane i dostatecznie obszerne, ażeby można było wygodnie działać wszystkimi przyrządami, znajdującymi się przy kotle, tudzież je rewidować i w razie potrzeby naprawiać i zmieniać takowe.

2. Między obmurowaniem paleniska kotła i ścianami pomieszczenia powinna znajdować się wolna przestrzeń, wynosząca przynajmniej półtora werszka, która może być założona na końcach i przykryta z wierzchu.

3. Kotły, pracujące przy ciśnieniu rzeczywistem (ciśnienie wewnętrzne po odtrąceniu zewnętrznego atmosferycznego) większem od sześciu atmosfer, tudzież kotły, w których za pomnożeniem liczby, określającej rzeczywiste ciśnienie w atmosferach, przez liczbę stóp kwadratowych powierzchni ogrzewalnej będzie otrzy-

many iloczyn większy od dwustu, z wyjątkiem kotłów, składających się z rur, których średnica wewnętrzna (oprócz zbiorników pary lub kollektorów) nie przenosi czterech cali, a powierzchnia ogrzewalna 300 stóp kwadratowych, nie mogą być ustawiane:

a) pod pracowniami, izbami mieszkalnemi i takiemi pomieszczeniami, w których zwykle znajdują się ludzie;

b) wewnątrz wszystkich lokalów, wymienionych w punkcie a; dopuszczalny jest wyjątek jedynie dla pracowni niesklepionych i nie mających pułapu belkowanego, przyczem miejsce, zajęte przez kotły o samodzielnem opalaniu, winno być oddzielane od pozostałej części pracowni przegrodami, bezpiecznemi pod względem ogniowym, z niezbędnemi przejściami i drzwiami; dla kotłów zaś, działających ciepłem straconem z jakichkolwiek pieców, tudzież przy urządzeniach tymczasowych, naprzykład, przy robotach inżynierskich, w kopalniach, w fabrykach do przemywania złota i t. p., takie ogrodzenie nie jest wymagane.

4. Drzwi i okna pomieszczenia, w którem znajduje się kocioł parowy, powinny otwierać się na zewnątrz.

5. Pomieszczenie kotła parowego powinno być oddzielone od izb mieszkalnych i pracowni, położonych obok, ścianą z kamienia lub cegły, grubości $1\frac{1}{4}$ arszyna; podłoga w pomieszczeniu kotła parowego powinna być z materyałów niepalnych.

6. Przejścia przez kotłownie są dozwalane, ale nie dla ogólnej masy robotników, która powinna mieć osobne przejście z jednego oddziału zakładu lub fabryki do drugiego, lub na podwórze, po za kotłownią.

V. REWIZYA KOTŁÓW PAROWYCH.

§ 10. Wszelki będący w użyciu kocioł parowy podlega rewizyi technicznej w miejscu swojego działania w wymienionych niżej terminach (§§ 12 i 16). Rewizya kotłów ruchomych odbywa się w jednem z miejsc ich działania, wskazanem przez właściciela.

Uwaga 1. Świadectwo o zrewidowaniu kotłów ruchomych zachowuje moc swoją do terminu, chociażby kocioł był przewieziony i ustawiony na innem miejscu.

Uwaga 2. Jeżeli kocioł ruchomy, zbudowany w Rosyi, został zrewidowany przed wypuszczeniem go z warsztatu, w którym był budowany, to świadectwo również zachowuje moc do terminu, wyznaczonego na następną rewizyę.

§ 11. Celem rewizyi technicznej kotła parowego jest przekonanie się o stanie kotła we wszystkich jego częściach oraz samego jego pomieszczenia i poświadczenie, że stan ten jest w zupełności zgodny z warunkami pozwolenia, udzielonego na ustawienie kotła, że przytem kocioł, stosownie do tych warunków i przepisów ogólnych, jest zaopatrzony we właściwe przyrządy ochronne, i że te przyrządy są utrzymywane w zadawalniającym stanie i porządku.

§ 12. Rewizya techniczna kotła bywa zewnętrzna i wewnętrzna. Pierwsza odbywa się raz na dwa lata, druga zaś jest wymagana dla każdego nowoustawianego kotła parowego przed dopuszczeniem go do działania i potem powtarza się co sześć lat lub częściej, w wypadku, wymienionym w § 16. i odbywa się jednocześnie z kolejną rewizyą zewnętrzną. Niezależnie od tego rewizya wewnętrzna kotła odbywa się po każdej znacznej naprawie a mianowicie: jeżeli do naprawy kocioł

został ruszony ze swojego miejsca, lub zdjęto z niego obmurowanie, tudzież, jeżeli przy naprawie została wyjęta wewnętrzna rura płomienna o średnicy, przenoszącej cztery cale, lub część wewnętrznego paleniska, lub zmieniono jednę albo kilka blach.

Uwaga. Niezależnie od wyżej przepisanych terminów rewizyi kotłów parowych władza, której powierzono zawiadywanie kotłami, ma prawo w każdym czasie delegować będących w jej rozporządzeniu techników do czuwania nad ścisłem wypełnianiem przepisów, ustanowionych przy używaniu kotłów parowych.

§ 13. Przy rewizyi zewnętrznej, która powinna odbywać się bez wstrzymania działania kotła, główna uwaga ma być zwracana na przedmioty następujące: stan pomieszczenia kotła, stan przyrządów zasilających i wodowskazowych, stan przyrządów do czyszczenia kotła, przyrządów do wykazywania ciśnienia pary, przyrządów do wypuszczania pary zbytecznej, kiedy ciśnienie wychodzi po za ustanowioną granicę normalną, i budowa i stan paleniska.

Przy odbywaniu rewizyi zewnętrznej należy przekonać się o tem, czy palacz jest obznajmiony z przeznaczeniem i użyciem znajdujących się przy kotle przyrządów i czy wie, jakie mianowicie trzeba przedsiębrać środki w razie spadku poziomu wody w kotle po za dopuszczalne granice.

§ 14. Rewizya wewnętrzna rozciąga się na stan całego urządzenia i pomieszczenia kotła; z nią jest połączona próba wytrzymałości ścianek kotła za pomocą ciśnienia hydraulicznego; dla odbycia tej rewizyi działanie kotła powinno być wstrzymane. Przedmioty, na które przy rewizyi wewnętrznej należy zwracać uwagę przedewszystkiem, są, oprócz wymienionych wyżej w § 13, następujące:

Stan ścianek, nitów i wiązań tak wewnątrz, jak i na zewnątrz kotła, oraz rur płomiennych i kominów tudzież ściągających śrub, przyczem należy określić: czy wskutek zużycia nie ucierpiała wytrzymałość tych wszystkich części, i czy nie należy zmienić rurek, jeżeli one znajdują się w kotle; istnienie i własności fizyczne kamienia kotłowego albo osadu, stan rur, doprowadzających wodę, i otworów do czyszczenia; stan klap zasilających i parowych; stan rur, łączących kocioł z manometrem i wodowskazem, oraz stan wszystkich innych przyrządów ochronnych: stan progu i kanałów płomiennych tak wewnątrz, jak i na zewnątrz kotła. Jeżeli rewizya wewnętrzna nie może być dokonana za pomocą obejścia dymników lub w jakikolwiek inny sposób bez obnażania kotła, to obmurowanie kotła powinno być usunięte zupełnie lub częściowo w miejscach rewidowanych.

§ 15. Przy próbie kotłów za pomocą ciśnienia hydraulicznego, które należy do rewizyi wewnętrznej, mają być zachowywane następujące przepisy: a) kotły parowe, przeznaczone do użytku przy ciśnieniu rzeczywistem do jednej atmosfery, podlegają ciśnieniu rzeczywistemu trzy razy silniejszemu od najwyższego ciśnienia rzeczywistego, przy którem kocioł jest do działania przeznaczony; b) kotły parowe, przeznaczone do użytku przy ciśnieniu rzeczywistem, przenoszącem jedną atmosferę, ale nie większem od pięciu atmosfer, podlegają przy próbie ciśnieniu rzeczywistemu dwa razy silniejszemu od najwyższego ciśnienia rzeczywistego, przy którem kocioł jest przeznaczony do pracy, lecz w każdym razie nie mniejszemu od trzech atmosfer; c) kotły, przeznaczone do pracy przy ciśnieniu rzeczywistem większem od pięciu atmosfer, mają być próbowane za pomocą ciśnienia rzeczywistego, równego największemu ciśnieniu rzeczywistemu, jakie jest dla kotła dopuszczalne, powiększo-

nemu o pięć atmosfer; d) ciśnienie, jakiemu podlega kocioł przy próbie, ulega określeniu przedewszystkiem za pomocą wypróbowanego manometru, który również jak i pompę, niezbędną do odbycia próby, powinien dostarczyć technik rewidujący; e) ciśnienie próbne ma być utrzymywane przy rewizyi w ciągu czasu, wystarczającego do starannego obejrzenia wszystkich części kotła; f) będzie uznane, że kocioł wytrzymał próbę, jeżeli: 1) w kotle niema oznak pęknięcia, 2) nie widać zmian, które pozostałyby i po ukończeniu próby, 3) nie widać przeciekania, przyczem jednak wychodzenie wody przez szwy i nity w postaci drobnego pyłu lub drobnych kropel (tak zwanych łezek) nie uważa się za przeciekanie; g) kotły do gotowania należy sprawdzać tak samo, jak i kotły parowe.

§ 16. Jeżeli rewizya wewnętrzna lub zewnętrzna ujawni znaczne nieprawidłowości w sposobie używania kotła, to, dla przekonania się o ich należytem usunięciu, od uznania osoby rewidującej zależy powtórzyć rewizyę zewnętrzną.

Jeżeli rewizya ujawni braki, które nie będą usunięte niezwłocznie, to będzie wyznaczony termin ostateczny, niezbędny do przywrócenia prawidłowego stanu kotła; po upływie tego terminu rewizya powinna być powtórzona na nowo.

Jeżeli rewizya wykaże, że kocioł znajduje się w stanie, grożącym bezpośredniem niebezpieczeństwem, w takim razie należy niezwłocznie działanie kotła wstrzymać aż do usunięcia niebezpieczeństwa i sporządzić o tem akt, w którym przyczyna wstrzymania ma być szczegółowo wymieniona. W takim razie przed ponownem puszczeniem kotła w bieg należy zastosować środki w celu usunięcia niebezpieczeństwa, potem zaś ponowić rewizyę dla przekonania się, czy stan całego urządzenia jest zgodny z ustanowionymi przepisami.

Jeżeli rewizya wewnętrzna i próba za pomocą ciśnienia hydraulicznego wykaże, że kocioł jest jeszcze zdolny do użycia, ale wskutek długotrwałej pracy możliwość dłuższego używania go wydaje się wątpliwą, to następującą rewizyę wewnętrzną należy wyznaczyć jednocześnie z kolejną rewizyą zewnętrzną.

§ 17. Rewizya zewnętrzna bez próby za pomocą ciśnienia hydraulicznego odbywa się bez uprzedniego zawiadomienia; o rewizyi za pomocą ciśnienia hydraulicznego osoba rewidująca zawiadamia właściciela lub jego pełnomocnika przynajmniej o miesiąc wcześniej, przyczem właściciel jest obowiązany przygotować kocioł do takiej rewizyi; ostateczny wybór czasu do tej rewizyi w ciągu oznaczonego terminu odbywa się za porozumieniem z właścicielem przeważnie w dnie nierobocze. Gdyby porozumienie nie przyszło do skutku, to rewidujący technik oznacza czas rewizyi, nie inaczej jednak, jak w dnie nierobocze, dla kotłów zaś, działających bez przerwy, w przerwach pomiędzy ich okresami roboczymi.

Właściciel kotła winien okazywać poparcie osobie, wyznaczonej do rewizyi kotła, i wykonywać wszystkie niezbędne przy tem roboty na własny rachunek.

§ 18. Właściciel kotła winien mieć przy każdym kotle osobną księgę sznurową, wydawaną przez odnośne władze, w której rezultat każdej rewizyi ma być zapisywany za właściwymi podpisami. Niezależnie od tego, dla poświadczenia każdej odbytej rewizyi wewnętrznej i próby za pomocą ciśnienia hydraulicznego, technik rewidujący nakłada na kocioł stempel z wymienieniem liczby atmosfer najwyższego dopuszczalnego ciśnienia rzeczywistego, roku rewizyi i liczby porządkowej rewizyi wewnętrznych, odbytych w roku bieżącym. Stempel będzie wyciśnięty na osobnej blaszce metalowej (mosiężnej, miedzianej), przyśrubowanej w widocznem miejscu kotła lub na jego obmurowaniu.

VI. O ZEZWALANIU NA USTAWIANIE KOTŁÓW PAROWYCH.

§ 19. Na ustawienie kotła parowego potrzeba zezwolenia zwierzchności, do której należy zawiadywanie kotłami; do tej zwierzchności podaje się prośba o takie pozwolenie.

§ 20. W prośbie należy wymienić imię, stan i miejsce zamieszkania proszącego. Do prośby mają być dołączone: a) w dwóch egzemplarzach opis i rysunek kotła w liniach prostych i oprócz tego dla kotłów nieruchomych plan ogólny miejscowości i rysunek budynku, mającego mieścić kocioł. Opis powinien zawierać: wymiary kotła, rodzaj materyału, wymiary klap i ich obciążenia, wielkość powierzchni ogrzewalnej kotła, urządzenie zasilania i palenia, najwyższe ciśnienie rzeczywiste, powyżej którego kocioł nie będzie czynny, oraz siłę i rodzaj maszyny parowej, jeżeli kocioł jest dla niej przeznaczony. Rysunek kotła powinien zawierać dane, niezbędne do określenia powierzchni, dotykającej produktów spalania z jednej strony, wody — z drugiej i wysokości najniższego dopuszczalnego stanu wody nad kanałami płomiennymi. Na planie ogólnym powinny być oznaczone w liniach wszystkie budynki, należące do zakładu przemysłowego, dla którego kocioł jest przeznaczony, oraz wymienieni sąsiedzi, i wskazany rodzaj budowli ościennych. Rysunek budowlany pomieszczenia kotła powinien wyraźnie wskazywać miejsce kotła, miejsce i wysokość komina, jak również położenie rur płomiennych i dymowych. Wystarcza na to zwyczajny plan i przecięcie. Do planów ogólnych i rysunków budynków mają być używane skale, ustanowione przez przepisy budowlane. Rysunek kotła powinien być wykonany w $^1/_{20}$ wielkości

naturalnej. Na każdym rysunku powinna być oznaczona jego skala. Opis i rysunki powinny być podpisane przez tych, którzy je wykonywali, i przez proszącego; b) świadectwo miejscowej władzy policyjnej i w odnośnych wypadkach odezwa zarządu miejskiego o tem, czy niema jakich szczególnych przeszkód do uwzględnienia prośby.

§ 21. Podania o pozwolenie na postawienie kotłów parowych będą komunikowane do uprzedniego zaopiniowania technikowi, znajdującemu się w tym celu w rozporządzeniu zwierzchności, której powierzono zawiadywanie kotłami; w razie zaś nieobecności owego technika, prośba podaje się do zaopiniowania innej osobie kompetentnej. Następnie po zbadaniu, czy projektowane urządzenie odpowiada istniejącym przepisom prawa oraz przepisom, wydanym w przedmiocie używania kotłów parowych, albo będzie udzielone bezwarunkowe pozwolenie na postawienie kotła parowego, albo przy pozwoleniu będzie przepisane wykonanie pewnego urządzenia lub zastosowanie pewnych środków, albo też pozwolenie nie będzie udzielone wcale. W razie odmowy powinny być wymienione wszystkie wykroczenia przeciwko przepisom, skutkiem których pozwolenie nie zostało udzielone.

§ 22. Decyzya na podania o postawienie kotłów parowych ma być wydawana w możliwie najkrótszym terminie; w każdym razie odpowiedź na każde takie podanie powinna być zakomunikowana proszącemu za pośrednictwem policyi miejscowej nie później, jak w terminie miesięcznym od dnia podania prośby, z dołączeniem do tego terminu czasu, niezbędnego na przesyłkę pocztą podania i odpowiedzi na nie.

W razie, jeżeli skutkiem pewnych szczególnych okoliczności decyzya na dane podanie nie może być wydana we wskazanym terminie, to w ciągu tego terminu należy proszącemu ogłosić za pośrednictwem po-

licyi miejscowej, kiedy mianowicie może otrzymać decyzyę na podanie, i wskazać powody zwłoki. Jeżeli takie zawiadomienie nie nastąpi, lub jeżeli odpowiedź ostateczna nie będzie ogłoszona proszącemu i w nowym, wskazanym przez właściwą zwierzchność, terminie, to po upływie miesiąca od wymienionego terminu ostatecznego pozwolenie uważa się za udzielone na wszystko, zgodnie z podaną prośbą, o ile to nie sprzeciwia się prawom obowiązującym. Jeżeli proszący chce skorzystać z przysługującego mu na powyższej zasadzie prawa, powinien uprzedzić o tym swoim zamiarze policyę miejscową i przedstawić świadectwo o zachowaniu przez niego wszystkich warunków, niezbędnych do korzystania z tego prawa.

W wymienionym wyżej wypadku odroczenia decyzyi na podanie, zwierzchność, której zawiadywanie kotłami zostało powierzone, może zawiadomić proszącego o tych wykroczeniach przeciwko przepisom, które mogły wyjść na jaw przy pierwszem rozpatrzeniu jego podania, pozwalając mu poprawić te wykroczenia, przyczem jednak termin do decyzyi na taką poprawioną prośbę liczy się dopiero od dnia podania ostatniego jej uzupełnienia.

§ 23. Kocioł, na którego ustawienie nastąpiło zezwolenie (z wyjątkiem wypadku, wymienionego w uwadze 2 do § 10), nie może być puszczony w bieg bez uprzedniego zrewidowania przez technika rządowego, do tego przeznaczonego. W tym celu właściciel kotła oznajmia o przygotowaniu kotła do rewizyi zwierzchności, której powierzono zawiadywanie kotłami, a zwierzchność ta deleguje na rewizyę technika rządowego. Oprócz należytego wypróbowania kotła, technik powinien przekonać się, czy całe urządzenie i pomieszczenie kotła odpowiada istniejącym przepisom i udzielonemu zezwoleniu; taka rewizya powinna odbyć się w terminie możliwie najkrótszym, w każdym razie nie

później, jak po upływie podwójnego przeciągu czasu, koniecznego do przyjazdu na miejsce, z dodaniem dwóch tygodni. W razie nieprzybycia technika rządowego do zrewidowania kotła w ciągu wymienionego terminu, właścicielowi lub jego pełnomocnikowi służy prawo puszczenia kotła w bieg na własną odpowiedzialność.

VII. O WYBUCHACH KOTŁÓW PAROWYCH.

§ 24. W razie wybuchu kotła parowego, właściciel lub jego pełnomocnik winien niezwłocznie zawiadomić o tem policyę miejscową; przed sporządzeniem w przepisany sposób aktu o wydarzeniu budowle, uszkodzone przez wybuch, nie mogą być naprawiane, forma zaś i położenie części kotła powinny pozostać bez zmiany z wyjątkiem wypadków, kiedy to przeszkadza zachowaniu życia lub zdrowia ludzi, zapobieżeniu dalszym nieszczęściom lub przywróceniu komunikacyi na drodze, znajdującej się w publicznem użytkowaniu.

VIII. O OSOBACH, OBSŁUGUJĄCYCH KOTŁY PAROWE.

§ 25. Właściciele i dzierżawcy zakładów z kotłami parowymi oraz osoby, zarządzające fabrykami, zakładami, parowcami i innemi przedsiębierstwami, w których są używane kotły parowe, powinni upominać znajdujących się przy kotłach parowych maszynistów, palaczów i robotników o konieczności ścisłego przestrzegania przepisów, postanowionych co do używania kotłów,

i wyznaczać do kotłów robotników trzeźwych i pewnego prowadzenia się; na obsługujących zaś kotły mianować osoby z wypróbowaną znajomością rzeczy.

IX. O LOKOMOBILACH.

§ 26. Przy używaniu ruchomych kotłów parowych (lokomobil) znajdują zastosowanie wyłożone wyżej przepisy z wyjątkiem zawartych w art. 9 i 19—23.

X. O KOTŁACH PAROWYCH, CZYNNYCH PRZED WYDANIEM NINIEJSZYCH PRZEPISÓW.

§ 27. Kotły parowe, postawione przed wydaniem niniejszych przepisów, mogą być czynne, chociażby nie odpowiadały wymaganiom, wyłuszczonym w §§ 2, 9, 19, 20, 21, 22 i 23; przepisy zaś, zawarte w pozostałych artykułach, mają być stosowane do tych kotłów na równi z kotłami, które będą postawione po wydaniu niniejszych przepisów.

ROZPORZĄDZENIE

ZARZĄDZAJĄCEGO MINISTERSTWEM DÓBR PAŃSTWA.

O środkach, wywołanych przez powierzenie Ministerstwu Dóbr Państwa dozoru nad kotłami parowymi w prywatnych instytucyach przemysłowo-górniczych Cesarstwa*).

1) Mają sobie powierzony bezpośredni nadzór nad kotłami parowymi w prywatnych zakładach górniczych i hutniczych stosownie do przepisów obowiązujących: a) w istniejących w Cesarstwie okręgach górniczych miejscowi inżynierowie okręgowi. 2) Ogólny nadzór nad wykonywaniem w prywatnych przedsiębierstwach przemysłowo-górniczych wymienionych miejscowości przepisów o kotłach parowych należy do miejscowych zarządów górniczych i Departamentu Górniczego, stosownie do kompetencyi, Departament zaś Górniczy ma sobie powierzony wyższy nadzór nad wykonywaniem rzeczonych przepisów w zakładach górniczych i hutniczych.

O powyższych rozporządzeniach Zarządzający Ministerstwem Dóbr Państwa doniósł d. 12 października 1890 roku Senatowi Rządzącemu do opublikowania.

---

*) Zbiór praw i rozporządzeń Rządu, r. 1890, № 106, art. 1046.

Przepisy dodatkowe,

które należy zachowywać przy użyciu kotłów parowych systemu inżyniera-technologa Jarkowskiego, oprócz ogólnych w tym przedmiocie przepisów, zatwierdzonych d. 30 lipca 1890 roku przez Ministra Skarbu po porozumieniu się z właściwemi Ministerstwami.

Zatwierdzone przez Ministra Skarbu d. 19 października 1891 roku*).

1) Przed użyciem rur z surowca, wchodzących w skład kotłów parowych systemu Jarkowskiego, rury te powinny być próbowane przez technika rządowego za pomocą ciśnienia hydraulicznego, trzy razy silniejszego od tego ciśnienia rzeczywistego (po potrąceniu atmosferycznego), powyżej którego kotły pracować nie powinny, z oznaczeniem tego potrójnego ciśnienia cyfrą, wyciętą na oczyszczonej części kołnierza każdej rury, przyczem kotły, zebrane i ustawione na miejscu działania, powinny być próbowane na zasadzie ogólnej.

---

*) Zbiór praw i rozporządzeń Rządu, r. 1892, № 1, art. 5.

2) Rury z surowca, wzmiankowane w p. 1, powinny być oddzielane od kanałów płomiennych i dymowych płytami z surowca (obmazanemi gliną lub pokrytemi warstwą materyałów izolacyjnych, jak piasek, popiół i t p.) albo murem z cegły.

3) Jeżeli rury bulierowe (pionowe) rzeczonego systemu kotłów są z mosiądzu, to średnica wewnętrzna tych rur nie powinna przenosić czterech cali.

PRAWO
o opłacie od kotłów parowych.

Najwyżej zatwierdzona w dniu 8 czerwca 1898 r. opinia Rady Państwa o zmianie opłaty od kotłów parowych*).

Rada Państwa w połączonych Departamentach Ekonomii Państwowej i Praw na ogólnem zebraniu, rozpoznawszy przedstawienie Ministra Skarbu o zmianie opłaty od kotłów parowych, uchwaliła:

I. Zamiast uwagi 2 z dod. (podług dalsz. ciągu z r. 1895) do art. 76 ust. o Przem. (Zb. Pr., t. XI, cz. II) postanowić czasowo na trzy lata przepisy następujące:

1) Wszystkie czynne kotły parowe, z wyjątkiem wskazanych w art. 2, podlegają specyalnej opłacie na rzecz skarbu.

U w a g a. Pod kotłami parowymi rozumieją się przyrządy, służące do otrzymywania działaniem palącego się materyału pary wodnej, któ-

*) Zbiór praw i rozporządzeń Rządu, r. 1898, № 75, art. 958.

rej ciśnienie w samym przyrządzie jest większe od atmosferycznego.

2) Od opłaty uwalniają się: 1) kotły, należące do instytucyi rządowych i znajdujące się przytem w bezpośredniem ich użytkowaniu; 2) kotły statków parowych; 3) kotły, używane w gospodarstwie wiejskiem, i 4) kotły, nie podlegające obowiązkowemu dozorowi techników rządowych (art. 76 — 80 ust. o Przem., Zb. Pr., t. XI, cz. II, podług dalsz. ciągu z r. 1895).

3) Opłata oblicza się od każdego kotła osobno podług jego powierzchni ogrzewalnej w następującej wysokości: 1) za kotły, mające powierzchni ogrzewalnej 200 lub mniej stóp kwadratowych — po 9 kop. od stopy kwadratowej; 2) za kotły z powierzchnią ogrzewalną od 200 do 1000 stóp kwadratowych — po 18 rb. za pierwsze 200 stóp kwadratowych i po 6 kop. od każdej stopy kwadratowej ponad 200, i 3) za kotły z powierzchnią ogrzewalną większą od 1000 stóp kwadratowych — 66 rb. za pierwsze 1000 stóp kwadratowych i po 3 kop. od każdej stopy kwadratowej ponad 1000. Dla zaokrąglenia sumy opłaty ułamki stopy kwadratowej i części rubla mniejsze od 10 kop. opuszczają się.

4) Opłata uiszcza się we wskazanej w artykule 3 wysokości niezależnie od tego, czy kocioł będzie działał przez cały rok, czy przez część roku.

5) Opłata wnosi się za każdy rok naprzód najpóźniej 31 grudnia. Od kotłów, puszczanych w ruch w ciągu roku, powinna być uiszczona opłata za ten rok w każdym razie przed puszczeniem ich w ruch.

6) Za nieterminowe uiszczanie opłaty od nieakuratnych płatników ściąga się kara w wysokości jednego procentu na miesiąc od sumy zaległości.

7) Szczegółowe przepisy co do obliczania powierzchni ogrzewalnej kotłów parowych, co do sposo-

bu pobierania opłaty i co do nadzoru nad wpływem jej we właściwym czasie wydaje Minister Skarbu po porozumieniu się z odnośnymi wydziałami.

II. Opłatę od kotłów parowych za rok 1898 pobierać na zasadach, wskazanych w dodatku do artykułu 76 (uwaga 2) ust. o Przem. (Zb. Pr., t. XI, cz. II, podług dalsz. ciągu z r. 1895).

Przepisy
o opłacie od kotłów.

Zatwierdzone przez Ministra Skarbu w d. 20 listopada 1898 r.*).

1. O KOTŁACH PAROWYCH, PODLEGAJĄCYCH OPŁACIE I WOLNYCH OD OPŁATY.

1. W myśl art. 1, cz. I i cz. II Najwyżej zatwierdzonej w d. 8 czerwca 1898 r. opinii Rady Państwa w ciągu lat trzech, a mianowicie w ciągu 1899, 1900 i 1901 roku wszelkie czynne kotły parowe, z wyjątkiem wskazanych w art. 4 i 5 niniejszych przepisów, podlegają corocznie specyalnej opłacie na rzecz skarbu.

2. Pod kotłami parowymi, które mogą podlegać opłacie, rozumieć należy przyrządy, służące do otrzymywania działaniem płonącego paliwa pary wodnej, której ciśnienie w samym przyrządzie jest większe od

*) Zbiór praw i rozporządzeń Rządu, r. 1898, № 154, art. 2098.

atmosferycznego (uwaga do art. 1 cz. I Najwyżej zatwierdzonej d. 8 czerwca 1898 r. opinii Rady Państwa). Dlatego też przyrządy, które nie są przeznaczone do wyrabiania pary, nie podlegają opłacie, chociażby w nich wskutek ogrzewania wody wytwarzała się para wodna pod ciśnieniem i chociażby przeto podlegały one kontroli techników rządowych na mocy przepisów o kotłach parowych, wydanych w dniu 30 lipca 1890 r. Tak np., opłata nie powinna być pobierana od przyrządów, służących do rozparowywania i rozgotowywania różnych substancyi za pomocą ciśnienia, od aparatów gorzelnianych, browarnych i innych, od kotłów, służących do ogrzewania wodą budynków i wagonów i t. p.

3. Do kotłów czynnych zaliczają się zarówno te, które rzeczywiście są w ruchu, jak i te, co do których właściciel otrzymał prawo puszczenia ich w ruch na mocy przepisów o kotłach parowych z dnia 30 lipca 1890 r. (§§ 19, 23 i 26).

4. Patrz art. 2 prawa o opłacie od kotłów parowych.

Uwaga 1. Kotły, należące do osób lub instytucyi publicznych, znajdujące się w użytkowaniu instytucyi skarbowych oraz kotły skarbowe, wypożyczone osobom prywatnym lub instytucyom publicznym, podlegają opłacie na zasadzie ogólnej.

Uwaga 4. Na mocy obowiązujących przepisów o kotłach parowych (uwaga do § 1 przepisów z d. 30 lipca 1890 r.) obowiązkowemu dozorowi techników rządowych nie podlegają takie parowe kotły otwarte, które mają wprost połączenie z atmosferą za pomocą pionowo opuszczonej w wodę rury, mającej więcej niż $3\frac{1}{2}$ cala średnicy wewnętrznej i mniej niż $2\frac{1}{2}$ sąż. wysokości, licząc od poziomu wody w kotle. Rura ta

nie powinna mieć korka, kranu, ani żadnych innych urządzeń do oddzielania wewnętrznej przestrzeni kotła od atmosfery.

5. Kotły, których działanie zostało wstrzymane, są uwalniane od opłaty tylko wtedy, jeżeli przerwa ich działania jest wynikiem utraty przez właściciela, na mocy § 16 przepisów z d. 30 lipca 1890 r., prawa puszczenia kotła w bieg wobec nadejścia terminu wniesienia opłaty lub też, jeżeli o przerwaniu działania kotła z innych przyczyn właściciel zakomunikował właściwemu technikowi rządowemu przed terminem wniesienia opłaty. Kocioł, o którego wstrzymaniu podano zawiadomienie, może być opieczętowany przez tegoż technika lub na skutek jego polecenia przez policyę.

U w a g a. Opieczętowanie, uniemożliwiając puszczenie kotła w ruch bez uszkodzenia pieczęci, plomb i sznurów, nie powinno wszakże utrudniać naprawy lub przeniesienia kotła.

II. OBLICZANIE WYSOKOŚCI OPŁATY.

6. Patrz art. 3 prawa o opłacie od kotłów parowych.

7. Patrz art. 4 prawa o opłacie od kotłów parowych.

8. W razie zmiany (powiększenia lub zmniejszenia) powierzchni ogrzewalnej kotła w ciągu danego roku, wysokość opłaty w tym roku oblicza się podług największej powierzchni, z jaką kocioł był czynny. Jeżeli powiększenie powierzchni ogrzewalnej kotła nastąpiło po wniesieniu opłaty za mniejszą powierzchnię, to za kocioł ten pobiera się opłata dodatkowa, odpowiadająca różnicy między wysokością opłaty za powierzchnię powiększoną a opłatą za powierzchnię pierwiastkową.

Uwaga. O każdej przeróbce kotła, będącej w związku ze zmianą powierzchni ogrzewalnej, właściciel kotła obowiązany jest zawiadamiać właściwego technika rządowego.

9. Obliczania wysokości opłat oraz określania i rejestracyi wszystkich niezbędnych do tego danych dokonywają technicy rządowi, którym jest polecony bezpośredni dozór nad kotłami parowymi (art. 78—80 ust. o Przem).

10. Za podstawę przy obliczaniu opłaty z wyjątkiem, wskazanym w następnym 11 artykule, przyjmuje się wymiary powierzchni ogrzewalnej, obliczane na zasadzie art. 12 — 17.

11. Dozwala się obliczać i pobierać opłatę kotłową według powierzchni ogrzewalnej, określonej i zarejestrowanej przez urzędników dozoru nad kotłami parowymi przed wydaniem niniejszych przepisów, lecz tylko czasowo i nie dłużej, jak do pierwszej kolejnej rewizyi kotła (§ 12 przepisów z d. 30 lipca 1890 roku); za lata, następujące po roku rewizyi, opłatę należy pobierać obowiązkowo według powierzchni ogrzewalnej, wyliczonej ściśle na zasadzie art. 12 — 17. Przytem jednakże prośba właściciela kotła o obliczenie wymiaru powierzchni ogrzewalnej i corocznej opłaty ściśle na zasadzie art. 12—17 niniejszych przepisów, a w odpowiednich razach i o zwrot sumy, nadpłaconej ponad sumę obliczoną w myśl pomienionych artykułów, winna być uwzględniona.

12. Za powierzchnię ogrzewalną kotła parowego uważa się suma powierzchni zetknięcia się z płonącem paliwem, z płomieniem lub gazami ogniowymi tych wszystkich części ścianek kotła, które wewnątrz kotła oblewa woda przy najniższym dopuszczalnym poziomie wody (§§ 7 i 20 przep. z d. 30 lipca 1890 r.).

13. Przyrządy, służące do nagrzewania wody, zasilającej kocioł (oszczędzacze, podgrzewacze), przy obli-

czaniu opłaty nie idą w rachubę, lecz tylko wtenczas, jeżeli przyrządy te nie stanowią części kotła, t. j. mogą być w każdym czasie odłączone od kotła i zatrzymane bez wstrzymania działania kotła.

14. Przy obliczaniu powierzchni ogrzewalnej dozwolone są następujące niedokładności:

a) Nieprawidłowości kształtu powierzchni, zależne od szwów, oraz zaokrąglenia krawędzi (np. przy kołnierzach rur lub przy połączeniu płaskiego dna paleniska ze ściankami bocznemi i t. p.) nie biorą się w rachubę, i powierzchnia kotła oblicza się w tem przypuszczeniu, jak gdyby wszystkie ścianki jego były zrobione bez szwów i bez zaokrąglenia krawędzi.

b) Powierzchnia rury, obciętej na końcach dowolnemi powierzchniami, wylicza się tak, jak gdyby rura była obcięta płaszczyznami, prostopadłemi do osi rury i przechodzącemi przez punkty skrajne tej osi. Przytem jako punkty skrajne osi uważać należy punkty przecięcia się jej z powierzchniami, po których obcięte są końce danej rury.

Przykład. Powierzchnia sztucera, łączącego dwa przedgrzewacze K i K' (rys. 1) przyjmuje się za równą $\pi D l$. Powierzchnia ogrzewalna rury Galloway'a A (rys. 2) przyjmuje się za równą $\pi d l$.

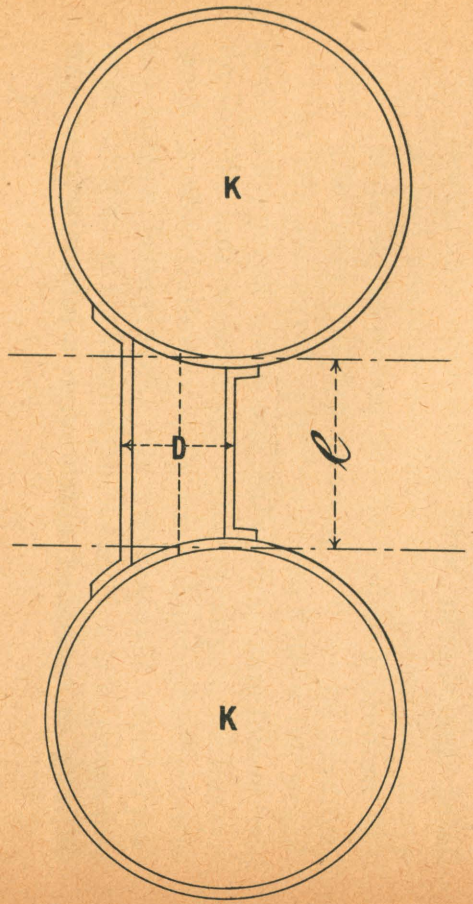
c) Płaszczyzna otworu w ściance jakiejkolwiek formy, służącego do złączenia rury pod jakimkolwiek kątem do powierzchni tej ścianki, przyjmuje się za równą płaszczyźnie poprzecznego przekroju w końcu rury, prostopadłego do jej osi.

Przykład. Powierzchnia przedgrzewacza K lub K' (rys. 1), zakryta przez sztucer, równa się $\frac{\pi d^2}{4}$

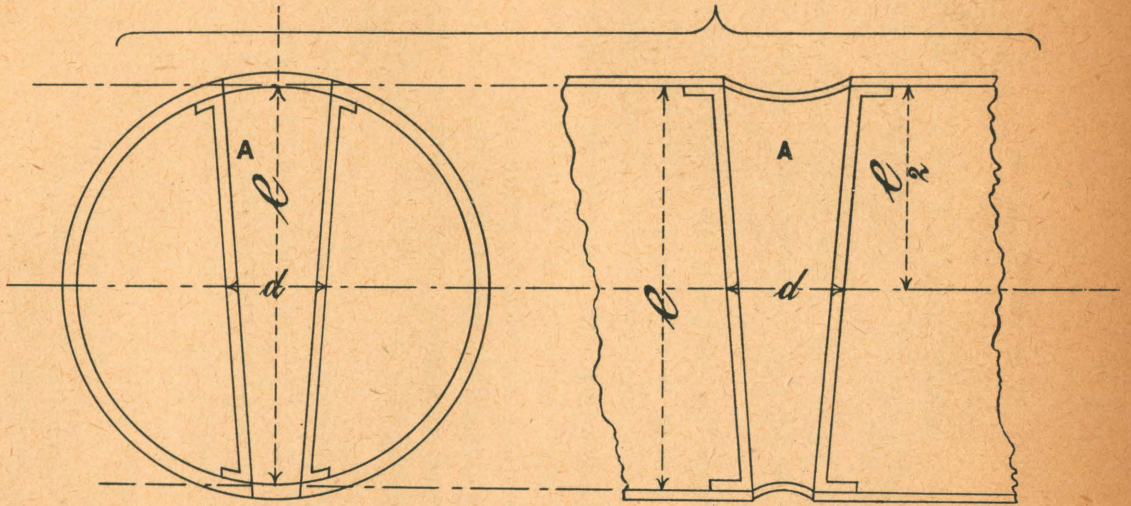
d) Powierzchnia ogrzewalna rury falowanej wylicza się tak, jak powierzchnia ogrzewalna rury o gład-

Rys I.

Do art. 14.

Rys. 2

kich ściankach, której średnica równa się średniej arytmetycznej z największej i najmniejszej średnicy danej rury.

e) Powierzchnia ogrzewalna kulistego dna przyjmuje się za równą powierzchni dna płaskiego tejże średnicy.

f) Sklepienia z cegły zwyczajnej lub ogniotrwałej, ścianki, progi i okładki, ustawiane w paleniskach lub kanałach płomiennych celem ochrony ścianek kotła przed uderzeniem płomienia, dla zmięszania gazów i t. p., jak również słupki, podstawki i konsole, stanowiące opory kotła, nisze, w których są umieszczone części uzbrojenia kotła (np. krany spustowe i zasilające) i t. p., nie są brane pod uwagę i powierzchnia ogrzewalna kotła liczy się, jak gdyby powyższe urządzenia nie istniały.

g) W wewnętrznych okrągłych (rurowych) paleniskach kotłów poziomych, niezależnie od rozkładu i wymiarów rusztu, jak również bez względu na to, czy ruszt istnieje, czy też nie (jak naprzykład przy opalaniu naftą), przyjmuje się, że w zetknięciu z płonącem paliwem lub gazami ogniowymi nie bierze udziału część bocznej (cylindrycznej) powierzchni paleniska, równająca się $3d^2$, gdzie d oznacza średnicę rury paleniskowej.

Przykład. W kotle kornwalijskim powierzchnia ogrzewalna rury płomiennej, jeżeli w niej znajduje się jakie bądź palenisko, przyjmuje się za równą $\pi dl - 3d^2$ gdzie l oznacza długość rury (między dnami), a d — jej średnicę.

h) Dla poziomych cylindrycznych kotłów lub przedgrzewaczy, jeżeli nie są one całkowicie zapełniane wodą (np. dla kotłów prostych cylindrycznych, lankaszyrskich i kotłów Galloway'a, dla wierzchnich przedgrzewaczy kotłów bateryjnych, dla zwyczajnych cylindrycznych kotłów z rurkami dymowemi i t. p.) przyjmuje się, że powierzchnia ogrzewalna będącego w zetknię-

ciu z gazami dna kotła, niezależnie od wymiaru i położenia ścianek lub sklepień, ograniczających kanały dymowe, równa się $0{,}7\frac{\pi d^2}{4}s$ gdzie d — średnica dna i s— suma powierzchni przekrojów poprzecznych rur płomiennych i dymowych, przechodzących przez to dno.

i) W kotłach wodorurowych Belwilla, Roota, Babcoca i Wilcoxa, Büttnera, Dürra i t. p. oraz w kotłach Szuchowa, powierzchnia ogrzewalna komór, łączących rury, nie przyjmuje się w rachubę.

15. Wyznaczanie danych, potrzebnych do wyliczenia powierzchni ogrzewalnej, dozwala się dokonywać zarówno przez bezpośrednie wymierzenie kotła, jak i za pomocą rysunków lub szkiców, wykonanych w podziałce nie mniejszej niż $1/20$ wielkości rzeczywistej.

16. Wymiary linijne wyrażają się w stopach i dziesiętnych stopy; przytem wymiary średnic rurowych części kotła zapisują się (art. 18) i przyjmują się w rachubę z dokładnością do 0,01 stopy, pozostałe zaś wymiary z dokładnością do 0,1 stopy (t. j. części stopy większe niż połowa wyżej oznaczonych ułamków liczą się za cały ułamek, części zaś równe lub mniejsze niż połowa tych ułamków odrzucają się).

Uwaga. Dozwala się wyrażać wymiary kotła w miarach systemu metrycznego lecz pod warunkiem, aby wyliczona w powyższych miarach ogólna powierzchnia kotła była, zgodnie z art. 17, wyrażona również i w stopach kwadratowych, przyczem jeden kwadratowy metr przyjmuje się za równy 10,76 stopom kwadr.

17. Rezultaty wyliczeń różnych części powierzchni ogrzewalnej kotła zapisują się z dokładnością do 0,01 kwadr. stopy, a po zsumowaniu wszystkich części powierzchni ogrzewalnej kotła małe ułamki stóp kwadratowych odrzucają się.

18. Dane, otrzymane przy wymierzaniu kotła parowego, rezultaty wyliczenia powierzchni ogrzewalnej, tak oddzielnych części, jak i całego kotła, jak również wysokość całorocznej opłaty od niego powinny być zapisane przez osobę, która robiła pomiar i wyliczenie, do książki kotłowej (§ 18 przepisów o kotłach parowych z d. 30 lipca 1890 r.). Kopia tych odnotowań powinna znajdować się u osoby, której jest polecony dozór nad kotłami (art. 78 — 80 ust. o Przem.).

Uwaga 2. Wspomniane w niniejszym artykule odnotowania mogą być czynione na oddzielnych arkuszach, które następnie powinny być zeszyte i przypieczętowane do książki kotłowej. W książkach kotłowych podług wzoru, ustanowionego przez Ministra Skarbu, odnotowania te mogą być czynione na arkuszach 6, 7 i 8, przeznaczonych do różnych wiadomości o kotle.

Uwaga 3. Wspomniane w niniejszym artykule wiadomości o kotle powinny być zapisywane w książce kotłowej nie później, jak przy najbliższem po wydaniu niniejszych przepisów kolejnem badaniu zewnętrznem kotła, i niezależnie od tego, czy kocioł podlega opłacie w roku badania lub nie.

III. O TERMINACH WNOSZENIA OPŁATY.

19. Za kotły czynne (art. 3 niniejszych przepisów) opłata wnosi się z góry za każdy rok, najpóźniej 31 grudnia roku poprzedzającego.

20. Patrz art. 5 prawa o opłacie od kotłów parowych.

Uwaga. Opłacie na tej zasadzie podlegają tak nowo ustawione kotły, jak i puszczane

w ruch po czasowem zawieszeniu ich, uskutecznionem przy zachowaniu wskazanych w art. 5 warunków.

21. Opłata dodatkowa, wspomniana w art. 8, powinna być wniesiona przed puszczeniem w ruch kotła, którego powierzchnia ogrzewalna została powiększona.

22. Jako termin do uiszczania opłaty dodatkowej, należnej z powodu dostrzeżonej nieprawidłowości w obliczeniu jej wysokości (art. 41), uważa się 31 grudnia tego roku, w którym rzeczona nieprawidłowość została wykryta.

23. Jako termin do uiszczania opłaty rocznej od kotłów czynnych, lecz poprzednio w myśl art. 4 zwolnionych od opłaty, które w ciągu roku zaliczone zostały z jakichkolwiek przyczyn do kategoryi kotłów, podlegających opłacie, uważa się dzień takiego zaliczenia.

24. Nieotrzymanie przez właściciela kotła nakazu podatkowego (art. 33) nie uwalnia go od obowiązku uiszczenia opłaty w przepisanym terminie i w właściwej wysokości.

IV. O KARACH ZA OPÓŹNIENIA.

25. Patrz art. 6 prawa o opłacie od kotłów parowych.

Kara oblicza się nie podług ilości dni opóźnionych, lecz za całe miesiące, przyczem 15 i więcej dni uważa się za cały miesiąc, a mniej od 15 dni odrzuca się. Suma zaległości przy obliczaniu kary zaokrągla się, przyczem części rubla (kopiejki) odrzucają się.

V. O OSOBACH, OBOWIĄZANYCH WNOSIĆ OPŁATĘ.

26. Opłata na rzecz skarbu od kotła parowego, niemniej zaległość i kara z tej opłaty pobierane są od tej osoby, do której kocioł należy.

VI. O SKARGACH.

27. Skargi na nieprawidłowe pociągnięcie do opłaty od kotłów i na nieprawidłowe obliczenie wysokości opłaty zanoszą się za pośrednictwem odnośnego rządowego technika do Ministra Skarbu, który w odpowiednich wypadkach rozstrzyga je w porozumieniu z innymi ministrami.

Uwaga. Skargi, wspomniane w niniejszym artykule, technicy rządowi trybem przepisanym przedstawiają Ministrowi Skarbu wraz ze swą opinią.

28. W skardze powinny być wyłożone szczegółowo wszystkie dane, na których jest ona oparta, a w razie potrzeby powinny być do niej dołączone szczegółowe wyliczenia powierzchni ogrzewalnej oraz rysunki kotłów, zrobione w podziałce nie mniejszej, niż $^1/_{20}$ rzeczywistej wielkości.

Uwaga. Korespondencya właścicieli kotłów w kwestyi podatku kotłowego nie podlega opłacie stemplowej; lecz przepis ten nie dotyczy skarg, zanoszonych do Ministra Skarbu.

VII. O TRYBIE POBIERANIA OPŁATY I O DOZORZE NAD PRAWIDŁOWYM JEJ WPŁYWEM.

29. Dozór nad prawidłowym wpływem opłaty kotłowej należy do izb skarbowych przy współdziałaniu techników rządowych, do których należy bezpośredni dozór nad kotłami parowymi (art. 78 — 80 ust. o Przem., wyd. 1893 r. i dalszy ciąg 1895 r.), oraz policyi, względem zaś kotłów, używanych w gospodarstwie wiejskiem, i do urzędników inspekcyi podatkowej (art. 39).

30. Urzędnicy dozoru nad kotłami parowymi nadają każdemu kotłowi osobny numer szczególny, który nazawsze przy kotle pozostaje, z wyjątkiem wypadków, wskazanych w art. 32. Numeracya kotłów prowadzi się według gubernii oddzielnie dla każdego z wydziałów, którym na mocy art. 78 — 80 ust. o Przem. powierzony został dozór nad kotłami.

Uwaga 1. Dozwala się, jeżeli to będzie uznane za dogodne, prowadzenie numeracyi kotłów, ogólnej dla kilku gubernii.

31. Szczególny numer kotła powinien być oznaczony w książce kotłowej nie później, jak przy pierwszem zbadaniu kotła, oraz wybija się na stemplu kotła (§ 18 przepisów z d. 30 lipca 1890 r.). Przy numerze kotła w książce kotłowej należy oznaczyć, według jakiego mianowicie spisu kocioł pod tym numerem jest oznaczony, np. „kocioł № X według spisu inspekcyi fabrycznej gubernii Archangielskiej“, „№ Y według spisu okręgu górniczego północnego“, „№ Z według spisu drogi żelaznej M.“ i t. p.

32. Przy przejściu kotła z pod dozoru techników rządowych jednej gubernii lub jednego z wydziałów

pod dozór urzędników innej gubernii lub innego wydziału, a na drogach żelaznych przy przejściu kotła z inwentarza jednej drogi do inwentarza innej, kocioł otrzymuje numer nowy, który zamieszcza się nie później, jak przy pierwszem badaniu kotła, wskazanym wyżej trybem, w książce kotłowej pod dawną notatą, z oznaczeniem czasu wyżej wspomnianego przejścia.

33. Technicy rządowi sporządzają corocznie o każdym znajdującym się pod ich dozorem czynnym i podlegającym opłacie kotle osobny nakaz podatkowy (wzór A), który posyła się właścicielowi kotła pocztą lub przez policyę w swoim czasie i nie później, jak 1 grudnia. Jednocześnie kopia każdego nakazu podatkowego przesyła się do izby skarbowej, w okręgu której znajduje się kocioł.

34. Nakazy podatkowe, dotyczące kotłów, ustawianych w ciągu roku, i kopie tych nakazów sporządzają się i przesyłają dokąd należy (art. 33) jednocześnie z przedwstępnem badaniem kotła (§§ 23 i 26 przepisów z d. 30 lipca 1890 r.), w wypadkach zaś, przewidzianych w § 23 przepisów o kotłach parowych z d. 30 lipca 1890 r., gdy takie badanie nie może mieć miejsca, na termin, w którym właściciel kotła może go puścić w ruch na mocy pomienionego artykułu.

35. Właściciele kotłów mogą zakomunikować właściwemu technikowi rządowemu dokładny adres, pod którym pragną otrzymywać nakazy podatkowe, przyczem osoby, podające swój adres w powiecie, wskazują: z jakiego urzędu pocztowego lub zarządu gminnego (lub zamieniającej takowy instytucyi) pragną otrzymywać nakazy. W razie, jeżeli prośba taka nie będzie zameldowana ze strony właściciela w czasie właściwym, nakazy podatkowe przesyłają się podług uznania techników rządowych do miejsca zamieszkania właściciela kotła albo do miejsca, gdzie kocioł znajduje się, i wręczają się za pokwitowaniem bądź samemu

płacącemu albo komukolwiek z jego domowników, bądź też dzierżawcy kotła, oficyaliście lub robotnikowi, pracującemu przy kotle parowym, wreszcie stróżowi lub właścicielowi domu, w którym mieszka płacący lub znajduje się kocioł.

Uwaga. Właściciel kotła obowiązany jest niezwłocznie powiadamiać właściwego (stosownie do miejsca ostatniego badania kotła) technika rządowego o każdem przeniesieniu kotła, z wyjątkiem przenoszenia lokomobil w granicach majątku, należącego do właściciela lokomobili, lub w granicach tejże gminy.

36. Niezależnie od kopii nakazów podatkowych urzędnicy dozoru nad kotłami parowymi corocznie nie później niż 1-go lutego przesyłają do właściwych izb skarbowych (art. 33) wykazy pozostających pod ich dozorem kotłów parowych, uwolnionych w danym roku na zasadzie pp. 1, 3 i 4 art. 4 niniejszych przepisów od opłaty na korzyść skarbu, ze wskazaniem co do każdego kotła:

a) szczególnego № kotła;

b) nazwiska właściciela;

c) miejsca, gdzie kocioł znajduje się;

d) powierzchni ogrzewalnej kotła;

e) wysokości opłaty, od jakiej ten ostatni jest zwolniony;

f) przyczyny zwolnienia kotła od opłaty;

g) czy kocioł podlegał opłacie w roku poprzednim.

37. Jednocześnie z wykazem, o którym mowa w art. 36, urzędnicy dozoru nad kotłami parowymi komunikują izbom skarbowym wykaz numerów szczególnych (art. 30) tych kotłów parowych, o których wstrzymanie i zwolnienie od opłaty wniesiono żądanie na zasadzie art. 5 niniejszych przepisów.

38. W razie, gdy urzędnicy dozoru nad kotłami parowymi zauważą, że jakikolwiek kocioł czynny i pod-

legający dozorowi techników rządowych z jakichkolwiek powodów nie był zarejestrowany, i że wskutek tego izba skarbowa nie otrzymała co do niego właściwych danych, wzmiankowani urzędnicy niezwłocznie komunikują jej te wiadomości o kotle, które są pomieszczone w wykazie, wskazanym w art. 36, a oprócz tego w odpowiednich wypadkach i dane co do czasu, od którego kocioł powinien był podlegać opłacie.

39. Na zasadzie wykazów, wzmiankowanych w art. 36, izby skarbowe komunikują organom inspekcyi podatkowej listę kotłów, zwolnionych od opłaty na mocy p. 3 i uwagi 3 do art. 4, celem przestrzegania, aby właściciele kotłów zachowywali te warunki, ze względu na które nastąpiło zwolnienie od opłaty.

40. Jeżeli urzędnicy dozoru nad kotłami lub inspekcyi podatkowej (art. 39) zauważą, że kocioł, zwolniony od opłaty na zasadzie art. 4 i 5 przepisów niniejszych, w ciągu roku przechodzi (np. skutkiem zmiany właściciela lub swego przeznaczenia) do kategoryi kotłów, niezwolnionych od opłaty, to wymienieni urzędnicy niezwłocznie zawiadamiają o tem izbę skarbową.

41. Technicy rządowi o każdej spostrzeżonej niedokładności w obliczaniu opłaty obowiązani są, po zrobieniu odpowiednich poprawek w książce kotłowej (z oznaczeniem daty poprawki), zakomunikować o tem właściwej izbie skarbowej z wyjaśnieniem przyczyny niedokładności.

42. Płacący wnoszą opłatę do jednej z kas skarbowych przy nakazach podatkowych (art. 33).

W razie nieotrzymania z jakichkolwiek przyczyn nakazu podatkowego przed terminem składania opłaty, ta ostatnia ma być złożona przy oddzielnej dla każdego kotła deklaracyi (wzór B), w której płacący winien w takim razie oznaczyć, do kogo mianowicie

należy opłacany kocioł, oraz następujące co do niego dane:

a) № odbity na stemplu kotła (§ 18 przepisów o kotłach parowych z d. 30 lipca 1890 r.), ze wskazaniem wydziału, do jakiego należy technik, który wydał stempel;

b) miejsce, gdzie kocioł znajduje się (gubernia, powiat, miasto lub wieś i nazwa zakładu lub instytucyi, przy której znajduje się kocioł);

i c) suma, jaka wnosi się za kocioł.

43. Na przyjęcie opłaty kasa wydaje na każdy kocioł osobny kwit, w którym powinno być wyszczególnione:

a) przyjęta suma opłaty za kocioł ogółowo, t. j. bez podziału na właściwą stopę podatku, zaległość i karę;

b) w wypadku składania opłaty przy nakazie podatkowym, № kotła i odnośnego wykazu, w którym on figuruje (rubryka a wzoru A);

c) w wypadku składania opłaty przy deklaracyi, wszystkie zawarte w niej dane.

44. Kwit kasy na otrzymanie opłaty ma być okazywany organom dozoru nad kotłami na każde ich żądanie w miejscu, gdzie kocioł znajduje się.

45. Rachunkowość i sprawdzanie w przedmiocie opłaty od kotłów parowych na korzyść skarbu koncentruje się w izbach skarbowych, które wzmiankowane sprawdzanie we wskazanych przez prawo terminach w drodze rewizyi przesyłają do odpowiednich izb obrachunkowych.

46. Na zasadzie kopii nakazów podatkowych i innych danych, dostarczanych przez organy dozoru nad kotłami w myśl art. 33, 34, 36 — 38, 40 i 41, izba skarbowa zapisuje wszystkie kotły i naznaczone od nich podatki do osobnej księgi obrachunkowej. Księga ta

podzielona jest na kilka działów, odpowiednio do ilości wydziałów, prowadzących numeracyę kotłów.

47. Jeżeli wpłacona przez właściciela kotła suma mniejsza jest od przypadającego za kocioł podatku wraz z zaległością i karą, to z sumy tej pokrywa się przedewszystkiem kara, następnie zaległość i reszta dopiero zalicza się na rzecz podatku.

48. Izba skarbowa sporządza według gmin powiatów szczegółowe rejestry zaległości tych opłat od kotłów, które nie zostały wniesione w ustanowionym dla ich opłaty terminie (art. 19 — 24), ze wskazaniem nazwiska płacących. Rejestry te wysyłają się policyi dla egzekucyi zaległości i kary z nieakuratnych płatników.

49. Umorzenie zaległości, których niema nadziei ściągnąć, dokonywa się na zasadzie ogólnej ustawy rachunkowej.

50. Zwrot nadpłaconego podatku kotłowego na skutek prośby płatnika decyduje izba skarbowa w porozumieniu z izbą obrachunkową, bez względu na wysokość sumy, a to z kredytu, wyznaczanego w budżecie Departamentu Kasy Państwa „na zwrot sum nienależnie wpłaconych do skarbu“. Jeżeli zaś płacący prośby stosownej nie podał, to nadpłaty zaliczają się na rachunek opłat roku następnego.

Wzór A.

Uwagi służbowe:
Okręg izby skarbowej .....
W roku poprzednim kocioł był zapisany pod № .....
według spisu ..... okręgu izby skarbowej. .....

Adres: .....

NAKAZ PODATKOWY
OPŁATY OD KOTŁÓW PAROWYCH ZA 18..... ROK.

N. N. .....
ma zapłacić do jednej z kas za należący do niego kocioł parowy opłatę na korzyść skarbu za 18..... r.

a) podlegający opłacie kocioł jest oznaczony w spisie ..... pod №.....

b) Miejsce, gdzie kocioł znajduje się .....

c) Powierzchnia ogrzewalna kotła wyliczona na ..... stóp kw.

d) Wysokość opłaty za oznaczony rok ..... rb. ..... k.

e) Termin wniesienia opłaty 18..... r. ..... miesiąc ..... dzień.

Stosownie do art. 6 część I Najwyżej zatw. d. 8 lipca 1898 r. opinii Rady Państwa za nieterminowe wniesienie opłaty ściąga się kara w wysokości jednego procentu miesięcznie od sumy zaległości .....

(Podpis osoby, układającej nakaz).

Wzór B.

Do ..... **Kasy**

DEKLARACYA.

Załączając przy niniejszem opłaty, zaległości i kary od kotła parowego ..... r. ..... k. proszę o wydanie mi odpowiedniego kwitu na otrzymanie pieniędzy.

Kocioł należy: .....

Kocioł znajduje się: (gubernia, powiat, gmina, miasto lub wieś, przy jakim zakładzie lub instytucyi) .....

Na stemplu kotła wybity № .....

Kocioł rewidował i stempel wydał: (..... technik rządowy) .....

(Podpis)

U w a g i.

1) W uwagach służbowych zamieszcza się nazwę izby skarbowej, do której powinna być złożona (art. 33) kopia z nakazu podatkowego (np. S.Pet., Penz. i t.p.).

2) Uwagi służbowe o roku poprzednim wtedy tylko robią się, gdy uległ zmianie specyalny № kotła lub obrachunek opłaty przeniesiony został do innej izby skarbowej wskutek przewiezienia kotła lub przejścia jego w posiadanie innego właściciela (np. od osoby prywatnej do prywatnej drogi żelaznej).

3) W nakazie podatkowym wykazuje się specyalny № kotła, który mu został nadany na zasadzie art. 30 przepisów, przyczem po słowach (według spisu) wskazuje się w krótkości nazwa wydziału, w którym numeracya prowadzi się (np. „Kostrom. fabr. insp.“, „Jarosł. d. ż.“, „Półn. okr.“ i t. p.).

4) W rubryce „miejsce znajdowania się kotła“ należy oznaczać gubernię, powiat, miasto lub wieś, gminę lub ucząstek i nazwę instytucyi lub zakładu, przy którym znajduje się kocioł. Dla ruchomych kotłów dróg żelaznych miejsce znajdowania się kotła nie oznacza się zupełnie, zaś dla kotłów stałych wskazuje się tylko stacya.

5) Do czasu wniesienia specyalnego № kotła do książki kotłowej (art. 31 przepisów o opłacie) w razie, jeżeli kocioł znajduje się w jednym i tym samym miejscu z innymi kotłami, należącymi do tego samego właściciela, w nakazie podatkowym, oprócz wiadomości, oznaczonych w niniejszym wzorze, technik rządowy powinien wskazać jakąkolwiek oznakę, z której właściciel kotła mógł by określić, do którego mianowicie z należących do niego kotłów stosuje się nakaz podatkowy (np. № wybity na stemplu kotła, konstrukcya kotła, dokładne położenie w określonej izbie kotłowej i t.p.)

PRZEPISY TYMCZASOWE

o używaniu materyałów wybuchowych przy robotach górniczych, ułożone w wykonaniu Najwyżej w d. 22 lutego 1880 r. zatwierdzonej uchwały Komitetu Ministrów.

Zatwierdzone przez Ministra Dóbr Państwa d. 2 maja 1887 roku, zmienione i uzupełnione przez Ministra Dóbr Państwa d. 23 sierpnia 1892 r.*).

I. ZASADY OGÓLNE.

§ 1. Poniższe przepisy tymczasowe zostały postanowione dla zapobieżenia nieszczęśliwym wypadkom, mogącym wyniknąć skutkiem użycia materyałów wybuchowych przy robotach górniczych; wypełnianie tych przepisów obowiązuje tak wszystkich prywatnych przemysłowców górniczych, jako też zakłady hutnicze i górnicze skarbowe, chcące używać materyałów wybuchowych oraz przyborów, koniecznych do wywołania ich wybuchu. Do liczby materyałów wybuchowych nale-

---

*) Zbiór praw i rozporządzeń Rządu, r. 1887, № 92, art. 855 i 1892 r., № 113, art. 1096.

żą: proch wszelkiego rodzaju, pirokselina, helhofit, dynamit, wszelkie preparaty nitroglicerynowe i inne, na użycie których do robót górniczych uzna za stosowne zezwolić Ministerstwo Dóbr Państwa.

II. O NABYWANIU MATERYAŁÓW WYBUCHOWYCH.

§ 2. Materyały wybuchowe i przybory do nich, jako to: lonty, kapiszony i t. p., mogą być nabywane przez skarbowe zarządy górnicze i prywatnych przemysłowców górniczych, tudzież przez ich pełnomocników i innych przedstawicieli prawnych jedynie na zasadzie świadectw, wydawanych tak przez Departament Górniczy, jak i przez miejscowe władze górnicze, i zawierających wiadomości o tem, kto mianowicie zostaje upoważniony do nabycia materyałów wybuchowych i przyborów do nich, ile ich nabyć może, jakiego rodzaju i dla jakiego zakładu.

Świadectwa te powinny być opatrzone pieczęcią tej instytucyi albo urzędnika, który je wydał.

Upoważnienie przywozu materyałów wybuchowych, nabywanych za granicą, udziela Ministerstwo Skarbu, na zasadzie świadectw o konieczności tego przywozu, wydawanych przez Departament Górniczy.

§ 3. Miejscową zwierzchność górniczą, mającą prawo wydawania świadectw, wzmiankowanych w § 2, stanowią: b) dla zakładów hutniczych i górniczych prywatnych w guberniach Królestwa Polskiego miejscowi inżynierowie górniczy okręgowi, i c) dla przemysłu solnego — także i miejscowe zarządy dóbr Państwa.

Przy wydawaniu również świadectw o prawie nabywania materyałów wybuchowych miejscowe władze

górnicze powinny surowo stosować się do istotnej potrzeby tych materyałów.

Wydane świadectwa o prawie nabywania materyałów wybuchowych zachowują moc w ciągu jednego roku.

Świadectwa, niezużytkowane w ciągu wyżej wymienionego terminu, winny być natychmiast po upływie terminu zwrócone zwierzchności, która je wydała, w przeciwnym razie nowe świadectwo nie będzie wydane.

Osoby, które utraciły świadectwa, powinny oznajmić o tem niezwłocznie zwierzchności, która je wydała; zwierzchność ta, wydając w razie potrzeby nowe świadectwo, ogłasza o tem do wiadomości powszechnej na rachunek osoby, która utraciła świadectwo.

U w a g a. Świadectwa nabywania materyałów wybuchowych mogą być wydawane na całą ilość rocznego ich zapotrzebowania z tem jednak zastrzeżeniem, ażeby otrzymujący takie świadectwa nie przywozili za jednym razem i nie przechowywali u siebie większej ilości tych materyałów niż ta, jaką mogą pomieścić znajdujące się u nich magazyny i ażeby o przywiezieniu każdej poszczególnej partyi zawiadamiali miejscową zwierzchność górniczą, a gdzie jej niema, miejscową zwierzchność gubernialną, która ma obowiązek sprawdzić, czy partya ta przybyła, czy została prawidłowo zapisana do książki, jak również czy odpowiada istniejącemu wolnemu pomieszczeniu.

§ 4. Osoby, które otrzymały pozwolenie nabywania materyałów wybuchowych, mogą je nabywać jedynie od fabrykantów albo z koncesyonowanych przez rząd składów tych materyałów. Na żądanie miejscowej zwierzchności górniczej rzeczone osoby winny

przedstawić tej zwierzchności dokumenty, poświadczające miejsce nabywania materyałów wybuchowych.

Przy wydawaniu przemysłowcom górniczym z fabryk lub składów materyałów wybuchowych ilości tych materyałów lub przyborów do nich, wymienionej w otrzymanem przez nich świadectwie, partyami po kilka dostaw, przemysłowcy górniczy albo ich pełnomocnicy, przyjmujący materyały wybuchowe, powinni kwitować w księgach z przyjętej ilości tych materyałów i oprócz tego stwierdzać na samem świadectwie: kiedy mianowicie i wiele materyałów przyjęto na rachunek ilości, wymienionej w świadectwie.

§ 5. W kopalniach, w których górnicy płacą za materyały wybuchowe, winni oni całą ilość materyałów wybuchowych, potrzebną do ich robót, nabywać od zarządu kopalń, w których pracują. Robotnikom nie wolno nabywać materyałów wybuchowych z innych źródeł.

§ 6. Przemysłowcom górniczym wolno nabywać materyały wybuchowe, zawierające nitroglicerynę, wyłącznie tylko w nabojach. Co się zaś tyczy prochu wszelkiego rodzaju i innych materyałów wybuchowych, nie zawierających nitrogliceryny, to te mogą być nabywane i w masie.

III. PRZECHOWYWANIE MATERYAŁÓW WYBUCHOWYCH.

§ 7. Materyały wybuchowe powinny być przechowywane w skrzyniach lub beczułkach, w których zostały dostawione z fabryk lub ze składów. W razie zaś przywiezienia skrzyni lub beczułki uszkodzonej, znajdujące się w niej materyały wybuchowe powinny być przed umieszczeniem w składzie starannie przeło-

żone i opakowane w innej mocnej skrzyni lub beczułce, odpowiadającej warunkom, wyłuszczonym niżej (§ 26). Jeżeli zaś taka uszkodzona skrzynia lub beczułka zawierała naboje dynamitu albo innego związku nitroglicerynowego, to tak samo skrzynia lub beczułka jak i przedmioty, użyte do opakowania nabojów, powinny być spalone, jak powiedziano w § 8.

O każdem przepakowaniu materyałów wybuchowych przemysłowcy górniczy powinni niezwłocznie zawiadamiać osobę lub instytucyę, której powierzono dozór bezpośredni nad bezpieczeństwem robót w należących do nich kopalniach.

§ 8. Skrzynie i beczki po związkach wybuchowych nitroglicerynowych tudzież materyały, użyte do ich opakowania, powinny być natychmiast po opróżnieniu palone na otwartem powietrzu na stosach pod osobnym dozorem.

§ 9. Magazyny i inne pomieszczenia do przechowywania materyałów wybuchowych, bez względu czy znajdują się na powierzchni czy w kopalniach, powinny być zamykane na zamek.

Na zewnętrznej stronie drzwi tych magazynów i pomieszczeń powinien znajdować się duży i wyraźny napis „ostrożnie, materyał wybuchowy“; napis ma być w języku rosyjskim i w języku, ogólnie używanym przez robotników.

W celu czuwania nad całością magazynów i innych pomieszczeń do przechowywania materyałów wybuchowych należy utrzymywać przy tych magazynach osobną wartę z osób pewnych, mającą obchodzić granice tych pomieszczeń w dzień i w nocy.

§ 10. Jeżeli w jednym magazynie lub pomieszczeniu jest przechowywany proch i inne materyały wybuchowe, to należy je umieszczać w osobnych oddziałach, przedzielanych przegrodami szczelnemi. Nad każ-

dym oddziałem powinien znajdować się wyraźny napis z wymienieniem zawartości oddziału.

§ 11. Magazyny i inne pomieszczenia do przechowywania materyałów wybuchowych powinny być o tyle przestrone, ażeby przechowywane w nich skrzynie albo beczułki nie były zacieśnione, mogły być przewietrzane, i ażeby można było swobodnie wnosić i wynosić skrzynie albo beczułki. Odległość między skrzyniami, zawierającemi materyały wybuchowe, powinna wynosić $^1/_4$ stopy. Wnętrze składów powinno być zabezpieczone od przesiąkania wilgoci i wody.

§ 12. Magazyny do przechowywania materyałów wybuchowych w ilości po nad 10 pudów nie mogą być urządzane wewnątrz kopalń. Magazyny te mogą być dwojakiego rodzaju: a) do przechowywania od 10 do 50 pudów, i b) do przechowywania po nad 50 i do 150 pudów materyałów wybuchowych. Odległość od domów mieszkalnych i od takich wogóle zabudowań, w których znajdują się ogniska albo piece, tudzież od dróg żelaznych i zwyczajnych i innych magazynów materyałów wybuchowych ma wynosić: dla magazynów pierwszego rodzaju najmniej 25 sążni, a dla magazynów drugiego rodzaju najmniej 50 sążni.

Budowle na magazyny mogą być z ziemi, kamienia albo cegły, jak również z belek. Budowle te mogą być obsypywane ziemią albo nawozem dostatecznej grubości dla zabezpieczenia dynamitu od zamarzania. Również, za pozwoleniem i stosownie do wskazówek miejscowej zwierzchności górniczej, magazyny do przechowywania materyałów wybuchowych mogą być urządzane w wąwozach i starych zwałach, jak również mogą być zagłębiane w ziemię, przyczem jednak wejście do magazynu powinno być od ściany bocznej.

Podłoga w magazynach ma być z desek bez gwoździ albo też gliniana.

Magazyny do przechowywania wyłącznie materyału wybuchowego Favié w ilości do 50 pudów mogą być oddalone najmniej o 25 sążni od dróg żelaznych i zwyczajnych oraz od innych magazynów materyałów wybuchowych, od innych zaś urządzeń w odległości, podanej w § 17.

Wymieniony warunek co do braku gwoździ w podłodze nie jest obowiązujący dla magazynów, w których jest wyłącznie przechowywany materyał wybuchowy Favié.

Uwaga. Ogólna ilość materyału wybuchowego Favié, przechowywanego w całej grupie składów, nie powinna przenosić sześciu tysięcy pudów.

§ 13. Magazyny do przechowywania materyałów wybuchowych, zbudowane w miejscu otwartem, albo też pogłębione w ziemię w ten sposób, że szczyt zrobionego na nich nasypu wznosi się po nad poziom ziemi, powinny być otoczone wałem ziemnym; magazyny zaś, zbudowane w wąwozach i zwałach, powinny mieć wały ze stron otwartych. Wysokość tych wałów powinna przenosić o jedną stopę wysokość samego magazynu; spadki nasypów powinny być pod kątem 45°, a szerokość ich u szczytu najmniej trzy stopy. Odległość pomiędzy podstawą nasypów a ścianami magazynu powinna wynosić najmniej trzy stopy.

§ 14. W każdym magazynie wolno przechowywać nie większą ilość wszelkich gatunków materyałów wybuchowych jak ta, dla której magazyn został urządzony (§ 12). Przemysłowcy górniczy mogą urządzać u siebie i wiecej niż jeden magazyn do przechowywania materyałów wybuchowych, ale z zachowaniem przepisu § 12 co do odległości między magazynami.

§ 15. Magazyny, przeznaczone do przechowywania samego tylko prochu albo też wespół z innymi materyałami wybuchowymi w ilości po nad 10 pudów wszystkich gatunków tych materyałów, powinny od-

powiadać, oprócz wyłuszczonych wyżej w § 12., jeszcze następującym warunkom:

a) Każdy podobny magazyn powinien składać się z sieni, służącej do wydawania i ważenia materyałów wybuchowych, i z oddziałów, przeznaczonych do właściwego przechowywania tych materyałów. Okna mogą znajdować się tylko w sieni, ale powinny być zaopatrzone w okiennice, okute cynkiem. Do oddziałów zaś, przeznaczonych do właściwego przechowywania materyałów wybuchowych, światło może dostawać się tylko przez drzwi od sieni, i wstęp do tych oddziałów służy jedynie osobom, którym powierzono wydawanie materyałów wybuchowych, albo też robotnikom, zatrudnionym przy przenoszeniu tych materyałów. Drzwi i okna w magazynach powinny otwierać się na zewnątrz. Przy wejściu do tych magazynów należy albo zdejmować zwykłe obuwie, albo też nakładać obuwie lub pantofle filcowe bez gwoździ żelaznych albo szpilek.

b) Do umieszczania skrzyń lub beczułek z materyałami wybuchowymi w magazynie powinny być urządzane trwałe pomosty drewniane z tapczanami lub półkami. Do zbicia pomostów i samego magazynu nie wolno używać innych gwoździ ani śrub, tylko miedziane i drewniane. Zasuwki, haczyki, śruby, tudzież inne części drzwi i zamknięć, jako to: ćwieki, zawiasy, zamki i t. p., zwrócone na wewnątrz magazynu, powinny być miedziane albo pokryte blachą mosiężną.

Cała podłoga w magazynie i w sieni tudzież tapczany albo półki, powinny być usłane czystemi rogożami albo plecionkami; wysypany materyał wybuchowy, lub pył z tego materyału nie powinien pozostawać niesprzątnięty na podłodze.

c) W tych magazynach należy mieć oprócz obuwia albo pantofli filcowych młotek drewniany albo miedziany, klucz do odkręcania śrub przy skrzyniach, pewne schody drewniane do wejścia na tapczany lub

półki i nosze ze sznurów do podnoszenia skrzyń z materyałem wybuchowym.

§ 16. Wszelkie materyały wybuchowe mogą być przechowywane, oprócz wspomnianych wyżej magazynów, także w osobnych pomieszczeniach na samej kopalni, na powierzchni lub pod ziemią, z zastrzeżeniem, ażeby te pomieszczenia czyniły zadość warunkom, wyłuszczonym niżej w §§ 17 — 20 niniejszych przepisów.

§ 17. Znajdujące się na powierzchni pomieszczenia, służące do przechowywania niewielkiej ilości materyałów wybuchowych, do 50 pudów materyału Favié i do 10 pudów wszelkich innych, powinny znajdować się w miejscach ogrodzonych w odległości najmniej 15 sążni od domów mieszkalnych i wogóle od takich zabudowań, w których znajdują się ogniska lub piece. Co do budowy, to pomieszczenia te powinny odpowiadać warunkom, wyłuszczonym w § 12 niniejszych przepisów dla magazynów; jeżeli zaś pomieszczenia te są przeznaczone do przechowywania samego tylko prochu lub też prochu wespół z innymi materyałami wybuchowymi, to powinny odpowiadać również warunkom, wyłuszczonym w § 15 niniejszych przepisów.

§ 18. Pomieszczenia do przechowywania niewielkiej ilości materyałów wybuchowych (t. j. do 10 pudów) pod ziemią powinny być oddalone od najbliższych szybów przynajmniej na odległość 30 sążni, od najbliższych zaś chodników przewozowych, po których przechodzą robotnicy, najmniej na odległość 10 sążni. Pomieszczenia te nie powinny mieć bezpośredniego połączenia z rzeczonymi szybami i chodnikami, lecz powinny być połączone z chodnikami bocznymi dwoma korytarzami, z których jeden ma służyć do wejścia a drugi do wyjścia, tak, ażeby robotnicy, którzy otrzymali materyały wybuchowe, nie spotykali się z robotnikami, którzy po nie idą.

§ 19. Pomieszczenia do przechowywania pod ziemią niewielkiej ilości samego tylko prochu albo też prochu wespół z innymi materyałami wybuchowymi powinny odpowiadać warunkom, wyłuszczonym w § 18, a oprócz tego i następującym:

a) Każde takie pomieszczenie powinno składać się z sieni, służącej do wydawania i ważenia materyałów wybuchowych; do tej tylko sieni wolno wchodzić z latarniami, w których szkła powinny być zaopatrzone w siatki z mosiądzu. Do oddziałów, przeznaczonych do przechowywania materyałów wybuchowych, światło może dostawać się tylko przez drzwi od sieni i do pomieszczeń tych mogą wchodzić jedynie te osoby, które mają sobie powierzone wydawanie materyałów wybuchowych, albo też robotnicy, zatrudnieni przy przenoszeniu tych materyałów. Wchodząc do tych pomieszczeń, powinni albo zdejmować zwykłe obuwie albo też wkładać obuwie lub pantofle filcowe, ale bez gwoździ żelaznych lub szpilek.

b) Warunki, wyszczególnione w § 15 pod literami *b* i *c* dla magazynów, są obowiązujące także i dla pomieszczeń, przeznaczonych do przechowywania pod ziemią niewielkiej ilości samego tylko prochu albo też prochu wespół z innymi materyałami wybuchowymi.

§ 20. Nie wolno mieć dwóch pomieszczeń jedno obok drugiego do przechowywania niewielkiej ilości materyału wybuchowego, a mianowicie: do 50 pudów materyału Favié i do 10 pudów wszelkich innych materyałów wybuchowych, ale odległość pomiędzy pomieszczeniami powinna wynosić przynajmniej 20 sążni.

§ 21. Magazyny do przechowywania materyałów wybuchowych, znajdujące się na powierzchni, powinny być zaopatrzone w piorunochrony. Zwierzchność górnicza powinna, o ile to możliwe, raz na rok za pośrednictwem właściwych urzędników rewidować i spraw-

dzać działanie piorunochronów, przyczem wyniki prób dokonanych powinny być ujawnione w osobnych aktach z wyłuszczeniem wszelkich okoliczności, towarzyszących sprawdzeniu, i otrzymanych przytem rezultatów. W razie potrzeby zwierzchność górnicza występuje z żądaniem do kogo należy o naprawę piorunochronu w terminie, który w tym celu określa.

Uwaga. W celu bardziej prawidłowego urządzenia piorunochronów do niniejszych przepisów została dołączona krótka nauka w tym przedmiocie.

§ 22. Nie wolno przebywać ani wchodzić do magazynów i innych pomieszczeń do przechowywania materyałów wybuchowych, tudzież w obręb ogrodzeń około magazynów z otwartym ogniem lub też palić tam tytoń.

W magazynach i innych pomieszczeniach do przechowywania tych materyałów w czasie, gdy materyały te w nich znajdują się, nie wolno wykonywać żadnych robót, tudzież nie wolno wykonywać jakichkolwiek robót narzędziami z metali, dających iskrę (surowca, żelaza i stali), w obrębie ogrodzeń, otaczających magazyny.

Nie wolno przewozić żadnych materyałów wybuchowych z wyjątkiem materyału Favié na taczkach w składzie lub po za jego obrębem przy jakichkolwiek naładowywaniach i wyładowywaniach, tudzież rzucać skrzynie z materyałami wybuchowymi, albo toczyć je lub włóczyć po podłodze albo po ziemi, lecz skrzynie mają być noszone na rękach albo na noszach.

§ 23. Nie wolno wnosić do magazynów i innych pomieszczeń do przechowywania materyałów wybuchowych rzeczy metalowych, ani też przechowywać w tych magazynach jakichkolwiek przedmiotów, oprócz wspomnianych materyałów wybuchowych.

§ 24. Kapiszony i lonty powinny być przechowywane w budynkach osobnych od materyałów wybuchowych, w zamkniętych pomieszczeniach pod odpowiedzialnością osób, zawiadujących wydawaniem materyałów wybuchowych.

Oprócz tego kapiszony powinny być przechowywane w mocnych i zamkniętych skrzyniach.

IV. PRZEWÓZ MATERYAŁÓW WYBUCHOWYCH.

A) Transportowanie materyałów wybuchowych do magazynów i innych miejsc, przeznaczonych do ich przechowywania.

§ 25. Przewóz materyałów wybuchowych, przeznaczonych do robót górniczych, odbywa się pod dozorem i odpowiedzialnością przemysłowców górniczych, przyczem obowiązują następujące przepisy (§§ 26—35).

§ 26. Materyały wybuchowe mają być przewożone do magazynów i innych miejsc, przeznaczonych do ich przechowywania, nie inaczej, jak w tych samych skrzynkach lub beczułkach, w których wypuszczono je z fabryk lub ze składów; rzeczone skrzynki lub beczułki powinny być zamknięte mocno. Co do wszystkich materyałów wybuchowych, z wyjątkiem materyału Favié, należy zachowywać warunki następujące: do wzmocnienia beczułek i skrzyń nie wolno używać obręczy żelaznych lub wogóle jakichkolwiek wzmocnień żelaznych; oprócz tego dynamit i inne związki nitroglicerynowe, które wolno przewozić tylko w nabojach, powinny być w beczułkach lub skrzyniach przekładane miękkimi przedmiotami, jako to: trocinami, papierem krajanym i t. p.

Każda sztuka powinna być zaplombowana lub zapieczętowana i zaopatrzona w markę fabryki, i oprócz

tego na każdej sztuce, przynajmniej na dwóch jej stronach, powinien znajdować się napis czerwoną farbą: „związek wybuchowy“, zaś co do materyału Favié: „związek wybuchowy Favié“.

§ 27. Jeżeli materyały wybuchowe są przewożone na podwodach w ilości, nie dochodzącej 15 pudów, to wolno umieszczać razem z tymi materyałami i inny ładunek, oprócz rzeczy twardych i łatwo zapalnych, a w tej liczbie i kapiszonów, ale tak, ażeby skrzynie lub beczułki z materyałami wybuchowymi były ułożone na wierzchu. W razie zaś, jeżeli materyały wybuchowe są przewożone w ilości po nad 15 pudów, to nie wolno kłaść razem z nimi jakiegokolwiek ładunku na podwody. Paki z materyałami wybuchowymi powinny być ułożone na wozie lub saniach w ten sposób, ażeby wzajemnie nie dotykały się, nie uderzały o pudło wozu lub sani i nie tarły się o koła, i aby oprócz tego były zupełnie zabezpieczone od deszczu i śniegu.

§ 28. Na wozie, wiozącym materyał wybuchowy, powinna być wystawiana flaga czerwona; jeżeli materyał ten wiezie kilka wozów, to flaga ma znajdować się na przednim wozie.

§ 29. Niezależnie od furmanów, towarzyszących tym wozom, każdy transport materyałów wybuchowych, przewożony na jednym lub kilku wozach, powinien być odprowadzany pod odpowiedzialnością gospodarza lub gospodarzy transportu, przez osobę zaufaną, która winna znajdować się przy transporcie bez przerwy w dzień i w nocy.

§ 30. Nie wolno palić tytoniu, ani rozniecać ognia bliżej jak o 100 sążni od wozów z materyałami wybuchowymi, nie wolno także osobom, towarzyszącym wozom z materyałami wybuchowymi, z wyjątkiem osoby, której powierzono główny nadzór nad tymi ma-

teryałami w drodze, mieć przy sobie zapałek i innych rzeczy łatwo zapalnych. Artykuł niniejszy nie stosuje się do materyału wybuchowego Favié.

§ 31. Wozy z materyałami wybuchowymi, zatrzymując się na nocleg lub popas, nie powinny zbliżać się na odległość mniejszą od 150 sążni do drogi poprzecznej lub mieszkania, tudzież drogi żelaznej. Podjeżdżać do drogi żelaznej bliżej jak o 150 sążni i przejeżdżać przez nią wolno rzeczonym wozom tylko w tym wypadku, kiedy osoba, której powierzono główny nadzór nad wozami w drodze, otrzyma od dróżnika kolejowego zapewnienie ustne, że pociąg z najbliższej stacyi jest oczekiwany nie rychło. Artykuł niniejszy nie stosuje się do materyału wybuchowego Favié.

§ 32. Z wozami, naładowanymi materyałami wybuchowymi, nie wolno zatrzymywać się w zajazdach; nie wolno również pozostawiać wozy bez dozoru w czasie postojów.

§ 33. W razie, jeżeli z jakiegokolwiek powodu transport z materyałami wybuchowymi zostanie zatrzymany w drodze, to rzeczony transport powinien być strzeżony przez patrol, dla zapobieżenia wszelkiego dostępu do rzeczonego transportu, przyczem jednak powinien być pozostawiony przejazd na tej samej drodze.

§ 34. Jeżeli wóz zepsuje się w drodze, to należy zatrzymać transport, wyładować zepsuty wóz i, zdjąwszy z niego skrzynie z materyałami wybuchowymi, rozłożyć je na pozostałe wozy do pierwszego postoju.

Jeżeli uszkodzenia wozów transportowych wymagają naprawy w kuźni lub innym warsztacie, to należy wyładowywać uszkodzone wozy przed ich dostawieniem do tych miejsc.

§ 35. Przy przewozie przez miasta i wsie materyału wybuchowego Favié osoby, którym powierzono

dozór nad transportem, powinny uprzedzać o przejeździe władze miejscowe.

Przy przewozie zaś wszelkich innych materyałów wybuchowych, jeżeli można, to należy objeżdżać bokiem miasta i wsie; w przeciwnym zaś wypadku osoba, której powierzono nadzór nad transportem, powinna uprzedzać o przejeździe miejscowe władze dla przedsięwzięcia środków ostrożności.

B) Przewożenie i przenoszenie materyałów wybuchowych na kopalniach i w ich wnętrzu.

§ 36. Przewóz lub przenoszenie materyałów wybuchowych w pobliżu szybów i budynków kopalnianych jak również w robotach podziemnych w ilości po nad 12 funtów powinien odbywać się osobno od innych przedmiotów, w obecności sztygara lub dozorcy, i robotnicy, zajęci tym przewozem lub przenoszeniem, powinni za pomocą osobnego sygnału ostrzegać osoby, znajdujące się w pobliżu, o przybliżaniu się materyału wybuchowego.

Ci robotnicy nie powinni mieć przy sobie ani lamp ani latarń, a osoby im towarzyszące winny mieć latarnie zamknięte. Przewożenie lub przenoszenie materyałów wybuchowych w ilości po nad 60 funtów winno być powierzane przynajmniej dwóm robotnikom.

Przy przewozie lub przenoszeniu materyałów wybuchowych w ilości po nad 12 funtów nie wolno przewozić lub przenosić jednocześnie kapiszonów i lontów, które powinny być przewożone lub przenoszone zupełnie osobno.

Palenie tytoniu przy przewozie lub przenoszeniu materyałów wybuchowych jest wzbronione.

Wymagania tego artykułu nie rozciągają się na materyał Favié. Co zaś do tego materyału wybuchowego, to powinien być zachowany warunek następu-

jący: przy jego przewozie i przenoszeniu nie wolno jednocześnie przewozić lub przenosić kapiszonów, które powinny być przewożone i przenoszone zupełnie osobno.

§ 37. Transport materyałów wybuchowych szybem powinien odbywać się nie inaczej, jak po uprzedniem zawiadomieniu o tem maszynisty i robotnika, znajdującego się w podszybiu.

Maszynista nie powinien puszczać maszyny szybkim pędem i szybko jej zatrzymywać; znajdujący się zaś na podszybiu robotnik powinien ostrożnie zdjąć materyały wybuchowe z platformy maszynowej i ma prawo oddać je tylko robotnikom, szczególnie w tym celu wyznaczonym.

Tam, gdzie wyciąganie i opuszczanie odbywa się za pomocą kołowrotu konnego, robotnicy, jadący na koniach, i poganiacze koni powinni uważać na powolne opuszczanie materyałów wybuchowych.

Opuszczanie materyałów wybuchowych do szybów powinno być w każdym razie oddawane pod dozór sztygara albo osobnego dozorcy.

§ 38. Przy przewożeniu związków nitroglicerynowych do robót podziemnych skrzynie, zawierające te materyały, powinny być ułożone w innej skrzyni drewnianej, wyłożonej wiórami albo wojłokiem; ta ostatnia skrzynia powinna być zaopatrzona w mocne ucha z plecionego sznura albo ze skóry.

§ 39. Dla przenoszenia wydanych robotnikom nabojów z materyałami wybuchowymi tudzież dla powrotnej dostawy niezużytkowanych ilości tych materyałów, robotnicy ci powinni być zaopatrzeni w worki skórzane lub w skrzynki drewniane albo cynkowe.

V. WYDAWANIE MATERYAŁÓW WYBUCHOWYCH.

§ 40. W zakładach hutniczych i górniczych i kamieniołomach wydawać materyały wybuchowe z magazynów i innych miejsc ich przechowywania, znajdujących się czy to na powierzchni ziemi, czy to pod ziemią, powinien wyłącznie sztygar albo inny dozorca techniczny; kierownik robót wydaje materyały wybuchowe tylko na ręce osób, szczególnie w tym celu wyznaczonych (starszych robotników, członków artelu i t. p.).

Przy wydawaniu materyałów wybuchowych należy stosować się do ich istotnej potrzeby na jedną zmianę.

Nie wolno wydawać materyałów wybuchowych osobom, nie mającym ukończonych lat siedmnastu, tudzież nietrzeźwego prowadzenia się.

§ 41. Naboje, wydane do użycia, powinny być przechowywane w czasie robót w osobnych w tym celu przeznaczonych workach skórzanych albo skrzynkach (§ 39) i przytem w miejscach bezpiecznych, wybranych przez sztygara albo dozorcę, w jak największej odległości od przodków roboczych.

Kapiszony powinny być przechowywane w osobnych skrzynkach osobno od materyałów wybuchowych.

§ 42. Materyały wybuchowe, niewydatkowane w ciągu jednej zmiany, tudzież kapiszony i lonty zepsute i niewydatkowane powinny być razem z workami i skrzynkami, użytymi do ich przenoszenia i przechowywania, zwrócone po ukończeniu zmiany osobie, dającej te przedmioty.

§ 43. Nie wolno wynosić z sobą z kopalni materyałów wybuchowych.

Uwaga 1. Dla robót poszukiwawczych i robót górniczych, prowadzonych tylko czasowo i wymagających zużycia niewielkiej ilości materyałów wybuchowych, wolno je nabywać w sąsiednich kopalniach (§ 64) albo na mocy szczególnych pozwoleń w ilości, nie przenoszącej jednej beczułki albo skrzyni na raz (3 pudy prochu i $1^1/_2$ puda dynamitu), ale z zastrzeżeniem, ażeby odpowiedzialność i obowiązek zdania rachunku z materyałów wybuchowych należały do starszego na robocie, ażeby materyały te były przechowywane w miejscu bezpiecznem pod ciągłym dozorem, i wreszcie, ażeby miejscowa zwierzchność górnicza była zawiadamiana o pozostałych po robotach materyałach wybuchowych, i aby materyały te za pozwoleniem zwierzchności były oddawane przemysłowcowi górniczemu, mającemu prawo do ich nabywania.

Uwaga 2. Skarbowe zarządy górnicze i prywatni przemysłowcy górniczy (§ 2) oraz ich pełnomocnicy albo inni przedstawiciele prawni powinni ze szczególną uwagą pilnować wypełniania przez robotników przepisów ostrożności, wyłuszczonych w §§ 42 i 43.

Uwaga 3. W warunkach, wskazanych w artykule niniejszym, wolno nabywać materyał wybuchowy Favié w ilości do 5 pudów.

VI. WYDATKOWANIE MATERYAŁÓW WYBUCHOWYCH I ZACHOWANIE SIĘ PRZY ICH UŻYCIU.

§ 44. Wszystkie potrzebne do wybuchów przedmioty powinny być nabywane przez zarząd kopalni i wydawane robotnikom.

§ 45. Robotnikom, którzy otrzymali naboje z materyałami wybuchowymi, nie wolno pod żadnym pozorem pozostawiać ich nawet na czas najkrótszy w salach zebrań, w pomieszczeniach maszyn, w pobliżu otwartego ognia lub jakichkolwiek palenisk, oraz w pobliżu rur, prowadzących parę, cylindrów parowych i kotłów parowych, lub na takich miejscach, gdzie mogłyby znajdować się pod działaniem promieni słonecznych.

§ 46. W razie konieczności przeróbki nabojów z materyałami wybuchowymi robota ta może być dokonywana wyłącznie pod nadzorem dozorcy, osobno w tym celu przez zarząd kopalni wyznaczonego. W razie przeróbki nabojów na powierzchni robota ta powinna odbywać się albo na otwartem powietrzu, albo w wolnych pomieszczeniach, zupełnie oddzielonych od wszelkich innych zabudowań; wewnątrz zaś samych kopalń robota może być odbywana tylko w robotach, odległych od głównych szybów, chodników przewozowych i chodników, służących do przejścia robotników, i w każdym razie w miejscach, nie będących w pobliżu magazynów i innych pomieszczeń, służących do przechowywania materyałów wybuchowych. Obecność osób obcych jest przy tej robocie wzbroniona.

§ 47. Nie należy dotykać twardymi przedmiotami zmarzłych związków nitrogliceryny tudzież zawierających je skrzynek lub beczułek; związki te nie powinny być w tym stanie używane do wybuchu, skutkiem czego i nie należy ich wydawać robotnikom, ale trzeba je uprzednio ogrzać do stajania. Takie stajanie związków nitroglicerynowych powinno być uskuteczniane za pomocą wody, ogrzanej do + 40° Celsiusza, w naczyniach metalowych, w których materyał wybuchowy nie powinien dotykać wody, i przytem w ilości, nie przenoszącej 20 funtów na raz.

Ażeby po wydaniu nabojów związków nitroglicerynowych związki te nie zamarzły, robotnicy powinni chować naboje pod ubraniem jak najbliżej ciała.

Do tajania zmarzłych związków nitroglicerynowych wolno także urządzać ciepłe pomieszczenia, szczególnie do tego przeznaczone, które mają składać się z dwóch oddziałów, każdy z osobnem wyjściem na dwór. W jednym oddziale może stać piec ceglany, który jednym bokiem (ale nie paleniskiem) może wychodzić do drugiego oddziału. Pomieszczenia te powinny być naokoło otoczone wałem według wskazówek § 13, i odległość ich od wszelkich zabudowań i dróg nie powinna być mniejsza od odległości, określonej w § 12.

Zapas związków nitroglicerynowych, tających jednocześnie w tych pomieszczeniach, nie powinien przenosić pięciu pudów. Tajaniu mogą podlegać albo całe skrzynki, z których zdjęto przykrycia, albo poszczególne naboje; w ostatnim razie naboje powinny być układane na stołach, obitych blachą cynkową, z cynkowemi rynienkami na krajach naokoło stołu.

Temperatura oddziałów, służących do tajania związków nitroglicerynowych, nie powinna przenosić 20 — 25° Celsiusza.

W pomieszczeniach, służących do tajania nabojów, nie powinno znajdować się jednocześnie więcej niż dwóch robotników.

§ 48. Nie należy używać do robót związków nitroglicerynowych, które zaczynają rozkładać się (co poznaje się po ostrym zapachu i zmianie barwy papieru lakmusowego, który powinien stale znajdować się w skrzynce z tymi związkami); takie związki powinny być palone na otwartym ogniu, w miejscu, odległem od zabudowań, w obecności sztygara lub dozorcy.

Przy takiém spalaniu do ogniska, w tym celu rozpalonego, rzucają naboje jeden za drugim nie więcej, jak po 5 funtów naraz, a to dla kolejnego ich palenia.

§ 49. Gotowe naboje materyałów wybuchowych, to jest ładunki, połączone z kapiszonami, nie powinny być przechowywane w zapasie; naboje te należy przygotowywać bezpośrednio przed użyciem przez połączenie ładunków z lontem i kapiszonem.

§ 50. Otwory bez ładunków wolno nabijać tylko przy użyciu prochu, piroksyliny i związku Favié.

§ 51. Nabijanie otworów i sam wybuch powinny być dokonywane przez osoby, szczególnie do tego wyznaczone, przyczem osoby te powinny znać szybkość spalania się używanego lontu, tudzież własności używanych materyałów wybuchowych.

Dla uniemożliwienia przedwczesnego wybuchu lonty przy strzałach powinny być stosownej długości.

§ 52. Do zabijania otworów należy używać jedynie miękkich skał, które nie mogą dać iskier przy uderzeniu.

Nie wolno używać narzędzi żelaznych lub stalowych.

§ 53. Nie wolno palić tytoniu przy przygotowywaniu strzałów jak również przy zapalaniu otworów.

§ 54. Przed zapalaniem lontów dla dokonania wybuchu należy uprzedzać znajdujących się w pobliżu robotników za pomocą osobnego przyjętego na kopalni sygnału o mającym nastąpić wybuchu.

§ 55. Jeżeli roboty wybuchowe odbywają się w miejscach, w których robotnicy nie mogą szybko ukryć się w bocznych chodnikach, to należy używać sztucznych urządzeń dla ochrony robotników od skaleczenia oderwanymi kawałkami skały. Przy robotach poziomych i pochyłych urządzenia te powinny składać się z silnych przegród; przy pogłębianiu zaś szybów lub prowadzeniu robót pionowych z dołu na górę po-

winny być urządzane mocne pomosty; tak przegrody jak i pomosty powinny znajdować się w odległości od przodków roboczych, dostatecznej dla ochrony robotników. W wypadkach niemożebności usunięcia robotników do miejsc bezpiecznych, wybuch powinien być wywołany za pomocą palników elektrycznych.

§ 56. Jeżeli otwór, nabity materyałem wybuchowym, nie wystrzeli, lub jeżeli materyał wybuchowy spali się bez wybuchu, to w ciągu następnych dziesięciu minut nie należy podchodzić do tego miejsca.

Strzały prochowe i ze związkiem Favié, które nie wybuchły, mają być zalewane wodą; w otworach zaś niewystrzelonych, nabitych związkiem nitrogliceryno-wym albo piroksyliną, należy obciąć lont o ile można najkrócej i następnie założyć nowy otwór nie blizko ale tak, ażeby można oderwać skałę z pozostałym nabojem.

§ 57. Nie wolno wiercić ani wyjmować ładunków z niewystrzelonych otworów ani też dalej pogłębiać otworów niewyrwanych.

§ 58. W razie jednoczesnego dawania kilku wystrzałów ta sama osoba powinna zapalać wszystkie strzały (§ 51); pozostali zaś robotnicy powinni tymczasem uchodzić do miejsc bezpiecznych.

Jeżeli jednak jednocześnie wybucha więcej niż ośm strzałów, to zapalanie powinno być polecane dwom albo więcej robotnikom, stosownie do konieczności. Robotnicy, którym dawanie strzałów będzie zlecone, w razie jednoczesnego zapalenia kilku nabojów, powinni liczyć wystrzały, ażeby wiedzieć, czy wszystkie zapalone ładunki wybuchły.

VII. DOZÓR NAD WYDATKOWANIEM MATERYAŁÓW WYBUCHOWYCH.

§ 60. Na każdej kopalni powinny być prowadzone księgi do zapisywania wpływu i wydatku materyałów wybuchowych z wymienieniem każdego rodzaju tych materyałów z osobna. Księgi te powinny być przesznurowane i opatrzone pieczęcią miejscowej zwierzchności górniczej (§ 3), tam zaś gdzie takowej niema, miejscowej władzy gubernialnej.

Uwaga. Przepisy, wyłuszczone w tym §, tudzież w następujących §§ 61, 62, 63, 64, stosują się także do akcesoryów do materyałów wybuchowych.

§ 61. Przemysłowcy górniczy powinni prowadzić dwie księgi sznurowe, z których jedna ogólna magazynowa służy do zapisywania materyałów wybuchowych, wydawanych na kopalnie, zaopatrywane w te materyały z magazynu, a druga do zapisywania materyałów, wydawanych robotnikom na każdej kopalni. W tej ostatniej księdze ma być szczegółowo wykazywane imię i nazwisko robotnika, któremu wydano materyały wybuchowe, tudzież ilość wydanych mu i zwróconych przez niego po ukończeniu zmiany materyałów wybuchowych z wymienieniem rodzaju tych materyałów.

§ 62. Przemysłowcy górniczy (§ 2) albo też osoby, przez nich do tego upoważnione, winni sprawdzać co najmniej raz na miesiąc rzeczywistą ilość materyałów wybuchowych, przechowywanych w ich magazynach i innych pomieszczeniach, i zaświadczać to swoimi podpisami w księgach.

Przy takiem sprawdzaniu nie potrzeba odpakowywać niezaczętych skrzynek, zawierających określoną

ilość materyałów wybuchowych, lecz wystarcza stwierdzenie ich ilości i całości zewnętrznej.

Przemysłowcy górniczy powinni donosić osobie albo instytucyi, mającej bezpośredni dozór miejscowy nad bezpieczeństwem robót w należących do nich kopalniach, o osobach, które upoważniają do dokonywania rzeczonych sprawdzań.

§ 63. Przemysłowcy górniczy winni po upływie każdego miesiąca przedstawiać miejscowej zwierzchności górniczej (§ 3) wyciągi ksiąg z wymienieniem wpływu, wydatku i reszty materyałów wybuchowych, znajdujących się w ich magazynach i innych pomieszczeniach według specyalnego wzoru.

Za każdą bytnością w zakładach hutniczych i górniczych zwierzchność górnicza sprawdza rzeczywiste zapasy materyałów wybuchowych jak również, czy wydatek tych materyałów, wykazany w księgach, odpowiada istotnej potrzebie.

§ 64. Nabywać materyały wybuchowe od innych przemysłowców górniczych wolno jedynie na zasadzie świadectw miejscowej zwierzchności górniczej (§ 3) lub, gdzie takowej niema, miejscowej zwierzchności gubernialnej, jeżeli zakłady obydwóch przemysłowców górniczych znajdują się w zawiadywaniu tej samej zwierzchności górniczej lub gubernialnej; w przeciwnym razie na takie odstąpienie należy uzyskać zezwolenie w Królestwie Polskiem miejscowego generał-gubernatora.

VIII. O DOZORZE NAD WYPEŁNIANIEM NINIEJSZYCH PRZEPISÓW I O ODPOWIEDZIALNOŚCI ZA UCHYBIENIE IM.

§ 65. Czuwanie nad wypełnianiem niniejszych przepisów i wdrażanie ścigania sądowego za uchybie-

nie im stanowi obowiązek miejscowej zwierzchności górniczej i policyi na ogólnej zasadzie z tem zastrzeżeniem, ażeby protokóły o takich wykroczeniach przeciwko niniejszym przepisom, których ujawnienie wymaga specyalnych wiadomości technicznych z budownictwa lub górnictwa, policya sporządzała wspólnie ze zwierzchnością górniczą, o ile ta ostatnia znajduje się na miejscu, w przeciwnym zaś wypadku protokóły te mają być uprzednio przesyłane zwierzchności górniczej do zaopiniowania.

§ 67. Za używanie do robót górniczych materyałów, użycia których nie dopuszczają niniejsze przepisy lub osobne rozporządzenia Ministra Dóbr Państwa (§ 1), winni ulegają konfiskacie tych materyałów wybuchowych i zamknięciu w więzieniu na czas od 2 do 4 miesięcy; jeżeli zaś następstwem tego był pożar, zadanie śmierci, kalectwa lub ran, to do 8 miesięcy.

§ 68. Za nabywanie materyałów wybuchowych bez przepisanych na to świadectw, oraz za nabywanie ich w ilości większej od wymienionej w świadectwie (§ 2), nie od fabrykantów lub ze składów, przez rząd upoważnionych (§ 4), albo od innych przemysłowców górniczych bez należytego świadectwa, tudzież za wydawanie materyałów wybuchowych innemu przemysłowcowi górniczemu bez takiego świadectwa (§ 64), winni ulegają zamknięciu w więzieniu na czas od 2 do 4 miesięcy i konfiskacie materyałów.

Uwaga. Za nieprzedstawienie zwierzchności górniczej świadectw nieużytych (§ 3), za niedostarczenie na żądanie tej zwierzchności dokumentów o miejscu nabycia materyałów wybuchowych (§ 4), winni ulegają odpowiedzialności na ogólnej zasadzie, według art. 29 ust. o Kar., wym. przez sędz. pok.

§ 69. Za nabywanie materyałów wybuchowych, zawierających w swoim składzie nitroglicerynę, nie w na-

bojach (§ 6), jak również za nieprzestrzeganie przepisów o przechowywaniu (§§ 7—24), przewozie i przenoszeniu (§§ 25—39) materyałów wybuchowych, o ile wykroczenia te nie pociągnęły za sobą szkodliwych następstw, winni ulegają aresztowi do 3 miesięcy albo karze pieniężnej do 300 rubli. Jeżeli zaś następstwem niezachowania wymienionych przepisów był pożar lub zadanie komu śmierci, kalectwa lub ran, lub też kradzież materyałów wybuchowych, to winni ulegają zamknięciu w więzieniu na czas od 2 do 8 miesięcy.

§ 70. Za niezachowywanie przepisów o wydawaniu (§§ 40 — 43) i wydatkowaniu (§§ 44 — 63) materyałów wybuchowych, jeżeli to nie miało żadnych następstw szkodliwych, winni ulegają, odpowiednio do większej lub mniejszej wagi wykroczeń, albo zamknięciu w więzieniu na czas od 2 do 4 miesięcy, albo aresztowi do 3 miesięcy. Jeżeli zaś następstwem tego było zadanie komu śmierci, kalectwa lub ran, lub też utajenie materyałów wybuchowych, to winni ulegają zamknięciu w więzieniu na czas od 2 do 8 miesięcy.

KRÓTKA INSTRUKCYA

o urządzaniu piorunochronów przy pomieszczeniach, w których są przechowywane materyały wybuchowe.

Zatwierdzona przez Ministra Dóbr Państwa d. 2 maja 1887 roku*).

Wskazówki poniższe mają na widoku urządzanie piorunochronów tylko najprostszej konstrukcyi.

WSKAZÓWKI OGÓLNE.

Piorunochrony powinny być urządzane osobno od pomieszczeń, w których są przechowywane materyały wybuchowe. Piorunochrony te, jako osobno stojące maszty, powinny być stawiane w odległości 2—3 metrów od pomieszczeń z materyałami wybuchowymi. Maszty te powinny być takiej wysokości, ażeby szczyt piorunochronu przenosił przynajmniej o 3—4 metrów najwyższy punkt dachu pomieszczenia z materyałami wybuchowymi.

*) Zbiór praw i rozporządzeń Rządu 1887 r., № 92, art. 855.

Bardzo ważne znaczenie w położeniu piorunochronów i w określaniu ich ilości, potrzebnej do ochrony danego budynku, ma wielkość powierzchni przez nie pokrywanej. W danym razie należy przyjąć, że piorunochron zabezpiecza koło, zakreślone przez promień, równy wysokości piorunochronu. Tym sposobem piorunochron będzie bronił wszystkich przedmiotów, znajdujących się w obrębie stożka, którego wierzchołkiem jest ostrze piorunochronu, a promieniem podstawy — jego wysokość.

Każdy piorunochron składa się z trzech części: a) górnej, tak zwanej części odbiorczej; b) środkowej, przewodnika łączącego, i c) dolnej, położonej pod ziemią.

Każda część piorunochronu z osobna ma nader ważne znaczenie, i lekceważenie wskazówek nauki lub doświadczenia co do jednej z nich czyni cały piorunochron nie odpowiadającym celowi jego urządzenia; dlatego też zarówno część odbiorcza piorunochronu, jak i przewodnik i część podziemna powinny być wykonane z jednakową starannością.

Główne warunki skutecznego działania piorunochronu są następujące:

a) materyał do urządzania piorunochronu powinien być dobrym przewodnikiem elektryczności i mieć taką grubość, ażeby uderzenia pioruna nie wyrządzały w nim zmian;

b) zupełna nieprzerwalność całego przewodnika;

c) zupełne zabezpieczenie oddawania elektryczności przez przewodniki sztuczne przewodnikom naturalnym.

Za materyał do urządzania piorunochronów służy zwykle żelazo walcowane kwadratowe lub okrągłe; w razach wyjątkowych używają lin drucianych żelaznych lub miedzianych.

Połączenie części piorunochronu ze sobą powinno być tak zupełne, ażeby prąd elektryczny nie napoty-

kał oporu w miejscach połączenia. Dlatego użycie jakichkolwiek cementów w spojeniu nie powinno być dopuszczane. Wszelkie rozerwanie ciągłości przewodnika wywołuje iskrę, mogącą wzniecić pożar.

Również powinna być zwrócona uwaga na niedopuszczanie w płaszczyznach zetknięcia zmian, zmniejszających dobre przewodnictwo elektryczności. Nie jest dopuszczalne wyrabianie przewodnika z rozmaitych materyałów, z wyjątkiem tylko zakończenia części odbiorczej.

Przy urządzaniu przewodnika należy unikać wszelkich wygięć kanciastych: zmieniając zaś kierunek przewodnika, należy zamiast kątów robić lekkie zaokrąglenia.

Piorunochron działa najlepiej, jeżeli przewodniki dochodzą do poziomu stałych wód gruntowych lub też są opuszczane do rzeki, jeziora lub stawu.

Oprócz tych przepisów ogólnych, dotyczących właściwie urządzania samych piorunochronów, jest nader ważne mieć także na względzie niektóre środki ostrożności w przedmiocie budowy pomieszczeń na materyały wybuchowe. Przy wyborze punktów pod budowę tych pomieszczeń należy o ile możności obierać miejsca suche, położone tak, ażeby około nich nie mogły zbierać się wody deszczowe. Woda deszczowa, ściekająca z dachów i padająca około pomieszczeń z materyałami wybuchowymi, powinna ściekać łatwo, i w tym celu grunt powinien mieć spadek od magazynów.

URZĄDZANIE CZĘŚCI ODBIORCZYCH.

Części odbiorcze mają być stawiane na osobnych podporach, położonych po za ogrodzeniem, otaczającem pomieszczenie z materyałami wybuchowymi.

Podpory części odbiorczych mogą być zbudowane z kamienia, cegły, drzewa, żelaza, surowca i t. p., powinny dawać dostateczny opór działaniu wiatrów i dawać możność trwałego umocowania na nich części odbiorczej; tym warunkom może czynić zadość, naprzykład, trójnóg drewniany z umocowaniem z żelaza lub surowca.

Część odbiorcza, która powinna być postawiona zupełnie pionowo, robi się z żelaza okrągłego lub kwadratowego i o ile można z jednego kawałka; w razie bardzo wielkiej jej wysokości należy pojedyncze kawałki spajać.

Ześrubowywanie i sklepywanie ze sobą pojedynczych kawałków części odbiorczej nie powinno być dopuszczane, ponieważ takie połączenia nie są ścisłe, i utworzona w nich rdza stanowi przeszkodę do przejścia elektryczności. W kwadratowem przecięciu części odbiorczej bok jej kwadratu powinien mieć od 4 do 5 centymetrów, części odbiorcze okrągłe powinny być odpowiedniej grubości. Ku górze powinny stopniowo zwężać się i u połączenia z zakończeniem dochodzić do 2 centymetrów grubości, przyczem, nie dochodząc cokolwiek do zakończenia, przechodzić w formę stożkową.

Wszystkie części żelazne części odbiorczej powinny być, w celu ochrony ich od niszczącego wpływu atmosfery, starannie pomalowane smołą z węgla kamiennego.

Zakończenie, nasadzane na część odbiorczą, powinno być robione z czystej miedzi czerwonej, jako metalu, stanowiącego największy współczynnik dobrego przewodnictwa elektryczności. Zakończenie powinno stanowić stożek, najmniej 12 centymetrów długości, o podstawie 2 centymetrów, i kończyć się ostrzem. Całe zakończenie miedziane powinno być pozłacane w ogniu (dla zabezpieczenia miedzi od utleniania) lub przynajmniej doskonale wypolerowane, ale nigdy pokrywane

farbą, lub jakimkolwiek związkiem. Czystość miedzi ma ważne znaczenie. Dla połączenia zakończenia z częścią odbiorczą należy w dolnym końcu zakończenia naciąć otwór śrubowy, długości 2 centymetry, o średnicy najmniej 8 milimetrów, który łączy się ze śrubą górnego końca części odbiorczej. Jednak śruba ta powinna być cokolwiek krótsza od otworu (naprzykład 3 milimetry), a to dla umożliwienia ścisłego ich połączenia.

Ponieważ temperatura topienia się miedzi jest stosunkowo dosyć nizka, skutkiem czego ostrze zakończenia może stopić się przy uderzeniu pioruna, tymczasem zaś dla zapobiegającego działania piorunochronu nader ważną jest rzeczą mieć w górnej jego części koniec ostry, jako ułatwiający wyjście elektryczności do atmosfery i tem umożliwiający wyładowanie chmury burzliwej z dalszej odległości, jest więc rzeczą pożyteczną robić ostrze zakończenia z metalu trudno topliwego. Dlatego od dawnych czasów wolą używać platynę na ostrza zakończeń.

Ostrze platynowe przyśrubowywuje się do górnego końca miedzianego zakończenia i przylutowywuje się do niego za pomocą srebrnego lub cynowego spojenia; w ostatnim wypadku należy jeszcze przymocować je śrubą. Przy ustawianiu i później zakończenie może ulegać wypadkowym uderzeniom, szkodliwie wpływającym na jego połączenie z ostrzem, dlatego też połączenie to powinno być zrobione bardzo starannie.

Zamiast platyny ostrze można robić także ze srebra, którego wartość jest kilka razy mniejsza od platyny, i równa się prawie wartości miedzi z pozłotą. Przytem srebro jest najlepszym ze wszystkich metalów przewodnikiem, a temperatura jego topienia się jest bardzo zbliżona do temperatury miedzi. Pierwszeństwo srebra przed miedzią pozłacaną, a tembardziej przed miedzią złotem nie pokrytą, polega na znacznej jego niewraż-

liwości na działania chemiczne, przed platyną zaś na lepszem przewodnictwie i łatwości obrobienia. Pomimo to jednak należy uznać platynę za metal do tego celu najodpowiedniejszy, ponieważ platyna ze wszystkich metalów najtrudniej się topi i utlenia. Do podtrzymywania części odbiorczych używają haków widełkowatych, zrobionych z żelaza sztabowego, i przymocowanych do podpór części odbiorczych.

Niezbędne jest dobre połączenie części odbiorczej z odprowadzającą; gdyby z jakichkolwiek powodów znalazł się tutaj opór dla przejścia prądu elektrycznego, to prąd ten może znaleźć inną drogę, co zagraża dużem niebezpieczeństwem.

URZĄDZANIE PRZEWODNIKÓW ŁĄCZĄCYCH.

Przewodnik piorunochronu stanowi część jego nader istotną; jeżeli jego urządzenie lub działanie jest wadliwe, to piorunochron przynosi więcej szkody niż pożytku.

Materyałem na przewodniki może służyć miedź, mosiądz lub żelazo w formie sztab lub lin. Przecięcie poprzeczne przewodników powinno mieć wymiary wystarczające na to, ażeby piorun, przez nie przechodzący, nie tylko nie mógł stopić przewodników, ale nawet mocniej ich nagrzać.

Dla ochrony pomieszczeń z materyałami wybuchowymi oczywiście lepiej jest cokolwiek powiększyć wymiary przewodników, aniżeli ryzykować straszne nieszczęścia, trzymając się tak zwanych wymiarów normalnych.

Skutkiem tego należy przyjąć, jako najmniejszą wielkość boku przecięcia kwadratowego przewodnika żelaznego, 15 milimetrów, przyczem największa dosięga 20 milimetrów. Powierzchnia przecięcia poprzecznego

przewodnika miedzianego może być $2{,}_{75}$ razy mniejsza niż wielkość, wskazana dla żelaznego, mosiężnego zaś taka sama jak żelaznego.

Temu warunkowi czyniłby zadość drut miedziany o średnicy 10 do $13^1/_2$ milimetrów; lecz co się tyczy lin miedzianych, to rozsądniej jest trzymać się wymiarów cokolwiek większych, ponieważ skutkiem wzajemnej izolacyi drutów liny nie można zaręczyć, czy prąd pójdzie po wszystkich jednocześnie; dlatego też należy używać lin drucianych miedzianych o średnicy od 12 do 15 milimetrów.

Wymiary, wymienione ostatnio, stosują się do takich lin drucianych, w których miedź zawiera nie więcej jak 2% żelaza; jeżeli miedź jest mniej czysta, to wymiary te powinny być powiększone.

Sztaby żelazne i takież liny druciane mogą być używane tylko pod warunkiem uważnej obsługi piorunochronu; skutkiem tego lepiej jest uciekać się do metalu bardziej niezmiennego, a mianowicie do miedzi; mosiądz nie posiada żadnej wyższości, chociaż jego cena znacznie jest niższa od ceny miedzi, gdyż jest za to przeszło siedm razy gorszym przewodnikiem elektryczności, tak że różnica w cenie jest nieznaczna.

Dla ochrony przewodników żelaznych od rdzy farbują je lub cynkują; tej ostatniej metodzie należy oddać znaczne pierwszeństwo przed farbowaniem.

Dolną część konduktora na wysokości jednego sążnia od ziemi należy otoczyć futerałem drewnianym.

PODZIEMNA CZĘŚĆ PIORUNOCHRONU.

Ziemia, szczególniej mało wilgotna, jest złym przewodnikiem elektryczności, dlatego też część podziemna każdego piorunochronu powinna dosięgać zbior-

ników wody, w żadnej porze roku nie wysychających. Temu warunkowi odpowiadają najlepiej widoczne naturalne zbiorniki wody, jako to: morza, jeziora, rzeki, źródła niewysychające; w braku ich należy zawsze w ten lub inny sposób dochodzić do podziemnych, nigdy nie wysychających zbiorników wody.

Jak tylko przewodnik przejdzie do ziemi, wszelka jego izolacya staje się bezużyteczną; przeciwnie, pożądane jest, aby zupełnie dotykał gruntu, głównie zaś obszernego zbiornika wody, jako najlepszego przewodnika elektryczności.

Jeżeli wypadnie bić studnie dla dojścia do rezerwuarów podziemnych, to ściany boczne studzien należy jakkolwiek obudować; dno zaś powinno pozostawać zawsze otwarte. Skutkiem tego cysterny nie są przydatne dla piorunochronu. Studnie takie powinny być pogłębiane najmniej na jeden metr w wody stałe i w każdym razie nie powinny w żadnej porze roku wysychać. Jeżeli czerpią wodę z tych studzien, to przewodnik powinien być zabezpieczony od zetknięcia i uszkodzenia czerpakami.

Uważają za niezbędne przeprowadzać do ziemi części odprowadzające w futerałach z cegły, napełnionych przepalonym węglem drzewnym lub koksem; spodziewają się zabezpieczyć w ten sposób żelazo od rdzy i jednocześnie dać mu zetknięcie z przewodnikiem.

Urządzanie takich futerałów nie jest szczególnie konieczne, kiedy tylko przewodnik jest sporządzony z dobrze ocynkowanego żelaza albo z pobielanej miedzi, nie ulegających rozkładowi. Użycie zaś przepalonego węgla drzewnego lub koksu szczególnie jest pożyteczne w bardzo suchym gruncie, będącym skutkiem tego złym przewodnikiem prądu. Jeżeli kładą w ziemię przewodnik niecynkowany albo niepobielany, to futerał lub kanał z kamienia albo surowca przynosi korzyść, byleby tylko część podwodna lub

wogóle zakończenie przewodnika podziemnego było prawidłowo urządzone, t. j. dawało dostateczną powierzchnię stykania się z wodą albo z gruntem, przesyconym wodą.

W gruncie suchym należy jaknajszerzej rozgałęziać część podziemną i prowadzić ją koniecznie do rezerwuaru wodnego albo przynajmniej do wilgotnego gruntu.

Wogóle należy kopać rowki na przewodnik w miejscach najwilgotniejszych; po nad nimi należy prowadzić wodę deszczową, ażeby tem przyczynić się do utrzymywania bardziej stałej ich wilgoci.

Nie wydaje się zbytecznem przytoczyć tutaj niektóre szczegóły o urządzaniu części końcowej przewodnika podziemnego, przyczem rozpatrzymy dwa wypadki, mianowicie: przy prowadzeniu do studzien i do basenów wodnych otwartych.

W studniach należy przymocowywać przewodnik do ścian za pomocą specyalnych skobelków albo haków widełkowatych, układanych w odległości 1,5 metrów jeden od drugiego.

Długość przewodnika zależy w zupełności od głębokości studni.

Dolnemu końcowi przewodnika na długość 0,6 metra nadają formę płaską i łączą go za pomocą śrub gwintowanych z rurą żelazną o średnicy 8 centymetrów i długości 2 metrów albo z blachą żelazną o grubości od 6 do 10 milimetrów i powierzchni 0,4 do 0,6 metrów kw. (Jeżeli przewodnik jest miedziany, to należy zastosować blachę miedzianą o grubości 2 milimetrów i powierzchni 0,3 metrów kw. lub też rurę miedzianą tej samej grubości i powierzchni).

Rurę tę należy bezpośrednio nad powierzchnią wody przymocowywać do ścianki studziennej w taki sposób, ażeby odległość pomiędzy przewodnikiem i tą ścianką wynosiła 50 milimetrów. Ponieważ rura powinna

stać na dnie studni, to dla zapobieżenia opuszczaniu się rury w gruncie mułowatym należy pod nią podłożyć płytę, mocno przytwierdzoną do rury, lub też przybić rurę kilkoma skówkami do ściany studni.

Chociaż wyjście kilku przewodników do jednej studni jest dopuszczalne, ale nie należy ich łączyć ani w samej studni ani też przed nią, lecz przeciwnie, każdy przewodnik powinien być osobno doprowadzony do swojej osobnej rury albo osobnej blachy.

Przy przeprowadzaniu do otwartych basenów wodnych koniec przewodnika może przechodzić po pochyłości brzegu, jeżeli uszkodzenie przewodnika nie jest przewidywane; w przeciwnym razie koniec przewodnika powinien być wkopany w pochyłość.

W pierwszym z wymienionych wypadków należy postarać się o silne umocowanie przewodnika w miejscu jego wyjścia z pod ziemi, które to miejsce powinno być w każdym razie położone po nad poziomem wód wysokich; ale ponieważ należy dać trwałą podstawę przewodnikowi i wzdłuż pochyłości, to taka pochyłość powinna być wybrukowana kamieniem.

Należy starać się, ażeby przewodnik był pogłębiony przynajmniej o 1 metr niżej od letniego poziomu wody; tutaj przewodnik powinien być zakończony blachą, o podanych wyżej wymiarach. Blachę tę należy kłaść albo na dno rezerwuaru wodnego albo na jego nadbrzeżną pochyłość i umocowywać kółkami drewnianemi, albo też w inny odpowiedni sposób.

Takie powinno być urządzenie końcowej części piorunochronu dla połączenia go z naturalnym przewodnikiem elektryczności.

W celu zaś najlepszego zabezpieczenia magazynów z materyałami wybuchowymi należy ułożyć przewodnik naokoło całego magazynu na nieznacznej głębokości ze strony zewnętrznej wału, otaczającego magazyny, i trwale i ściśle połączyć przewodnik z częścia-

mi odprowadzającemi, opuszczanemi od odbiorczych. Tym sposobem, jeżeli jest kilka piorunochronów, to łączą się one ze sobą, a następnie już należy układać przewodnik podziemny od najkorzystniejszego punktu przewodnika otaczającego do rezerwuaru wodnego.

Tego rodzaju przewodniki podziemne opasujące znacznie powiększają gwarancye przeciwko wypadkowym uderzeniom piorunu, mogącym nastąpić np. po silnych deszczach, kiedy wierzchnie warstwy ziemi, przesycone wodą, w ciągu pewnego czasu służą za pierwszą płaszczyznę wodną, po której rozchodzi się elektryczność; z powodu niedostateczności tej płaszczyzny, w razie silnego uderzenia piorunu, magazyn może być porażony uderzeniem powrotnem.

Można poprzestać na dwóch piorunochronach przy magazynach, w których są przechowywane materyały wybuchowe w ilości od 50 do 150 pudów, przy mniejszych zaś magazynach można poprzestać na jednym piorunochronie; ale w każdym razie należy kłaść przewodnik opasujący.

Niektóre szczegóły o zastosowaniu lin drucianych.

a) LINY DRUCIANE ZELAZNE.

Jeżeli za przewodnik służy lina żelazna druciana, to suma przecięć poprzecznych poszczególnych drutów powinna równać się lub zbliżać do powierzchni przecięć żelaza okrągłego o grubości 15 milimetrów (175 milimetrów kw.). Poszczególne druty liny nie powinny mieć mniej od 2 milimetrów średnicy; również i zestawienie ilości i wymiarów drutów, powinno być ta-

kie, ażeby lina druciana mogła być sporządzana bez jakiegokolwiek użycia konopi.

Oto przykład liny odpowiedniej: 7 pokrętów po 4 druty w każdym, grubość każdego drutu 2,8 milimetra.

Na dolny koniec części odbiorczej należy włożyć tarczę żelazną o 25 milimetrach szerokości i wysokości. Tarcza ta ma na zewnętrznej obręczy rowek, odpowiadający grubości liny. Do tego rowku należy kłaść linę, idącą naokoło tarczy; koniec zaś liny mocno przywiązać cienkim drutem i następnie przylutować. Przytem dla osiągnięcia ścisłego połączenia należy spłaszczyć stykające się części liny drucianej.

Również i przy połączeniu poszczególnych zagięć liny i w miejscach rozgałęzienia należy okręcać końce drutem i spajać na długości 150 milimetrów.

Lina druciana, służąca za przewodnik podziemny, powinna być mocno połączona z rurą lub blachą żelazną, przyczem połączenie to powinno czynić zadość warunkom dobrego przewodnictwa elektryczności.

Liny te powinny być także farbowane smołą z węgla kamiennego. Sprzedażne liny druciane, ocynkowane drogą galwaniczną, zachowują się dobrze tylko na powietrzu, kiedy tymczasem w wodzie i w ziemi wilgotnej utleniają i psują się szybciej, niż jasne liny druciane. Dlatego też cynkowanie galwaniczne nie wyłącza konieczności farbowania lin smołą z węgla kamiennego.

b) LINY DRUCIANE MIEDZIANE.

Miedź dla przewodników może być użyta albo jako drut, albo też jako lina druciana.

W razie użycia drutu miedzianego jego średnica powinna wynosić najmniej 9 milimetrów (63,5 milimetrów kw. przecięcia poprzecznego).

W linie drucianej suma przecięć poprzecznych drutów poszczególnych powinna być równa wymienionemu wyżej przecięciu. Pojedyncze liny nie powinny być cieńsze od 2 milimetrów.

Oto przykład takiej liny: 4 pokręty, w każdym po 4 druty, grubość każdego drutu 2,6 milimetra.

Połączenia należy uskuteczniać w ten sam sposób, jak w żelaznych linach drucianych.

Farbowanie przewodnika staje się zbyteczne.

Należy mocno połączyć koniec przewodnika podziemnego z blachą lub rurą miedzianą o grubości 2 milimetrów i powierzchni 0,3 metrów kw.

REWIZYA i PRÓBA PIORUNOCHRONU.

Ponieważ piorunochron jest narzędzie bierne, niczem nie zdradzające złego swojego stanu, więc należy go często oglądać, a w każdym razie najmniej raz na rok odbywać taką rewizyę i próbę. Pierwsza zaś próba podobna powinna być zrobiona zaraz po postawieniu piorunochronu dla przekonania się o jego dobrym stanie.

Ponieważ jednym z najważniejszych warunków prawidłowego działania piorunochronu jest to, ażeby był ciągle dobrym przewodnikiem, to szczególną uwagę należy zwrócić na zbadanie miejsc zetknięcia pojedynczych części piorunochronu.

Kiedy piorunochron będzie postawiony, tudzież kiedy w ciągu pewnego czasu ulegał wszelkim zmianom wpływów atmosferycznych, w szczególności zaś uderzeniom pioruna, to jedynie prawidłowe rewizye i próby mogą gwarantować dobry stan piorunochronu.

Przystępując do rewizyi piorunochronu, konieczne jest zwrócenie uwagi na następujące jego części:

1) Część odbiorcza: czy jest cała, czy ostrze nie złamane, czy się nie stopiło, czy nie zardzewiało, czy się nie stępiło, czy zachowała się politura, jeżeli zaś część odbiorcza była pozłacana, to czy pozłota nie jest zepsuta; czy pomalowanie części żelaznej nie jest uszkodzone.

2) Przewodnik: czy połączenie go z częścią odbiorczą jest zrobione prawidłowo i trwale, i czy rdza nie powstała w tem miejscu; czy spojenie pojedynczych części przewodnika jest trwałe, czy malowanie nie uszkodzone.

3) Czy część podziemna piorunochronu znajduje się w stanie poprawnym.

4) Czy podpory, podtrzymujące piorunochron, zachowały swoją trwałość, i czy nie popsuły się haki, podtrzymujące sztangi.

Coroczna rewizya piorunochronów powinna odbywać się na wiosnę lub w jesieni, niezależnie od rewizyi, dokonywanych po każdem uderzeniu pioruna w piorunochrony. Co dziesięć lat należy odkopywać część podziemną dla zobaczenia, czy rdza nie stoczyła żelaza, i zastąpić w razie potrzeby tę część przez nową. Wszystkie braki, zauważone przy rewizyi piorunochronów, powinny być zaraz naprawiane. Pomalowanie zaś piorunochronu należy co trzy lata odnawiać. Jednakowoż sama rewizya zewnętrzna nie zawsze daje możność wykrycia wszystkich uszkodzeń piorunochronu i dlatego niezbędne jest uciekanie się do próby za pomocą galwanometru.

W tym celu proponowano wiele przyrządów.

Galwanometr każdego systemu składa się z multyplikatora, podzielonego na stopnie koła, i ogniwa galwanicznego. Łączą jeden biegun przyrządu z górnym końcem piorunochronu, drugi zaś z najniższym jego punktem około powierzchni ziemi. Jeżeli przytem nie nastąpi odchylenie strzałki multyplikatora, to pioruno-

chron jest wadliwy; zmieniając punkty przytwierdzenia przewodników, można dojść, gdzie mianowicie znajduje się uszkodzenie. Jeżeli piorunochron lub którakolwiek jego część jest w stanie poprawnym, to wielkość odchylenia strzałki zależy od długości tej części i przewodników.

Ażeby wyprobować podziemną część piorunochronu, przenoszą przewodnik, znajdujący się u jego szczytu, do jakiegokolwiek dużego przedmiotu metalowego w ziemi, naprzykład do rury wodociągowej lub gazowej, a drugi przewodnik przytwierdzają, jak wyżej, do piorunochronu przy powierzchni ziemi.

Połączenia przyrządu z piorunochronem są dokonywane za pomocą dobrze izolowanego drutu miedzianego, mającego 1,5 milimetrów grubości. Należy zauważyć, że połączenia te powinny być dokonywane o ile można starannie z oczyszczaniem powierzchni tak przewodnika, jak i drutu, i przyciskaniem drutu do rdzenia przewodnika jakiemikolwiek kleszczami.

Jeżeli w pobliżu końca podziemnej części przewodnika niema żadnego dużego przedmiotu metalowego, to biorą blachę miedzianą lub żelazną o powierzchni 0,5 metrów kw. i grubości przynajmniej 2 milimetrów. Tę blachę przymocowywują do drutu, idącego od galwanometru, i następnie opuszczają w ziemię w pewnej odległości od dolnego końca piorunochronu.

PRZEPISY

o urządzaniu i utrzymywaniu prywatnych składów materyałów wybuchowych dla potrzeb przemysłu górniczego i solnego, tudzież o rewizyi tych składów i stałym dozorze nad nimi.

Zatwierdzone przez Ministra Dóbr Państwa d. 7 sierpnia 1882 roku, zmienione i uzupełnione przez Ministra Dóbr Państwa d. 13 sierpnia 1892 r.*).

§ 1. Przy urządzaniu prywatnych składów materyałów wybuchowych w miejscowościach, w których istnieje przemysł górniczy lub solny, mają być zachowywane niżej wyłuszczone warunki, niezależnie od warunków, zawartych w Najwyżej d. 11 maja 1882 r. zatwierdzonych przepisach tymczasowych.

§ 2. Życzący sobie urządzić i utrzymywać skład materyałów wybuchowych zwraca się z prośbą do gubernatora miejscowego i przedstawia: 1) plan miejscowości, w której urządzenie składu jest projektowane; 2) wiadomości o tem, czy rzeczona miejscowość stanowi własność proszącego, czy też on ją dzierżawi, i na jakich zasadach; 3) rozkład projektowanych w rzeczonej

*) Zbiór praw i rozporządzeń Rządu, r. 1883, № 3, art. 13, i 1892 r., № 113, art. 1096.

miejscowości budowli składu, z wymienieniem odległości pomiędzy niemi, tudzież rodzaju i ilości materyałów wybuchowych, do przechowywania których skład ma być urządzony; 4) wiadomość o odległości projektowanego składu od miast, wsi, lub miasteczek, fabryk, zakładów i innych zabudowań, składów, dróg żelaznych, tudzież gościńców, kanałów, rzek spławnych i t. p.

§ 3. Po otrzymaniu podania, wymienionego w § 2 niniejszych przepisów, gubernator niezwłocznie deleguje od siebie technika do obejrzenia wespół z miejscową władzą policyjną miejscowości, obranej na urządzenie składu materyałów wybuchowych, tudzież do sprawdzenia wszystkich danych, przedstawionych przy podaniu.

§ 4. Akt rewizyi wybranej miejscowości, sporządzony przez delegowanego technika, wespół z przedstawicielem władzy policyjnej i w obecności osoby, proszącej o pozwolenie urządzenia składu, albo jej pełnomocnika, będzie przedstawiony gubernatorowi, który ze swojej strony podaje to wraz ze swoim wnioskiem i ze wszystkiemi niezbędnemi wiadomościami Ministrowi Dóbr Państwa do decyzyi.

§ 5. Po otrzymaniu pozwolenia urządzenia składu (art. 3 przepisów Tymcz.*) i następnie po wzniesieniu wszystkich niezbędnych budowli właściciel składu zawiadamia o tem miejscowego gubernatora, który wyznacza osoby, wymienione w § 3 niniejszych przepisów, do obejrzenia wykonanych urządzeń.

§ 6. Jeżeli osoby, wyznaczone do rewizyi składu, znajdują, że jest on urządzony odpowiednio do wymaganych warunków, to gubernator niezwłocznie zezwala na umieszczenie materyałów wybuchowych w składzie i jednocześnie zawiadamia o tem ministrów: Dóbr Państwa, Spraw Wewnętrznych i Wojny, z dołączeniem odpisów aktu rewizyi składu.

---

*) Art. 743 ust. Górn.

§ 7. Świadectwa o prawie nabywania materyałów wybuchowych (art. 5 przepisów Tymcz.*) wydaje Departament Górniczy, stosując się: przy otwieraniu każdego nowego składu do ilości, dla jakiej zezwolono skład urządzić, a następnie do potrzeby uzupełnienia składu do rzeczonej ilości, według zaświadczenia gubornatora o ilości materyałów, wydatkowanych ze składu.

§ 8. Dla zupełnego zabezpieczenia utrzymujących składy materyałów wybuchowych na wypadek trudności przy przewozie tych materyałów do składów, utrzymujący składy otrzymują: a) przy nabywaniu materyałów wybuchowych w zakładach, w Rosyi istniejących, poświadczone w Departamencie Górniczym odpisy wydanych im w tym celu świadectw, i b) przy nabywaniu materyałów wybuchowych za granicą, zaświadczenia Departamentu Celnego o pozwoleniach, danych na to przez Ministerstwo Skarbu.

§ 9. Utrzymujący skład nie ma prawa przewozić materyałów wybuchowych na granicę na komorę, przed otrzymaniem na komorze zawiadomienia Departamentu Opłat Celnych o zezwoleniu Ministerstwa Skarbu na dowóz z zagranicy materyałów wybuchowych i ich przynależności.

§ 10. Przy otrzymywaniu materyałów wybuchowych z zagranicy przez utrzymującego skład, komora pograniczna, po ukończeniu rewizyi materyałów wybuchowych, niezwłocznie wydaje oprócz zaświadczenia o ich wydaniu, także i list frachtowy o materyałach wybuchowych, wydanych z komory na rachunek ilości, wymienionej w pozwoleniu przywozu, danem przez Ministerstwo Skarbu, z wyszczególnieniem rodzaju i ilości tych materyałów i miejsca, w którem znajduje się

---

*) Art. 745 ust. Górn.

skład, do którego są wyprawiane materyały, i jednocześnie donosi na piśmie o przywozie tych materyałów z wymienieniem, dla kogo i w jakiej ilości zostały przywiezione, policyi i gubernatorom tych miejscowości, w których materyały będą z komory wyprawiane, jak również gubernii, do których kierowany jest transport. Do przywozu materyałów wybuchowych morzem mają zastosowanie przepisy ustawy Celnej o prochu (art. 457 i in.).

§ 11. W razie nabycia przez utrzymującego skład materyałów wybuchowych w fabrykach, przez rząd upoważnionych, znajdujących się w Rosyi, właściciele zakładów winni wydać list frachtowy o wyekspedyowanych materyałach wybuchowych z wymienieniem rodzaju i ilości materyałów, i składu, do którego są wyprawiane. Otrzymujący list frachtowy powinien niezwłocznie zawiadamiać miejscowego gubernatora o wydanych mu partyach materyałów wybuchowych ze ścisłem wyszczególnieniem, komu i w jakiej ilości zostały wydane, i do jakiego składu są przeznaczone. Gubernator miejscowy, w którego okręgu leży fabryka, po otrzymaniu wiadomości o partyach materyałów wybuchowych, wydanych dla składów, niezwłocznie donosi o tem gubernatorowi gubernii, w której znajduje się skład, do jakiego są przeznaczone materyały wybuchowe, wydane z fabryki.

§ 12. Przewóz materyałów wybuchowych do składów drogami żelaznemi, wodnemi i zwyczajnemi odbywa się na zasadzie specyalnych przepisów.

§ 13. Materyały wybuchowe, zawierające w swoim składzie nitroglicerynę, powinny być nabywane i przechowywane w składach wyłącznie tylko w nabojach.

§ 14. Budynek mieszkalny odwachu dla pomieszczenia stróżów składu, tudzież budynek, zamieszkały przez robotników i urzędników składu, oraz wszelkie zabudowania podwórzowe przy tych domach powinny

być kryte żelazem, dachówką, darniną, papą smołowcową albo innymi trudno palnymi przedmiotami.

§ 15. Odległości składów materyałów wybuchowych od innych budowli, określone w art. 7, 8 i 10 przepisów Tymczasowych*) mają być obliczane po prostej linii, najkrótszej między najbliżej siebie położonymi szczytami budynków.

§ 16. Dachy na zabudowaniach składów powinny być lekkie z dachówki, papy, albo drzewa ciosanego, pod żadnym zaś pozorem słomiane lub trzcinowe. Podłoga w składzie ma być układana z desek, ale bez użycia gwoździ i śrub z żelaza, stali lub surowca, albo też gliniana lub ziemna. Przestrzeń wewnętrzna budynku powinna być na tyle obszerna, ażeby skrzynki lub beczułki z materyałami wybuchowymi mogły być w niej układane swobodnie i przewietrzane, i ażeby przy wnoszeniu, ustawianiu i wynoszeniu pak z materyałami wybuchowymi nie mogły nastąpić uderzenia jednych pak o drugie.

Uwaga. W składach, służących do przechowywania materyału wybuchowego Favié, brak gwoździ i śrub z żelaza, stali i surowca nie jest konieczny.

§ 17. Wnętrze składów powinno być zabezpieczone od dostępu wilgoci i wody.

§ 18. Nasypy około zabudowań składu powinny mieć najmniej 3 sąż. u podstawy a 3 stopy u szczytu, ze spadkami na zewnętrznej i wewnętrznej stronie nasypu, położonymi pod kątem 45° do poziomu. Nasypy te mają być pokrywane darniną lub obsiewane trawą, i odległość między ich podstawą i ścianami wzniesionego w pośrodku budynku powinna wynosić najmniej trzy stopy. Dla ścieku wody powinna być

*) Art. 747, 748 i 750 ust. Górn.

zrobione rowki wewnątrz obszaru, otoczonego nasypem, u podstawy nasypu. Dla wejścia do ogrodzonego nasypem obszaru powinny być urządzane drzwi: albo w tunelu pod nasypem, jeżeli ten jest jednolity, albo w przerwach między nasypami, jeżeli nasypy są urządzone z różnych stron z przerwami, w celu zapobieżenia wilgoci skutkiem lepszego przewietrzania ogrodzonego obszaru.

§ 19. Każdy budynek składu materyałów wybuchowych powinien być zaopatrzony w piorunochron, stale utrzymywany w dobrym stanie.

§ 20. Każde zabudowanie składu materyałów wybuchowych, z wyjątkiem materyału Favié, powinno składać się z sieni i oddziałów do właściwego przechowywania materyałów wybuchowych. Okna mogą znajdować się tylko w sieni, ale powinny być zaopatrzone w okiennice wewnętrzne; jeżeli zaś znajdują się na stronie słonecznej, to powinny być zamalowane farbą białą na kleju albo na oleju, przytem okna i drzwi powinny otwierać się na zewnątrz. Oddziały zaś, właściwie przeznaczone do przechowywania meteryałów wybuchowych, mogą otrzymywać światło tylko przez drzwi od sieni, i prawo wejścia do tych oddziałów ma służyć tylko osobom, którym powierzono wydawanie materyałów wybuchowych, albo też robotnikom, zajętym przy transporcie tych materyałów. Dla pomieszczenia skrzyń lub beczułek z materyałami wybuchowymi powinny być urządzane mocne pomosty drewniane z tapczanami lub półkami. Do umocowania pomostów nie wolno używać innych gwoździ i śrub oprócz miedzianych i drewnianych. Zasuwki, haczyki, śruby, jak również i inne części drzwi i zamknięć, jako to: ćwieki, zawiasy i t. p., zwrócone do wnętrza składu, powinny być miedziane lub kryte blachą mosiężną. Cała podłoga w oddziałach i w sieni, tudzież tapczany lub

półki powinny być wysłane czystemi rogożami albo plecionkami; nie należy pozostawiać niesprzątniętymi na podłodze wysypanych materyałów wybuchowych albo pyłu z tych materyałów; w sieni każdego składu powinny znajdować się obuwie albo pantofle filcowe, młotek drewniany lub miedziany, klucz do odkręcania śrub przy skrzyniach, pewne schody drewniane do schodzenia na tapczany lub półki, nosze ze sznurów do przenoszenia skrzyń z materyałami wybuchowymi i (w składach na dynamit) mocny roztwór sody lub potażu do zmywania miejsc, w których został wysypany dynamit lub inne materyały nitroglicerynowe.

Uwaga. Składy, w których przechowują wyłącznie tylko materyał wybuchowy Favié, powinny mieć podłogę z desek i okna z okiennicami wewnętrznemi. Tak okna, jak i drzwi powinny otwierać się na zewnątrz. Dla pomieszczenia w magazynach skrzyń lub beczułek z materyałem wybuchowym powinny być urządzane mocne pomosty drewniane z tapczanami lub półkami.

§ 21. Materyały wybuchowe powinny być przechowywane w składach w tem samem opakowaniu, w jakiem dostarczono je z fabryk, wyrabiających materyały wybuchowe. Wnoszenie do składu i wynoszenie z niego pak z materyałami wybuchowymi powinno odbywać się na rękach albo na noszach, z możliwą ostrożnością dla zapobieżenia uderzeniu pak o jakiekolwiek twarde przedmioty.

§ 22. Utrzymujący składy materyałów wybuchowych powinni powierzać stały dozór nad należącymi do nich składami i nad ścisłem wypełnianiem niniejszych przepisów osobom pewnym i obznajmionym z obchodzeniem się z tymi materyałami.

§ 23. Nikt ze znajdujących się w składach i w obrębie nasypu nie ma prawa mieć przy sobie zapałek lub palić tytoniu.

§ 24. Nie wolno wpuszczać do składów osób w stanie nietrzeźwym tudzież mających przy sobie napoje spirytusowe, i osób, które nie doszły siedmnastu lat wieku.

§ 25. Każdorazowo przed wejściem do składu robotników odbywa się ich rewizya dla przekonania się, czy nie mają przy sobie rzeczy do krzeszenia ognia, przedmiotów do palenia, materyałów łatwo palnych, jak również i napojów spirytusowych.

§ 26. Wchodząc do składów, należy zdejmować zwykłe obuwie albo też nakładać na nie obuwie lub pantofle filcowe, ale bez gwoździ lub szpilek żelaznych. Wymagania te nie stosują się do składów, urządzanych wyłącznie tylko do przechowywania materyału wybuchowego Favié.

§ 27. W czasie znajdowania się materyałów wybuchowych w składach żadne roboty nie powinny w nich odbywać się, nie wolno również w obrębie nasypów, budynki składu otaczających, wykonywać jakichkolwiek robót za pomocą narzędzi z materyałów, wydających iskrę (surowca, żelaza i stali).

§ 28. W razie konieczności dokonania jakichkolwiek robót wewnątrz składu należy przed rozpoczęciem robót opróżniać skład z materyałów wybuchowych, starannie wymyć podłogi i tapczany w składzie mocnym rozczynem alkalicznym i następnie nie wnosić materyałów wybuchowych do składu przed ukończeniem robót.

§ 29. Nie wolno przewozić materyałów wybuchowych na taczkach w składzie i w obrębie nasypu przy jakichkolwiek naładowywaniach i wyładowywaniach, ani też rzucać skrzyń z materyałami wybuchowymi lub przeciągać i włóczyć je po podłodze lub

po ziemi, lecz należy nosić skrzynie na rękach lub noszach.

Wymagania te nie stosują się do składów, urządzanych wyłącznie tylko do przechowywania materyału wybuchowego Favié.

§ 30. Do czuwania nad składami materyałów wybuchowych powinna być utrzymywana stała warta z osób pewnych, które mają obchodzić granice składów dniem i nocą na zmianę.

§ 31. Składy materyałów wybuchowych powinny być dobrze przewietrzane, i przechowywane w nich skrzynie z materyałami wybuchowymi nie powinny ulegać działaniu promieni słonecznych. Dla utrzymywania wentylacyi powinny być odpowiednio urządzane otwory wentylacyjne, zaopatrzone w mosiężne siatki druciane. Okna budynków, niezaopatrzone w kraty, mogą być otwierane wyłącznie tylko w czasie obecności w nich osób, którym powierzono dozór nad składami.

§ 32. Żadne przedmioty postronne nie powinny być pozostawiane wewnątrz składów i otaczających je nasypów, ani też w blizkiej od składów odległości.

§ 33. Skrzynki i beczułki z materyałami wybuchowymi powinny być ustawiane w składach w ten sposób, ażeby nie mogły przewrócić się i ażeby miały ze wszystkich stron dostęp powietrza.

§ 34. W razie, gdyby w składach dostrzeżono oznaki rozkładu materyału wybuchowego w jednej lub kilku skrzynkach albo beczułkach, to utrzymujący skład powinien polecić niezwłocznie usunąć te skrzynki lub beczułki ze składu i spalić je. z wiadomością policyi miejscowej, pod dozorem osoby, zawiadującej składem, w miejscu odległem (najmniej pół wiorsty) tak od zabudowań mieszkalnych, jak i od składu materyałów wybuchowych, przyczem skrzynki i beczułki powinny być przed spaleniem ostrożnie otwarte.

§ 35. Otwieranie skrzynek wewnątrz składu jest surowo wzbronione; dla dokonania tej czynności skrzynka lub beczułka z materyałem wybuchowym powinna być wyniesiona po za obręb nasypu, otaczającego skład, i tam, w miejscu zabezpieczonem od deszczu i promieni słonecznych, z możliwą ostrożnością otwarta.

§ 36. W razie przywiezienia uszkodzonej skrzynki lub beczułki znajdujące się w niej materyały wybuchowe powinny być przed pomieszczeniem ich w składzie starannie przełożone i opakowane w innej całej skrzynce lub beczułce; jeżeli zaś w tej uszkodzonej skrzynce lub beczułce znajdowały się ładunki dynamitu lub innego preparatu nitroglicerynowego, to zarówno sama skrzynka lub beczułka, jak i materyały, które służyły do opakowania ładunków, powinny być palone, jak powiedziano w § 34 niniejszych przepisów. Tak samo należy postępować z przedmiotami do opakowania skrzynki lub beczułki, z których materyały wybuchowe zostały detalicznie sprzedane.

§ 37. Drzwi od składu materyałów wybuchowych, jak również drzwi wejściowe do ogrodzenia składu powinny być zawsze zamknięte, a klucze od tych drzwi powinny zawsze znajdować się u zawiadującego składem.

§ 38. Świadectwa, wydawane o prawie nabywania materyałów wybuchowych ze składów prywatnych, powinny być opatrzone pieczęcią tej instytucyi lub urzędnika, który je wydał. Przytem miejscową zwierzchność górniczą, posiadającą stosownie do art. 16 Najwyżej zatwierdzonych przepisów Tymczasowych o prywatnych składach materyałów wybuchowych *) prawo wydawania rzeczonych świadectw, stanowią: c) dla zakładów hutniczych i górniczych prywatnych

*) Art. 756 ust. Górn.

inżynierowie górniczy okręgowi, i d) dla przemysłu solnego miejscowe zarządy Dóbr Państwa.

§ 39. W razie wydawania przemysłowcowi górniczemu całej ilości materyałów wybuchowych lub ich przynależytości, wymienionej w otrzymanem przez niego świadectwie, partyami po kilka dostaw przemysłowcy górniczy lub ich pełnomocnicy, przyjmujący materyały wybuchowe, winni oprócz pokwitowania w książce na samem świadectwie poświadczać, kiedy i wiele mianowicie przyjęto materyałów wybuchowych na rachunek ilości, wymienionej w świadectwie.

§ 40. Pod względem stosowania się do wymagania art. 19 przepisów Tymcz. *) grupa składów, należąca do jednej osoby, będzie uważana jak jeden skład.

§ 41. Utrzymujący składy winni w swoim czasie zapisywać do wydanych im przez gubernatorów ksiąg sznurowych (art. 20 przepisów Tymcz.) **) każdy wpływ i wydatek materyałów wybuchowych, z wymienieniem: przy otrzymywaniu—rodzajów materyałów wybuchowych i od kogo te materyały wpłynęły do składu, a przy wydawaniu—rodzajów materyałów wybuchowych, komu mianowicie i na zasadzie jakiego świadectwa nastąpiło wydanie tych materyałów.

Księga ta powinna stale znajdować się w składzie albo w kantorze przy składzie i być okazywana na każde żądanie tak policyi miejscowej, jak i osoby, upoważnionej przez właściwą zwierzchność do zrewidowania składu; przyczem powinny być również okazywane świadectwa, na zasadzie których nastąpiły wydania materyałów wybuchowych, jak również i zaświadczenia policyi miejscowej o ilości materyałów wybuchowych zepsutych i zniszczonych (§ 34) i pozwolenia gubernatora na wydanie pewnej ilości materyałów wybuchowych do innego składu tegoż właściciela (art. 19 przepisów Tymcz.

*) Art. 759 ust. Górn.
**) Art 760 ust. Górn.

Uwaga. Przemysłowcy górniczy lub ich pełnomocnicy winni kwitować w księgach z otrzymywania wydanych im ilości materyałów wybuchowych.

§ 42. Utrzymujący składy winni co miesiąc przedstawiać wyciąg z księgi rzeczonej miejscowej zwierzchności gubernialnej, a po upływie roku przedstawiać tej zwierzchności samą księgę ze wszystkimi dokumentami dowodowymi, wymienionymi w § 41 niniejszych przepisów, do sprawdzenia i przechowania.

Uwaga. Jeżeli nie cała ilość materyałów wybuchowych, wymieniona w świadectwie, została wydana przed końcem roku, to zawiadujący składem zatrzymuje takie świadectwa do wydania pozostałej ilości, o czem czyni się wzmianka w księgach; następnie świadectwa te mają być niezwłocznie przedstawiane gubernatorowi w uzupełnieniu dawniej przedstawionych dowodów.

§ 43. Po odbyciu rewizyi składów materyałów wybuchowych gubernatorowie (art. 21 przep. Tymcz.*) donoszą o jej rezultatach Ministrowi Wojny, Spraw Wewnętrznych i Dóbr Państwa.

§ 44. Osoby, mające sobie powierzoną rewizyę składów materyałów wybuchowych, jak również i urzędnicy policyi miejscowej, mogą w każdym czasie oglądać wszystkie pomieszczenia składu i księgi do zapisywania wpływu do składu i wydatku ze składu materyałów wybuchowych, przekonywać się o ścisłem wypełnianiu przepisów ogólnych i postanowień szczególnych o utrzymywaniu składów, i w razie wykrycia jakichkolwiek ważnych uchybień tym przepisom niezwłocznie zawiadamiają o tem gubernatora dla przedsięwzięcia stoso-

*) Art. 761 ust. Górn.

wnych środków do usunięcia tych wykroczeń, a w razie potrzeby żądają od zawiadującego składem niezwłocznego usunięcia nieporządków.

§ 45. Czuwanie bezpośrednie nad wypełnianiem przepisów Tymczasowych o prywatnych składach materyałów wybuchowych i niniejszych przepisów, przedsięwzięcia we właściwym czasie środków do zapobieżenia niebezpieczeństwu, jakie wyniknąć może z niezachowania przepisów, i pociąganie winnych do odpowiedzialności prawnej należy do policyi w drodze, ogólnie prawami przepisanej.

PRZEPISY TYMCZASOWE

o przewozie ładunków wybuchowych drogami żelaznemi.

Zatwierdzone przez Ministra Dróg Komunikacyi 8/11 marca 1891 roku, uzupełnione przez postanowienie Ministra Dróg Komunikacyi z d. 14 stycznia 1892 r. i 28 kwietnia 2 maja 1897 r. *).

§ 1. Działaniu niniejszych przepisów podlegają ładunki wybuchowe następujące:

a) ładunki z dynamitem i galaretą piorunującą;
b) bezdymny proch nitroglicerynowy;
c) prochy pikrynowe bez domieszki soli Bertoleta;
d) proch bezdymny piroksylinowy;

*) Zbiór praw i rozporządzeń Rządu 1891 r., № 43, art. 450; 1892 r., № 22, art. 270 i 1897 r., № 54. art. 713.

e) piroksylina wilgotna z zawartością wilgoci najmniej 15%

f) materyały wybuchowe szeregu bellitu;

g) materyały wybuchowe Favié;

h) kwas pikrynowy przetopiony i prasowany;

i) kapiszony i palniki, służące do wywoływania wybuchów;

j) lont górniczy (sznur Bicforda, nitki prochowe, lont i t. p.);

k) kapiszony strzelb i petardy kolejowe przy przewozie ich partyami, większemi od 3 pudów;

l) proch zwyczajny w ilości, większej niż 3 funty.

ł) metalowe ładunki bojowe 6-cio liniowe i ładunki rewolwerowe, ułożone w pudełkach z otwartą blachą cynkową.

§ 2. Ładunek wybuchowy może być wyprawiany tylko na imię określonej osoby, na zasadzie świadectwa o nieistnieniu przeszkód do przewozu, wydanego wysyłającemu przez policyę ogólną, jeżeli zaś ładunek jest wysyłany ze stacyi pogranicznej, to przez policyę kolejową tej stacyi.

§ 3. W świadectwie (§ 2) powinno być wymienione:

a) pozwolenie właściwej władzy administracyjnej na nabycie lub przewóz ładunków wybuchowych, na zasadzie którego wydano świadectwo;

b) nazwa, waga i znak (marka) każdej paki materyału wybuchowego osobno;

c) opis lub odcisk plomby albo pieczęci, przyłożonej osobno do każdej paki;

d) imię, nazwisko i miejsce zamieszkania wysyłającego i odbiorcy;

e) stacya wysyłająca i stacya przeznaczenia ładunku;

f) imię i nazwisko przewodnika, jeżeli taki jest wyznaczony przez wysyłającego dla odprowadzenia ładunku (§ 19).

§ 4. O zamierzonym przewozie ładunku wybuchowego wysyłający powinien podać stacyi wysyłającej wniosek na piśmie z dołączeniem świadectwa, wymienionego w § 2, niezależnie od sporządzenia listu frachtowego w sposób przepisany.

§ 5. Droga żelazna może oznaczyć jeden określony dzień tygodnia na wysyłanie partyi ładunku wybuchowego, nie większych od 400 pudów; o dniu tym powinno być wywieszone ogłoszenie na stacyi.

Jeżeli dzień taki nie został wyznaczony lub jeżeli zadeklarowano partyę, większą od 400 pudów, to na wysyłkę ładunku stacya wyznacza jeden z pociągów, odchodzących najpóźniej w 48 godzin po podaniu deklaracyi.

§ 6. Ładunek powinien być przywieziony na stacyę przy świetle dziennem i nie wcześniej, jak na 12 godzin przed odejściem przeznaczonego do jego wyprawienia pociągu.

U w a g a. Wymaganie niniejszego artykułu nie rozciąga się na materyał Favié.

§ 7. Ładunek przewozowy ma być przyjmowany do przewozu nie inaczej, jak w zupełnie poprawnem opakowaniu fabrycznem. Każda sztuka z osobna powinna być mocno obwiązana i końce obwiązania opatrzone plombą lub pieczęcią z odciskiem firmy albo nazwy fabryki lub składu, z którego ładunek wydano.

§ 8. Strona zewnętrzna opakowania każdej sztuki powinna mieć oprócz znaku (marki) napis, złożony ze słów „ładunek wybuchowy,“ z jego nazwy według nomenklatury, przytoczonej w § 1, i z nazwy fabryki lub składu, z którego ładunek wyszedł.

§ 9. Waga każdej sztuki z osobna nie powinna przenosić 3 pudów, jeżeli zaś sztuka ta zawiera pyroksylinę wilgotną (§ 1 p. c) lub lont górniczy (§ 1 p. i), 8 pudów.

U w a g a. Przepisy niniejszego artykułu nie rozciągają się na proch zwyczajny i na ładunki (punkty l i ł § 1-go).

§ 10. Pod ładunki, wymienione w pun. a, b, c, d, l i ł § 1 będą podstawiane wagony bez hamulców. Nie wolno ładować do wagonów, w których bezpośrednio przed tem odbywał się przewóz kwasów.

§ 11. Ładowanie ładunków wybuchowych odbywa się środkami właścicieli towaru przy świetle dziennem. Do ładowania będą przeznaczane miejsca, o ile można odległe od składów towarowych, domów mieszkalnych, szczególnie zaś od miejsc, przeznaczonych na towary łatwo zapalne.

§ 12. Ładunki wybuchowe powinny być tak ładowane, ażeby w czasie przewozu poszczególne paki nie mogły uderzać ani o ścianki wagonów, ani o siebie wzajemnie.

§ 13. Wolno ładować ładunki wybuchowe do jednego wagonu razem z innymi ładunkami, z wyjątkiem łatwo zapalnych i kwasów, tudzież ładunków ciężkich, mogących wywołać uderzenie.

Przytem ładunki wybuchowe powinny być odpowiednio odosobnione od innych. Nie wolno ładować ładunków wybuchowych, wymienionych w § 1 pod a, b, c, l i ł, razem z jednym z ładunków, wymienionych w tym samym artykule pod j, i k.

U w a g a. Wagon z prochem lub ładunkami może być doładowany innym ładunkiem w tym tylko wypadku, jeżeli ogólna ilość prochu lub też waga ładunków w tym wagonie nie przenosi 10 pudów.

§ 14. Ogólna waga ładunku jednego wagonu ładunków wybuchowych, wymienionych w § 1 pod a, b, c, d, l i ł, nie powinna przenosić dwóch trzecich siły nośnej wagonu.

§ 15. Wagony, naładowane ładunkami wybucho-

wymi, mają mieć znak specyalny na zewnętrznej stronie ścian podłużnych.

§ 16. Droga żelazna może żądać uiszczenia opłaty przewozowej i opłat dodatkowych z góry.

§ 17. Wagony z ładunkami wybuchowymi nie powinny być przyczepiane ani na końcu pociągu, ani bezpośrednio do tendra; w razie przewozu w jednym pociągu z ładunkami łatwopalnymi, odległość pomiędzy ostatnimi i wagonami z ładunkami wybuchowymi powinna wynosić najmniej 20 sążni. Na postojach należy tak stawiać wagony z ładunkami wybuchowymi, aby im nie groziło niebezpieczeństwo zetknięcia się z innym taborem ruchomym.

Uwaga. Wymaganie niniejszego § nie rozciąga się na materyał Favié (§ 1 p. g), jeżeli na wagonie jest napis: „materyał Favié.“

§ 18. Materyały wybuchowe są przewożone tylko w pociągach towarowych; ale na kolejach, na których istnieją same tylko pociągi towarowo-osobowe, ładunki, wymienione w § 1 pod e, f, g, h, i, j, k i l, mogą być przewożone i w tych ostatnich, pod warunkiem zachowania ustanowionych przez Ministerstwo Dóbr Komunikacyi przepisów umieszczania w tych pociągach wagonów z materyałami wybuchowymi.

Uwaga. Materyały wybuchowe, wymienione w punktach l i ł § 1-go (proch zwyczajny i ładunki), mogą być przewożone w pociągach towarowo-osobowych tylko w takim razie, jeżeli ogólna waga przewożonej w jednym pociągu partyi prochu lub ładunków nie przenosi 60 pudów, przyczem ilość ta może być naładowana i do jednego wagonu, lecz bez doładowania go innym ładunkiem.

§ 19. Wysyłający może wyznaczyć osobnego przewodnika dla towarzyszenia ładunkowi do czuwania

nad prawidłowem i ostrożnem obchodzeniem się z ładunkiem.

§ 20. W razie okazania się w drodze takich uszkodzeń w opakowaniu, które nie mogą być naprawione, sztuki uszkodzone będą niezwłocznie z pociągu usunięte dla umieszczenia w takich warunkach, w których ładunek wybuchowy nie mógł by być niebezpieczny, w razie zaś potrzeby będą niszczone pod okiem policyi żandarmskiej przy współdziałaniu urzędników kolejowych. O tem co zaszło spisany będzie właściwy protokół.

§ 21. Wyładowywanie ładunków wybuchowych na stacyi przeznaczenia odbywa się środkami odbiorcy z zachowaniem przepisów, zawartych w § 11.

§ 22. Ładunek wybuchowy powinien być przyjęty i wywieziony ze stacyi przeznaczenia w ciągu 24 godzin od czasu przybycia. Jeżeli z winy odbiorcy ładunek nie będzie w tym terminie przyjęty i wywieziony, to stacya przeznaczenia zawiadamia o tem telegraficznie wysyłającego, który może żądać za pośrednictwem stacyi wysyłającej zwrotu na nią ładunku, zapłaciwszy jej wydatki telegraficzne i wszystkie należne opłaty za powrotny przewóz ładunku. Jeżeli w ciągu 48 godzin od czasu wysłania telegramu stacya przeznaczenia nie otrzyma od stacyi wysyłającej zawiadomienia o powyższem żądaniu i ładunek nie zostanie wywieziony, to ulegnie zniszczeniu w sposób, wskazany w § 20.

Spis materyałów wybuchowych, których przewóz drogami żelaznemi jest wzbroniony.

Zatwierdzony przez Ministra Dróg Komunikacyi 8/11 marca 1891 roku *).

1) Nitrogliceryna.

2) Pyroksylina z zawartością procentową wilgoci, nie dochodzącą 15%.

3) Nieprasowane: rtęć piorunująca, złoto piorunujące, srebro piorunujące.

4) Prochy: pikrynowe i zwykłe z domieszką soli Bertoleta.

5) Związki wybuchowe Sprengla (panklastyt, hoelhofit i t. p.), i oprócz tego,

6) wszelkie materyały i przedmioty wybuchowe, przepisy o przewozie których nie zostały zatwierdzone przez właściwą władzę.

*) Zbiór praw i rozporządzeń Rządu r. 1891, № 43, art. 450.

PRZEPISY

o obliczaniu surowca, uwalnianego od poboru podatku, stosownie do art. 496 *) ustawy Górniczej.

Zatwierdzone przez Zarządzającego Ministerstwem Dóbr Państwa 5 lipca 1891 r. **).

1) Przy przetapianiu zuzli z wyrobu żelaza i młotowin w wielkich piecach należy przyjmować, że następująca ilość surówki z nich otrzymuje się: a) z zuzli fryszerskich — 30%, b) z zuzli pudlowych — 40%, c) z zuzli szwejsowych — 45% i d) z młotowin 60%, i otrzymywane z tych produktów ilości surowca będą w tym stosunku uwalniane od opłaty podatku, stosownie do art. 496*) ustawy Górniczej.

2) Dla powtórnego przetapiania w wielkich piecach żelaza w sztabach, zapasów wybrakowanych i dużych złamków surowizny nie będzie przyjmowany żaden ubytek.

---

*) Wydania 1857 r., obecnie art 767.

**) Zbiór praw i rozporządzeń Rządu 1891 r., № 84, art. 910.

3) Drobna surowizna, otrzymywana przy wypuszczaniu surowca z wielkich pieców, powinna być zwracana do powtórnego przetapiania w wielkim piecu, i w takim razie podatek górniczy z tej surowizny nie ulega pobraniu; jeżeli zaś te przedmioty otrzymają inne przeznaczenie, to należący się z nich podatek górniczy powinien być uiszczony.

4) W zakładowych księgach sznurowych do zapisywania otrzymywanych metalów ilość przetapianych w wielkim piecu zuzli i młotowin powinna być wykazywana osobno dla każdego ich rodzaju.

5) Przepisy te otrzymują moc obowiązującą od daty publikacyi.

Data ogłoszenia 19 sierpnia 1891 r.

PRAWO

o podatkach bezpośrednich.

(Zb. Praw t. V, wyd. 1893 r.)

O opłatach za prawo handlu i przemysłu.

224. Przedsiębierstwa, pociągnięte do opłaty akcyzy, albo innego podatku na rzecz Skarbu Państwa, jak: kopalnie złota, zakłady i fabryki: górnicze, cukrownicze, tytoniu, gorzelnie, dystylarnie, browary i miodosytnie, jak również zakłady do sprzedaży napitków i tytoniu, nie ulegają przepisanej w niniejszem prawie opłacie biletowej; co się zaś tyczy brania świadectw przez ich właścicieli, to ulegają działaniu istniejących dla nich praw szczególnych.

253. Towarzystwa akcyjne i spółki udziałowe, domy bankierskie i komisowe, przedsiębierstwa asekuracyjne i przewozowe powinny być zaopatrzone w świadectwa pierwszej gildyi, zaś kantory informacyjne i maklerskie i kasy pożyczkowe w świadectwa drugiej gildyi.

275. Subiektem nazywa się każdy, kto albo zarządza interesami handlowymi swojego gospodarza, albo tylko wypełnia jego zlecenia w ciągu określonego czasu.

Uwaga. W roku 1865 rozkazano Najwyżej: jako środek czasowy, aż do rozpoznania, nie żądać wykupywania świadectw subiektów od urzędników, zajmujących stanowiska dyrektorów, majstrów, kantorzystów i subjektów w zakładach górniczych i cukrowniach wogóle, tudzież w gorzelniach, browarach i miodosytniach, położonych po za obrębem miast, z tem zastrzeżeniem, ażeby ci subiekci, których właściciele wymienionych zakładów utrzymują przy kantorach, składach lub sklepach po za samymi zakładami, koniecznie zaopatrywali się w świadectwa przepisane, stosownie do rodzaju ich obowiązków.

KODEKS KAR
głównych i poprawczych.

ROZDZIAŁ SIÓDMY.

O zbrodniach i występkach przeciwko majątkowi i dochodom skarbu.

TYTUŁ CZWARTY.

O wykroczeniach przeciwko ustawom górniczym.

598. Jeżeli właściciel zakładu górniczego do danych mu przez rząd ksiąg sznurowych do zapisywania wydobywanych lub wytapianych metalów zapisze mniej, aniżeli ich istotnie wydobyto lub wytopiono, z zamiarem zatajenia reszty, albo umyślnie także dopuści do innego jakiegokolwiek fałszu w prowadzeniu książek, to podlega za to: karze, określonej za fałsze w artykule 1690 niniejszego Kodeksu*); zakład zaś,

---

*) albo pozbawieniu wszystkich praw stanu i zesłaniu na osiedlenie na Syberyę; albo też pozbawieniu wszystkich praw i przywilejów szczególnych osobistych i stanowi właściwych i zesłaniu na zamieszkanie w Syberyi lub oddaniu do poprawczych oddziałów aresztanckich na czas od półtora roku do dwóch i pół lat.

w którym to nadużycie zostało wykryte, podlega, jeżeli zostanie wykryty za jeden rok:

opłacie na rzecz skarbu w ciągu jednego roku podwójnego podatku od wszystkich przerabianych w nim metalów i innych minerałów;

jeżeli zaś fałsz ten trwał w ciągu lat kilku to:

opłacie takiegoż podwójnego podatku w ciągu tylu lat, ile trwało nadużycie.

Jeżeli ten fałsz lub zatajenie zostały wykryte w zakładzie, znajdującym się pod wspólnym z innymi zarządem, to opłacie podwójnego podatku na wyżej wyłuszczonej zasadzie podlegają wszystkie zakłady, znajdujące się pod tym zarządem.

Ale jeżeli utajenie lub fałsz zostały spełnione bez wiadomości właściciela zakładu przez wyznaczonych przez niego subiektów lub ludzi innego stanowiska, to właściciel zakładu płaci wymieniony wyżej podatek podwójny tylko z tego zakładu, w którym nadużycie zostało wykryte, a winni fałszu albo zatajenia będą skazani:

na pozbawienie wszystkich praw stanu i zesłanie do ciężkich robót na czas od czterech do sześciu lat.

Sami właściciele zakładu nie podlegają już żadnej karze, oprócz zapłaty podwójnego podatku.

Pracujący w zakładach, którzy wiedząc o zatajeniu lub fałszu właścicieli zakładu, subiektów lub innych, i mając możność doniesienia o tem, obowiązku tego nie spełnią, będą skazani:

na najwyższą z kar, określonych za niedoniesienie o pewnej zbrodni w artykule 126 niniejszego Kodeksu *).

---

*) Zamknięcie w twierdzy z pozbawieniem niektórych szczególnych praw i przywilejów osobistych.

615. Właściciel zakładu, który w wyznaczonym terminie nie zawiadomi zwierzchności górniczej o miejscu, w jakiem życzy sobie płacić podatki, obciążające wyroby jego zakładu, podlega za to:

karze pieniężnej po trzy ruble za każdy dzień zwłoki.

616. Jeżeli właściciel zakładu w wyznaczonym terminie nie przedstawi zwierzchności górniczej ksiąg sznurowych, wydanych mu do zapisywania metalów, to podlega za to:

karze po jednym rublu kopiejek pięćdziesiąt za każdy dzień zwłoki.

ROZDZIAŁ ÓSMY.

O zbrodniach i występkach przeciwko porządkowi publicznemu.

TYTUŁ TRZECI.

O zakłóceniu porządku i spokoju publicznego i zabezpieczających je przepisów.

ODDZIAŁ SIÓDMY.

O bezprawnym wyrobie i przechowywaniu broni lub prochu i pogwałceniu innych przepisów ostrożności, postanowionych dla ochrony bezpieczeństwa osobistego.

986[2]. Za przechowywanie prochu w ilości po nad trzydzieści funtów nie w ustanowionych składach prochu oraz za wykroczenie przeciwko przepisom o urządzaniu takich składów, winni ulegają:

zamknięciu w więzieniu od dwóch do czterech miesięcy;

albo aresztowi do trzech miesięcy.

986[3]. Winni wykroczenia przeciwko przepisom o prywatnych składach materyałów wybuchowych na potrzeby przemysłu górniczego i solnego podlegają odpowiedzialności na następującej zasadzie:

1) Za przechowywanie materyałów wybuchowych, chociażby nawet w składach specyalnie urządzonych, albo za sprzedaż z nich rzeczonych materyałów przez osoby, które nie otrzymały właściwego na to pozwolenia, tudzież za nabycie rzeczonych materyałów przez utrzymujących składy bez zezwolenia Departamentu Górniczego, winni, oprócz odebrania znalezionych u nich przedmiotów tego rodzaju, ulegają:

zamknięciu w więzieniu na czas od dwóch do czterech miesięcy.

2) Za sprzedaż materyałów wybuchowych osobom, nie mającym właściwego pozwolenia na ich nabywanie, tudzież za stwierdzony w składzie brak tych materyałów w porównaniu z ilością, wykazaną w księgach sznurowych, winni ulegają:

zamknięciu w więzieniu na czas od dwóch do czterech miesięcy;

albo zamknięciu w twierdzy na czas od ośmiu miesięcy do jednego roku i czterech miesięcy.

3) Za przechowywanie przez osoby, mające właściwe zezwolenie, materyałów wybuchowych po za obrębem ustanowionych na to składów, albo i w składach, we właściwy sposób nie poświadczonych, albo też w ilości po nad dozwoloną, winni ulegają:

aresztowi do trzech miesięcy;

lub zamknięciu w więzieniu na czas od dwóch do czterech miesięcy.

4) W razie dokonania po raz trzeci któregokolwiek z występków, wymienionych w punkcie 3 niniejszego artykułu i w cz. 2 i 3 artykułu 118 ustawy o Karach, wymierzanych przez sędziów pokoju, winni, oprócz określonej za to kary, ulegają:

pozbawieniu na zawsze prawa utrzymywania składów materyałów wybuchowych.

Za przekroczenie szczególnej wagi sąd ma prawo dołączyć do przepisanej przez prawo kary pozbawienie na zawsze prawa utrzymywania składów materyałów wybuchowych, chociażby winni byli dopiero po raz pierwszy lub drugi pociągani do odpowiedzialności, tudzież rozporządzać w wyroku o zamknięciu składu czasowem, albo ostatecznem.

989. Za dokonanie występków, wymienionych w artykułach 128 i 129 ustawy o Karach, wymierzanych przez sędziów pokoju, w razie zadania przez to śmierci komukolwiek, winni ulegają:

karom, określonym w artykule 1466 niniejszego Kodeksu za zabójstwo z nieostrożnego pogwałcenia przepisów, zabezpieczających bezpieczeństwo osobiste i porządek publiczny, albo w artykule 1468, przewidującym zabójstwo, jako skutek czynu, przez prawo niezakazanego, jednakowoż oczywiście nieostrożnego.

989^{1}. Za dokonanie występków, wymienionych w artykule 986^{2} i w punkcie 3 artykułu 986^{3} niniejszego Kodeksu, tudzież w artykułach 118 (cz. 2 i 3) i 118^{1} ustawy o Karach, wymierzanych przez sędziów pokoju, kiedy następstwem tych występków będzie pożar, wybuch, albo zadanie komuś śmierci, ran lub kalectwa, winni ulegają:

zamknięciu w więzieniu od dwóch do ośmiu miesięcy.

TYTUŁ CZTERNASTY.

O wykroczeniu przeciwko ustawom o przemyśle fabrycznym i rzemieślniczym.

ODDZIAŁ PIERWSZY.

O wykroczeniu przeciwko ustawom o przemyśle fabrycznym.

II. O zmowach robotników i o krzywdzeniu robotników przez właścicieli zakładów.

1358. Za zmowę między robotnikami jakiegokolwiek zakładu, fabryki albo rękodzielni o przerwanie pracy przed upływem terminu, umówionego z utrzymującymi te zakłady, a to w celu zmuszenia gospodarzy do podwyższenia płacy roboczej, winni ulegają:

aresztowi, inicyatorzy na czas od trzech tygodni do trzech miesięcy, a pozostali od siedmiu dni do trzech tygodni.

1358[1]. Za przerwanie pracy w fabryce lub zakładzie na skutek zmowy robotników pomiędzy sobą, w celu zmuszenia fabrykantów lub właścicieli zakładów do podwyższenia płacy zarobkowej albo zmiany innych warunków najmu przed upływem jego terminu, winni ulegają:

podburzający do rozpoczęcia lub przedłużenia zmowy, zamknięciu w więzieniu na czas od czterech do ośmiu miesięcy, a pozostali uczestnicy, zamknięciu w więzieniu na czas od dwóch do czterech miesięcy.

Wolni są od kary uczestnicy zmowy, którzy ją przerwą i powrócą do pracy na pierwsze wezwanie władzy policyjnej.

1358[2] Uczestnicy zmowy, którzy spowodowali uszkodzenie albo zniszczenie majątku fabryki albo zakładu, albo też osób, pracujących w fabryce lub zakładzie, o ile ich czyn nie stanowi cięższej zbrodni, ulegają:

podburzający do tych czynów albo rozporządzający tłumem, zamknięciu w więzieniu na czas od ośmiu miesięcy do jednego roku i czterech miesięcy, a pozostali uczestnicy, zamknięciu w więzieniu na czas od czterech do ośmiu miesięcy.

1358[3] Uczestnicy zmowy, którzy drogą gwałtu lub groźbami zmusili innych robotników do przerwania pracy, albo do niewznawiania pracy przerwanej, o ile gwałt przez nich popełniony nie stanowi cięższej zbrodni ulegają:

podburzający do tych czynów albo rozporządzający tłumem, zamknięciu w więzieniu na czas od ośmiu miesięcy do jednego roku i czterech miesięcy, a pozostali uczestnicy, zamknięciu w więzieniu na czas od czterech do ośmiu miesięcy.

1359. Jeżeli utrzymujący fabryki, zakłady i rękodzielnie obniżą samowolnie przed upływem czasu, umówionego z robotnikami tych zakładów, płacę swoich robotników, albo też będą ich zmuszać do przyjmowania płacy w towarach, zbożu lub jakichkolwiek innych przedmiotach zamiast należnej im płacy w pieniądzach, to ulegają za to:

karze pieniężnej od stu do trzechset rubli, i oprócz tego winni wynagrodzić za poniesione skutkiem tego przez robotników szkody.

1359[1]. Za wypłatę robotników nie pieniędzmi, ale kuponami, odciętymi od papierów procentowych, jeszcze niepłatnymi, jak również takimi, których termin płatności już nadszedł, winni tego najmujący, lub ich pełnomocnicy ulegają:

karze pieniężnej od pięćdziesięciu do trzechset rubli.

1359[2]. Za popełnienie występków, przewidzianych w artykułach 1359 i 1359[1] niniejszego Kodeksu, po raz trzeci, albo chociażby po raz pierwszy lub drugi, ale jeżeli te występki wywołały w fabryce lub zakładzie wzburzenie, połączone z pogwałceniem spokoju lub porządku publicznego, i pociągnęły za sobą przedsiewzięcie nadzwyczajnych środków dla stłumienia nieporządków, to zawiadowca fabryki lub zakładu ulega:

aresztowi na czas do trzech miesięcy i oprócz tego może być pozbawiony prawa zawiadywania fabrykami lub zakładami na przeciąg czasu do lat dwóch.

ODDZIAŁ TRZECI.

O wykroczeniu przeciwko przepisom o pracy małoletnich w zakładach, fabrykach, rękodzielniach i warsztatach rzemieślniczych.

1404[1]. Zawiadowcy (właściciele lub zarządzający) zakładów, fabryk, rękodzielni i warsztatów rzemieślniczych, winni niewykonywania przepisów, przewidzianych w prawie lub we właściwy sposób postanowionych, w przedmiocie pracy małoletnich, wyrostków i osób płci żeńskiej w wymienionych instytucyach i zakładach przemysłowych, ulegają:

aresztowi do jednego miesiąca lub karze pieniężnej do stu rubli.

1404[2]. Zawiadowcy (właściciele lub zarządzający) zakładów, fabryk, rękodzielni i warsztatów rzemieślniczych, winni nieudzielenia pracującym w ich zakładach przemysłowych małoletnim, którzy nie posiadają świadectw ukończenia kursu jednoklasowych szkół ludowych, możności uczęszczania do tych szkół w ciągu prawem przepisanego czasu, ulegają:

karze pieniężnej do stu rubli.

1404[3]. Jeżeli zawiadowca (właściciel lub zarządzający) zakładu, fabryki, rękodzielni albo warsztatu rzemieślniczego dowiedzie, że wykroczenia, wymienione w artykułach 1404[1] i 1404[2], zostały popełnione bez jego wiadomości, z winy osoby, bezpośrednio dozorującej roboty, to osoba ta ulega karom, określonym w tych artykułach.

ROZDZIAŁ DZIESIĄTY.

O zbrodniach przeciwko życiu, zdrowiu, wolności i czci osób prywatnych.

TYTUŁ PIERWSZY.

O zabójstwie.

1466. Kto bez zamiaru zabójstwa dopuści się jakiegokolwiek czynu, przeciwnego przepisom, ochraniającym bezpieczeństwo osobiste i porządek publiczny, i chociażby nieoczekiwanym tego skutkiem będzie śmierć czyjakolwiek, ten za to ulega:

zamknięciu w więzieniu na czas od dwóch do czterech miesięcy.

Jeżeli jednak za ten czyn, przeciwny ustanowionemu porządkowi, określono w prawach inną, sroższą karę, to winny ulega jej,

na zasadzie przepisów, o zbiegu zbrodni postanowionych.

W każdym razie, jeżeli należy do jednego z wyznań chrześciańskich,

to otrzymuje pokutę kościelną, według uznania swojej zwierzchności duchownej.

1468. Jeżeli czyn przez prawo niezakazany i takiego rodzaju, że nie można było po nim oczekiwać z prawdopodobieństwem szkodliwych skutków, lecz jednakowoż oczywiście nieostrożny, spowoduje śmierć czyjąkolwiek, to winny lub winni nieprzedsięwzięcia właściwych środków ostrożności ulegają za to, stosownie do okoliczności sprawy i zgodnie z przepisami, wyłuszczonymi w artykule 110 niniejszego Kodeksu:*)

albo zamknięciu w więzieniu na czas od dwóch do czterech miesięcy;

albo aresztowi na czas od trzech dni do trzech miesięcy;

---

*) 110. Surowość określonej w prawie kary za zbrodnię, popełnioną bez zamiaru, jest większa, jeżeli sprawca, skutkiem swojego stanowiska albo okoliczności, winien był działać ze szczególną ostrożnością; surowość ta jest mniejsza, jeżeli istota czynu podsądnego nie była przeciwna prawu, a szkodliwe tego czynu skutki nie mogły być łatwo przez podsądnego przewidziane, lub też jeżeli w tym wypadku jego samego porwała zbytnia gorliwość przy pełnieniu zleconych mu obowiązków. Jeżeli zaś nieostrożność czynu, będącego przyczyną dokonanego zła, usprawiedliwia się okolicznościami, w których w żaden sposób nie można było oczekiwać ani przypuszczać szkodliwych skutków czynu, to winny tej nieostrożności otrzymuje tylko stosowne za nią napomnienie.

albo też surowemu w obecności sądu napomnieniu.

Jeżeli zaś należą do jednego z wyznań chrześcijańskich, to w każdym razie,

otrzymują pokutę kościelną według rozporządzenia ich zwierzchności duchownej.

ROZDZIAŁ DWUNASTY.

O zbrodniach i występkach przeciwko własności osób prywatnych.

TYTUŁ DRUGI.

O zniszczeniu i uszkodzeniu cudzego mienia.

ODDZIAŁ DRUGI.

O zniszczeniu i uszkodzeniu cudzego mienia przez wybuch prochu, gazu lub innego materyału łatwopalnego przez zatopienie albo w inny sposób.

1618. Za umyślne zatopienie kopalni albo podziemnych łomów soli i kamienia, winni ulegają:

pozbawieniu wszystkich praw stanu i zesłaniu do ciężkich robót na czas od dziesięciu do dwunastu lat.

Jeżeli zaś dowiedziono, że winni łatwo mogli i powinni byli przewidzieć niebezpieczeństwo, grożące skutkiem tego znajdującym się w kopalni robotnikom i innym ludziom, to ulegają skazaniu:

na pozbawienie wszystkich praw stanu i zesłanie do ciężkich robót bez terminu.

USTAWA

o karach, wymierzanych przez sędziów pokoju.

TYTUŁ DRUGI.

O wykroczeniach przeciwko porządkowi administracyjnemu.

29. Za niewykonanie prawnych rozporządzeń, żądań lub postanowień władz urzędowych i policyjnych, tudzież instytucyi ziemskich i społecznych, jeżeli ustawa niniejsza nie określa za to innej kary, winni ulegają:

karze pieniężnej do pięćdziesięciu rubli.

TYTUŁ TRZECI.

O wykroczeniach przeciwko porządkowi i spokojowi.

ODDZIAŁ DRUGI.

O zakłóceniu porządku i spokoju.

51[4] Za samowolną odmowę pracy przed upływem terminu najmu lub też przy najmie na termin

nieokreślony bez uprzedzenia gospodarza dwa tygodnie naprzód, winny tego robotnik fabryki lub zakładu ulega:

aresztowi do jednego miesiąca.

TYTUŁ CZWARTY.

O wykroczeniach przeciwko urządzeniom publicznym.

52[1]. Za prowadzenie bez uprzedniego zezwolenia miejscowej zwierzchności górniczej robót świdrowych i podziemnych, tudzież robót, mających na celu powiększenie dopływu wody w źródłach, jej zbiór i rozdział, w obrębie okręgu ochronnego, ustanowionego dla zabezpieczenia źródeł mineralnych i borowin leczniczych, winni ulegają:

aresztowi do trzech miesięcy, albo karze pieniężnej do trzechset rubli.

TYTUŁ SZÓSTY.

O wykroczeniach przeciwko ustawie Budowlanej i Dróg komunikacyi.

65. Za wzniesienie lub zewnętrzną przebudowę budynku bez właściwego zezwolenia, kiedy tego prawo wymaga, winni ulegają:

karze pieniężnej do pięćdziesięciu rubli.

TYTUŁ DZIESIĄTY.

O wykroczeniach przeciwko osobistemu bezpieczeństwu.

118. Za niezachowanie przepisanych przez prawo lub we właściwy sposób wydanych postanowień o ostroż-

nościach przy przechowywaniu i przewozie prochu, o urządzaniu i utrzymywaniu składów materyałów wybuchowych dla potrzeb przemysłu górniczego i solnego, tudzież o nabywaniu, dostawianiu, przechowywaniu i wydawaniu tych materyałów, winni ulegają:

aresztowi do trzech miesięcy, lub karze pieniężnej do trzechset rubli.

Tej samej karze ulegają winni takiej nieostrożności lub niedbalstwa przy użyciu prochu lub materyałów wybuchowych, które chociaż nie są przewidziane w prawie lub w wydanych w tym przedmiocie przepisach, ale co do których winny powinien był z prawdopodobieństwem przypuszczać niebezpieczeństwo, mające wyniknąć z nieostrożności lub niedbalstwa.

118[2]. Za niewykonanie ustanowionych w prawie przepisów, lub wydanych we właściwy sposób postanowień o użyciu kotłów parowych, jeżeli to wykroczenie nie miało za skutek spowodowania czyjejkolwiek śmierci albo uszkodzenia na zdrowiu, winni ulegają:

aresztowi do trzech miesięcy, albo karze pieniężnej do trzechset rubli.

129. Za dokonanie czynu, chociażby i nieprzewidzianego w niniejszej ustawie, jednakowoż oczywiście nieostrożnego, w razie zadania przez to komukolwiek ran albo uszkodzeń na zdrowiu, jeżeli z tego nie wynikła śmierć, winni ulegają:

aresztowi do siedmiu dni, lub karze pieniężnej do dwudziestu pięciu rubli.

TYTUŁ TRZYNASTY.

O wykroczeniach przeciwko cudzej własności.

ODDZIAŁ PIERWSZY.

O samowolnem korzystaniu z cudzego mienia i jego uszkodzeniu.

153[2]. Za umyślne uszkodzenie lub zniszczenie złożonych i cennych narzędzi wyrobu, znajdujących się w fabryce lub zakładzie, winny robotnik ulega, jeżeli czyn jego nie stanowi ciążącej zbrodni:

aresztowi do trzech miesięcy.

Jeżeli zaś skutkiem takiego uszkodzenia lub zniszczenia będzie wstrzymanie robót w fabryce, to winny ulega:

zamknięciu w więzieniu na czas od trzech miesięcy do jednego roku.

USTAWA

Postępowania sądowego Karnego.

KSIĘGA TRZECIA.

ROZDZIAŁ CZWARTY.

O postępowaniu sądowem co do zbrodni i występków, dotyczących różnych wydziałów zarządu administracyjnego.

TYTUŁ PIERWSZY.

O postępowaniu co do zbrodni i występków przeciwko majątkowi i dochodom skarbu.

ODDZIAŁ DRUGI.

Sposób ujawniania wykroczeń.

1131. Protokóły o wykroczeniach, ujawnionych w fabrykach i zakładach, będą sporządzane w obecności gospodarza zakładu, dzierżawcy, subiekta albo zarządzającego, zaś co do zbrodni, ujawnianych w magazynie, sklepie lub innym zakładzie przemysłowym albo handlowym, w obecności gospodarza lub subiekta; lecz nieobecność tych osób nie wstrzymuje sporządzenia protokółu, jeżeli świadkowie, wezwani celem stwierdzenia wykroczenia, są obecni.

1134. Protokół powinien być sporządzony niezwłocznie i, jeżeli można, na samem miejscu ujawnienia wykroczenia.

1135. Jeżeli sporządzenie protokółu nastąpiło po upływie dwunastu godzin po ujawnieniu wykroczenia, to powody zwłoki powinny być w protokóle wyjaśnione.

1136. Protokół zawiera:

1) czas i miejsce sporządzenia;

2) kto, kiedy i gdzie odkrył wykroczenie;

3) na czem ono polega;

4) imię, imię ojca, stan i, jeżeli wiadomo, miejsce zamieszkania oskarżonego;

5) świadkowie protokółu i wykroczenia, jeżeli byli tacy;

6) uwagi i zarzuty, zrobione przez oskarżonego lub świadków.

1140. Protokół, po przeczytaniu go w przytomności wszystkich obecnych jego sporządzeniu osób, będzie przez nie podpisany. Za niepiśmiennych podpisują na ich własną prośbę ci, kogo do tego upoważnią.

1141. Podpisy świadków wykroczenia powinny stwierdzać, że okoliczności, których byli świadkami, zostały wyłożone tak, jak miały miejsce istotnie.

1142. Jeżeli oskarżony odmawia podpisania protokółu, to okoliczność tę należy zapisać w protokóle i oznajmić dwóm świadkom postronnym.

1143. Jeżeli za dowód wykroczenia służą jakiekolwiek dokumenty, wobec których fakt wykroczenia nie wymaga wyjaśnień, to protokóły mogą być zastępowane przez adnotacye urzędników na tych dokumentach.

O zaliczeniu kar z artykułów 597 i 616 kodeksu Karnego za niezawiadomienie zarządu górniczego o wybudowaniu zakładu i za nieprzedstawienie temuż zarządowi ksiąg sznurowych do zapisywania metalów do kar, wymierzanych w drodze administracyjnej.

Najwyżej w d. 9 maja 1894 r. zatwierdzona opinia Rady Państwa*).

Dodatek do artykułu 1124 ustawy Postępowania sądowego Karnego**) (t. XVI, cz. 2, Zb. Pr. wyd. 1893 r.) uzupełnić działem następującym (szóstym):

VI. Z ustawy Górniczej:

2) o nieterminowem przedstawieniu zarządowi górniczemu sznurowych ksiąg hutniczych przez właścicieli hut (ibid. art. 616).

*) Zbiór praw i rozporządzeń Rządu r. 1894, № 92, art. 617.

**) art. 1124. Wymienione w dodatku do niniejszego artykułu wykroczenia przeciwko ustawom zarządu skarbowego podlegają bezpośredniemu rozpoznaniu zarządu skarbowego, stosownie do przepisów, we właściwych ustawach wyłuszczonych.

INSTRUKCYA,

ułożona w wykonaniu pun. 3 art. I Najwyżej w d. 3 grudnia 1888 r. zatwierdzonej uchwały Komitetu Ministrów w kwestyi wznoszenia budynków i urządzeń górniczych w obrębie 875 sążniowego pasu pogranicznego w guberniach Królestwa Polskiego.

Zatwierdzona przez Ministra Dóbr Państwa d. 23 kwietnia 1890 r. ze zmianami, zatwierdzonemi przez Ministra Rolnictwa i Dóbr Państwa d. 9 października 1896 r.*).

Przy uzyskiwaniu zezwolenia na wznoszenie w obrębie 875 sążniowego pasu pogranicznego gubernii Królestwa Polskiego z Prusami i Austryą nowych budynków i urządzeń, potrzebnych dla przemysłu górniczego, oraz przy samem wznoszeniu tych zabudowań i przebudowie, jak również większych naprawach już istniejących w tym pasie pogranicznym budynków i urządzeń, należy zachowywać następujące przepisy:

---

*) Zbiór praw i rozporządzeń Rządu 1890 r., № 61, art. 578 i 1896 r., № 127, art. 1424.

1. Przemysłowcy górniczy, posiadający w wymienionym pasie pogranicznym nieruchomości górnicze, powinni w razie potrzeby wzniesienia w ich obrębie jakichkolwiek budynków i urządzeń uzyskać na to specyalne pozwolenie.

2. Podania o udzielenie takiego pozwolenia będą pisane na imię Ministra Dóbr Państwa i podawane miejscowemu inżynierowi górniczemu okręgowemu. Podania te powinny zawierać wszelkie niezbędne dane do możności wnioskowania o celu i istotnej potrzebie wzniesienia żądanych budowli i urządzeń, a nadto do prośby powinny być dołączone: 1) ogólny plan będącej w posiadaniu przemysłowca górniczego nieruchomości, ze wskazaniem położenia jej odnośnie do granicy państwowej i ze ścisłem oznaczeniem sytuacyi budynków i urządzeń, pozwolenie na wzniesienie których jest wyjednywane, oraz wszelkich zabudowań, znajdujących się już na tej nieruchomości; 2) plany i przecięcia szczegółowe projektowanych nowych budynków i urządzeń, i 3) zgoda przemysłowca górniczego na poddanie się warunkom, określonym w pun. 1—3 art. I Najwyżej w d. 3 grudnia 1888 roku zatwierdzonej uchwały Komitetu Ministrów.

Uwaga. Co do wszystkich istniejących już w pasie pogranicznym budynków i urządzeń górniczych powinny być, w ciągu 3 miesięcy od dnia publikacyi niniejszej instrukcyi, sporządzone wymienione w pun. 2 plany, które ulegają przedstawieniu inżynierowi górniczemu okręgowemu do wspólnego z inżynierem gubernialnym poświadczenia zgodności ich z naturą.

3. Inżynier górniczy okręgowy, otrzymawszy wymienione w pun. 2 podanie, sprawdza wszystkie zawarte w niem wiadomości i dane, oraz zgodność planu. Zbadawszy motywy istotnej potrzeby i celowości projektowanych przez przemysłowca górniczego bu-

dowli i urządzeń, inżynier górniczy okręgowy przesyła wymienione podanie przemysłowca górniczego ze wszystkimi załącznikami i ze swoim wnioskiem i odezwą, wyjednaną przez niego od naczelnika okręgu celnogo, do Zachodniego Zarządu Górniczego dla rozpoznania i dalszego pokierowania sprawy do miejscowego gubernatora, który przedstawia całą korespondencyę ze swoją odezwą Generał-Gubernatorowi Warszawskiemu, ten zaś ostatni przesyła całe akta ze swoim wnioskiem Ministrowi Dóbr Państwa, a wnioski swoje w zakresie wojskowym, o ile to jest konieczne, komunikuje Ministrowi Wojny.

4. Po rozpatrzeniu sprawy w Departamencie Górniczym, Minister Dóbr Państwa porozumiewa się z Ministrami: Wojny, Spraw Wewnętrznych i Skarbu, a następnie, jeżeli nie będzie żadnych istotnych zarzutów i zmian w sporządzonych przez przemysłowca górniczego planach, przedstawia je ze swoim wnioskiem do uznania Komitetu Ministrów.

5. Jeżeli przy rozpoznawaniu prośby przemysłowca górniczego ze strony któregokolwiek z wymienionych Ministrów lub ze strony Generał-Gubernatora Warszawskiego nastąpi żądanie włączenia do pozwolenia niektórych warunków, których ustanowienie okaże się niezbędne ze względu na zabezpieczenie dozoru celno-policyjnego nad wzmiankowanym pasem pogranicznym, to sprawa ulega przedstawieniu do uznania Komitetu Ministrów jedynie po otrzymaniu od przemysłowca górniczego przyzwolenia na poddanie się wskazanym warunkom.

6. Po nastąpieniu Najwyższego zezwolenia na zadosyćuczynienie prośbie przemysłowca górniczego, przedstawione przez niego plany będą za pośrednictwem Zachodniego Zarządu Górniczego wysyłane do miejscowego inżyniera górniczego okręgowego, dla

którego plany te służą za wskazówkę przy dozorze nad wykonaniem wymienionych w nich budynków.

7. W razie konieczności przebudowania lub większych napraw budynków górniczych, położonych w obrębie 875 sążniowego pasu pogranicznego, właściciele takowych mogą przystępować do robót nie inaczej, jak po każdorazowem otrzymaniu na to pozwolenia Ministra Dóbr Państwa. Przy podawaniu prośby i prowadzeniu sprawy o pozwolenie na wymienione roboty ma być zachowywany porządek, wskazany wyżej w p.p. 2 i 3 niniejszej instrukcyi.

8. Zwykłe naprawy budynków i urządzeń odbywają się bez osobnego pozwolenia, ale miejscowy inżynier górniczy okręgowy powinien baczyć, aby pod pozorem zwykłych nie dokonywano większych napraw lub przebudowy. Przytem za zwykłe naprawy należy uważać wszelkie roboty, reparacye i poprawki, których dokonanie jest konieczne w budynkach i urządzeniach dla utrzymywania ich w należytym porządku i dobrym stanię.

9. Odbudowanie spalonych lub w inny sposób zniszczonych budynków i urządzeń, bez których wydobywanie ciał mineralnych kopalnych jest niemożebne, może być dokonywane bez wyjednywania na to osobnego pozwolenia, nie inaczej jednak, jak zupełnie zgodnie z raz już zatwierdzonymi planami. Konieczność takiego odbudowania winien poświadczyć inżynier górniczy okręgowy wspólnie z inżynierem gubernialnym, przyczem w razie różnicy zdań ulega wykonaniu zdanie inżyniera górniczego okręgowego z tem jednak zastrzeżeniem, że o zaszłej różnicy zdań inżynier górniczy okręgowy donosi niezwłocznie Zachodniemu Zarządowi Górniczemu, a inżynier gubernialny swojej najbliższej zwierzchności gubernialnej. Do inżyniera górniczego okręgowego należy czuwanie nad odbudowaniem budynków.

10. Jeżeli zdarzy się konieczność zmian rozkładu wewnętrznego budynków i urządzeń, już istniejących, lub takich, pozwolenie wzniesienia których już zostało udzielone, to na takie odstąpienia zezwala inżynier górniczy okręgowy w razie, jeżeli one nie dotyczą zmiany pierwotnego stanu budynku, jego rozmiarów lub zastosowania do jakichkolwiek nowych potrzeb.

O każdem zezwoleniu, wydanem na zmianę wewnętrznego rozkładu w budynkach i urządzeniach, inżynier górniczy okręgowy winien niezwłocznie donieść Zachodniemu Zarządowi Górniczemu oraz podać do wiadomości naczelnika okręgu celnego.

11. Jeżeli inżynier okręgowy przy wznoszeniu nowych oraz przy przebudowywaniu lub większych naprawach starych budowli zauważy odstąpienie od zatwierdzonych w tym celu planów (pun. 6 i 9), jak również spostrzeże, że pod pozorem zwykłych napraw odbywają się większe (pun. 8), to winien zażądać od przemysłowca górniczego sprostowania popełnionych przez niego odstąpień, w razie zaś niewykonania tego żądania ma prawo wstrzymać dalsze prowadzenie robót. O każdym podobnym wypadku wstrzymania prowadzonej budowy inżynier okręgowy winien niezwłocznie donieść Zachodniemu Zarządowi Górniczemu. Czuwanie nad prawidłowością wskazanych w niniejszym ustępie czynności przemysłowca górniczego należy, oprócz inżyniera górniczego okręgowego, także do urzędników policyi miejscowej i wydziału celnego, którzy jednak samodzielnie nie mają prawa dawać na miejscu rozporządzeń o sprostowaniu odstąpień lub wstrzymaniu robót, ale winni zawiadamiać o tem inżyniera górniczego okręgowego do właściwego rozporządzenia z jego strony.

INSTRUKCYA

w przedmiocie przedstawiania przez przemysłowców górniczych projektów budowlanych do zatwierdzenia Zachodniego Zarządu Górniczego.

Zatwierdzona przez Naczelnika Zachodniego Zarządu Górniczego d. 1 lipca 1897 roku.

§ 1. Projekty powinny być zrobione zgodnie z przepisami ustawy Budowlanej, instrukcyi o dozorze nad prywatnym przemysłem górniczym z dnia 1 maja 1892 r., obowiązującymi przepisami Komisyi do spraw górniczych przy Zachodnim Zarządzie Górniczym i wogóle zgodnie z zasadami racyonalnej hygieny, mającemi w praktyce racyę bytu.

§ 2. Projekty te powinny być podpisane przez ich autora i przedstawiciela administracyi zakładu przemysłowo-górniczego.

§ 3. Oddzielne arkusze projektów nie należy sklejać lub zszywać, lecz takowe mogą być rozcięte i następnie naklejone na perkal dla dogodnego składania; przytem każdy kompletny arkusz rozcięty lub nierozcięty, zawierający pewną określoną część projektu,

powinien być wokoło odznaczony wyraźną grubą linią w rodzaju ramki i przedstawiać wykończony rysunek.

§ 4. W planie i przekrojach powinny być oznaczone cyframi wymiary głównych części budynków, np. wewnętrzna wielkość budynków i pokoi, wysokość dachu, grubość ścian, głębokość fundamentów, grubość głównych kolumn i belek, jeżeli takowe mają wytrzymywać specyalny ciężar lub ciśnienie, wysokość okien w budynkach, w których są obowiązujące wymiary otworów świetlnych i t. d. To samo stosuje się i do specyalnych fabrycznych lub kopalnianych budynków, jako to, pieców metalurgicznych, kotłów parowych i t. d.

§ 5. Przy takich urządzeniach, które wymagają ruchu wielkiej ilości ludzi po schodach, powinny one być wskazane w projektach.

§ 6. W budynkach, przeznaczonych na pracownie, pomieszczenie ognisk, warsztatów i maszyn, powinny być wskazane w odpowiedniej skali miejsca ich rozkładu.

§ 7. W łaźniach wskazuje się położenie ogólnych rezerwuarów, natrysków i półek w oddziale parowym: oddział służbowy należy oznaczać napisem. W szkołach w przybliżeniu położenie stolików z ławkami i miejsce na tablicę.

§ 8. W budynkach specyalnych, w których pokoje mają rozmaite przeznaczenia, jak np. w szpitalach, ambulatoryach, szkołach, łaźniach, w pokojach do zebrań, laboratoryach, składach dynamitu, mieszkaniach robotników, stacyach elektrycznych i t. p. nazwy tych pomieszczeń powinny być oznaczone na planach (czego nie wymaga się dla prywatnych służbowych mieszkań).

§ 9. Przy projektach domów dla robotników trzeba podawać w małej skali ogólny plan położenia domów, stawów, studzien i gospodarczych budynków, piwnic, komórek, miejsc i dołów ustępowych.

§ 10. Do projektów dołączają się objaśniające notatki, w których szczegółowo powinny być wskazane wszystkie niezbędne wiadomości, tyczące się budowli, a mianowicie:

a) Z jakiego materyału budynek, na jakim fundamencie, z jakim dachem. Przy murowanych budynkach dodać: z cegły (i jakiej mianowicie t. j. czerwonej, ogniotrwałej, lub ze szlaki), czy też z kamienia (i jakiego mianowicie, t. j. piaskowca, wapienia i t. d). Przy budynkach drewnianych wskazać system budowy (na fugi, obrączkowy, barakowy z desek i t. p.) grubość ścian i ich wykończenie. Jeżeli dach posiada jakiekolwiek specyalne urządzenie, to wskazanie systemu wiązań stropowych i wymiary oddzielnych ich części.

b) Ogólne wymiary budynku, wewnętrzne wymiary pokojów lub pomieszczeń oznaczać w formie krótkich cyfrowych reguł: 0,os. × 00,os = 00,oo □ sąż. × 0,os. = 000,000 sąż. sześć. (nie w stopach lecz w sążniach lub metrach).

c) Rodzaj gruntu (a w razach koniecznych warstwy wierzchniej i spodniej) i systemu fundamentów. W razie ciężkich i wysokich budynków, przy których podstawa ma szczególne znaczenie (np. dla wielkich pieców, dużych martenowskich, kominów fabrycznych) przedstawiać w krótkości główne zasady obliczeń i ostateczne obliczenie wytrzymałości podstawy. To samo i w razach jakichkolwiek złożonych podstaw na gruntach nietrwałych (np. podstawy na palach, ścianki szpuntowe, betonowe na studniach opuszczanych, kratkach i t. p.).

d) Objaśnienia i dodatki do § 4 co do specyalnych części budynków, np. urządzanie belek, podtrzymujących ciężkie części budowli (rezerwuary wodne, klatki szybowe, krany mostowe i t. p.) urządzenie niektórych przyrządów, mających ważne znaczenie, lecz w projekcie nie wskazanych wskutek niedogodności i t. d.

e) Objaśnienia do §§ 5 i 6, z jakiego materyału schody; jakie i wiele ognisk, warsztatów i maszyn przeznaczono do pracowni; wielu robotników ma się znajdować w pracowniach.

f) Przy projektach szpitali, ambulatoryów, przytułków pierwszej pomocy należy wskazywać ogólną roczną liczbę wszystkich robotników w zakładach i kopalniach i innych stałych robotach; na jaką liczbę łóżek szpital jest projektowany; przeciętna liczba każdodziennych przyjęć chorych w ambulatoryach.

g) Dla szkół, oprócz ogólnej liczby robotników, liczba klas i uczniów w każdej. Oprócz tego porządane jest wskazanie liczby godzin zajęć klasowych dziennie i liczbę godzin na rekreacyę, gimnastykę, śpiewy i t. p. zajęcia pozaklasowe: na podwórzu, w ogrodzie lub salach rekreacyjnych.

Uwaga. Wymienione wiadomości przemysłowiec górniczy powinien otrzymać z dyrekcyi szkolnej przy ugodzie z nią co do budowy szkoły.

h) Przy łaźniach, oprócz ogólnej liczby robotników, trzeba wskazać, na jaką liczbę jednocześnie kąpiących się łaźnia jest obliczona i jaka przestrzeń podłogi przeznacza się w oddziale do mycia na każdego robotnika. Jak jest urządzone zaopatrywanie w wodę kranów, natrysków i rezerwuaru ogólnego. Odległość łaźni od zakładu lub kopalni i od mieszkań robotników.

i) Przy mieszkaniach robotników: ogólna liczba stałych robotników przy zakładzie lub fabryce; liczba robotników familijnych; liczba gotowych mieszkań dla familijnych i samotnych robotników jak również i objaśnienia do wskazówek § 9; sposób ogrzewania, wentylacyi i zaopatrywania w wodę.

k) Przy dymowych kominach fabrycznych: materyał, połączenia, ciągi i t. p.

l) Przy specyalnych górniczych lub fabrycznych budowlach (piecach metalurgicznych i aparatach pomocniczych, wieżach do podnoszenia, sortowniach, maszynach do wyciągania rud i wody i t. p.) wskazywać przy opisie, na jaką ilość produkcyi są one obliczane, na wielu robotników; jakie istnieją urządzenia zabezpieczające.

ł) Przy ustawianiu dużych maszyn i aparatów wskazywać ich system, siłę, objętość, ciśnienie, wagę w cyfrach okrągłych, na jakich fundamentach będą ustawiane, jakie przyrządy zabezpieczające będą urządzane.

m) Przy projektach pieców cementowych i do wypalania wapna wskazywać rodzaj paliwa, wymiar rusztów i sposób dęcia wiatru. Przyrządy do podnoszenia kamieni.

n) Przedstawiając projekty nowych zakładów, niezbędnie trzeba przytoczyć szczegółowe dane: co do planu położenia zakładu w stosunku do miejsc zamieszkałych, dróg i t. d; rozmiary projektowanej produkcyi i jakich mianowicie wyrobów; skąd projektuje się otrzymywanie materyałów surowych; projektowana liczba robotników.

§ 11. Rysunki projektów przedstawiają się w dwóch egzemplarzach a objaśniające notatki do nich w jednym.

AKADEMIA GÓRNICZO-HUTNICZA
W KRAKOWIE
BIBLIOTEKA

BIBLIOTEKA GŁÓWNA AKADEMII GÓRNICZO HUTNICZEJ
1353
Nie wypożycza się
NZB 1096